

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ
BAKI DÖVLƏT UNİVERSİTETİ

KÖNÜL MƏMMƏDOVA
TƏRANƏ ƏKBƏROVA

ƏRƏB DİLİ

*Azərbaycan Respublikası Təhsil
Nazirliyinin 18.02.2015 – ci il tarixli
174 sayılı əmri ilə təsdiq edilmişdir.*

BAKI - 2015

Redaktorlar: Vasim Məmmədəli oğlu Məmmədəliyev
akademik
Fidan Rəsul qızı Rzayeva
baş müəllim
Rəyçilər: Xeyri əl-Abbasi Nəşət
filologiya elmləri doktoru, professor
Nəsrulla Naib oğlu Məmmədov
filologiya elmləri doktoru, professor
Elxan Zəkəriyyə oğlu Əzizov
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
Nərgiz Kamran qızı Əfəndiyeva
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

K.Ə.Məmmədova, T.Ə.Əkbərova. Ərəb dili. Bakı, 2015,
406 səh.

Oxuculara təqdim olunan dərslik iyirimi səkkiz dərsi əhatə edir. Dərslik tələbələrə ərəb dili qrammatikasının əsaslarını öyrətmək, ərəb dilində orta çətinliyə malik mətnləri lüğət vasitəsilə tərcümə etmək vərdişləri aşılamaq məqsədi güdür. Bu kitab BDU-nun Şərqişünaslıq fakültəsinin fars, türk, ibri dili şöbələrində, eyni zamanda Tarix, Beynəlxalq münasibətlər və iqtisadiyyat fakültəsində oxuyan tələbələr üçün nəzərdə tutulmuşdur. Dərslikdən ərəb dili mütəxəssisləri və geniş oxucu kütləsi də faydalana bilər.

Müqəddimə

Hazırkı ərəb dili dərsliyi BDU-nun Şərqsünaslıq fakültəsinin fars, türk və ibri dili şöbələrində oxuyan tələbələr üçün yazılmışdır. Fonetika, leksika və qrammatikaya dair material tələbəyə əsas bilik və vərdişləri vermək hesabı ilə tərtib olunub. Dərslük 28 dərsi əhatə edir. İlk altı dərslər özündə fonetik – orfoqrafik materialın şərhini ehtiva edir. Əsas leksik – qrammatik material 22 dərslə öz əksini tapmışdır. Dərslərin izahatında vahid sxemə riayət olunur. 9-cu dərslədən başlayaraq dərslər müxtəlif mövzulara həsr olunmuş mətnlərlə təmin olunmuşdur. Müəlliflər tərəfindən tərtib edilmiş mətnlərlə yanaşı, həyatın və elmin müxtəlif sahələrinə həsr olunmuş ərəb mətnlərindən götürülmüş materiallar da tələbələrin sərəncamına verilmişdir. Həmçinin mətnlər həm ölkəmiz, həm də ərəb dövlətləri ilə bağlı maraqlı faktları özlərində ehtiva edərək tələbələrin dünyagörüşünün artmasına da xidmət edir.

Qeyd etmək lazımdır ki, mətnlər yaşadığımız dövrün və zamanın ruhunu özündə əks etdirir. Mətnlərdən sonra lüğət və mətnlə əlaqədar olan leksik- qrammatik izahatlar verilir. Lüğətin tərkibində vahid sistemə riayət olunub: əvvəlcə feillər, sonra isə ad qruplu sözlər, daha sonra isə köməkçi nitq hissələri verilmişdir.

Çalışmalara gəlincə, onlar müxtəlif səpgidə tərtib olunaraq həm leksik-qrammatik materialın, həm də söz ehtiyatının möhkəmləndirilməsi məqsədi güdür. Test şəklində təqdim olunan tapşırıqlar da fərqliliyi baxımından diqqəti cəlb edir.

18-ci dərslədən etibarən çalışmalar arasında müxtəlif ərəb jurnal və qəzetlərindən götürülmüş materialın tərcümə edilməsi kimi tapşırıqlar da daxil edilir. “Əl-Mənara”, “Feysəl”, “Sahara”, “Əl-Arabi”, “Feyruz”, “Əl-Məcarra” kimi mətbu orqanlarından götürülmüş tərcümə materialları mövzu rəngarəngliyi baxımından diqqətə layiqdir. Həmçinin çalışmalar bölümündə Quarni-kərimdən müəyyən ayələr də verilir və əzbər öyrənilməsi tələb olunur. Tapşırıqlar bölümündə verilən hazır ibarələrin və atalar məsələlərinin öyrənilməsi tələbənin nitq vərdişlərinin formalaşmasına və söz ehtiyatının artmasına da xidmət edir. Dərslükdə təqribən 1800 - ə

yaxın söz və ifadə vardır. Kitabın sonunda ərəbcə-Azərbaycanca lüğət də istifadəçilərin sərəncamına verilmişdir.

Təbii ki, uzun bir tarixə malik olan, qrammatik quruluşunun və lüğət fondunun zənginliyi ilə fərqlənən ərəb dilinə aid bütün məsələləri 28 dərş çərçivəsində əhatə etmək qeyri – mümkündür. Buna baxmayaraq kitab tələbələrə ərəb dili qrammatikasının əsaslarını öyrənmək, ərəb dilində orta çətinliyə malik mətnləri lüğət vasitəsilə oxuyub başa düşmək və tərcümə etmək imkanlarını təmin edir. Verilmiş söz ehtiyatı hesabına isə tələbələr müxtəlif mövzularla bağlı öz fikirlərini ifadə etmək imkanını əldə edirlər.

Yəqin ki, dərşlik nöqsan və çatışmazlıqlardan xali deyildir. Oxucular tərəfindən qeyd ediləcək nöqsanlar və məsləhətlərə görə müəlliflər öz minnətdarlıqlarını bildirirlər.

Ərəb əlifbası cədvəli

Hərflərin surası	Hərflərin tam adları	Transkripsiya	Sağdan birləşdikdə	Sağdan və soldan birləşdikdə	Soldan birləşdikdə	Birləşmədikdə
			IV	III	II	I
1	2	3	4	5	6	7
1.	Əlifun	-	ا	-	-	ا
2.	Bə:'un	b	ب	ب	ب	ب
3.	Tə:'un	t	ت	ت	ت	ت
4.	Sə:'un	s	ث	ث	ث	ث
5.	Ci:mun	c	ج	ج	ج	ج
6.	Hə:'un	h	ح	ح	ح	ح
7.	Xə:'un	x	خ	خ	خ	خ
8.	Də:lun	d	د	-	-	د
9.	Zə:lun	z	ذ	-	-	ذ
10.	Ra:'un	r	ر	-	-	ر
11.	Zə:'un, Zeynun	z	ز	-	-	ز
12.	Si:nun	s	س	س	س	س
13.	Şi:nun	ş	ش	ش	ش	ش
14.	Şa:dun	ş	ص	ص	ص	ص
15.	Da:dun	d	ض	ض	ض	ض
16.	Ṭa:'un	ṭ	ط	ط	ط	ط
17.	Za:'un	z	ظ	ظ	ظ	ظ
18.	'Aynun	'	ع	ع	ع	ع
19.	Ğaynun	ğ	غ	غ	غ	غ
20.	Fə:'un	f	ف	ف	ف	ف
21.	Qa:fun	q	ق	ق	ق	ق

22.	Kə:fun	k	ك	ك	ك	ك
23.	Lə:mun	l	ل	ل	ل	ل
24.	Mi:mur	m	م	م	م	م
25.	Nu:nun	n	ن	ن	ن	ن
26.	Hə:'un	h	ه	-	-	ه
27.	Ya:vun	y	و	-	-	و
28.	Yə:'un	y	ي، ي	ي	ي	ي

أَلَدْرِسُ الْأَوَّلُ – I dərs

1. Qısa və uzun saitlər

28 hərfdən ibarət ərəb əlifbasında ancaq samit səslər öz əksini tapıb. Bunlardan 22-si dördşəkili, 4-ü isə ikişəkili hərlərdir. Ərəb əlifbasında sait səsləri bildirən hərlər yoxdur. Uzun və qısa saitlərə bölünən sait səslər vardır. Uzun saitləri göstərmək üçün müvafiq samitləri bildirən samitlərdən istifadə olunur.

Qısa saitlər:

[ə] - müvafiq hərfdən sonra və ya əvvəl [a] kimi də oxunacaq. Məsələn: [kətəbə]yazmaq; [dərəbə] vurmaq və s.

[i] - müvafiq hərfdən sonra və ya əvvəl [ı] kimi də oxunacaq. Məsələn: [fəriha] sevinmək; [qırdun] meymun və s.

[u] - [kutibə] yazılmaq; [kuratun] top və s.

Uzun saitlər:

[ə:] - müvafiq hərfdən sonra [a:] kimi oxunacaq. Məsələn: [də:run] ev; [ba:şun] avtobus.

[i:] - müvafiq hərfdən sonra [ı:] kimi oxunacaq.

Məsələn: [kəbi:run] böyük; [şaği:run] kiçik

[u:] - [du:run] evlər; [hu:tun] köpək balığı; böyük balıq

2. ث, س, ش, ب, ت, ب hərləri haqqında məlumat

[s] səsi س [si:nun] hərfi ilə, [ş] səsi isə ش [şi:nun] hərfi ilə göstərilir. Hər ikisi eyni qayda ilə yazılaraq iki elementdən ibarətdir: س (dişcik) və ى (yarımdairə). Dişciklər sətir üzərində, yarımdairə isə sətir altında yazılır. Hər iki hərfin 4 yazılış forması

vardır. ش hərfi üzərində üç nöqtə qoyulur.

[b] səsi ب [bə:'un], [t] səsi ت [tə:'un], [s] səsi ث isə [sə:'un] hərfləri ilə göstərilir. Hər üç hərflər eyni qayda üzrə sətir üzərində yazılaraq bir-birilərindən nöqtələrin sayına görə fərqlənir və eyni yazılış formasına malikdir. ب hərfində bir nöqtə altda, ت hərfində iki nöqtə üstə, ث hərfində üç nöqtə üstə olur.

Tə samiti "تَاءٌ مَبْسُوطَةٌ" – "tə məbsu:tə" və ya "تَاءٌ مَمْدُودَةٌ" – "tə məmdu:də" adlanır. Sə samiti dişarası frikativ səslərə aiddir.

IV	III	II	I	
ب	ب	ب	ب	[bə:'un]
ت	ت	ت	ت	[tə:'un]
ث	ث	ث	ث	[sə:'un]
س	س	س	س	[si:nun]
ش	ش	ش	ش	[şi:nun]

3. Hərəkələr

Hərəkələr – köməkçi oxu işarələri də adlanır. Ərəb yazı sistemi yalnız samitlərin və uzun saitlərin göstərilməsini nəzərdə tutur. Qısa saitlər yazıda adətən öz hərfləri əksini tapmır. Lakin oxunu asanlaşdırmaq və ya oxu prosesində baş verə biləcək təhriflərin qarşısını almaq üçün hərəkəldən istifadə olunur. Sözdə hərəkə qoyulmasına "hərəkələnmə" deyilir. Hərəkələr hərfüstü və hərfləli işarələr sistemidir. Bura aşağıdakılar daxildir:

1. Qısa [ə/a] səsinə ifadə etmək üçün hərflərin üzərində qoyulan **fatha** (فَتْحَةٌ) işarəsi: - Məsələn: ب [bə], ت [tə]
2. Qısa [i/ı] səsinə ifadə etmək üçün hərflərin üzərində qoyulan **kəsrə** (كَسْرَةٌ) işarəsi: - Məsələn: ب [bi], ش [şi]
3. Qısa [u] səsinə ifadə etmək üçün hərflərin üzərində qoyulan **damma** (ضَمَّةٌ) işarəsi: - Məsələn: ب [bu], سُ [su]

4. Samitdən sonra saitın olmaması hərf üzərində qoyulan *sukun* (سُكُونٌ) işarəsi ilə bildirilir: ْ Məsələn: بِتْ [bit], شِبْ [şib]

5. Yanaşı düşən iki eyni samit müəyyən fonetik şəraitdə bir-biri ilə qovuşaraq bir samit kimi və daha şiddətlə tələffüz edilir. Uzun samitlər adlanan bu samitləri göstərmək üçün yazıda təşdid (تَشْدِيدٌ) və ya şəddə (شَدَّةٌ) adlanan işarədən istifadə edilir. Təşdid uzun samiti bildirən hərf üzərində qoyulur: ّ. Qosalaşmış samitdən sonra fəthə və ya damma gələrsə, onlar təşdidin üzərinə qoyulur: ّّ. Məsələn: تَبَّ [təbbə], بِتُّ [bittu] Əgər qosalaşmış samitdən sonra kəsre gələrsə, o ya təşdidin, ya da hərfin altında qoyulur: َّ. Məsələn: تَبَّ və ya تَبِّ [səbbi]

6. Üç hallı isim və sifətlər ərəb dilində adlıq halda [un], yiyəlik halda [in/in] və təsirlik halda isə [ən/an] sonluqları ilə bitir. Bunlar yazıda sonuncu hərfin üzərində qoyulan xüsusi hərəkətlərlə göstərilir. [un] tənvin – damma adlanır və hərfin üzərində qoyulur: ُن [in/in] tənvin – kəsre adlanır və hərfin altında qoyulur: ُن [ən/an] tənvin – fəthə adlanır və hərfin üzərində qoyulur: ُن

4. Heca

Ərəb dilində heca samitlə başlayır, qısa sait və ya samitlə bitir. Birincisinə “açıq”, ikincisinə isə “qapalı” heca deyilir.

Açıq

[bu]

[şu]

[sə]

Qapalı

[bit]

[qad]

[şad]

(Qeyd: Ərəb dilçiləri uzun saitlə bitən hecanı da qapalı heca hesab edirlər.)

Açıq və qapalı heca öz növbəsində qısa, uzun və ikiqat uzun olmaq üzrə üç yerə bölünür. Qısa heca samit və qısa sait səsdən ibarətdir: [tə] ; [sə]. Uzun heca samit və uzun saitdən və ya samit, qısa sait və samitdən ibarət olur: [tu] ; [bit]. İkiqat uzun heca samit, uzun sait və samitdən ibarət olur: [bə:b].

Hecanın əvvəlində və sonunda iki samitin yanaşı gəlməsi ərəb dili üçün xarakterik deyildir. Xüsusilə alınma sözlərdə belə hallara rast gələndə, samitləri bir-birindən “köməkçi” (protetik) saitlə ayırırlar. Məsələn: spirt ['ispirtu] .

ÇALIŞMALAR

1. س və ش hərflərinin hər formasından bir sətir yazın.

2. ب , ت , ث hərflərinin hər formasından bir sətir yazın.

3. Ucadan oxuyun və tərkibində uzun sait olan sözləri təyin edin:

[bələdun], [bə:bun], [tu:tun], [şəbətun], [şubu:tun],[təşəbbutun], [səbbətə], [sibə:bun]

4. Ərəbcələrini yazın və hərəkələyin:

[səbəbun], [şubu:bun], [şəbəbun], [səbətun], [bəttin], [bəşşin]

5. Ərəb hərfləri ilə yazın:

[bş]; [şbş]; [ttt]; [şşş];[bst];[sşş]

6. Aşağıdakı sözlərin birinci hecasının hansı heca qrupuna aid olduğunu təyin edin:

[kə:tibun], [mudərrisun], [mədrasətun], [cə:lisun], [şə:lişun], [bə:dyə:nun]

7. Aşağıdakı sözləri əzbər öyrənin:

[ta:libun] tələbə; [ta:libətun] talibə; [kulliyətun] fakültə; [dərsun] dərs; [mudərrisun] müəllim; [kitə:bun] kitab; [məcəllətun] jurnal

الدَّرْسُ الثَّانِي – II dər

1. İkişəkili hərflər

Ərəb əlifbasında mövcud olan iki şəkilli hərflərə د [də:lun], ذ [zə:lun], ز [zə:'un, zeynun], ر [ra:'un] , و [va:ʋun] və ا [ʔəlifun] daxildir. Bu hərflərin iki şəkli – müstəqil və sağdan birləşən formaları vardır.

[d] səsi yazıda د [də:lun], [z] səsi isə ذ [zə:lun] hərfləri ilə əks olunur. Cingiltili samit olan ذ dışarısı sürtünən samitdir. د

samiti cingiltili samitdir və tələffüz baxımından dilimizdəki [d] samitindən, demək olar ki, fərqlənir. Bu hərflər bir-birindən bir nöqtə ilə fərqlənərək sətir üstündə yazılır və eyni formaya malikdirlər.

[r] səsi yazıda ر [ra:'un], [z]səsi yazıda ز [zə:'un] hərfləri ilə göstərilir. ر sonor samitlərə aiddir. Dilimizdəki [r] samiti ilə ز samitinin tələffüzü arasında, demək olar ki, fərq yoxdur. Yeganə fərq ərəb dilindəki ز samitinin bir qədər artıq titrək olmasıdır. Hər iki samit sətir altında yazılaraq bir nöqtə fərqi ilə bir-birindən seçilir.

ز samitindən sonra gələn [ə] və [ə:] → [a] və [a:] - ya keçir.

[v] səsi و [va:yun] hərfi ilə ifadə olunur. [v] səsi iki dodağın bir-birinə toxunmadan, kipləşmə baş vermədən novun əmələ gətirdiyi səsdir. O, sürtünən, cingiltili dodaq-dodaq samitdir. و hərfi iki hissədən – sətir üzərində yazılan başcıq və sətir altında yazılan ر samitinə bənzər hissələrdən ibarətdir. Ondan bilavasitə əvvəl və sonra gələn [ə]→[a] - ya, [ə:]→ [a:] - ya, [i]→ [ɪ] - ya, [i:] →[ɪ:] - ya keçir. Eyni hal [v] samitindən öncə gələn qapalı hecəda da baş verir. Məsələn:

[vazi:run] nazir; [na:vəra] manevr etmək.

ا [ʔəlifun] hərfi hər hansı bir səsin ifadəsinə xidmət etməyərək, müxtəlif hallarda istifadə olunan köməkçi qrafik vasitə vəzifəsini yerinə yetirir. ا [ʔəlifun] hərfi sətirin üzərində yuxarıdan aşağıya doğru yazılır.

Əlifbadan kənar ikişəkili hərflərə ة [tə:'un mərbu:ʔatun] daxildir. Bu hərf sözlərin sonunda gələrək əsasən qadın cinsinin göstəricisi kimi çıxış edir.

IV	III	II	I	
ل	-	-	ا	[ʔəlifun]
د	-	-	د	[də:lun]
ذ	-	-	ذ	[zə:lun]

ر	-	-	ر	[ra:'un]
ز	-	-	ز	[zə:'un, zeynun]
و	-	-	و	[ya:vun]
ة	-	-	ة	[tə:'un mərbu:ʔatun]

Vurğunun yeri hecaların sayından, sözün tərkibində uzun sait və ya samitin olub-olmamasından asılıdır.

1) Uzun saiti olmayan ikihecalı sözlərdə vurğu I hecaya, çoxhecalılarda isə sözün axırından saymaqla III hecaya düşür. Sözün sonuna yeni hecalar artırıldıqda vurğunun da yeri müvafiq surətdə dəyişir. Məsələn:

[dúbbun] ayı; ['úmmun] ana; ['əbun] ata; [yalədukum] sizin oğlunuz

2) Sözün sonunda olan uzun saiti çıxmaqla vurğu uzun saitə düşür. Məsələn:

[yá:lidun] ata; [səfí:run] səfir; [şilə:hun] silah

Eyni zamanda iki və daha artıq uzun saiti olan sözün sona yaxın uzun saiti daha güclü vurğu ilə deyilir. Məsələn:

['a:ləmə:nə] aləmlər; [şə:'irə:tun] şairələr.

3) Tərkibində təşdidli samit olan uzun saitsiz sözlərdə vurğu bilavasitə uzun samitdən qabaqkı saitə düşür. Məsələn:

[mudərrisun] müəllim; [taqáddumun] tərəqqi.

Uzun samitli sözlərin sonuna heca artırıldıqca vurğunun da yeri dəyişir. Məsələn:

[təğáyyərə] dəyişmək; [təğayyártum] siz dəyişdiniz

4) [-iyyun] şəkilçili sözlərdə vurğu şəkilçidəki [i] saitinə düşür. Məsələn:

[cəliyyun] aydın; [bədəyiyyun] bədəvi; [ru:síyyun] rus

2. Qrammatik cins

Ərəb dilində müzəkkər **مَذَكَّرٌ** [muzəkkərun] (kişi) və müənnəs **مُؤَنَّنَةٌ** [mu'ənnəsun] (qadın) olmaq üzrə iki qrammatik cins vardır. Müənnəsi bildirən bir çox vasitələr mövcuddur. Lakin onun əsas

morfoloji göstəricisi [-ətun] sonluğudur. Bunu ifadə etmək üçün ە hərfindən istifadə olunur. Məsələn: [cəmi:lətun] gözəl (müən.); [kəbi:ratun] böyük (müən.)

Bu sonluğa malik olmayan isim və sifətlər müzəkkər hesab olunur. Məsələn:

[bələdun] ölkə; [şəhi:run] məşhur

Ərəb dilində sözün bu və ya digər cinsə mənsub olması təkə onun forması ilə bağlı olmayıb, bəzən ifadə etdiyi məna ilə də əlaqədardır. Məsələn: [xəli:fətun] xəlifə sözü ە ilə bitməsinə baxmayaraq, kişilərə aid olduğu üçün müzəkkər isimdir.

3. Tənvinli isimlərin üçhəllı hallanması

Azərbaycan dilindən fərqli olaraq ərəb dilində 3 hal vardır: adlıq – مَرْفُوعٌ [mərfu: 'un], yiyəlik – مَجْرُورٌ [məcru:run] və təsirlik – مَنْصُوبٌ [mənsu:bun] hallar

Tənvinli isimlərdə adlıq halın göstəricisi [-un] -“tənvin-damma”, yiyəlik halın göstəricisi [-in/in] -“tənvin-kəsə”, təsirlik halın göstəricisi isə [-ən/an] -“tənvin-fəthə”dir. Tə-mərbutəsiz isimlərin təsirlik halını göstərmək üçün dayaqdan istifadə olunur. Əlif hərfi bu funksiyanı yerinə yetirərək “tənvin-fəthə dayağı” adlanır.

A. دُبُّ (bir) ayı

A. وَرْدَةٌ (bir) qızılgül

Y. دُبِّ (bir) ayının

Y. وَرْدَةٍ (bir) qızılgülün

T. دُبًّا (bir) ayını

T. وَرْدَةً (bir) qızılgülü

4. Qeyri-müəyyənliyin ifadəsi

Ad qruplu sözlər ərəb dilində ya müəyyənlik - مَعْرِفَةٌ [mə'rifətun] və ya qeyri-müəyyənlik - نَكْرَةٌ [nəkiratun] vəziyyətində olur. Bu haqqında söhbət gedən əşyanın və ya məfhumun müəyyən və ya qeyri-müəyyən olmasından irəli gəlir. Ərəb dilində qeyri-

müəyyənliyin əsas göstəricisi tənvinli sonluqlardır: [-un]-adlıq hal, [-ın/in]- yiyəlik hal, [-ən/an]-təsirlik hal. Belə ki, ərəb dilində ingilis dilində olduğu kimi qeyri-müəyyənliyi göstərmək üçün qeyri-müəyyənlik artikli (a/an) yoxdur. Tənvinli sonluqlar bir növ qeyri-müəyyənlik artikli funksiyasını yerinə yetirir.

Ç A L I Ş M A L A R

1. İkişəkili hərflərin hər formasından bir sətir yazın.

2. Ərəb hərfləri ilə yazın:

[rzd]; [vds]; [btsz]; [svrb]; [vrd]; [ztdvş]; [şssdz]; [tvrbş].

3. Ərəbcə yazın və hərəkələyin:

[vardətun] qızılgül; [dərsun] dərs; [durrasətun] bağayarpağı; [dəbbətun] qum təpəsi; [zəbzəbətun] yellənmə; [zərabun] sağalmaz xəstəlik; [rubbun] meyvə siropu; [vır şətun] miras; gen; [varşətun] emalatxana; sex.

4. Ucadan oxuyun və vurğunun hansı hecaya düşdüyünü təyin edin:

[cumhu:run] kütlə; [dira:sətun] tədqiqat; [vazi:run] nazir; [mədi:nun] borclu; [tıflun] uşaq; [tıflukum] sizin uşağınız; [varşətun] emalatxana; sex; [huku:mətun] hökumət; [şəhriyyun] aylıq (sifət); [təfsi:ra:tun] təfsirlər.

5. Aşağıdakı sözləri yazılı şəkildə hallandırın:

وَسْوَئَةٌ canlılıq; وَزْرٌ yük, ağırlıq; məsuliyyət; günah; وَسْوَئَةٌ yoldan çıxartma; شَرْبَةٌ bir udum; سِرْبٌ dəstə; سِرْبٌ yeraltı keçid, tunel; رَيْةٌ ev xanımı

6. Ucadan oxuyun və hansı halda olduğunu təyin edin:

[şəhrun]; [qələmən]; [qa:mu:sin]; [səbəbin]; [bə:bən]; [vaqtin]; [ğurfətun]; [vazi:ran]; [vızə:ratun]; [mudərrisin].

7. Ucadan oxuyun və müənnəsdə olan sözləri təyin edin:

[kitə:bun] kitab; [məcəllətun] jurnal; [cumhu:riyyətun] respublika; [va:lidun] ata; [va:lidətun] ana; [mədi:nətun] şəhər; [kəbi:ratun] böyük; [tənəffusun] tənəffüs; [mudərrisətun] müəllimə; [qaryətun] kənd; [qırdun] meymun; [kəlbun] it; [nimrun] pələng.

8. Aşağıdakı sözləri əzbər öyrənin:

[qələmun] qələm; [sicillun] reyestr, jurnal; [təmri:nun] çalışma; [şəhi:run] məşhur; [bələdun] ölkə; [qaryətun] kənd; [mədi:nətun] şəhər; [cumhu:riyyətun] respublika

أَلَدْرُسُ الثَّلَاثُ – III dars

1. ف، ق، ك، ل، وە ي hərfləri

[f] səsi ف [f :'un] hərfi ilə əks olunur. Kar samitdir, dilimizdəki “fe” səsi ilə ərəb dilindəki [f ] samitinin tələffüzündə heç bir f r  yoxdur. ف hərfi d rd killi hərflərə aid olub iki elementdən ibarətdir: ba cıq v  sətirüstü yarımdayr .

[q] səsi dörd yazı forması olan ق [qa:fun] hərfi ilə əks olunur. Qalın kar samitdir. Məxrəci dilin udla a yaxın arxa hissəsinin üstündəki sərt damaqla kipl  en yerdir. [ ], [ :] , [i] və [i:] saitləri [q] - dan bilavasitə əvvəl və sonra [a], [a:] , [i] və [i:] - ya keçir. Eyni hal [q] samitindən öncə gələn qapalı hecadada da müşahidə olunur. ف samiti kimi iki elementdən ibarətdir, lakin ف - dən fərqli olaraq yarımdayr  sətrin altında yazılır və iki nöqtəsi var.

[k] səsini göstərmək üçün d rd killi ك [k :fun] hərfindən istifadə olunur. O, ortadamaq küylü kar samitdir. Məxrəci dilin arxa hissəsinin üstündəki sərt damaqla kipl  en yerdir. S tir st  yazılan h rfdir.

[l] səsini göstərmək üçün d rd killi ل [l :mun] hərfindən istifadə olunur.  n damaq sonor samitidir. Məxrəci dilin  n kənar hissələri ilə üst kəsici dişlərin dibl rinin sərt damaqla birl  en yerdir. L m hərfi iki hissədən – sətirüstü yazılan şaquli elementdən v  sətiraltı yazılan yarımdayr d n ibarətdir. Bu hal hərfin I və IV yazı formalarında  z əksini tapır.

[y] səsi d rd killi ي [y :'un] hərfi ilə ifadə olunur.

[y] samiti ortadamaq sürtünən sonantdır. Dilimizdə [y] səsi mövcud olduğundan onun tələffüzü bizim üçün  t nlik törətmir. Sözün əvvəlində və ortasında gələn  kill rind  bu hərf sətir üstündə yazılır v  altında iki nöqtə qoyulur. Müəyyən hallarda ي samiti nöqtəsiz də yazıla bilər. Bu haqda növbəti dərslərdə izahat veriləcək.

IV	III	II	I	
ف	ف	ف	ف	[fə:'un]
ق	ق	ق	ق	[qa:fun]
ك	ك	ك	ك	[kə:fun]
ل	ل	ل	ل	[lə:mun]
ي	ي	ي	ي	[yə:'un]

2. Həmzə samiti və sözün əvvəlində onun yazılış qaydası

Transkripsiyada ['] şəklində göstərilən həmzə ء zəif boğaz samitidir. Bu samiti tələffüz edərkən səs telləri bir anlığa kipləşdikdən sonra dərhal açılır. Sözün ortasında və axırında gələn həmzə samiti həm dayaq, həm də dayaqsız yazıla bilər. Dayaq olaraq و، ا، və ي hərflərindən istifadə olunur. Bu haqda növbəti dərslərdə geniş məlumat veriləcək.

Sözün əvvəlində gələn həmzəyə gəlincə isə, o daima dayaq yazılır. Burada dayaq funksiyasını əlif hərfi yerinə yetirir. Həmzə ilə yazılan əlifə “həmzə dayaqı” deyilir. Sözün əvvəlində gələn həmzə qəbul etdiyi saiddən asılı olaraq 3 cür olur: أ [’ə], إ [’i] və [’u] أُ. Məsələn: أَدَبٌ [’ədəbun] ədəbiyyat; إِرْسُنٌ [’irsun] irs; أُسْرَةٌ [’usratun] ailə, kollektiv

3. Uzun saitlərin yazılışı

Yazıda uzun saitləri göstərmək üçün و، ا və ي hərflərindən istifadə olunur.

[u:] saitini ifadə etmək üçün و hərfindən istifadə olunur. Bu zaman و – in üzərinə heç bir hərəkə qoyulmur və ondan qabaqkı hərfin hərəkəsi damma olur. Məsələn :

تُوتٌ [tu:tun] tut ağacları; دُورٌ [du:run] evlər; سُوقٌ [su:qun] bazar

[i:/ɪ:] saitlərini göstərmək üçün ي hərfindən istifadə olunaraq, onun üzərinə heç bir hərəkə qoyulmur və ondan qabaqkı hərfin hərəkəsi kəsre olur. Məsələn :

رَيْفٌ [ri:fun] sahil; kənd; رِيْشَةٌ [ri:şəʔun] qələm; سَيْرَةٌ [si:ratun] tərcümeyi-hal

[ə:/a:] saitləri ʾ hərfi ilə göstərilir. ʾ heç bir hərəkə qəbul etmir və ondan qabaqkı hərfin hərəkəsi fəthə olur. Məsələn :

بَابٌ [bə:bun] qapı; سِيَّاسَةٌ [siyə:səʔun] siyasət; شَرَّاسَةٌ [şəra:səʔun] qəzəb; kobudluq

[ə:/a:] - nı ifadə etmək üçün istifadə olunan əlif مَمْدُودَةٌ [ʾəlifun məmdu:dəʔun] “uzadılmış əlif” adlanır.

Sözün sonunda gələn [ə:/a:] - nı göstərmək üçün ي hərfindən də istifadə olunur. Bu şəraitdə ي - dən qabaqkı hərfin hərəkəsi fəthə olmalı və ي nöqtəsiz yazılmalıdır. [ə:/a:] - nı bildiren "ى" أَلِفٌ مَّقْصُورَةٌ [ʾəlifun maqşu:ratun] - “qısaltılmış əlif” adlanır. Məsələn:

رَبِّي [rabbə:] təbriyə etmək; رَبِّي [raşə:] mərsiyə demək

Əlif məqsurə ilə bitən sözlərə yeni hecalar əlavə edildikdə, ي hərfi açıq hecada əlif, qapalı hecada isə nöqtəli yə ilə əvəz olunur.

Qeyd etmək lazımdır ki, [ə:/a:] - nı ifadə etmək üçün əlifin özündən qabaqkı hərfin fəthəsi ilə birləşməsi bütün hecalarda istifadə olunduğu halda, əlif məqsurə ilə bitən [ə:/a:] - nın ifadəsi sözün ancaq sonuncu hecası üçün keçərlidir.

4. [au] diftonqu və [ə] → [e] dəyişməsi

[au] diftonqu sükünlu و və ondan qabaqkı hərfin hərəkəsi fəthə vasitəsilə yaranır. Məsələn:

فَوْقٌ [fauqa] üzərində; ثَوْرَةٌ [şauratun] inqilab.

Sükünlu [y] samitindən bilavasitə əvvəl gələn [ə] saiti

[e] kimi deyilir (“e”ləşir).

Məsələn:

بَيْنَ [beynə] arasında; سَيْفٌ [seyfun] qılınc

5. Məddə

Orfoqrafik işarələrdən biri də məddədir (مَدَّةٌ – “uzanma” deməkdir.) Məddə işarəsi əlifin üzərinə qoyulur: ّ. Məddə bir hecada [’ə] ilə [ə:/a:] - nın və ya [’] –nın birləşməsinə ifadə edir. Onun ifadə etdiyi səs birləşmələrinin xarakterindən asılı olmayaraq məddə daima [’ə:] kimi oxunur. Məsələn:

أَبٌ [’ə:bu] avqust; أَثَرٌ [’ə:şəra] üstünlük vermək

ÇALIŞMALAR

1. ف، ق، ي، ل، و، ك hərflərinin hər formasından bir sətir yazın:

2. Ərəb hərfləri ilə yazın:

[qfy]; [dqz]; [syst]; [rvqş]; [btfdş]; [şzqfd]; [yştzb]; [şqvrđ]; [fqyl]; [ktb]; [lykd];

3. Ərəbcə yazın və hərəkələyin:

[deyrun] monastır; [deyyə:run] rahib; [rıya:yərun] roman; [beyrun] ev; [baunun] məsafə; [daurun] rol; [leylərun] gecə; [siyə:sərun] siyasət; [quyu:də:run] məhdudiyyətlər; [vazi:run] nazir; [ya:qu:tun] yaqut; [yəsi:run] az; asan; [’ə:bidun] vəhşi; [mə’ə:şiru] qəhrəmanlıqlar; [şəkkun] şəkk; [’ə: şə:run] izlər.

4. Yazılı şəkildə hallandırın:

سَفِيرٌ səfir; سَفَارَةٌ səfirlik; زَفَافٌ toy; رِقَابٌ müşahidə; نَظَارَةٌ nəzarət; بَرٌّ quru; مَاتَرِكٌ materik; اِبْرَةٌ iynə; اَبَابَةٌ nostalji; وَاْتَنٌ həsrəti.

5. Ucadan oxuyun və transkripsiyalarını yazın:

اَبْدَةٌ qeyri-adi; اَعَايبٌ bir şey; شَابٌ gənc oğlan; وَرِيْدٌ vena; سَفْرَةٌ səfər; شَبَابٌ gənclər; وَاْرِشٌ çağrılmamış qonaq; قَبْرٌ qəbir; سِيَاْقَةٌ maşın sürmə; قَدْرٌ tale; قَادَرٌ qədər; يَسْرَةٌ sol tərəf.

6. Aşağıdakı sözləri əzbər öyrənin:

أَب [ʾəbun] ata; وَالِدٌ [ʔa:lidun] ata; وَالِدَةٌ [ʔa:lidətun] ana; سَفِيرٌ [səfi:rən] səfir; سَفَارَةٌ [sifə:ratun] səfirlik; وَزَارَةٌ [ʔizə:ratun] nazirlik; دِرَاسَةٌ [dira:sətun] tədqiqat; بَابٌ [bə:bun] qapı; أُسْرَةٌ [ʾusratun] ailə; سُوقٌ [su:qun] bazar.

أَلَدْرِسُ الرَّابِعِ – IV dərs

1. ن هَافِلَرِي vƏ ظ، ط، ض، ص

[ʃ] , [d] , [t] vƏ [z] emfatik dil-dodaq samitləridir vƏ dördşəkilli həflərlə ifadə olunur.

[ʃ] səsi küylü dişarxası sürtünən kar samitdir vƏ ص [ʃa:dun] həfi ilə göstərilir.

[d] səsi küylü dişarxası partlayışlı cingilti samitdir vƏ ض [d a: d un] həfi ilə göstərilir.

Hər iki həf eyni qayda ilə yazılır, bir nöqtə ilə fərqlənir vƏ iki elementdən ibarətdir: sətirüstü hissə vƏ sətiraltı yarımdayrədən.

[t] səsi yazıda ط [t a: ʔ un] həfi ilə göstərilir. Küylü dişarxası partlayışlı kar samitdir.

[z] səsi küylü dişarxası sürtünən cingilti samitdir.

ظ [z a: ʔ un] ilə göstərilir.

Hər iki həf eyni qayda ilə yazılır, bir nöqtə ilə fərqlənir vƏ iki elementdən ibarətdir: sətirüstü hissə vƏ onunla yuxarıdan aşağı yazılan xətdən.

[n] səsi yazıda dördşəkilli həf olan ن [nu:nun] samiti ilə göstərilir. Məxrəci dilin ucuna yaxın ön hissəsi ilə üst kəsici dişlərin sərt damaq ilə birləşməsi yeri vƏ burun boşluğudur. Dilimizdəki “n” samiti ilə ərəb dilində olan “n” samitinin tələffüzündə heç bir fərq yoxdur. Həfin I vƏ IV şəkilləri sətir altında yazılır. II vƏ III şəkilləri sətir üstündə yazılır.

IV	III	II	I	
ص	صد	صد	ص	[ʃa:dun]
ض	ضد	ضد	ض	[ða:dun]
ط	ط	ط	ط	[ta:'un]
ظ	ظ	ظ	ظ	[za:'un]
ن	ن	ن	ن	[nu:nun]

2. Müəyyənliyin ifadəsi

Ad qruplu sözlərin müəyyənliyi həm sintaktik, həm də morfoloji yollarla ifadə olunur. Əsas morfoloji vasitə **أَنَّ** ['əl-]artiklidir. Bu artikl ingilis dilindəki the – müəyyənlik artiklinə bənzəyir. **أَنَّ** artikli cinsindən və kəmiyyətindən asılı olmayaraq bütün ad qruplu sözlər üçün müştərək artikldir. Bu artikl əlavə olunan sözlərdə tənvinlər düşür və müvafiq olaraq **un** → **u** –ya, **in/ın** → **i/i-** ya, **ən/an** → **ə/a**-ya keçir. Həmçinin təsirlik halda tənvin-fəthə dayağı vəzifəsini yerinə yetirən əlif də düşür. Məsələn:

A. بَابٍ (bir) qapı (a door)	أَلْبَابُ qapı (the door)
Y. بَابٍ (bir) qapının	أَلْبَابٍ qapının
T. بَابًا (bir) qapını	أَلْبَابَ qapını
A. وَزَارَةٌ (bir) nazirlik (a ministry)	أَلْوَزَارَةُ nazirlik (the ministry)
Y. وَزَارَةٍ (bir) nazirliyin	أَلْوَزَارَةٍ nazirliyin
T. وَزَارَةً (bir) nazirliyi	أَلْوَزَارَةَ nazirliyi

Artikl qəbul etmiş sözlərdən başqa aşağıdakı qrup sözlər də müəyyənlikdə hesab olunur:

1. Bütün əvəzlilər. Məsələn: **أَنَا** mən
2. Bütün xüsusi isimlər (artikl qəbul edib-etməməsindən asılı olmayaraq). Məsələn: **لَيْلَى** Leyla; **رُوسِيَا** Rusiya; **أَلْقَاهِرَةُ** Qahirə.

3. Həmzə dayaqlarının işlədilməsi qaydaları

Sözün əvvəlində gələn həmzənin yazılışı haqqında əvvəlki dərslərdə izahat verilib. Sözün ortasında və sonunda gələn həmzəyə gəlincə isə, o, həm dayaqla, həm də dayaqsız yazıla bilər :

1) Sözün ortasında gələn həmzənin dayağını seçmək üçün « üstünlük » prinsipinə riayət olunur : həmzənin saiti ilə ondan qabaqkı samitin saiti müqayisə edilir, hansı sait üstündürsə, dayaq da ona müvafiq şəkildə seçilir. Üstünlük prinsipi bu formadadır:

$i/ı > u > ə/a > 0$

Həmzənin saiti ondan bilavasitə əvvəlki və sonrakı saitle müqayisə edilir. Əgər üstün sait $i/ı$ -dirsə dayaq $ی$, əgər üstün sait u -dursa dayaq $و$, əgər üstün sait $ə/a$ -dirsə dayaq $ا$ seçilir. Bunu sxem olaraq belə vermək olar: $i/ı = ی$; $u = و$; $ə/a = ا$

Məsələn:

[sə'ımə] سَيْمٌ bezmək; [ʻəs'əmə] أَسْمٌ bezdirmək;

[su'ə:lun] سُؤْلٌ sual; [fə'run] فُرٌ siçan

Sözün ortasında [ə:] -dən sonra gələn həmzənin saiti fəthə olarsa, həmzə dayaqsız yazılıcaq. Məsələn:

[bədə:'ətun] بَدَاءَةٌ başlama; başlanğıc; [təfə:'ələ] تَفَاعُلٌ optimist, nikbin olmaq

2) Sözün sonunda gələn həmzənin dayağı ondan bilavasitə əvvəl gələn saite uyğun seçilir: $ə/a$ -əlifə, $i/ı$ – yəyə, u - vava uyğun hesab edilir. Məsələn: [bədə'ə] بَدَأٌ başlamaq; [qə:ri'un] قَارِيٌّ oxuyan; qare; [təraddu'un] تَرَدُّؤٌ pisləşmə.

Sözün sonunda gələn həmzə aşağıdakı şəraitdə dayaqsız yazılır:

a) Sukunlu samitdən sonra:

[bəd'un] بَدَأٌ başlama; başlanğıc; [qur'un] قُرْءٌ ölçü; ritm

b) Uzun saitdən sonra:

[lɪqə:'un] لِقَاءٌ görüş; [bəri:'un] بَرِيءٌ günahsız

Əslində həmzə ilə bitən, lakin yerinə görə müxtəlif artırmaları (ة , bitişən əvəzlilər və s.) olan sözlərdə [u:] saitindən sonra gələn [ə] və ya [u] saitli həmzə də dayaqsız yazılır. Məsələn:[muru:'ətun] مُرُوَّةٌ kişilik, mürvət; [buru:'uhu] بُرُوَّةٌ onun sağalması

Müasir orfoqrafiyada həmzə işarəsinin və həmzə dayaqlarının işlədilməsində bir sıra istisnalara da təsadüf olunur. Bunun səbəbi iki eyni hərfin yanaşı düşməsidir. Məsələn:

[şu'u:nun] شُؤْنٌ → شُؤْنٌ işlər; [məş'u:mun] مَشُؤْمٌ → مَشُؤْمٌ bədnam; bədbəxt

4. Birləşdirici və ayırıcı həmzə

Digər sözlərlə əlaqəsinə görə başlangıç həmzəsi (sözün əvvəlində gələn həmzə) iki növə bölünür :

1) Ayırıcı həmzə هَمْزَةُ الْفَتْحِ [həməzətu- l- qat'i]

2) Birləşdirici həmzə هَمْزَةُ الْوَصْلِ [həməzətu- l- vəşli]

Ayırıcı həmzəsi olan söz tələffüzdə özündən əvvəl gələn heç bir sözlə birləşmir və tam şəkildə tələffüz olunur. Məsələn : أَرْسَلَهُ [ʔərsələhu ʔəbu:hu ʔilə: Bə:ku:] Atası onu Bakıya göndərdi.

Birləşdirici həmzəyə gəlincə isə, bu cür həmzəsi olan söz özündən əvvəlki heca ilə birləşir. Tələffüzdə baş verən bu cür birləşmə nəticəsində birləşdirici həmzə düşür. Həməzədən bilavasitə sonra gələn və həməzənin düşməsi nəticəsində sükunla başlayan söz əvvəlki sözün sonuncu saiti ilə birlikdə deyilməlidir. Həməzənin tələffüzdən düşməsi yazıda əlif üzərində vəslə işarəsi ilə – وَصْلَةٌ göstərilir : آ. Məsələn :

بِنْتٌ وَ ابْنٌ → بِنْتٌ وَ ابْنٌ [bintun və ʔibnun]→ [bintun və -bnun] qız və oğul

أَلْبَدُ الْقَرِيبُ → أَلْبَدُ الْقَرِيبُ [’əl-bələdu ’əl-qari:bu]→[’əl-bələdu-
l-qari:bu] yaxın ölkə

Aşağıdakı qrup sözlər birləşdirici həmzəyə malikdir:

1) Ayrı-ayrı sözlər:

إِبْنٌ oğul; اِبْنَةٌ qız; اِثْنَانِ iki (müz.); اِثْنَتَانِ iki (müən.); اِسْمٌ ad; اِمْرَأَةٌ
qadın; اِمْرُؤٌ kişi

2) Feillərin VII-XV bablarının keçmiş zaman məlum və məchul növləri

3) Həmin babların məsdərləri

4) I və VII-XV bab feillərinin əmr formaları

Qeyd: Birləşdirici həmzədən bilavasitə əvvəl gələn sözün sonuncu uzun saiti müvafiq qısa sait kimi tələffüz olunur. Tələffüzdə baş verən bu dəyişiklik sözün orfoqrafiyasında əks edilmir. Məsələn: رُوسِيَا الْقَرِيبَةُ [ru:siyə -l- qari:bətu] yaxın Rusiya

5. Sifət və ümumi isimdən ibarət uzlaşan təyini söz birləşməsi

Ərəb dilində sifətlərdən ibarət uzlaşan təyinlər təyin etdikləri isimdən bilavasitə sonra gəlib onunla «uzlaşan təyini söz birləşməsi» əmələ gətirir. Təyinlər təyinlənənlərlə dörd cəhətdən uzlaşır: cins, hal, kəmiyyət, müəyyənlik və ya qeyri-müəyyənlik. Məsələn:

A. بَابٌ كَبِيرٌ böyük (bir) qapı

Y. بَابٍ كَبِيرٍ böyük (bir) qapının

T. أَبَاً كَبِيْرًا böyük (bir) qapını

A. رَوَايَةٌ شَيْقَةٌ maraqlı (bir) roman

Y. رَوَايَةٍ شَيْقَةٍ maraqlı (bir) romanın

T. رَوَايَةً شَيْقَةً maraqlı (bir) romanı

A. أَبَابُ الْأَبْيَضِ	ağ qapı	A. الْقَرْيَةُ الْقَرِيبَةُ	yaxın kənd
Y. أَبَابُ الْأَبْيَضِ	ağ qapının	Y. الْقَرْيَةُ الْقَرِيبَةُ	yaxın kəndin
T. أَبَابُ الْأَبْيَضِ	ağ qapını	T. الْقَرْيَةُ الْقَرِيبَةُ	yaxın kəndi

ÇALIŞMALAR

1. ص، ض، ط، ظ və ن hərflərinin hər formasından bir sətir yazın:

2. Ərəb hərfləri ilə yazın:

[şdky] ; [t̤tnl] ; [vzzs̤s̤] ; [b̤şddz̤]; [ruyşt] ; [ştzb] ; [ştdzs] ; [kylfd]

3. Ərəb hərfləri ilə yazıb hərəkələyin:

[nə:mə] yatmaq; [dayfun] qonaq; [kuşkun] köşk; [şada:qatun] dostluq; [lisə:nun] dil;

[tabi:bun] həkim; [zıllun] kölgə; [naza:fəton] təmizlik; [nə:fizəton] pəncərə; [ta:libun] tələbə; [nəbə'un] xəbər

4. Ucadan oxuyun və yazılı şəkildə hallandırın:

لِبَاسٍ paltar; libas

الْبَرَادَةُ soyuducu

لَبَنٍ süd

النُّومُ nümayəndə heyəti

سَيِّدٍ ağa

الْوَطَنُ vətən

سُرُورٍ sevinc

الْقَارَةُ qitə

مَدَائِنٌ mədəniyyət

الْخَارِطَةُ xəritə

5. Həmzə dayaqlarını düzgn seçmək şərti ilə ərəbcə yazıb hərəkələyin:

[qa:'ilun] deyən; [uməra:'u] əmirilər; [tə'si:sun] təsis olunma; [əl-'ə:nə] indi; [qıra:'əton] qıraət; [qurra:'un] oxucular; [də'u:bun] zəhmətkeş, çalışqan; [mu'əşşəlun] qədim, əsl; [əşşəmun] günah; [mu'əddibun] müəllim, tərbiyəçi; [tə'ənnufun] ikrah hissi; [bu'bu'un] orta, mərkəz; [bu'əsə:'u] bədbəxt insanlar; [ibra:'un] sağaltma; [buru:'un] sağalma; [də'bun] səy, inadkarlıq

6. Aşağıdakı birləşmələri yazılı şəkildə ərəb dilinə tərcümə edib hərəkələyin:

Kasıb bir gənc; yaxşı bir ailə; maraqlı bir tədqiqat; böyük nazirlik; gənc yazıçı; ideal kənd.

Sözlər:

فَقِيرٌ	kasıb	فَتِيٌّ	gənc
شَيْقٌ	maraqlı	طَيِّبٌ	yaxşı
فَاضِلٌ	ideal	كَبِيرٌ	böyük

7. Köçürün, hərəkələyin və yazılı şəkildə tərcümə edin:

إمرأة رزينة، بيت نظيف، البلد الكبير، القرية الفقيرة، الوزير القليل، قراءة شيقة، القارة الباردة، الوفد الفتي.

Sözlər:

رَزِينٌ	sakit	قَتِيلٌ	öldürülmüş
بَارِدٌ	soyuq		

8. Çalışmaların lüğətlərində verilmiş sözləri əzbər öyrənin.

9. Əzbər öyrənin:

ثَقَافَةٌ; وَطَنٌ; ad; إِسْمٌ; kişi; اِمْرُؤٌ; qadın; اِمْرَأَةٌ; qız; اِبْنَةٌ; oğul; اِبْنٌ; mədəniyyət; قَارَةٌ; qitə; وَفْدٌ; nümayəndə heyəti; ذُؤُوبٌ; zəhmətkeş

V dərslər – اَلدَّرْسُ اَلخَامِسُ

1. Durğu işarələri və rəqəmlər

Nöqtə və nida işarələrini çıxmaqla durğu işarələri aşağıdakı kimi yazılır:

، - vergül; ؛ nöqtəli vergül; ؟ - sual işarəsi

Ərəb ölkələrinin çoxunda aşağıdakı rəqəmlər işlədilir:

1 - ١	6 - ٦
2 - ٢	7 - ٧
3 - ٣	8 - ٨

4 - ε

9 - ۹

5 - ۵

10 - ۱۰

Mürəkkəb rəqəmlər soldan sağa yazılır:

554 – ۵۵۴ ; 1622 – ۱۶۲۲; 907 – ۹۰۷; 876 – ۸۷۶

2. ج، ح، خ، ه və م həfləri

[c] səsini ifadə etmək üçün ج [ci:mun] həfindən istifadə olunur. [c] incələşmiş samitlərə aiddir. Məxrəci dilin orta hissəsinin sərt damağın müvafiq hissəsi ilə birləşənən yeridir. Dilimizdəki “c” samiti ilə ərəb dilindəki “c” samitinin tələffüzündə heç bir fərq yoxdur.

[h] səsini ifadə etmək üçün ح [ħa:'un] həfindən istifadə olunur. Məxrəci boğazın orta hissəsi ilə dilin dibi arasında əmələ gələn novdur. Dilimizdə [ħ] səsinə bənzər səs yoxdur. ح samitindən sonra [ə] →[a] - ya, [ə:] →[a:] - ya keçir.

[x] səsini ifadə etmək üçün خ [xə:'un] həfindən istifadə olunur. O, küylü sürtünən samitdir. Məxrəci boğazın ağıza çatan qabaq hissəsi ilə damaq arasında əmələ gələn novdur. Dilimizdəki “x” samiti ilə ərəb dilindəki “x” samitinin tələffüzü arasında fərq yoxdur. Hər üç hərf eyni cür yazılıb bir-birindən nöqtə və onun mövqeyinə görə fərqlənir, iki hissədən ibarətdir: sətir üstündə yazılan bucaqvari başlıq və sətir altında yazılan yarım dairə.

[m] səsi م [mi:mun] həfi ilə ifadə olunur. Məxrəci dodağların kipləşdiyi yer və burun boşluğudur. Dilimizdəki “m” samiti ilə ərəb dilindəki “m” samitinin tələffüzü arasında heç bir fərq yoxdur. م samiti iki hissədən - sətrin üstündə yazılan xırda başlıq və sətrin altında yazılan şaquli xətdən ibarətdir.

[h] səsi ه [ħə:'un] həfi ilə ifadə olunur. ه - sürtünən samitlərdəndir. Məxrəci boğazın ən dərin hissəsində əmələ gələn novdur. Dilimizdəki “h” samiti ilə ərəb dilinin “h” səsi arasında fərq yoxdur. Sətirüstü yazılan həflərdəndir.

IV	III	II	I	
ج	ج	ج	ج	[ci:'mun]
ح	ح	ح	ح	[ħa:'un]
خ	خ	خ	خ	[xə:'un]
م	م	م	م	[mi:mun]
ه	ه	ه	ه	[hə:'un]

3. Hallanmayan və ikihallı sözlər

Ərəb dilində üçhallı sözlərlə yanaşı ikihallı və hallanmayan isim və sifətlər də vardır. Uzun saitlər, yəni [u:], [ə:/a:] və [i:/ı:] ilə bitən sifət və isimlər **hallanmayan** sözlərdir, onlar hər üç halda eyni formada olur. Bu sözlərin əslində hansı halda olması söz birləşməsi və cümlədəki mövqeyindən asılıdır. Məsələn:

A. بَاكُو Bakı

A. لَيْلَى Leyla

Y. بَاكُو Bakının

Y. لَيْلَى Leylanın

T. بَاكُو Bakını

T. لَيْلَى Leylanı

Bir qrup isim və sifətlər isə tənvin və artikl qəbul etmədikdə adlıq halda [u] ilə bitir. Məsələn: مَرْيَمُ Məryəm; لُبْنَانُ Livan; بَيْدَاءُ səhra; أَسْمَرُ əsmər

Bu sözlər yiyəlik və təsirlik hallarda eyni cür hallanaraq [ə] sonluğu qəbul edir. Belə sözlərə “**ikihallı sözlər**” deyilir. Məsələn:

A. مَرْيَمُ Məryəm

A. أَسْمَرُ əsmər

Y. مَرْيَمَ Məryəmin

Y. أَسْمَرَ əsmərin

T. مَرْيَمِ Məryəmi

T. أَسْمَرَ əsməri

Artikl qəbul etdikdə və ya digər müəyyənlik şəraitində ikihallı sifətlər və ümumi isimlər çevrilib üç hallı olur. Məsələn:

Qeyri-müəyyənlik

Müəyyənlik

A. مَخَاسِنُ yaxşı keyfiyyətlər

A. الْمَخَاسِنُ yaxşı keyfiyyətlər

Y. يَمَحْسِنَ yaxşı keyfiyyətlərin

Y. الْمَحْسِنِ yaxşı keyfiyyətlərin

T. مَحْسِنٍ yaxşı keyfiyyətləri

T. الْمَحْسِنِ yaxşı keyfiyyətləri

4. Liqaturlar və liqaturvari hərf birləşmələri

Müəyyən hərflər öz müvafiq formalarını bir qədər dəyişərək birləşdiyi hərflə sanki ayrılmaz bir vəhdət təşkil edir və bütöv bir hərf şəklini alır. Belə hərf birləşmələrinə “liqatur” deyilir. Məsələn:

IV	III	II	I	
لا	-	-	لَا	[lə:]
كا	-	-	كَ	[kə:]
كل	كَل	كَل	كَل	[kl]
كلا	-	-	كَلَا	[klə:]

Liqaturlarla yanaşı, müəyyən şəraitdə (özlərindən əvvəlki hərflə birləşmədikdə) “liqaturvari” şəkildə yazılan hərf birləşmələri də vardır.

بي - ي + ب - [bi:]

تي - ي + ت - [ti:]

في - ي + ف - [fi:]

ني - ي + ن - [ni:]

5. Kiçik əlif işarəsi və işarə əvəzlilikləri

Məhdud bir qrup sözlərdə [ə:] saiti tələffüz olunsa da, bu yazıda öz əksini tapmır. [ə:] saitinin olması, lakin yazıda öz əksini tapmaması hərəkəlmədə “kiçik əlif” adlanan əlamətlə ۱ işarə edilir. Bu hal işarə əvəzliliklərində də - "أَسْمَاءُ الْإِشَارَةِ" özünü göstərir. Bu dərs çərçivəsində aşağıdakı işarə əvəzlilikləri nəzərdən keçiriləcək:

Müzəkkər

هَذَا bu

ذَلِكَ o

Müənnəs

هَذِهِ bu

تِلْكَ o

Bu işarə əvəzlilikləri hallanmır.

6. Şəmsiyyə və qəməriyyə hərfləri

Ərəb dilinin hərfləri şəmsiyyə - **أَلْحُرُوفُ الشَّمْسِيَّةُ** və qəməriyyə - **أَلْحُرُوفُ الْقَمَرِيَّةُ** olmaq üzrə iki yerə bölünür. **أَلْ** artiklinin bu və ya digər ad qruplu sözə birləşməsi zamanı həmin sözün I samitinin şəmsiyyə və ya qəməriyyə olmasından asılı olaraq iki fərqli səslənmə ortaya çıxır.

Şəmsiyyə **الشَّمْسُ** – “günəş”, qəməriyyə isə **القَمَرُ** – “ay” sözlərindən əmələ gəlib. Ərəb dilçiləri təsviri şəkildə ... **أَلْ** artiklinin sözlə birləşən “ləm” hərfini ulduza bənzədirlər. Qaranlıqda göydə ulduzlar göründüyünə görə artiklin bitişdiyi sözün I samitini aya, işıqlı havada isə göydə ulduzların olub, lakin görünmədiyinə görə artiklin bitişdiyi sözün I samitini günəşə bənzədiblər. Bu səbəbdən də hərfləri şəmsiyyə və qəməriyyə olmaq üzrə iki qrupa bölüblər. 14 şəmsiyyə və 14 qəməriyyə hərfi vardır. Şəmsiyyə hərflərinə aşağıdakılar daxildir:

ت، ث، د، ذ، ر، ز، س، ش، ص، ض، ط، ظ، ل، ن

أَلْ artikli bu hərflərdən biri ilə başlayan sözə qoşulduqda artiklin **ləmi** tələffüz olunmur və şəmsiyyə hərfinin üzərinə **təşdid (şəddə)** işarəsi qoyulur. Məsələn:

الشَّمْسُ günəş - الشَّمْسُ → الشَّمْسُ [’əş-şəmsu]

التَّقَاةُ mədəniyyət - التَّقَاةُ → التَّقَاةُ [’əş - şəqa:fətu]

Ç A L I Ş M A L A R

1. ج، ح، خ، ه، و və م hərflərinin hər formasından bir sətir yazın:

2. Ərəbcələrini yazıb hərəkələyin:

[hə:’ilun] böyük, nəhəng; qorxulu; [muhimmun] mühüm,

vacib; [maɾarun] yağış; [ħaða:ratun] mədəniyyət, sivilizasiya; [muħəndisun] mühəndis; [mihnətun] sənət, peşə; [ħali:fun] müttəfiq; [ħayyun] məhəllə; [ħa:'itun] divar; [xəbərən] xəbər; [xubzun] çörək; [xəli:cun] körfəz; [cəbəlun] dağ; [cəddun] baba; [cəmi:lun] gözəl; [ceyyidun] yaxşı, əla

3. Liqaturları nəzərə almaqla ərəb hərfləri ilə yazıb hərəkələyin:

[lə:zimun] lazımlı, zəruri; [kulliyətun] fakültə; [kəlbun] it; [kilə:bun] itlər; [kələ:mun] söz ; [lə:ħizətun] göz; [kəllə:] yox, qətiyyən yox; [mulə:zimun] leytenant; [kə:firun] kafir

4. Rəqəmləri ərəbcə yazın:

90, 190, 252, 304, 2652, 870, 809, 1977, 5653, 771, 2012, 2222, 3344

5. Hallanmayan isimləri təyin edin:

مُوسِيقِيٌّ Beyrut; مَوسِكُو Moskva; اَلْقَاهِرَةُ Qahirə; مِصْرُ Misir; مَوسِيقِيٌّ musiqi; اَلْكُبْرَى ən böyük; لِيْبِيَا Liviya; اِنْسَانٌ insan; دَوْدَاقٌ dovdaq; مَكْتَبَةٌ kitabxana; اَلْأَلْبَانِيَا Albaniya; أَوْرَبِيَا Avropa; مَدِينَةٌ şəhər

6. Sözləri müəyyənlikdə yazın və hallandırın:

دَارٌ ev; بَيْتٌ ev; أَبٌ ata; طَوِيلٌ uzun; طَالِبٌ tələbə; حَضَارَةٌ mədəniyyət; سُوْقٌ bazar; قَمَرٌ ay; كِتَابٌ kitab; كَافِرٌ kafir

7. Aşağıdakı sözləri şifahi şəkildə hallandırın:

أَحْمَدٌ Əhməd; تُونِسُ Tunis; مَرَاكُشُ Mərakeş; اَلصِّينُ Çin; اَلْجَزَائِرُ Əlcəzair; فُؤَادٌ Fuad; مُرَادٌ Murad.

8. Ərəb dilinə yazılı şəkildə tərcümə edib hərəkələyin:

Böyük bir bazar; zəhmətkeş ata; əla mühəndis; nəhəng bir sivilizasiya; vacib bir peşə; gözəl bir xəbər; lazımlı sənət.

9. Transkripsiyalarını yazın:

لَكِنَّ lakın; إِشْحَاقُ ishaq; قِيَامَةٌ qiyamət; إِبْرَاهِيمُ İbrahim;

هَؤُلَاءِ bunlar.

10. Sözləri əzbər öyrənin:

أُمُّ ana; مُهِمٌّ mühüm, vacib; مُهَنْدِسٌ mühəndis; حَضَارَةٌ mədəniyyət;

sivilizasiya; خَبْرٌ xəbər; جَدُّ baba; نَنْهَ nənə; يَخِيٌّ yaxşı; جَمِيْلٌ gözəl; دَارٌ ev; إِنْسَانٌ insan; مِصْرٌ Misir (müən.), دَرْسٌ dərs; جَاهِزٌ hazır

الذَّسُّ السَّادِسُ –VI dər

1. ع və غ həfləri

ع [‘aynun] həfi [‘] səsinə ifadə edir. Bu partlayışlı cingilti, küylü samitdir. Məxrəci boğazın orta hissəsi ilə dilin dibi arasında əmələ gələn novdur. Dilimizdə buna bənzər səs yoxdur. [‘]- dan sonra gələn [ə]→[a], [ə:]→[a:] olur.

[ğ] səsi küylü sürtünən cingilti samitdir. غ [ğaynun] həfi ilə göstərilir. Məxrəci boğazın ağıza çatan qabaq hissəsi ilə damaq arasında əmələ gələn novdur. Dilimizdə [ğ] samiti ilə غ samitinin tələffüzü arasında fərq yoxdur. غ samitindən sonra gələn [ə]→[a] , [ə:] →[a:] keçir.

Dörd şəkildən ibarət olan hər iki həf eyni qayda ilə yazılır və bir-birindən nöqtə ilə fərqlənir. İki elementdən ibarətdir: sətirüstü yazılan xırda başlıq və sətiraltı yazılan böyük yarım dairə. Bu həflərin II və III şəkillərində yalnız sətir üstündə həfin I elementi yazılır və o, bu zaman təqribən tərsinə çevrilmiş üçbucağı xatırladır.

IV	III	II	I	
ع	ع	ع	ع	[‘aynun]
غ	غ	غ	غ	[ğaynun]

2. İşarə əvəzliyi və ümumi isimdən ibarət uzlaşan təyini söz birləşməsi

Bu növ uzlaşan təyini söz birləşməsində əvvəlcə işarə əvəzliyi, sonra isə ümumi isim gəlir. Onlar öz aralarında cinsə,

kəmiyyətə və müəyyənliyə görə uzlaşır. İşarə əvəzliləri hallanmadığına görə (təsniyədən başqa) belə birləşmələrdə yalnız isimlər hallana bilər. Habelə, ümumi ismin artikillə yazılması əsas şərtidir. Əks təqdirdə birləşmə deyil, ismi cümlə ortaya çıxacaq. Məsələn:

A. هَذَا الْبَلَدُ bu ölkə	A. تِلْكَ الْتَّقَاةُ o mədəniyyət
Y. هَذَا الْبَلَدِ bu ölkənin	Y. تِلْكَ الْتَّقَاةِ o mədəniyyətin
T. هَذَا الْبَلَدِ bu ölkəni	T. تِلْكَ الْتَّقَاةِ o mədəniyyəti

3. İşarə əvəzliyi, ümumi isim və sifətdən ibarət uzlaşan təyini söz birləşməsi

Bu növ birləşmələrin sıralanmasında əvvəlcə işarə əvəzliyi, sonra isə artiklli isim və artiklli sifət gəlir. İşarə əvəzliyi isimlə məlum qaydalar əsasında uzlaşacaq. Sifətə gəlincə isə, o, isimlə cinsə, kəmiyyətə, hal və müəyyənliyə görə uzlaşacaq. Bu birləşmələrdə isim və sifətin artikllə işlənməsi əsas şərtidir. Belə ki, əks təqdirdə birləşmə yerinə ismi cümlə ortaya çıxacaq. Məsələn:

- هَذَا الْبَيْتُ الْكَبِيرُ Bu böyük ev
هَذَا الْبَيْتُ كَبِيرٌ Bu ev böyükdür.
هَذَا بَيْتٌ كَبِيرٌ Bu böyük bir evdir.

Bu birləşmələrin hallanmasına gəlincə isə, o aşağıdakı nümunələrdə öz əksini tapmışdır.

- A. هَذِهِ الْمَدِينَةُ الْجَمِيلَةُ bu gözəl şəhər
Y. هَذِهِ الْمَدِينَةُ الْجَمِيلَةِ bu gözəl şəhərin
T. هَذِهِ الْمَدِينَةُ الْجَمِيلَةَ bu gözəl şəhəri

- A. هَذَا الْبَيْتُ الْكَبِيرُ bu böyük ev
Y. هَذَا الْبَيْتِ الْكَبِيرِ bu böyük evin
T. هَذَا الْبَيْتِ الْكَبِيرِ bu böyük evi

4. Şəxs əvəzliləri

Ərəb dilində işlənməsinə görə əvəzlilər iki qrupa bölünür: ayrı işlənen əvəzlilər **الضَّمَائِرُ الْمُتَفَصِّلَةُ** və bitişən əvəzlilər **الضَّمَائِرُ الْمُتَّصِلَةُ**. Şəxs əvəzliləri - **الضَّمَائِرُ الشَّخْصِيَّةُ** ayrı işlənen əvəzlilər qrupuna aiddir.

Cəm		Tək	
نَحْنُ	biz	أَنَا	mən
(أَنْتُمْ) (أَنْتِ)	siz (müz. və müən.)	(أَنْتِ) أَنْتَ	sən (müz.və müən.)
(هُمْ) (هِنَّ)	onlar (müz. və müən.)	(هِيَ) هُوَ	o (müz. və müən.)

Təsniyə (ikilik)

أَنْتُمَا siz ikiniz

هُمَا onlar ikisi (müz. və müən. eynidir)

Şəxs əvəzliləri əsasən cümlənin mübtədası rolunda çıxış edir.

5. Ön qoşmalar

Ərəb dilində 50-dən artıq əsil və düzəltmə ön qoşma - **حُرُوفٌ** vardır. Onlar yalnız ad qruplu sözlər ilə işlənir və onların ziyəlik halda olmasını tələb edir. Əsil ön qoşmalar arasında aşağıdakılara daha çox təsadüf edilir:

مِنْ	-dan ²	حَتَّى	- dak ²
عَنْ	...haqqında,...dair, ...barəsində	مَعَ	...ilə

مُنْذُ	- dan ² , ... bəri	لَدَى	...nəzdində, - da ²
فِي	- da ²	... بِ	-ilə ; la ²
عَلَى	...üstündə, ...üzərində	... لِ	- m ⁴ ; - a ² , -ya ² ; ... üçün
إِلَى	- a ² , - ya ²	... كَ	- kimi

Əsil ön qoşmalar ayrı və bitişik yazılmaq üzrə iki yerə bölünür. Yuxarıda göstərilən ön qoşmalar arasında ... بِ , ... كَ , ... لِ bitişik yazılan ön qoşmalara aiddir. Məsələn:

مُنْذُ الْمَسَاءِ Misirdən; عَنْ مُرَادٍ Murad haqqında; مِنْ مِصْرَ axşamdan bəri; فِي جَامِعَةٍ (bir) universitetdə; عَلَى الْكِتَابِ kitabın üstündə; إِلَى الْقَاهِرَةِ Qahirəyə; حَتَّى الصَّبَاحِ sabahadək; لَدَى الْمَدْرَسَةِ məktəbin nəzdində, məktəbdə; بِقَلَمٍ (bir) qələmlə; بِاللُّغَةِ الرَّوسِيَّةِ rus dilində, rusca; لِشَابٍ (bir) gəncin; (bir) gəncə; (bir) gənc üçün; مَعَ الرَّفِيقِ tələbə kimi; كَالطَّالِبِ yoldaşla.

... لِ ön qoşması artiklli sözlərə qoşulduqda artiklin əlifi düşür. Məsələn:

لِ الْكِتَابِ + ... لِ = لِلْكِتَابِ yazıçının; yazıçıya ; yazıçı üçün

Həmin ön qoşma “ləm” hərfi ilə başlayan لْ artiklli sözlərə qoşulduqda artiklin həm ləmi, həm də əlifi düşür. Məsələn:

لِ اللُّغَةِ + ... لِ = لِلُّغَةِ dilin; dilə; dil üçün

Ərəb dilində bir qrup isimlər əvəzlik kimi tez-tez işləndiyindən bu gün artıq ön qoşma kimi qəbul edilən ədatlara

çevrilmişdir. Bunların bəzisi hətta ilkin isim formasını və mənasını belə itirmişdir. Əsil ön qoşmalardan fərqli olaraq bunlara düzəltmə və ya zərfi ön qoşmalar deyilir. Çoxişlənən zərfi ön qoşmalara aşağıdakılar daxildir:

عِنْدَ ... yanında, ...vaxtı	فَوْقَ ... üstündə
دُونَ - sız ⁴	تَحْتَ ...altında
أَمَامَ ... qarşısında	بَيْنَ ...arasında
وَرَاءَ ... arxasında	قَبْلَ ...qabaq
خَلَالَ ... ərzində	بَعْدَ ...sonra

أَمَامَ دُونَ مُسَاعَدَةٍ sühb vaxtı; عِنْدَ الْفَجْرِ bir kömək olmadan; أَمَامَ الْمَكْتَبَةِ kitabxananın qarşısında

Zərfi ön qoşmalar مِنْ və إِلَى ön qoşmaları ilə də işlədilər. Bu zaman həmin ön qoşmalar yiyəlik halda işlədilir. Məsələn: مِنْ وَرَاءِ الْبَيْتِ evin arxasından

ÇALIŞMALAR

1. ع və غ hərflərinin hər formasından bir sətir yazın.

2. Aşağıdakı sözlərin ərəbcələrini yazıb hərəkələyin:

[ğubə:run] toz; [ğarbun] qərb; [ğurfətun] otaq; [ğaniyyun] zəngin; [ğə:bətun] meşə; [‘ilmun] elm; [‘amı:qun] dərin; [mə‘lu:mun] məlum; [mə‘mələun] fabriki; [tə‘a:yunun] əməkdaşlıq; [şi‘a:run] şüar; [şina:‘atun] sənaye; [luğzun] tapmaca; sirr; [luğatun] dil; [‘uləmə:‘u] alimlər

3. Sözləri köçürün və transkripsiyalarını yazın:

عَلَمٌ bayraq; أَحْيِرٌ son, axırncı; مَأْكُولَاتٌ yeyəcəklər; أَمْرٌ iş, məsələ; بَعِيدٌ uzaq; بَغْدَادٌ Bağdad; الْعَرَبُ ərəblər; دَعْوَةٌ dəvət; زَعِيمٌ lider, başçı; زَعْفَرَانٌ zəfəran; شَاعِرٌ şair; مَشْغُولٌ məşğul; صَخْتٌ saxta; مَصْنَعٌ zavod; طَبِيعَةٌ təbiət

4. Tərcümə edib hərəkələyin və hallandırın:

Bu vətən; o qələm; bu respublika; o səfirlik; bu qitə; o ölkə; bu jurnal; o səfir.

5. Yazılı şəkildə tərcümə edib hərəkələyin və şifahi olaraq hallandırın:

Bu maraqlı kitab; o gözəl ev; bu böyük bazar; o mühüm tədqiqat; bu kasıb ailə; o yaxşı talibə

6. Birləşmələri köçürüb hərəkələyin və Azərbaycan dilinə yazılı şəkildə tərcümə edin:

إنسان فقير؛ ابن طيب؛ هذه القرية؛ هذه الجمهورية الشهيرة؛ هذا المهندس الجيد؛ تلك الوزارة الكبيرة؛ أسرة شهيرة؛ تلك الأسرة؛ تلك الأسرة الشهيرة؛ خبر مهم؛ حضارة قديمة.

7. Köçürün, hərəkələyin və ön qoşmaların mənalарına diqqət edərək Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

بين الطالب و الطالبة؛ قبل الحرب؛ بعد هذا الدرس؛ أمام هذه السفارة؛ بهذا القلم؛ لهذه المدرسة؛ إلى السوق الكبيرة؛ من مصر؛ في القاهرة؛ دون هذه المجلة الشيقة؛ عن والد دؤوب.

8. Verilmiş sözlər arasından şəxs əvəzliliklərini seçin:

هذا؛ اسم؛ أنت؛ القاهرة؛ طيب؛ نحن؛ أب؛ أم؛ تلك؛ أنا؛ ثقافة؛ قارة؛ كتاب؛ هو؛ فقير؛ مصر؛ أنتما؛ امرأة؛ ابنة.

9. Aşağıdakı sözlər arasından ön qoşmaları seçib tərcümələrini deyin:

وراء؛ باكو؛ نحن؛ أنا؛ قبل؛ منذ؛ قرية؛ أب؛ والد؛ إلى؛ في؛ هي؛ أنتم؛ وطن؛ بين؛ امرأة؛ عن؛ على؛ عند؛ وفد

10. Sözləri əzbərləyin:

أخير dil; لعة məlum; معلوم dərin; عميق elm; عرق otaq; غرق axırıncı; (عن) uzaq; بغداد Bağdad; مشغول məşğul; بيروت Beyrut; غني zəngin; مراكش Mərakeş; تونس Tunis; أوربا Avropa; ليبيا Liviya; موضوع mövzu

أَلَدْرِسُ السَّابِعُ – VII dars

1. Xüsusi isim və işarə əvəzliyindən ibarət uzlaşan təyini söz birləşməsi

Bu növ uzlaşan təyini söz birləşməsində isim əvvəl, işarə əvəzliyi isə ondan sonra gəlir. Sıralanma dəyişdiyi təqdirdə birləşmə yerinə ismi cümlə ortaya çıxacaq. Xüsusi isim və işarə əvəzliyi öz aralarında cins və kəmiyyət baxımından uzlaşacaq. İşarə əvəzliyi hallanmadığından hallanan tərəf yalnız xüsusi isim ola bilər. Artikilli olub-olmamasından asılı olmayaraq xüsusi isimlər daima müəyyənlik şəraitindədir. Məsələn:

Uzlaşan təyini söz birləşməsi

İsmi cümlə

مُرَادٌ هَذَا Bu Murad

هَذَا مُرَادٌ Bu Muraddır

أَلْقَاهِرَةُ هَذِهِ Bu Qahirə

هَذِهِ أَلْقَاهِرَةُ Bu Qahirədir

أَلَيْلَى تِلْكَ O Leyla

تِلْكَ أَلَيْلَى O Leyladır

Xüsusi isim və işarə əvəzliyindən ibarət birləşmələrin hallara görə dəyişməsinə aşağıdakı misallar üzrə nəzərdən keçirək:

A. فُؤَادٌ ذَلِكَ O Fuad

A. بَاكُو هَذِهِ Bu Bakı

Y. فُؤَادِ ذَلِكَ O Fuadın

Y. بَاكُو هَذِهِ Bu Bakının

T. فُؤَادًا ذَلِكَ O Fuadı

T. بَاكُو هَذِهِ Bu Bakını

A. أَلْقَاهِرَةُ تِلْكَ O Qahirə

Y. أَلْقَاهِرَةِ تِلْكَ O Qahirənin

T. أَلْقَاهِرَةَ تِلْكَ O Qahirəni

2. Xüsusi isim və sifətdən ibarət uzlaşan təyini söz birləşməsi

Əvvəlki dərslərdə də qeyd olunduğu kimi, xüsusi isimlər artikilli olub-olmamasından asılı olmayaraq, həmişə müəyyənlik bildirirlər. Onlar sifətlə ifadə olunan təyinlə hal, cins, kəmiyyət və

müəyyənlikdə uzlaşır. Bu cür birləşmələrdə təyinin artıklılı olması əsas şərtidir. Əks təqdirdə, bu, birləşmə deyil cümlə olur. Məsələn:

Uzlaşan təyini söz birləşməsi

القَاهِرَةُ الْكَبِيرَةُ Böyük Qahirə

مَرْيَمُ الْجَمِيلَةُ Gözəl Məryəm

بَاكُو الْقَدِيمَةُ Qədim Bakı

İsmi cümlə

القَاهِرَةُ كَبِيرَةٌ Qahirə böyükdür.

مَرْيَمُ جَمِيلَةٌ Məryəm gözəldir.

بَاكُو قَدِيمٌ Bakı qədimdir.

Xüsusi isim tənvinli olarsa, اَلْ artiklinin birləşdirici həmzəsi tənvindən sonra gəldiyi üçün tənvindən sonra tələffüzdə köməkçi “i” səsi əlavə olunur. Məsələn:

مُرَادُ الذَّكِيِّ - [mura:duni- z -zəkiyyu] Zəkali Murad.

Haqqında danışılan birləşmə növünün hallanmasını aşağıdakı nümunələrdə nəzərdən keçirək:

A. مِصْرُ الْقَدِيمَةُ Qədim Misir

Y. مِصْرَ الْقَدِيمَةَ Qədim Misrin

T. مِصْرَ الْقَدِيمَةَ Qədim Misri

الْقَاهِرَةُ الْبَعِيدَةُ Uzaq Qahirə

الْقَاهِرَةَ الْبَعِيدَةَ Uzaq Qahirənin

الْقَاهِرَةَ الْبَعِيدَةَ Uzaq Qahirəni

A. لَيْلَى الْجَمِيلَةُ Gözəl Leyla

Y. لَيْلَى الْجَمِيلَةَ Gözəl Leylanın

T. لَيْلَى الْجَمِيلَةَ Gözəl Leylanı

مُرَادُ الذَّكِيِّ Zəkali Murad

مُرَادِ الذَّكِيِّ Zəkali Murad

مُرَادًا الذَّكِيِّ Zəkali Murad

Belə birləşmələrin eyni zamanda sifətlə ifadə olunan bir neçə təyini ola bilər. Bu təyinlər ya bir-birinin ardınca gəlir, ya da təyinlərin arasında "و" - “və” bağlayıcısı olur. Məsələn:

A. مِصْرُ الْقَدِيمَةَ وَ الْبَعِيدَةَ Qədim uzaq Misir

Y. مِصْرَ الْقَدِيمَةَ وَ الْبَعِيدَةَ Qədim uzaq Misrin

T. مِصْرَ الْقَدِيمَةَ وَ الْبَعِيدَةَ Qədim uzaq Misri

- A. لَيْلَى الْجَمِيلَةُ وَ الذَّكِيَّةُ Gözəl və zəkali Leyla
 Y. لَيْلَى الْجَمِيلَةُ وَ الذَّكِيَّةُ Gözəl və zəkali Leylanın
 T. لَيْلَى الْجَمِيلَةُ وَ الذَّكِيَّةُ Gözəl və zəkali Leylanı

3. Xüsusi isim, sifət və işarə əvəzliyindən ibarət uzlaşan təyini söz birləşməsi

Bu quruluşa malik uzlaşan təyini söz birləşmələrində əvvəlcə xüsusi isim, sonra artikilli sifət, daha sonra isə işarə əvəzliyi gəlir. (Xüsusi isimlə sifət və xüsusi isimlə işarə əvəzliyi arasındakı uzlaşma haqqında əvvəlki qrammatik izahatlarda məlumat verilmişdir.) Bu cür birləşmələrdə işarə əvəzliyinin sonda gəlməsi əsas şərtidir. Əks təqdirdə ismi cümlə yaranacaq. Həmçinin bu birləşmələr sifətlə ifadə olunan bir neçə təyinə də malik ola bilər. Məsələn:

Uzlaşan təyini söz birləşməsi

- هَذِهِ مِصْرُ الْقَدِيمَةِ هَذِهِ Bu qədim Misir
 هَذِهِ مِصْرُ الْقَدِيمَةِ الْبَعِيدَةِ هَذِهِ Bu qədim uzaq Misir
 هَذِهِ مِصْرُ الْقَدِيمَةِ وَ الْبَعِيدَةِ هَذِهِ Bu qədim və uzaq Misir

İsmi cümlə

- هَذِهِ مِصْرُ الْقَدِيمَةِ Bu qədim Misirdir.
 هَذِهِ مِصْرُ الْقَدِيمَةِ الْبَعِيدَةِ Bu qədim uzaq Misirdir.
 هَذِهِ مِصْرُ الْقَدِيمَةِ وَ الْبَعِيدَةِ Bu qədim və uzaq Misirdir.

Bu növ birləşmələrin hallanması məlum qaydalar üzrə icra olunacaqdır. Məsələn:

- A. تُونِسُ الْمُنْتَوِرَةُ هَذِهِ Bu inkişaf etmiş Tunis
 Y. تُونِسُ الْمُنْتَوِرَةَ هَذِهِ Bu inkişaf etmiş Tunisin
 T. تُونِسُ الْمُنْتَوِرَةَ هَذِهِ Bu inkişaf etmiş Tunisi

4. Nisbi sifətlər

Nisbi sifətlər **أَسْمَاءُ النَّسَبِ** əşyanın kimə, nəyə və ya haraya mənsub olduğunu və yaxud da nədən düzəldiyini bildirir.

Nisbi sifətlər isimlərdən **يَّ** [- iyyun], **وَيَّ** [- ayyun] və **انِيَّ** [-ə:niyyun] şəkilçiləri vasitəsilə düzəlir. Bu şəkilçilər arasında **يَّ** daha çox işlənəndir. Şəkilçilər əlavə olunarkən isimlərin tənvinini və ya son qısa saiti atılır. **ة** -li sözlərdə **ة** -nin düşməsi əsas şərtidir. Məsələn:

بَلَدٌ – ölkə - **بَلَدِيَّ** ölkəyə aid; ölkə (sifət)

تَقَاةٌ – mədəniyyət – **تَقَائِيَّ** mədəniyyətə aid; mədəniyyət (sifət)

تُونِسُ - Tunis - **تُونِسِيَّ** Tunisə aid; Tunis (sifət) ; Tunisli

Aşağıdakı hallarda **وَيَّ** vasitəsilə nisbi sifətlər düzəlir.

1) İki kök samitli sözlərdən:

أَبٌ - ata – **أَبِيَّ** ataya aid; ata (sifət)

أَخٌ - qardaş – **أَخِيَّ** qardaşa aid; qardaş (sifət)

2) İki kök samiti və **ة**-si olan sözlərdən:

سَنَةٌ - il - **سَنَوِيَّ** ilə aid; illik

لُغَةٌ - dil - **لُغَوِيَّ** dilə aid; dil (sifət); linqvistik

3) **ا** - və **ي** - ilə bitən sözlərdən:

آسِيَا - Asiya - **آسِيَوِيَّ** Asiyaya aid; Asiya (sifət); asiyalı

مَعْنَى - mənə - **مَعْنَوِيَّ** mənəvi

Qeyd: **ا** - ilə bitən isimlərdən bəzən nisbi sifət **يَّ** ilə də düzəlir. Məsələn:

رُوسِيَا - Rusiya - **رُوسِيَّ** Rusiyaya aid; Rusiya (sifət); rus

فَرَنْسَا - Fransa - **فَرَنْسِيَّ** Fransaya aid; Fransa (sifət); fransız

4) اء - və اء - ilə bitən sözlərdən:

صَحْرَاوِيٌّ - səhra - صَحْرَاءُ - səma - سَمَاءُ səmavi; صَحْرَاوِيٌّ - səhra - (sifət)

سَمَاءُ - sözünün سَمَائِي nisbi sifəti də vardır.

Nisbi sifətlər düzəldilərkən bəzi isimlərdə fonetik dəyişikliklər müşahidə olunur. Məsələn:

أَبُو بَكْرٍ - Əbu Bəkr - بَكْرِيٌّ Əbu Bəkrə aid; Əbu Bəkr (sifət)

حَضْرَمَوْتٌ - Hadramaut - حَضْرَمِيٌّ hadramauta aid; hadramaut (sifət)

مَلِكٌ - kral; شَاهٌ - مَلِكِيٌّ krala aid; şaha aid

مَدِينَةٌ - şəhər - مَدَنِيٌّ şəhərə aid; mədəni

مَرْوٌ - Mərv - مَرْوِيٌّ Mərvli

رَازِيٌّ - Rey - رَازِيٌّ Reyli; razi

Nisbi sifətlər isimlərin cəmindən də düzəlir. Məsələn:

دَوْلٌ - dövlətlər - دَوْلِيٌّ beynəlxalq; طَلَّابٌ - tələbələr - طَلَّابِيٌّ tələbə (sifət)

Nisbi sifətlər bəzən اِنِّي - şəkilçisi vasitəsilə də düzəlir.

Məsələn:

نُورٌ - işıq, nur - نُورَانِيٌّ nurani; رُوحٌ - ruh - رُوحَانِيٌّ ruhani; ruha aid (sifət)

Göstərilən hər iki sözdən يٌّ - vasitəsilə də nisbi sifətlər düzələ bilər. Lakin onların ifadə etdiyi məna yuxarıdakıların mənasından fərqlənir. Məsələn:

سَنَةٌ نُورِيَّةٌ işıq ili ; مَشْرُوبَاتٌ رُوحِيَّةٌ spirtli içkilər

Nisbi sifətlərin müənnəsi müzəkkərdə olan nisbi sifətlərin sonuna ة artırmaqla düzəlir. Məsələn:

بَيْتِي → بَيْتِيَّةٌ evə aid, ev (sifət, müənn.) ; صَحْرَاوِيٌّ → صَحْرَاوِيَّةٌ səhraya aid; səhra (sifət, müənn.)

5. Tənvın- fəthənin hənzə ilə bitən sözlərdə yazılması

Sonunda hənzə samiti olan sözlərin tənvın-fəthəsi gah əliflə, gah da əlifsiz yazılır.

Əliflə yazılanlara daxildir:

1) [u:] və [i:] saitindən sonar gələn hənzənin tənvın-fəthəsi.

Məsələn:

هُدُوْءٌ sakitlik → هُدُوْءًا sakitliyi; رَدِيْءٌ pis → رَدِيْئًا pisi

2) Sukunlu samitdən sonra gələn hənzənin tənvın-fəthəsi.

Məsələn:

شَيْءٌ şey → شَيْئًا bir şeyi; بَدْءٌ başlanğıc → بَدْءًا başlanğıcı

Tənvın - fəthənin dayaqsız yazılması hənzəsi [ə:] saitindən sonra gələn sözlərdə təsadüf olunur. Məsələn:

مَسَاءٌ axşam → مَسَاءً axşam vaxtı

Ç A L I Ş M A L A R

1. Ərəbcələrini yazıb hərəkələyin və əzbər öyrənin:

[şukran] Sağ ol!

[şukran cəzi:lən] Çox sağ ol!

[lə: də: 'iyə li-ş-şukri] Dəyməz!

[Mərhabən] Salam!

[Şabə:ha -l-xeyri] Sabahınız xeyir!

[Şabə:ha- n-nu:ri] Aqibətiniz xeyir! (cavab)

[Nəhə:rukum sə' i:dun] Günortanız xeyir!

[Nəhə:rukum mubə:rakun] Aqibətiniz xeyir! (cavab)

[Məsə:'ə -l-xeyri] Axşamınız xeyir!

[Məsə:'ə -n-nu:ri] Aqibətiniz xeyir! (cavab)

2. Tənvın-fəthənin orfoqrafiyasına xüsusi fikir verməklə ərəbcə yazıb hərəkələyin:

[seyyi:'ən] pisi; [qurra:'ən] oxucuları; [difə:'ən] istiliyi;

[buru:'ən] sağalmanı; [bira:'ən] günahsızları; [cəri:'ən] cəsəətlini;

[məxbu:'ən] gizlədilmiş; [xəb'ən] gizli bir şeyi

3. Verilmiş sözlərdən müzəkkər və müənnəs olmaq üzrə nisbi sifətlər düzəldin:

سِيَاسَةٌ siyasət; أَدَبٌ ədəbiyyat; تِجَارَةٌ ticarət; زِرَاعَةٌ kənd

təsərrüfatı; صِنَاعَةٌ sənaye; شَعَّةٌ dodaq; بَاكُو Bakı; شَهْرٌ ay; أَلْمَانِيَا
Almaniya; الْقَاهِرَةُ Qahirə; يَدٌ əl; أُسْبُوعٌ həftə

4. Köçürüb hərəkələyin və yazılı şəkildə tərcümə edin:

باكو هذه، أوربًا تلك، بغداد هذه، ثابت ذلك، فؤاد هذا، مراكش تلك، مريم
الطبيبة، القاهرة القديمة، ليبيا الغنية، رؤوف الدؤوب، أحمد الفقير، بيروت البعيدة.

Sözlər:

رُؤُوفٌ Rauf

قَدِيمٌ qədim

ثَابِتٌ Sabit

5. Ərəb dilinə yazılı şəkildə tərcümə edib hərəkələyin:

Azərbaycan dili; bu baba; o xəbər; böyük və mühüm bir
xəbər; zəngin bir mühəndis; bu mühəndis; bu zəngin mühəndis;
uzaq bir qitə; bu maraqlı çalışma

6. Ərəb dilinə yazılı şəkildə tərcümə edib hərəkələyin və şifahi olaraq hallandırın:

Bu məşhur və gözəl Suriya; o qədim Dəməşq; bu böyük
Qətər; o uzaq İordaniya; bu məşğul Zeynəb; o zəhmətkeş Sabit; bu
yaraşıqlı və gözəl Leyla; o qədim Mərakeş

Sözlər:

سُورِيَا، سُورِيَةٌ Suriya (müən.)

الْأُرْدُنُّ İordaniya (müən.)

دِمَشْقُ Dəməşq (müən.)

أَنِيقٌ yaraşıqlı

قَطْرُ Qətər (müən.)

7. Sözləri əzbər öyrənin:

مَكْتَبَةٌ kitabxana; مَدْرَسَةٌ məktəb; اَلْجَزَائِرُ Əlcəzair; طَرِيقٌ yol;
صَنِيفٌ yaxın; قَرِيبٌ (مِنْ) qardaş; اَحْتٌ bacı; جَامِعَةٌ universitet;
مَعَهْدٌ institut; اَسْتَاذٌ professor; اَجْنَبِيٌّ əcnəbi; سِيَاسِيٌّ
siyasi; صَعْبٌ çətin; سَهْلٌ asan; نَظِيفٌ təmiz

8. Ucadan oxuyun və şifahi şəkildə tərcümə edin:

عن باكو القديمة، في بيروت هذا، قبل هذا درس الشيق، إلى قرية بعيدة، من جمهورية شهيرة، مع هذا الوزير، على هذه المجلة، بهذا القلم، منذ الزمن القديم .

أَلَدَّرْسُ الثَّامِنُ – VIII dars

1. Zərfdüzəldici hal və zərflər

Ərəb dilində zərflərin əksəriyyəti mənşə etibarı ilə ad qruplu sözlərdən ibarət olub, sabit mənə bildirmələri və çox vaxt təsirlik halda olmaları ilə səciyyəlidir. Digər ad qruplu sözlərdən fərqli olaraq zərflərdəki təsirlik hal bu və ya digər qrammatik amillə bağlı olmayıb, zərflərin öz təbiətinə xas bir xüsusiyyətdir. Zərf əmələ gətirən təsirlik hala *zərfdüzəldici* (adverbial) hal deyilir. Bu növ təsirlik hal vasitəsilə düzələn zərflər lüğətlərdə də adlıqda deyil, məhz təsirlik halda, çox vaxt qeyri-müəyyənlikdə, bəzən isə işlənməsinə görə müəyyənlikdə də göstərilir. Məsələn:

Qeyri-müəyyənlikdə

مَرَّةً -bir dəfə	دَائِمًا -daim
أَبَدًا -daim	قَلِيلًا - az
غَدًا -sabah	رَأْسًا - birbaşa
أَخْيَانًا -bəzən	يَوْمًا - bir gün
جِدًّا -çox (keyfiyyət)	لَيْلًا - gecə vaxtı
كَثِيرًا – çox (kəmiyyət)	خُلْسَةً - gizlincə

Müəyyənlikdə

الآن - bu an, indi	الْبَارِحَةَ - dünən
السَّاعَةَ - bu saat	اللَّيْلَةَ - bu gecə

Ərəb dilində zərf mənasında işlənə bilən hər bir ismi, sifəti və ya sayı zərfdüzəldici hal vasitəsilə zərfə çevirmək və ondan zərf kimi istifadə etmək mümkün deyil. Müxtəlif ad qruplu sözlərin zərf kimi işlənilib-ışlənmədiyini aydınlaşdırmaq üçün lüğətə müraciət edilməlidir.

2. İzafət

Ərəb dilinin sintaksisində ismin və ya substantivləşmiş bir sözün digər ismi yiyəlik halda idarə etməsi çox geniş intişar tapmışdır. Uzlaşmayan təyini söz birləşməsi adını almış bu konstruksiyaya ərəb qrammatikasında “izafət” - **إِضَافَةٌ** (hərfən: əlavə) deyilir. Avropa qrammatikasında bu təzahür daha çox latın termini olan *status constructus* ilə adlandırılır. İsmi təyin etməsi müxtəlif mənə əlaqələrinin yaranmasına gətirib çıxarır: malikiyyət (tələbənin qələmi), zaman (yaz fəslə), məkan (şəhər həyatı), bütöv-hissə (jurnalın vərəqi) və s. İsmi bir təyin kimi vəzifəsi bu mənə əlaqələrini iqrar etməkdən ibarətdir və o, özünün təyin vəzifəsini daim yiyəlik hal vasitəsilə bildirir. İzafətin I tərəfi təyin olunan **مُضَافٌ**, II tərəfi isə təyin edən **إِلَيْهِ** bildirir. Sadə izafətdə iki tərəf - təyin olunan və təyin edən iştirak edir. Onun aşağıdakı qrammatik xüsusiyyətləri vardır:

1) Təyin olunanın (I tərəf) nə tənvinə, nə də artiklı olur. II tərəf I tərəfi təyin etdikdə eyni zamanda onun üçün bir artikl rolunu oynayır və ona müəyyənlik kəsb etdirir.

2) Təyin edən (II tərəf) şəraitə uyğun olaraq həm müəyyənlikdə, həm də qeyri-müəyyənlikdə ola bilər.

3) Təyin olunan (I tərəf) hər üç halda ola bildiyi halda, təyin edən (II tərəf) həmişə yiyəlikdə olur.

4) Təyin olunan sonra gələn təyin edən artıkilli olarsa, təyin olunan (I tərəf) “tam müəyyən” hesab olunacaq. Əgər ümumi isimdən ibarət olan təyin edən (II tərəf) qeyri-müəyyənlikdə olarsa təyin olunan (I tərəf) “qeyri-müəyyən” və ya daha dəqiq deyilsə

“tam olmayan müəyyənlik” şəraitində olacaq. Məsələn:

A. بَابِ دَارٍ (bir) evin (bir) qapısı

Y. بَابِ دَارٍ (bir) evin (bir) qapısının

T. بَابِ دَارٍ (bir) evin (bir) qapısını

A. طَالِبِ الْجَامِعَةِ universitetin tələbəsi

Y. طَالِبِ الْجَامِعَةِ universitetin tələbəsinin

T. طَالِبِ الْجَامِعَةِ universitetin tələbəsini

A. تَأْرِيْحُ مِصْرَ Misrin tarixi أُمُّ لَيْلَى Leylanın anası

Y. تَأْرِيْحِ مِصْرَ Misrin tarixinin أُمُّ لَيْلَى Leylanın anasının

T. تَأْرِيْحِ مِصْرَ Misrin tarixini أُمُّ لَيْلَى Leylanın anasını

3. İsmi cümlə

Ərəb dilində cümlə xəbərin ifadəsinə görə iki yerə bölünür: feili və ismi cümlə. Feili cümlədə xəbər feillə, ismi cümlədə isə qalan bütün nitq hissələri ilə ifadə oluna bilər. Ərəb dilində ismi xəbəri mübtədaya bağlayan xüsusi bir xəbər şəkilçisi yoxdur. Burada predikativlik adətən aşağıdakı vasitələrlə ifadə olunur:

1) Söz sırası: əvvəlcə mübtədə, sonra isə xəbərin gəlməsi və əksər halda onların cins və kəmiyyətə görə uzlaşması

2) Mübtədanın müəyyənlikdə, xəbərin isə qeyri-müəyyənlikdə olması

3) Mübtədanın yüksək, xəbərin isə aşağı tonla ilə oxunması

İsmi cümlənin mübtədə və xəbəri müxtəlif cür ifadə oluna bilər. Belə ki, mübtədə şəxs, işarə əvəzlilikləri, ümumi və xüsusi isimlər, müxtəlif növ birləşmələrdən ibarət ola bilər. İsmi xəbəre gəlincə isə, o da sifət və sifətləşdirilmiş sözlərlə, xüsusi və ümumi isimlərlə, müxtəlif növ birləşmələrlə ifadə oluna bilər. Məsələn:

1. الْكِتَابُ شَيْقٌ Kitab maraqlıdır. 2. مُرَادٌ مُجْتَهَدٌ Murad çalışqandır.

I cümlədə mübtədə müəyyənlikdə olan ümumi isimlə, xəbər isə qeyri-müəyyənlikdə verilmiş sifətlə ifadə olunaraq cins və kəmiyyətə görə uzlaşıblar. Əgər hər iki tərəf də artikllə və ya artiklsiz işlənmiş olsaydı, bu zaman cümlə əvəzinə uzlaşan təyini söz birləşməsi yaranacaqdı.

II cümlədə mübtədə xüsusi isimlə ifadə olunub. Xüsusi isimlər daima müəyyənlikdə olur. Əgər bu cümlədə xəbərə artikl qoşulsaydı, o zaman ismi cümlə əvəzinə uzlaşan təyini söz birləşməsi alınardı. Deməli, bu cümlələrdə mübtədanın müəyyənlikdə, sifətlə ifadə olunan xəbərin isə qeyri-müəyyənlikdə olması zəruri şərtidir.

3. أَنَا مُدْرِسٌ Mən müəlliməm.

4. هَذِهِ مَدِينَةٌ Bu şəhərdir.

5. هَذَا فُؤَادٌ Bu Fuaddır.

III cümlədə mübtədə şəxs əvəzliyi ilə, 4 və 5-ci cümlələrdə isə işarə əvəzliyi ilə ifadə olunub. Bütün bu cümlələrdə xəbər və mübtədə cins və kəmiyyətə görə uzlaşıb. 4-cü cümlədə ümumi isimlə ifadə olunmuş xəbərə artikl qoşulsaydı uzlaşan təyini söz birləşməsi yaranardı. 5-ci cümlədə isə xüsusi isimlə ifadə olunmuş xəbər işarə əvəzliyindən öncə gəlsəydi, yenə də uzlaşan təyini söz birləşməsi yaranacaqdı.

4. Mübtədə və xəbərin söz birləşmələri ilə ifadəsi

İsmi cümlənin hər bir üzvü tək-cə ayrı-ayrı sözlərlə deyil, müxtəlif söz birləşmələri ilə də ifadə oluna bilər. Məhz buna görə də “mübtədə qrupu”, “xəbər qrupu”, “tamamlıq qrupu” və s. bu kimi məfhumlar ortaya çıxmışdır.

Mübtədanın uzlaşan təyini söz birləşməsi ilə ifadəsinə aid misalları nəzərdən keçirək:

هَذَا الْبَلَدُ شَهِيرٌ Bu ölkə məşhurdur; لَيْلَى هَذِهِ جَمِيلَةٌ Bu Leyla gözəldir; الْبَلَدُ الشَّهِيرُ قَدِيمٌ Məşhur ölkə qədimdir; لَيْلَى الْجَمِيلَةُ مِصْرِيَّةٌ Gözəl Leyla misirlidir; هَذَا الْبَلَدُ الشَّهِيرُ قَدِيمٌ Bu məşhur ölkə qədimdir;

هَذِهِ الْعَرَبِيَّةُ لَيْلَى Bu gözəl Leyla ərəbdir.

Bu nümunələrin mübtədaları uzlaşan təyini söz birləşmələri, ismi xəbərləri isə sifətlərlə ifadə olunmuşdur. İsmi xəbərlər mübtədalar ilə cinsə və kəmiyyətə görə uzlaşmışlar.

Mübtəda sadə izafətlə də ifadə oluna bilər. Məsələn:

طَالِبُ الْجَامِعَةِ مُجْتَهِدٌ Universitet tələbəsi çalışqandır.

مُدْرِسٌ مَدْرَسَةٍ مَشْغُولٌ Məktəbin (bir) müəllimi məşğuldur.

Bu mübtədaların ismi xəbəri izafətin I tərəfi ilə cins və kəmiyyətə görə uzlaşmışdır. Eyni zamanda mübtəda gələcəkdə keçəcəyimiz izafət zənciri, həmcins üzvlü izafət və qarışıq təyini söz birləşməsi ilə də ifadə oluna bilər. İsmi xəbərin müxtəlif formalı uzlaşan təyini söz birləşmələri ilə ifadəsini aşağıdakı misallarla nəzərdən keçirək:

أَذْرَبَايَجَانُ دَوْلَةٌ قَوِيَّةٌ Azərbaycan güclü bir dövlətdir.

هَذِهِ لَيْلَى الْعَرَبِيَّةُ Bu gözəl Leyladır.

İsmi xəbər izafətlə də ifadə oluna bilər. Məsələn :

هَذِهِ عَاصِمَةُ مِصْرَ Bu Misrin paytaxtıdır.

أَنَا طَالِبُ الْجَامِعَةِ Mən universitetin tələbəsiyəm.

Yuxarıdakı iki cümlədə mübtəda ismi xəbər olan izafətin I tərəfi ilə cins və kəmiyyətə görə uzlaşmışdır. İsmi xəbər də öz növbəsində izafət zənciri, həmcins üzvlü izafət və qarışıq təyini söz birləşməsi ilə də ifadə oluna bilər. İsmi cümlənin həm mübtədası, həm də xəbəri eyni zamanda müxtəlif birləşmələr ilə ifadə oluna bilər. Məsələn:

إِبْنُ حَسَنِ طَالِبٌ ذَكِيٌّ Həsənin oğlu zəkali bir tələbədir.

هَذِهِ الْمَدِينَةُ عَاصِمَةُ تُونِسَ Bu şəhər Tunisin paytaxtıdır.

الْقَاهِرَةُ الْجَمِيلَةُ هَذِهِ مَدِينَةٌ قَدِيمَةٌ Bu gözəl Qahirə qədim bir şəhərdir.

إِبْنَةُ مَرْيَمَ طَالِبَةٌ الْمَعْهَدِ Məryəmin qızı institut tələbəsidir.

ÇALIŞMALAR

1. Ərəbcələrini yazıb hərəkələyin və əzbər öyrənin:

[ʔəs-sələ:mu ʔaleykum] Salam əleykum! (müz.)

[yəʔaleykumu -s-sələ:mu] Əleykəssalam! (müz.)

[tafaɖɖal],[tafaɖɖali:] Buyur! (müz. və müən.)

[ʔəl- məʔ ziratə] Bağışlayın!

[ʔafyan] Bağışlayın!

[lə: muʔə:xəzətə] İrad tutmayın!

2. Verilmiş sözləri ucadan oxuyun və zərfləri təyin edin:

يَوْمٌ نَدْرَةٌ أَنْتَ سَنْ هَذَا bu, أَلْقَاهِرَةُ Qahirə, سَاغِدًا يَمِينًا gün, بِرَاسٍ رَأْسًا birbaşa, وَرَاءَ arxasında, أَمَامَ qarşısında, فَوْرًا فُورًا bu gecə, لَيْلَةً gecə, دَرَهَالًا dərhal

3. Ucadan oxuyun, şifahi şəkildə tərcümə edib hallandırın:

أسرة طالب؛ إسم الوزارة؛ بيت المدرس؛ مكتبة المعهد؛ ضيف الجامعة؛

ثقافة الجزائر؛ دار مهندس؛ دراسة الأستاذ؛ إسم بلد؛ جدة رؤوف

4. Ərəb dilinə yazılı şəkildə tərcümə edib hərəkələyin:

Leylanın oğlu; Məryəmin bacısı; Liviyanın paytaxtı; (1) məktəbin (1) kitabxanası; (1) evin (1) otağı ; (1) kəndin (1) müəllimi; tələbənin dərsi; (1) ölkənin (1) nazirliyi

5. İsmi cümlələri köçürün, hərəkələyib yazılı şəkildə tərcümə edin:

الغرفة كبيرة. أذربيجان شهيرة. أنا مهندس. هي مدرسة. هذا تمرين. تلك جامعة.

زينب مشغولة. الضيف أجنبي. الخبر شيق. الدرس مهم. البحر (dəniz) عميق.

6. Ərəb dilinə yazılı şəkildə tərcümə edib hərəkələyin:

O (müz.) məktəb şagirdidir. Avropa böyük bir qitədir. Gözəl Zeynəb məşğuldur. Bu böyük kənd yaxındır. Mədəniyyətin əhəmiyyəti böyükdür. Bu Rauf zəngin bir insandır. Tələbənin dərsi çətindir. Respublikanın paytaxtı Bakı şəhəridir.

Sözlər:

تَلْمِيذٌ (تَلَامِيذٌ) şagird (şagirdlər)

عَاصِمَةٌ (عَوَاصِمٌ) paytaxt (paytaxtlar)

أَهْمِيَّةٌ əhəmiyyət

7. Aşağıdakı birləşmələri oxuyub tərcümə edin və onlardan ismi cümlələr düzəldin:

الأردن هذه؛ الأردن الجميلة هذه؛ حضارة غنيّة؛ هذا البيت البعيد؛ الطالب

المشغول؛ هذه الدراسة المهمة؛ هذا المعهد الشهير؛ بحر عميق؛ مهندس أجنبي.

8. Aşağıdakı cümlələri oxuyub tərcümə edin və onlardan birləşmələr yaradın:

الوطن كبير. مصر بعيدة. هذا المهندس مشغول. هذه قارة شهيرة. هذه

الدار قديمة. ذلك خبر مهم. ذلك الدرس صعب. مراد هذا أنيق. تلك أسرة أجنبية.

هذا رؤوف الفقير.

9. Sözləri əzbər öyrənin:

تَأْرِيخٌ (سِنُونَ، سَنَوَاتٌ) il (illər); يَوْمٌ (أَيَّامٌ) gün (günlər); جَدِيدٌ yeni;

أَيُّدِي (أَشْهُرٌ) ay (aylar); مَفْهُومٌ aydın, tarix (tarixlər); (تَوَارِيخٌ)

anlaşılan; سَبَبٌ (أَسْبَابٌ) səbəb (səbəblər); دِينٌ (أَدْيَانٌ) din (dinlər); مُعَلِّمٌ müəllim ;

دَوْلَةٌ (دَوْلٌ) dövlət (dövlətlər); عَاصِمَةٌ paytaxt (paytaxtlar);

دَقِيقَةٌ (مَرَضَى) xəstə (xəstələr); مَرِيضٌ مُجْتَهِدٌ çalışqan; (دَقَائِقُ)

أَصْدِقَاءٌ) sual (suallar); سَوَالٌ (أَسْئَلَةٌ) dost (dostlar);

IX dər - أَلْدَرْسُ التَّاسِعُ

Mətn

عائدة شابة. هي نشيطة و مجتهدة. عائدة ساكنة مدينة باكو. هي دارسة

في الجامعة. هي طالبة. عائدة طالبة كليّة الأستشراق. كليّة الأستشراق كليّة مهمّة

و شهيرة في الجامعة. في هذه الكليّة قسم عربيّ وقسم فارسيّ وقسم تركيّ وقسم

صينيّ وقسم يابانيّ وقسم كوريّ وقسم أورديّ وقسم عبريّ. عائدة من القسم العربيّ.

فريد طالب أيضا. وهو شابٌ دؤوب. هو ساكن قرية. فريد طالب كَلِيَّة التَّأْرِيخ. هو مشغول بدراسة تأريخ أذربايجان.

Sözlər

أَسْتَشْرَاقٌ	şərqsünaslıq	تُرْكِيٌّ	türk (sifət və isim)
(أَقْسَامٌ) قِسْمٌ	bölmə	دَارِسٌ	oxuyan; oxuyur(müz.)
(شَبَابٌ، شَبَابٌ) شَابٌ	gənc oğlan	صِيْنِيٌّ	çin (sifət və isim)
شَابِيَّةٌ	gənc qız	عَرَبِيٌّ	ərəb (sifət və isim)
عَائِدَةٌ	Aida	عِبْرِيٌّ	ibri (sifət və isim)
فَرِيدٌ	Fərid	فَارِسِيٌّ	fars (sifət və isim)
(سُكَّانٌ) سَاكِنٌ	Sakin	يَابَانِيٌّ	yapon (sifət və isim)
سَاكِنَةٌ	sakin (müən.)	كُورِيٌّ	koreya (sifət və isim)
نَشِيْطٌ (نَشِيْطَاءٌ)	aktiv, fəal	أُوْرْدِيٌّ	urdu (sifət və isim)

1. İzafət zənciri

Sadə, yəni ikitərəfli izafət birləşməsindən fərqli olaraq izafət zəncirində ən azı üç isim iştirak etməlidir. Sadə izafətdə olduğu kimi burada da sonrakı isim bilavasitə özündən əvvəlki ismi yiyəlik hal vasitəsilə təyin edir və ona müəyyənlik kəsb etdirir. Bu səbəbdən zənciri əmələ gətirən isimlərdən yalnız birincisi hallar üzrə dəyişir, qalanları isə yiyəlik halda olur. İzafət zəncirinin ancaq sonuncu tərəfi artıqla və ya artıqlsız işləyə bilər. Məsələn:

A. عَدَدُ سُكَّانِ عَاصِمَةِ الْكُوَيْتِ Kuveytin paytaxtının sakinlərinin sayı

Y. عَدَدِ سُكَّانِ عَاصِمَةِ الْكُوَيْتِ Kuveytin paytaxtının sakinlərinin sayının

T. عَدَدَ سُكَّانِ عَاصِمَةِ الْكُوَيْتِ Kuveytin paytaxtının sakinlərinin sayını

A. أَهْمِيَّةُ دِرَاسَةِ تَأْرِيخِ بَلَدٍ (1) ölkənin tarixinin öyrənilməsinin əhəmiyyəti

Y. أَهْمِيَّةَ دِرَاسَةِ تَأْرِيخِ بَلَدٍ (1) ölkənin tarixinin öyrənilməsinin əhəmiyyətinin

T. أَهْمِيَّةَ دِرَاسَةِ تَأْرِيخِ بَلَدٍ (1) ölkənin tarixinin öyrənilməsinin əhəmiyyətini

2. Həmcins üzvlü izafət

Bu cür birləşmələrdə tərəfləri təşkil edən həmcins üzvlər məlum qrammatik qaydalara tabe olur. Həmcins üzvlü izafəti aşağıdakı kimi qruplaşdırmaq olar:

1) Təyin olunan tərəfi (I tərəf) çoxaldılmış izafət. Məsələn:

A. شَعْبٌ وَ حُكُومَةُ الْأُرْدُنِّ İordaniya xalqı və hökuməti

Y. شَعْبٍ وَ حُكُومَةِ الْأُرْدُنِّ İordaniya xalqı və hökumətinin

T. شَعْبَ وَ حُكُومَةَ الْأُرْدُنِّ İordaniya xalqı və hökumətini

A. زِرَاعَةٌ وَ صِنَاعَةٌ وَ تَقَافَةُ الْبَلَدِ Ölkənin kənd təsərrüfatı, sənayesi və mədəniyyəti

Y. زِرَاعَةٌ وَ صِنَاعَةٌ وَ تَقَافَةُ الْبَلَدِ Ölkənin kənd təsərrüfatı, sənayesi və mədəniyyətinin

T. زِرَاعَةً وَ صِنَاعَةً وَ تَقَافَةَ الْبَلَدِ Ölkənin kənd təsərrüfatı, sənayesi və mədəniyyətini

2) Təyin edən (II tərəf) tərəfi çoxaldılmış izafət. Məsələn:

A. تَأْرِيخُ مِصْرَ وَ الْجَزَائِرِ Misrin və Əlcəzairin tarixi

Y. تَأْرِيخِ مِصْرَ وَ الْجَزَائِرِ Misrin və Əlcəzairin tarixinin

- T. تَأْرِخِ مِصْرَ وَاَلْجَزَائِرِ Misrin və Əlcəzairin tarixini
- A. مَشَاكِلُ الْمَعْهَدِ وَاَلْجَامِعَةِ وَاَلْمَدْرَسَةِ İnstitutun, universitetin və məktəbin problemləri
- Y. مَشَاكِلُ الْمَعْهَدِ وَاَلْجَامِعَةِ وَاَلْمَدْرَسَةِ İnstitutun, universitetin və məktəbin problemlərinin
- T. مَشَاكِلُ الْمَعْهَدِ وَاَلْجَامِعَةِ وَاَلْمَدْرَسَةِ İnstitutun, universitetin və məktəbin problemlərini
- 3) Hər iki tərəfi çoxaldılmış izafət. Məsələn:
- A. أَهْمِيَّةٌ وَاَقِيْمَةُ الْعِلْمِ وَاَلْمَعْرِفَةِ Elm və biliyin əhəmiyyəti və dəyəri
- Y. أَهْمِيَّةٌ وَاَقِيْمَةُ الْعِلْمِ وَاَلْمَعْرِفَةِ Elm və biliyin əhəmiyyətinin və dəyərinin
- T. أَهْمِيَّةٌ وَاَقِيْمَةُ الْعِلْمِ وَاَلْمَعْرِفَةِ Elm və biliyin əhəmiyyətini və dəyərini

3. Birləşdirici həmzədən əvvəl qapalı hecanın açıq hecaya çevrilməsi

Məlumdur ki, birləşdirici həmzəsi olan bir söz özündən bilavasitə əvvəlki sözlə fonetik birləşmə yaradır, həm də belə birləşmə hər iki qonşu söz arasında yalnız müştərək heca vasitəsilə yaranır. Müştərək hecanın yaranması üçün birləşdirici həmzədən əvvəlki sözün saitlə, yəni açıq heca ilə bitməsi tələb olunur. Qapalı hecaya təsadüf edildikdə isə belə bir hecanın bu və ya digər sait vasitəsilə (i,ə,u) açıq hecaya çevirmək və beləliklə, iki qonşu söz arasında müştərək heca – fonetik keçid yaratmaq lazımdır. Fonetik keçid yaradan qısa saitlər aşağıdakı qaydalara əsasən seçilir:

1) [u] saitli qapalı hecaya [u] əlavə edilir (tənvin damma və [au] diftonqunu çıxmaq şərti ilə); Məsələn:

بَلَدُكُمْ الْكَبِيرُ [bələdukum 'əl- kəbi:ru] → بَلَدُكُمْ الْكَبِيرُ [bələdukumu-l-kəbi:ru] Sizin böyük ölkəniz.

هَلْ أَنْتُمْ [həl 'əntum 'əl- muhəndisu:nə] → هَلْ أَنْتُمْ الْمُهَنْدِسُونَ؟

المُهَنْدِسُونَ؟ [həl 'əntumu-l- muhəndisu:nə] Siz (həmin) mühəndislərsinizmi?

2) [ə/a] saitli qapalı hecaya [i] əlavə olunur; Məsələn:

الْإِبْنُ [ʿəl- 'ibnu] → الْإِبْنُ [ʿəli- bnu] oğul

عَنْ الْجُمْهُورِيَّةِ [ʿan ʿəl-cumhu:riyyəti] → عَنِ الْجُمْهُورِيَّةِ

[ʿani-l-cumhu:riyyəti] Respublika haqqında

الْمَدْرَسَةُ أَوْ الْجَامِعَةُ [ʿəl-mədrəsətu ʿau ʿəl-cə:miʿatu] → الْمَدْرَسَةُ أَوْ الْجَامِعَةُ

الْمَدْرَسَةُ [ʿəl-mədrəsətu ʿavı - l-cə:miʿatu] Məktəb və ya universitet

3) [i/i] saitli qapalı hecaya gəlincə isə, hecanın sonuna birləşdirici həməzənin qəbul etdiyi sait artırılır; Məsələn:

مِنْ الْمَكْتَبَةِ [min ʿəl-məktəbəti] → مِنَ الْمَكْتَبَةِ [minə- l- məktəbəti]

kitabxanadan

4. İsmi xəbərin ön qoşmalı isim və ya söz birləşməsi ilə ifadəsi

İsmi xəbərin geniş yayılmış ifadə formalarından biri də onun ön qoşmalı isim və ya söz birləşməsi ilə ifadəsidir. Belə xəbərlər mübtədadan sonra və ya əvvəl gələ bilər. Cümlə üzvlərinin adi sıralanmasına “düzgün sıralanma” deyilir. Burada ismi xəbərin vəzifəsi əşyanın yerini, daha sonra isə məhz həmin yerdə olduğunu bildirməkdən ibarətdir. Məsələn:

مُرَادٌ مِنْ مَدِينَةِ بَاكُو Murad Bakı şəhərindəndir.

أَنَا أَمَامَ هَذِهِ الْجَامِعَةِ Mən bu universitetin qarşısındaam.

Cümlə üzvlərinin sıralanmasındakı yer dəyişikliyinə gəlincə (xəbər- mübtədə) isə, bu “**inversiyalı sıralanma**” adlanır. Burada ilk növbədə əşyanın varlığı, sonra isə yeri iqrar edilir. Həm də varlığı qeyd edilən əşyanın adı ilk dəfə çəkildiyi üçün bu növ cümlələrin mübtədasi adətən qeyri-müəyyənlikdə olur. Məsələn:

فِي مَدِينَةِ بَاكُو مَكْتَبَةٌ كَبِيرَةٌ Bakı şəhərində böyük bir

kitabxana vardır.

بَيْنَ الْأُرْدُنِّ وَ الْأَرَبِيَّةِ İordaniya ilə Azərbaycan arasında

dostluq vardır.

Həmçinin inversiyalı sıralanmadan məntiqi vurğu bildirmək məqsədi ilə də istifadə olunur. Məsələn :

Düzgün sıralanma

هِيَ فِي الْعُرْفَةِ

O, otaqdadır.

لَيْلَى وَرَاءَ الْبَابِ

Leyla qapının arxasındadır.

İnversiyalı sıralanma

فِي الْعُرْفَةِ هِيَ

Otaqdadır (o)!

وَرَاءَ الْبَابِ لَيْلَى

Qapının arxasındadır Leyla!

5. İsmi cümlədə mövcudiyyətin (varlığın) və mənsubiyyətin ifadə olunması

Geniş semantikaya malik olan ... لـ ön qoşması ilə cümlə və birləşmələrdə müxtəlif semantik əlaqələr ifadə olunur. ... لـ ön qoşması ilə bu və ya digər əlaqənin ifadəsi cümlədə baş üzvlərin sıralanmasından asılıdır. Xəbər-mübtədə quruluşlu cümlələrdə bu və ya digər əşyanın varlığı bildirilir. Belə cümlələr Azərbaycan dilinə "...-ın (-in) , ...vardır", "...malikdir (sahibdir)" şəklində tərcümə olunur. Burada mübtədə adətən qeyri-müəyyənlikdə olur. Məsələn:

لَزَيْنَبَ ثَوْبٌ جَمِيلٌ Zeynəbin gözəl bir paltarı vardır.

لِمَدِينَةِ بَاكُو تَارِيخٌ قَدِيمٌ Bakı şəhərinin qədim bir tarixi vardır.

Mübtədanın müəyyənlikdə olması əsasən emosional çalara malik mənsubiyyətin ifadəsinə xidmət edir. Məsələn :

لِمَرْيَمَ الْمَجَلَّةُ Məryəmindir (Məryəmə məxsusdur) (məlum) jurnal.

Cümlə üzvlərinin adi sıralanmasında (mübtədə-xəbər) əsasən mənsubiyyət ifadə edilir. Məsələn:

هَذَا الْكِتَابُ لِطَالِبٍ مُجْتَهِدٍ Bu kitab çalışqan bir tələbənindir.

لِلْمَكْتَبَةِ لِلْجَامِعَةِ Kitabxana universitetindir.

ÇALIŞMALAR

1. Ərəbcələrini yazıb hərəkələyin və əzbər öyrənin:

[leylətən tayyibətən] Gecəniz xeyrə qalsın!

[ta:bət leylətukə (leylətuki)] Gecən xeyrə qalsın!

['ilə-l-lıqa:'i] Xudahafiz! Görüşənədək!

[mə'a-s- sələ:məti] Xudahafiz! Salamət qalın!

[fi: 'əmə:ni - lla:hi] Xudahafiz! Allah amanında!

['alla:hu yusəllimukə (yusəllimuki)] Sağ ol! (müz. və müən.)Təşəkkür.

[nə'am] bəli

[lə:] Xeyir!, [kəllə:] Qətiyyən yox! Xeyir!

2. Aşağıdakı birləşmələri hərəkələyin və Azərbaycan dilinə yazılı şəkildə tərcümə edin:

عاصمة دولة الأردن؛ طالب كلية التاريخ؛ أهميّة دراسة ثقافة لبنان؛ أسرة
سفير العراق؛ مكتبة جامعة باكو؛ والد صديق الطالب؛ بيت أستاذ الجامعة؛ عدد
دول قارة أوربّا؛ نشاط طلاب جامعة القاهرة.

Sözlər:

العراقُ İraq (müz.)

طُلابُ tələbələr (müz.)

عَدَدٌ (أَعْدَادٌ) say

أَنْشِطَةٌ (نَشَاطٌ) fəaliyyət

3. Ərəb dilinə şifahi şəkildə tərcümə edin:

Sabitin evinin açarı ; kənd sakinlərinin problemləri ; Dəməşq şəhərinin məscidinin tarixi ; Azərbaycan respublikasının konstitusiyası ; (bir) ölkənin sənayesinin inkişafının əhəmiyyəti ; Fuadın vətəninin adı ; (bir) nümayəndə heyətinin fəaliyyətinin nəticəsi ; Azərbaycan respublikasının kənd təsərrüfatının inkişafı.

Sözlər:

مِفْتَاحُ (مِفْتَاحِي) açar

مَسْجِدٌ (مَسَاجِدُ) məscid

سُكَّانُ sakinlər

دَسَاتِيْرٌ (دُسْتُوْرٌ) konstitusiya

مُشْكِلَةٌ (مَشَاكِلُ) problem

نَطُوْرٌ inkişaf

نَتَائِجُ (نتائج) nəticə زِرَاعَةٌ kənd təsərrüfatı
صِنَاعَةٌ sənaye

4. Aşağıdakı birləşmələri hərəkələyin və Azərbaycan dilinə yazılı şəkildə tərcümə edin:

مشاكل الطلاب و الأساتذة؛ ضيوف فؤاد و مراد؛ أهميّة الزراعة و
الصناعة؛ سكان و ضيوف العاصمة؛ تأريخ ليبيا و مراكش و العراق؛ مدرس و
صديق الطالب؛ حفيد الجد و الجدة؛ سوق و مسجد مدينة بيروت.

Sözlər:

أَسَاتِدَةٌ müəllimlər, professorlar ضُيُوفٌ qonaqlar
حَفِيدٌ (حَفْدَةٌ) nəvə (müz.)

5. Birləşdirici həməzənin iştirak etdiyi birləşmə və cümlələrdə qapalı hecanı açıq hecaya çevirin və transkripsiyalarını yazın:

سُؤَالُكُمْ الشَّيْقُ sizin maraqlı
Əlcəzair haqqında ; عَنْ الْجَزَائِرِ
السُّتْرَاقُ O, (müən.) məsələni şərh etdi; شَرَحْتُ الْمَسْأَلَةَ ;
şərqsünaslıq; أَمَامَ طَالِبِي الْجَامِعَةِ universitetin iki tələbəsi qarşısında;
مِنْ الْمَدِينَةِ Məgər İordaniya (bir) ərəb ölkəsidir?; هَلْ الْأَزْدُنْ بَلَدٌ عَرَبِيٌّ?
إِلَى الْقَرْيَةِ şəhərdən kəndə.

6. Cümlələri hərəkələyin və yazılı şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

ثابت من بلد أجنبي. ليلي الجميلة في الغرفة الكبيرة. في مدينة باكو مسجد
قديم. لهذا درس أهميّة كبيرة. لهذه الدولة عاصمة جديدة. وراء هذا المعهد سوق.
بين الطالب و المدرس مشاكل. الكتاب الشيق على الطاولة (طاولة - stol). من
لبنان انا.

7. Ərəb dilinə yazılı şəkildə tərcümə edin:

Bu müəllimin yaxşı bir tələbəsi vardır. Bu maraqlı jurnal o çalışqan tələbənindir. Bu mühəndisin yaxşı bir dostu vardır. Otağın qarşısında tələbələr vardır. Atanın mühüm bir xəbəri vardır. Bu kənd şəhərə yaxındır. Fuad qapının arxasındadır. Bu qonağın maraqlı bir sualı vardır. Bu açar məktəbin müəlliminindir.

8. Boşluqları müvafiq sözlərlə dolduraraq köçürün, hərəkələyib tərcümə edin:

أنا... (-dən) مدينة باكو. الطلاب في... (otaq)... أذربايجان دولة
(böyük)... (ın) أذربايجان تاريخ قديم. رؤوف... (zəhmətkeş) طالب
الجامعة. هو... (da) كلية الأستشرق. بين الطالب و الطالبة... (dostluq)... ليلي
(yaraşıqlı)... طالبة... (çalışqan)... هذا الدرس... (çətin)

9. Atalar sözlərini əzbər öyrənin :

سəbr sevincin açarıdır. أَلصَّبْرُ مِفْتَاحُ الْفَرْجِ

Hər bir dərдин dərmanı var. لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءٌ

X dərס - أَلدَّرْسُ الْعَاشِرُ

Mətn

- السلام عليك، يا نور الدين!
- وعليك السلام، يا منصور! كيف حالك؟
- كل شيء على ما يرام. لديّ سؤال. من قرب باب غرفة الدرس؟ أ هو طالب جديد أو لا؟
- أنت على حق، يا نور الدين. هو طالب جديد من دولة الكويت. هذا الطالب الجديد عربيّ.
- شكرا جزيلا على هذه المعلومات. هل هذا الطالب العربيّ على علم باللغة الأذربايجانيّة؟
- نعم، هو على علم باللغة الأذربايجانيّة و اللغة الإنجليزيّة.
- هذا خبر جيّد جدًا. و من أيّة كليّة هذا الشاب؟

- هذا الشاب من كلية التاريخ. أما أخته فهي طالبة كلية الحقوق.

Sözlər

(أحوال) حال	hal, vəziyyət	دَوْلَةُ الْكُوَيْتِ	Küveyt dövləti
خَبْرٌ (أخبار)	xəbər	إِنْجِلِيزِيٌّ	ingilis (sifət və isim)
مَعْلُومَاتٌ	məlumat	عَلَى عِلْمٍ بـxəbərdar olmaq ; bilmək
حُقُوقٌ	hüquq	قُرْبٌ yaxınlığında
نُورٌ الدِّينِ مَنْصُورٌ	Nurəddin Mə nsur	كَيْفَ	necə

İfadələr:

لَدَيَّ سُؤَالٌ	Mənim bir sualım var.
كُلُّ شَيْءٍ عَلَى مَا يُرَامُ	Hər şey öz qaydasındadır.
أَنْتَ عَلَى حَقِّ	Sən haqlısan.

1. Bitişən əvəzlilər və onların isimlərlə işlədilməsi

Bitişən əvəzlilər ərəb dilində **الضَّمَائِرُ الْمُتَّصِلَةُ** adlanır. Onlar aid olduqları isimlərin sonuna əlavə olunaraq mənsubiyyət şəkilçilərinin və yiyəlik əvəzlilərinin mənalarını verir. Bitişən əvəzlilərə aşağıdakılar daxildir :

Cəm	Tək	Təsniyə
I نَا -	ى :	
II كُمْ (كُنَّ) -	ك (كِ) -	كُمَا
III هُمْ (هُنَّ) -	هُ (- هَا) -	هُمَا

Bitişən əvəzlilər isimlərə qoşulduqda nəinki mənsubiyyət bildirir, eyni zamanda onlar üçün bir artikl vəzifəsini də icra edir, onları müəyyənləşdirir. Bu səbəbdən bitişən əvəzlik qəbul etmiş isimlərin tənvinini və artiklı olmur. Bitişən əvəzlilər hallanmır, yalnız bəzilərinə fonetik dəyişikliklər müşahidə olunur. Bitişən əvəzlikli sözlər hallanarkən ismin sonundakı hal saitləri dəyişir. I şəxs tək bitişən əvəzliyini qəbul etmiş isim hər üç halda eyni şəkildə qalır. Məsələn:

مُعَلِّمِي müəllimim; müəllimimin; müəllimimi

ت -yə ilə bitən sözlərə bitişən əvəzlilər qoşulduqda ت -yə keçir. Məsələn: جُمْهُورِيَّتُنَا bizim respublikamız

ه ، هُمْ ، هُنَّ ، هُمَا bitişən əvəzlilərinin [u] saiti [i] , [i:] və [y] səslərindən sonra çevrilib (i) olur: ه ، هُمْ ، هُنَّ ، هُمَا Məsələn:

عَنْ كِتَابِهِمْ onların (müz.) kitabı haqqında

Bitişən əvəzlilərin isimlərlə işlədilməsini tam şəkildə aşağıdakı misalların nümunəsində nəzərdən keçirək:

Tək

I بَلَدِي ölkəm

II بَلَدُكَ (بِلْدُكَ) ölkən (müz. və müən.)

III بَلَدُهَا (بِلْدُهَا) ölkəsi (müz. və müən.)

Cəm

I بَلَدُنَا ölkəmiz

II بَلَدُكُمْ (بَلَدُكُمْ) ölkəniz (müz. və müən.)

III بَلَدُهُمْ (بَلَدُهُمْ) ölkəsi (müz. və müən.)

Təsniyə

sizin ikinizin ölkəsi بَلَدُكُمْ

onların ikisinin ölkəsi بَلَدُهُمَا

Bu misallar yiyəlik halda: بَلَدِي ، بَلَدِكَ (بَلَدِكَ) ، بَلَدِهَا və s.,
təsirlik halda: بَلَدِي ، (بَلَدِكَ) ، بَلَدِهَا ، بَلَدِكَ və s. olur.

Bitişən əvəzlik qəbul etmiş isim cümlələrin xəbəri və mübtədası rolunda çıxış edə bilər. Uzlaşan təyini söz birləşməsində iştirak etdikdə işarə əvəzliyi bitişən əvəzlikli isimdən sonra gəlir. Sifətlə ifadə olunan təyin isə artıqlıq qəbul etməlidir. Əks təqdirdə birləşmə deyil, cümlə alınır. Məsələn:

Uzlaşan təyini söz birləşməsi

هَذِهِ دِرَاسَتُهُمْ onların (müz.) bu tədqiqatı

خَبَرُنَا الْجَدِيدُ bizim yeni xəbərimiz

هَذَا صَدِيقُهُ الْقَدِيمُ onun (müz.) bu köhnə dostu

İsmi cümlə

هَذِهِ دِرَاسَتُهُمْ Bu onların tədqiqatıdır.

خَبَرُنَا جَدِيدٌ Xəbərimiz yenidir.

هَذَا صَدِيقُهُ الْقَدِيمُ Bu onun köhnə dostudur.

2. Sual cümləsi

Ərəb dilində جُمْلَةُ الْإِسْتِفْهَامِ adlanan sual cümlələri ümumi, xüsusi və alternativ olmaq üzrə üç yerə bölünür.

Ümumi sual cümləsi iki yolla yaranır və cavab olaraq “yox” və “bəli” sözlərini tələb edir:

1) İntonasiya vasitəsi ilə. Məsələn:

زَيْنَبُ طَالِبَةٌ؟ Zeynəb tələbədir?

بَلي، نعم، هِيَ طَالِبَةٌ.

2) هَلْ (sonrakı sözlə birlikdə yazılır) və ya هَلْ - mı (mi, mu, mü), məgər? - ədatları vasitəsi ilə. Məsələn :

هَلِ الْقَاهِرَةُ عَاصِمَةُ مِصْرَ؟ Qahirə Misrin paytaxtıdır?

بَلي، نعم، هِيَ عَاصِمَةُ مِصْرَ.

أَهُوَ مِنْ بَاكُو؟ O, Bakıdandır?

لا، هُوَ مِنْ قَرْيَةٍ بَعِيدَةٍ. Xeyir, o uzaq bir kəndəndir.

Alternativ sualı əhatə edən sual cümlələri sual və alternativlik ədatı vasitəsilə yaranır : ... هَلْ (أَمْ) ...

هَلْ لَيْلَى طَالِبَةٌ أَمْ (أَوْ) تَلْمِيزَةٌ؟ Leyla tələbədir, yoxsa şagirdir?

Xüsusi sual cümlələri müxtəlif sual sözləri, sual əvəzlilikləri və sual zərfləri vasitəsi ilə yarana bilər :

haradan? مِنْ أَيْنَ؟; harada?; هَارَادَا؟; və ya مَآ؟; kim? مَنِ؟;

haraya? إِلَى أَيْنَ؟; necə? كَيْفَ؟; hansı?; أَيُّ هَاتِيٍّ və ya أَيُّ هَارَايَا؟

سual əvəzlilikləri digər sual sözlərdən fərqli olaraq qeyri-müəyyən isimlə izafət əmələ gətirir və izafətin I tərəfi olduğu üçün hallana bilir. Məsələn:

هَانَسِي تَلَابَةٌ؟; هَانَسِي دَوْلَةٌ؟; أَيُّ طَالِبٍ؟

Qələm AYN ALQUM ? ; Bu nədir?; مَا (مَاذَا) هَذَا؟; O kimdir?; مَنْ هُوَ؟

İLY AYN DAHIB ? ; Bu qonaq haradandır?; مِنْ أَيْنَ هَذَا الضَّيْفُ؟; haradadır?

Necəsən? كَيْفَ حَالُكَ؟; Sən haraya gedirsən?; أَنْتَ؟

Digər sual sözləri də ön qoşmalarla işləyə bilər. Məsələn:

(مِنْ + مَا) مِمَّا ?; nə üçün?; لِمَا وَ یا لِمَا ?; nə ilə?; بِمَا وَ یا بِمَا

nədən?; عَمَّا (عَنْ + مَا) nə haqqında ?, nə barədə ?; لِمَنْ kiminlə?; لِمَنْ kimin? kimin üçün?; مِمَّنْ (مِنْ+مَنْ) kimdən?; عَمَّنْ (عَنْ + مَنْ) kimin haqqında ?; Məsələn :

لِمَاذَا مَشُغُولٌ أَنْتَ؟ Sən niyə tələsirsən?; عَمَّا هَذِهِ الْمَقَالَةُ؟ Bu məqalə nə haqqındadır?; لِمَنْ تِلْكَ الْمَجَلَّةُ؟ O jurnal kimindir?

3. ... فَا ... أَمَّا ifadəsi

Əslində qoşa bağlayıcı olan bu ifadə dilimizə “... gəldikdə, ... gəlincə isə...” kimi tərcümə olunur. Cümlənin bu və ya digər üzvünü qabarıq şəkildə qeyd etmək istədikdə, أَمَّا cümlənin əvvəlində, nəzərə çatdırılacaq sözün bilavasitə əvvəlində işlənir; ikinci hissə isə فَا cümlə daxilində əvvəlki sözlə bu və ya digər şəkildə əlaqədar sözə, ədata və ya ön qoşmaya birləşdirilir. Məsələn:

أَمَّا هَذَا الشَّابُّ فَهُوَ طَالِبُ الْجَامِعَةِ Bu gəncə gəlincə, o universitet tələbəsidir.

أَمَّا دِمَشْقُ فَهَلْ هِيَ عَاصِمَةُ سُورِيَا؟ Dəməşqə gəlincə, o Suriyanın paytaxtıdır mı?

4. يَا xitab ədatı və onun işlədilməsi şəraiti

Müraciət bildirmək üçün ərəb dilində isimdən əvvəl xüsusi müraciət ədatları gəlir ki, bunlardan biri يَا – “ey” xitab ədatıdır. Bu xitab ədatının işlədilməsi müəyyən qrammatik qaydalara tabedir:

1) Müraciət edilən isim başqa bir isimlə və ya bitişən əvəzliliklə təyin edilmədikdə o, adlıq halda olur, nə tənvin, nə də artikl qəbul edir, lakin öz müəyyənliyini qoruyub saxlayır. Məsələn:

يَا قَاهِرَةَ! (Ey) Qahirə! ; يَا صَدِيقُ! (Ey) dost!

2) Müraciət edilən isim bitişən əvəzlilikli olduqda o təsirlik halda işlənir. Məsələn:

يا وَطَنَانَا! (Ey) vətənimiz!; يا صَدِيقِي الْعَزِيزَ! (Ey) əziz dostum!

3) يا xitab ədatından sonra izafət və ya izafət zənciri gələrsə, onların I tərəfi təsirlik halda olacaq. Məsələn:

يا سَكَّانَ مَدِينَةِ بَاكُو! (Ey) universitet tələbəsi!; يا طَالِبَ الْجَامِعَةِ! (Ey) Bakı şəhərinin sakinləri!

ÇALIŞMALAR

1. Yeni sözləri əzbər öyrənin və mətnin üzünü köçürün.

2. Aşağıdakı ifadələri ərəbcə yazıb hərəkələyin və əzbər öyrənin :

[keyfə- ş- şihhatu] Necəsən? Necəsiniz?

[keyfə -l-'umu:ru] İşlər necədir?

[keyfə ha:lukə (ki) və şihhatukə (ki)] Keyfin-halın necədir?

['ənə: bixeyrin və 'a:fiyətin] Yaxşıyam!

[şihhati: lə: bə'sə bihə:] Pis deyiləm!

3. ادِّ إِسْمٌ ad, نَقَافَةٌ mədəniyyət və سَفِيرٌ səfir sözlərini bütün bitişən əvəzliliklərlə yazıb hərəkələyin və şifahi şəkildə hallandırın.

4. Ərəb dilinə tərcümə edib hərəkələyin:

a) mənim atam; bizim otağımız; onun (müz.) tələbələri; sizin (müən.) fəaliyyətiniz; onların ikisinin problemləri; sizin (müən.) bu dövlətiniz; onların (müz.) o müstəqil ölkəsi; bizim məşhur universitetimiz; onun (müən.) maraqlı sualı; onun (müz.) gözəl ölkəsi; mənim anlaşılan cavabım.

b) Onun (müz.) fəaliyyəti maraqlıdır. Onun (müən.) nəvəsi şagirdidir. Bizim fakültəmizin adı Şərqsünaslıq fakültəsidir. Onların (müən.) kəndi yaxındır. Sizin (müən.) cavabınız anlaşılandır. Sizin (müz.) maşınınız yenidir. Onların ikisinin dərsi çətindir.

Sözlər:

جَوَابٌ (أَجْوِبَةٌ) cavab

مُسْتَقِلٌّ müstəqil

سَيَّارَةٌ maşın

5. Hərəkələyin və yazılı şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

هذا مفتاحي. مفتاحي هذا على تلك الطاولة. أين طلابكم؟ طلابنا في غرفة
الدرس. مدرسته قريبة من بيته. جامعتي بعيدة عن بيتي. كليتهم هذه شهيرة في
الجامعة. أستاذهن الجديد هذا من بلد عربي. دولتنا المستقلة جمهورية شهيرة.
درسنا هذا صعب.

6. Aşağıdakı birləşmələri ucadan oxuyub tərcümə edin və onlardan cümlələr düzəldin:

سؤاله هذا؛ جوابها الغريب (qəribə) هذا؛ مسجدكم الكبير هذا؛ نشاطنا المهم؛
حضارتكم القديمة؛ ضيفكما الأجنبي؛ عاصمتها الجميلة هذه؛ ابنه الكبير هذا؛
ثقافتكم الشهيرة؛ أسرته الفقيرة.

7. Ərəb dilinə yazılı şəkildə tərcümə edib hərəkələyin:

1) Onun (müz.) böyük oğluna gəlincə, o indi məşhur bir şərqşünasdır. 2) Sizin (müz.) bu tədqiqatınıza gəlincə, o, olduqca maraqlıdır. 3) Təzə müəllimə gəlincə, o hansı ərəb ölkəsindəndir? 4) İordaniyanın paytaxtına gəlincə, onun adı nədir? 5) Adı çəkilmiş tələbəyə gəlincə, o indi dərs otağında məşğuldur. 6) Sənə (müən.) gəlincə, adın nədir? 7) Respublikamızın paytaxtına gəlincə, onun adı Bakı şəhəridir. 8) Tunisə gəlincə, o, tanınmış bir ərəb ölkəsidir.

Sözlər:

مُسْتَشْرَقٌ	şərqşünas	جِدًّا، لِلْغَايَةِ	olduqca
مَذْكُورٌ	adı çəkilmiş	أَلْآنَ	indi
مَعْرُوفٌ	tanınmış		

8. Ucadan oxuyun və şifahi şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

(١) هل زينب طالبة المعهد؟ نعم، هي طالبة المعهد. (٢) أ هذا الشاب من
كلية الأستشراق؟ لا، هو من كلية التاريخ. (٣) أ هو جد فؤاد؟ لا هو جد مراد. (٤)
ما هذا؟ هذا كتاب جديد عن مصر القديمة. (٥) ما هذه؟ هذه مجلة عربية شهيرة.

٦) ماذا وراء هذا البيت؟ وراء البيت سوق كبيرة. ٧) من أين أنت؟ أنا من جمهورية أذربيجان. ٨) أين كتابي الجديد؟ كتابك الجديد على الطاولة. ٩) إلى أين هي؟ هي ذَاهِبَةٌ (gedir) إلى السوق. ١٠) لمن هذه الدراسة؟ هذه الدراسة لأستاذ الجامعة. ١١) من أي بلد عربيّ هذا الشاب؟ هذا الشاب من الجزائر. ١٢) بأيّة لغة هذه المجلة؟ هذه المجلة باللغة العربيّة. ١٣) عمّا هذه الدراسة المهمة؟ هذه الدراسة المهمة عن تطوّر الصناعة في هذا البلد العربيّ. ١٤) عمّن هذا الكتاب الجديد؟ هذا الكتاب الجديد عن المستشرق الأذربيجانيّ المعروف .

6. Ərəb dilinə şifahi şəkildə tərcümə edin:

Ey dost!; Ey dostumuz!; Ey tələbələr!; Ey universitet tələbələri!; Ey institut tələbələri!; Ey müstəqil ölkəm!; Ey müstəqil dövlətimiz!; Ey Əlcəzair!; Ey Bakı sakini!; Ey Zeynəbin qızı!;

10. Boş yerləri müvafiq sözlərlə dolduraraq yazılı şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

١) ... (haradadır) قلمك؟ قلمي ... (üzərində) المجلة. ٢) تأريخ دولتنا ... (qədim) . ٣) من أي بلد هذا المهندس... (əcnəbi) ؟ ٤) ... (mi⁴) درسك سهل ... (yoxsa) صعب؟ ٥) هذا تمرين ... (böyük) . ٦) أين (səfirlik)... (مراكش؟ ٧) أمّا أخي فهو تلميذ... (aktiv) . ٨) هو ... (şərqsünas) معروف في بلدنا. ٩) ... - (dan²) أيّة مجلة هذه المقالة (məqalə) ؟ ١٠) أمّا بيروت فهل هي عاصمة... (Livan) أم... (Tunis) ؟

11. Aşağıdakı sözlərin ərəbcələrini söyləyin:

Dəniz, əhəmiyyət, açar, xəstə, biz, siz (müz. və müən.), qarşısında, -dan², arasında, zəngin, qonaq, ev, gün, il, tarix, ay, məşhur, dost, çalışqan, sənaye, inkişaf, konstitusiya, fars, yapon, bölmə, qadın, kişi.

12. Atalar sözlərinin ərəbcələrini yazın və əzbər öyrənin:

['əntə 'əmi:run və 'ənə: 'əmi:run, mən yası:qu -l-ħami:ra]

Sən ağa, mən ağa, inəkləri kim sağa?

['əl-ħarakətu bərakətun] Səndən hərəkət, məndən bərakət.

XI dars - أَلَدْرُسُ الْحَادِي عَشَرَ

Mətn

عليّ ومراد شابان وطنيان. هما طالبان مجتهدان أيضا. هذان الطالبان المجتهدان دارسان في الجامعتين الشهيرتين الواقعتين في الدولتين الأجنبيةتين. عليّ طالب في جامعة سارزون. هذه الجامعة الشهيرة واقعة في دولة فرنسا. أما مراد فهو طالب الجامعة الواقعة في دولة إيطاليا. في هتين الجامعتين طلاب من دول أوروبا وآسيا.

والد عليّ الدكتور حسن حسنوف. وهو أستاذ جامعة باكو الحكوميةّة. أما والد مراد فهو الأسطي نور الدين. هو عامل دؤوب في مصنع السيارات. أمام هذين الشابين سنة دراسيّة طويلة. مراد مشغول بدراسة الطبّ. هو طبيب المستقبل. أما عليّ فمستقبله ساطع أيضا. فهو مهندس المستقبل.

Sözlər

طِبّ	tibb	إِيطَالِيَا	İtaliya (müən.)
(أَطِبَّاءُ) طَبِيبٌ	həkim	آسِيَا	Asiya (müən.)
أُسْطَى	usta	وَطَنِيّ	vətənpərvər
أُسْتَاذٌ	professor	حُكُومِيّ	hökümət ; dövlət (sifət)
(عَمَّالٌ) عَامِلٌ	işçi	سَاطِعٌ	parlaq
(مَصَانِعُ) مَصْنَعٌ	zavod	طَوِيلٌ	uzun
دُكْتُورٌ	doktor	دِرَاسِيّ	dərs (sifət)
مُسْتَقْبَلٌ	gələcək	أَيْضًا	həmçinin
عَلِيّ	Əli	فَرَنْسَا	Fransa (müən.)

1. Ad qruplu sözlərin təsniyəsi

Ərəb dilində 3 kəmiyyət forması vardır: مُفْرَدٌ [mufradun] tək, جَمْعٌ [cəm'un] - cəm, تَنْسِيَةٌ [təsniyətun] və ya مُتَنَّى [muşənnən] - təsniyə (ikilik bildirən say). İsimlərin və sifətlərin təsniyəsi sözlərin sonuna əlavə edilən şəkilçi vasitəsilə düzəlir: adlıq halda bu şəkilçi اِن [-ə:ni] , yiyəlik və təsirlik hallarda isə اَيْن [-eyni] formasında olur. ة -li sözlərdən təsniyə düzəldilərkən tə-mərbutə tə-məbsutəyə (ت) çevrilir. Məsələn:

بَلَدٌ ölkə → بِلْدَانٌ iki ölkə; بِلْدَيْنِ iki ölkənin; iki ölkəni

مَدِينَةٌ şəhər → مَدِينَتَانِ iki şəhər; مَدِينَتَيْنِ iki şəhərin; iki şəhəri

كِتَابٌ سِيَاسِيٌّ siyasi (1) kitab → كِتَابَانِ سِيَاسِيَّانِ iki siyasi kitab;
كِتَابَيْنِ سِيَاسِيَّيْنِ iki siyasi kitabın; iki siyasi kitabı

مَشْهُورٌ مَطَالِبَةٌ شَهِيْرَةٌ məşhur (1) talibə → مَطَالِبَتَانِ شَهِيْرَتَانِ iki məşhur talibə ; مَطَالِبَتَيْنِ شَهِيْرَتَيْنِ iki məşhur talibənin; iki məşhur talibəni

İsim يَ - ilə bitdikdə bu sonluq təsniyədə çevrilib [y] olur. Məsələn:

دَعْوَى iddia → دَعْوَيَانِ iki iddia

ءَ - ilə bitən sözlərdən təsniyə düzəldilərkən həməz (ء) vava (و) keçir. Məsələn:

بَيْدَاءٌ səhra → بَيْدَاوَانِ iki səhra

Bir sıra iki hecalı sözlərin təsniyəsi [- ya:ni] şəkilçisi ilə düzəlir. Məsələn:

أَخٌ qardaş → أَخَوَانِ iki qardaş

Şəxs əvəzlilərinin təsniyəsi: أَنْتُمَا siz ikiniz (müz. və müən.)
وَهُمَا onlar ikisi (müz. və müən.)

Bitişən əvəzlilərinin təsniyəsi: كُـمَا -sizin ikinizin... (müz. və müən.) və هُمَا -onlar ikisinin (müz. və müən.)

İşarə əvəzlilərinin təsniyəsi aşağıdakılardan ibarətdir:

Tək	Təsniyə - adlıq hal	Təsniyə - yiyəlik və təsirlik hal
هَذَا bu (müz.)	هَذَانِ və ya هَذَاانِ	هَذَاينِ və ya هَذَاينِ
هَذِهِ bu (müən.)	bu iki	bu ikinin; bu ikini
ذَلِكَ o (müz.)	هَاتَانِ və ya هَاتَانِ	هَاتَيْنِ və ya هَاتَيْنِ
تِلْكَ o (müən.)	bu iki	bu ikinin; bu ikini
	ذَاتِكَ o iki	ذَاتِكَ o ikinin; o ikini
	تَاتِكَ o iki	تَاتِكَ o ikinin ; o ikini

Göründüyü kimi, işarə əvəzliləri təkdə hallanmadığı halda təsniyədə hallanmağa məruz qalır. Təsniyəyə aid müxtəlif nümunələri aşağıdakı misallarda görmək olar:

لَيْلَى وَ زَيْنَبُ هَاتَانِ Gözəl Leyla və Zeynəb; هَاتَانِ

Bu Leyla və Zeynəb; هَذَانِ كِتَابَانِ Bu iki kitabdır ; أَنْتُمَا مُدْرِسَانِ Siz ikiniz müəllimsiniz ; هَذَانِ الْكِتَابَانِ الشَّيْقَانِ Bu iki maraqlı kitab.

2. Qarışıq təyini söz birləşməsi

İzafətin tərəfləri ayrı-ayrı isim və ya substantivləşmiş sözlərlə yanaşı, sözlər qrupu ilə də ifadə oluna bilər. İzafətin tərəfləri sifət və ya işarə əvəzliyindən ibarət uzlaşan təyinlərə də malik ola bilər. Belə birləşmələr **qarışıq təyini söz birləşməsi** adlanır. Qarışıq təyini söz birləşməsi uzlaşan və uzlaşmayan təyini söz birləşmələrinin vəhdətindən ibarətdir. İzafətin II tərəfinin təyinləri onun yanında işlənir və bu zaman öncədən öyrənilmiş qrammatik qaydalara riayət edilir. Məsələyə misallarla aydınlıq gətirək: ilk növbədə ikitərəfli izafət götürüləcək və onun II tərəfinə növbə ilə sifət və işarə əvəzliyindən ibarət təyinlər əlavə olunacaq. Əgər təyin sifətlə ifadə olunarsa, o ümumi isimdən sonra gələcək, əgər işarə əvəzliyi ilə ifadə olunarsa o, ümumi isimdən əvvəl gələcək. Məsələn:

كِتَابُ طَالِبٍ (bir) tələbənin kitabı

كِتَابُ طَالِبٍ مُجْتَهِدٍ çalışqan (bir) tələbənin kitabı

طَالِبَةُ الْجَامِعَةِ universitetin talibəsi

طَالِبَةُ الْجَامِعَةِ الشَّهِيرَةِ məşhur universitetin talibəsi

طَالِبَةُ هَذِهِ الْجَامِعَةِ bu universitetin talibəsi

طَالِبَةُ هَذِهِ الْجَامِعَةِ الشَّهِيرَةِ bu məşhur universitetin talibəsi

İzafətin II tərəfi xüsusi isimlə ifadə olunan misalları nəzərdən keçirək. Bu zaman təyin işarə əvəzliyi ilə ifadə olunarsa, o xüsusi isimdən sonra gələcək. Məsələn :

مُدْرِسُ فُوَادٍ Fuadın müəllimi

مُدْرِسُ فُوَادٍ الْمُجْتَهِدِ çalışqan Fuadın müəllimi

مُدْرِسُ فُوَادٍ هَذَا bu Fuadın müəllimi

مُدْرِسُ فُوَادٍ الْمُجْتَهِدِ هَذَا bu çalışqan Fuadın müəllimi

Təyin və təyinlər qrupu izafətin I üzvünə aid olarsa, onlar birləşmənin sonunda gələrək müvafiq şəkildə izafətin I tərəfi ilə uzlaşır :

a) « Tam müəyyənlik şəraitində olan » izafətin I tərəfinin təyin və təyinlər qrup da tam müəyyənlikdə olur. Məsələn :

بِنَايَةُ الْمَدْرَسَةِ الْكَبِيرَةِ məktəbin binası ; بِنَايَةُ الْمَدْرَسَةِ الْكَبِيرَةِ

məktəbin böyük binası

بِنَايَةُ الْمَدْرَسَةِ الْكَبِيرَةِ هَذِهِ məktəbin bu binası; بِنَايَةُ الْمَدْرَسَةِ الْكَبِيرَةِ هَذِهِ

məktəbin bu böyük binası

b) « Tam müəyyənlik şəraitində olmayan » izafətin I tərəfinə aid olan uzlaşan təyinlər gah müəyyənlikdə, gah da qeyri-müəyyənlikdə ola bilər. Məsələn :

سَاكِنُ مَدِينَةٍ جَدِيدٍ (1) şəhərin (1) yeni sakini

سَاكِنُ مَدِينَةٍ الْجَدِيدِ (1) şəhərin yeni sakini

İzafətin hər iki tərəfi eyni cinsdə olduqda uzlaşan təyinləri qrammatik cəhətdən həm I, həm də II tərəfə aid etmək olar.

Məsələn :

مُؤَلَّفُ الْكِتَابِ الشَّهِيرِ məşhur kitabın müəllifi

مُؤَلَّفُ الْكِتَابِ الشَّهِيرِ kitabın məşhur müəllifi

Belə şəraitdə birləşmənin mənasından və ümumilikdə kontekstdən çıxış etmək lazımdır.

İzafətin eyni zamanda hər iki tərəfinin uzlaşan təyinləri də ola bilər. Məsələn:

تَأْرِيْحُ هَذِهِ الدَّوْلَةِ الْقَدِيْمِ bu dövlətin qədim tarixi

تَأْرِيْحُ هَذِهِ الدَّوْلَةِ الشَّهِيرَةِ الْقَدِيْمِ ذَلِكَ tarixi bu məşhur dövlətin o qədim tarixi

كِتَابُ لَيْلَى الْجَمِيْلَةِ هَذَا gözəl Leylanın bu kitabı

كِتَابُ لَيْلَى الْجَمِيْلَةِ الشَّهِيرِ هَذَا gözəl Leylanın bu məşhur kitabı
və s.

3. ... لـ ön qoşmasının funksiyaları

... لـ ön qoşması bir sıra vəzifələri yerinə yetirir. Bunların içərisində aşağıdakıları qeyd etmək olar:

1) Malikiyyət və sahiblik ifadə edərək bir növ izafəti əvəz edir. Məsələn:

İzafət:

مَكْتَبَةُ الْمَدِيْنَةِ şəhərin kitabxanası

Ön qoşmalı birləşmə:

مَكْتَبَةُ الْمَدِيْنَةِ (bir) kitabxanası; مَكْتَبَةُ الْمَدِيْنَةِ (bir) şəhərin (bir) kitabxanası

مَكْتَبَةُ الْمَدِيْنَةِ (bir) kitabxanası; مَكْتَبَةُ الْمَدِيْنَةِ (bir) şəhərin kitabxanası

Nəzərə almaq lazımdır ki, sonuncu iki birləşmə ismi cümlə kimi də qəbul edilə bilər. Məsələn:

مَكْتَبَةُ الْمَدِيْنَةِ Kitabxana (bir) şəhərindir (şəhərə məxsusdur).

مَكْتَبَةُ الْمَدِيْنَةِ Kitabxana şəhərindir (şəhərə məxsusdur).

Anlaşılmazlığı aradan qaldırmaq üçün ilk növbədə kontekstə əsaslanmaq lazımdır.

2) İzfəət zəncirini sadələşdirməyə xidmət edir. Məsələn:

İzfəət:

Ön qoşmalı birləşmə

(١) أَهْمِيَّةُ الدِّرَاسَةِ لِتَأْرِيخِ دَوْلَةِ الْكُوَيْتِ أَهْمِيَّةُ دِرَاسَةِ تَأْرِيخِ دَوْلَةِ الْكُوَيْتِ

Kuveyt dövlətinin tarixinin

(٢) أَهْمِيَّةُ دِرَاسَةِ التَّأْرِيخِ لِدَوْلَةِ الْكُوَيْتِ öyrənilməsinin əhəmiyyəti

(٣) الأَهْمِيَّةُ لِدرَاسَةِ تَأْرِيخِ دَوْلَةِ الْكُوَيْتِ

3) Qarışıq təyini söz birləşməsini sadələşdirir. Məsələn:

Qarışıq təyini söz birləşməsi

نَشَاطُ هَذَا الْمُسْتَشْرِقِ الشَّهِيرِ الْعِلْمِيِّ ذَلِكَ

Ön qoşmalı birləşmə

ذَلِكَ النَّشَاطُ الْعِلْمِيُّ لِهَذَا الْمُسْتَشْرِقِ الشَّهِيرِ

Bu məşhur şərqşünasın o elmi fəaliyyəti

4) Qarışıq təyini söz birləşməsində baş verə biləcək anlaşılmazlığın qarşısını almaq üçün ... ↓ ön qoşmasından istifadə edilir. Bunu “elmi institutun fəaliyyəti” və “institutun elmi fəaliyyəti” kimi başa düşülə biləcək نَشَاطُ الْمَعْهَدِ الْعِلْمِيِّ birləşməsinin timsalında görmək olar. Anlaşılmazlığın olmaması üçün bu cür birləşmələri ... ↓ ön qoşması ilə ayırmaq daha doğrudur. Məsələn:

النَّشَاطُ لِلْمَعْهَدِ الْعِلْمِيِّ elmi institutun fəaliyyəti

النَّشَاطُ الْعِلْمِيُّ لِلْمَعْهَدِ institutun elmi fəaliyyəti

4. Standart formalar – vəznlər

Ərəb dilinin səciyyəvi xüsusiyyətlərindən biri burada eyni vəzndə (قَوَالِبُ) قَالَبٌ، (صِيغٌ) صِيغَةٌ، ((أَوْزَانٌ) وَزْنٌ)، ((صِيغٌ) صِيغَةٌ) minlərlə sözün – isim, sifət və feilin olmasıdır. Belə ki, burada sözlərin çoxu feillərdən müəyyən sabit formalar əsasında düzəlir : digər tərəfdən, düzəltmə sözlərin özləri də sabit vəznlər üzrə dəyişir, cəmlənir,

təsrif olunur və s.

Ərəb kəlmələrinin əksəriyyəti üç və ya dörd kök samitindən ibarət olduğuna görə formalarda - vəznərdə də üç və ya dörd kök hərfi olur. Bunların I ف , II ع , III və IV ل ilə təmsil olunur. Bu hərflərin birləşməsindən فعل və فعل formalı süni sözlər əmələ gətirilir. Formalarda kök hərflərindən başqa nə varsa, onlara əlavə hərf və ya əlavə hərəkətlər deyilir. Məsələn: فَعْلٌ [fu‘lun] modelində damma, sükun və tənvin-damma əlavə hərəkətlərdir, فُعُولٌ [fu‘u:lun] vəznində isə əlavə hərəkətlərdən başqa, [u:] saitini ifadə edən vav hərfi də vardır və s.

Qrammatik vəznlərin işlədilməsindən aşağıdakı məqsədlər güdülür:

a) Sözü bu və ya digər mövcud formasını göstərmək; məs.; قَدِيمٌ - “qədim” və بَعِيدٌ - “uzaq” sözləri eyni فَعِيلٌ formasındadır.

b) Sözü nə kimi formaya düşəcəyini bildirmək; məs.; قَلَمٌ - أَقْلَامٌ qələm sözü cəmdə أَقْلَامٌ - أَفْعَالٌ formasını alır.

Bu və ya digər sözü forma üzrə dəyişmək istədikdə, həmin sözü digər hərfləri nəzərə alınmayaraq yalnız kök hərfləri götürülür və ona formada göstərilən əlavə hərf və hərəkətlər artırılır.

5. İsmnin əlavə kimi işlədilməsi

Əlavənin təyin vəzifəsi aid olduğu ismi başqa adla adlandırmaqdan ibarətdir. Adi təyindən fərqli olaraq ərəb dilində əlavə təyin, təyin etdiyi isimdən həm əvvəl, həm də sonra gələ bilər. Hər iki halda o, aid olduğu sözlə uzlaşır. Müəyyənlilik bildirən sözlərə aid olduğu üçün əlavə daim müəyyənlilikdə olur. Sonra gələn əlavə ilə isim arasında vergül qoyulur. Əlavənin isimdən əvvəl və ya sonra gəlməsi üslub tələblərindən asılıdır. Məsələn:

مُحَمَّدُوفٌ، الْأُسْتَاذُ və ya الْأُسْتَاذُ مُحَمَّدُوفٌ professor Məhəmmədov;
الدُّكْتُورَةُ حُسَيْنُوفَا، الدُّكْتُورَةُ və ya الدُّكْتُورَةُ حُسَيْنُوفَا doktor Hüseynova;

ÇALIŞMALAR

1. Mətnin üzünü köçürün və sözlərini əzbərləyin.
2. Ərəbcələrini yazıb hərəkələyin və əzbər öyrənin:
[ʔəcib], [ʔəci:bi:] Cavab ver!
[qul], [qu:li:] De!
[ʔiqraʔ], [ʔiqraʔi:] Oxu!
[ʔuktub], [ʔuktubi:] Yaz!
[ʔiclis], [ʔiclisi:] Otur!
[ʔudxul], [ʔudxuli:] Daxil ol!
[ʔuxruc], [ʔuxruc:] Çıx!
[yəkfi:] Kifayətdir!

3. Aşağıdakı sözləri təsniyədə yazıb hərəkələyin və şifahi şəkildə hallandırın:

أجنبيّ، عاصمة، طالب، دولة، سؤال، جواب، مفتاح، نتيجة، حضارة،
غرفة، لغة، جامعة، مشغول، سهل، يوم، دقيقة، نشاط، قارة، وفد، سفارة، مدينة،
مجلة، فقير .

4. Aşağıdakı birləşmələri təsniyədə yazıb hərəkələyin:

شابّ نشيط، شابّة نشيطة، الضيف اليابانيّ، دولة مستقلة، الدين المذكور،
هذه المقالة، ذلك المستشرق، تلك الدراسة الشّيقة، هذا التمرين الصعب، تلك
القرية البعيدة، هذه الجمهوريّة المعروفة.

5. Ərəb dilinə yazılı şəkildə tərcümə edib hərəkələyin:

a) Bu iki nazirlik; o iki ailə haqqında; bu iki böyük ailədən; o
iki bazar; bu iki çətin dərs; O Fuad və Murad; Bu Leyla və Zeynəb;
aktiv tələbə və talibə; bu iki qitəyə; o iki əcnəbi nümayəndə kimi;
bu iki tanınmış səfir; ərəb və fars bölmələri

b) Mənsur və Fərid vətənpərvər gənclərdir. Aida və Zeynəb məşhur şərqşünaslardır. Stolun üstündə iki maraqlı jurnal vardır. Liviya və Tunis ərəb dövlətləridir. Bakı və Moskva paytaxtdır. Onlar ikisi (müz.) aktiv tələbələrdir. Siz ikiniz o kitabı oxumaqla məşğulsunuz (müən.). Fransa və İtaliya Avropada yerləşir. Bu iki böyük maşın doktor Əlinindir.

Sözlər:

مُطالَعَةٌ oxuma, مُتَالِئَةٌ etmə وَقَعٌ yerləşən (yerləşir)

6. Təsniyədə olan birləşmələri təkdə yazıb hərəkələyin:

عن طالبين مشغولين، طالبان مشغولتان، هذان المهندسان، كهيتين المهندستين، القسمان الجديان، تانك القريتان البعيدتان، من هتين الغرفتين النظيفتين، هتان الدولتان الشهيرتان الواقعتان في قارة آسيا، السببان المهمان، هذان البلدان الغنيان، جامعتان معروفتان، عن هذين المسجدين القديمين.

7. Ərəb dilinə yazılı şəkildə tərcümə edib hərəkələyin:

İşin ((أَعْمَالٌ)) nəticəsi; bu işin nəticəsi; bu mühüm işin nəticəsi; bu iki mühüm işin nəticəsi; tələbənin həyatı (حَيَاةٌ); tələbənin bu həyatı; tələblərin bu maraqlı həyatı; o çalışqan tələbənin bu maraqlı həyatı; Fəridin babası; bu Fəridin nənəsi; bu ölkənin o paytaxtı; bu tanınmış ölkənin o qədim paytaxtı

8. Oxuyun və şifahi şəkildə tərcümə edin:

غرفة علي النظيفة، مفتاح هذه الغرفة، مفتاح هذه الغرفة هذا، مفتاح الغرفة الكبيرة، اسم هذا البحر، اسم هذا البحر العميق، اسم هذا البحر العميق القديم ذلك، ساكن هذه المدينة، ساكن هذه المدينة هذا، جواب طالبة شيق، جواب طالبة الشيق، كتاب طالب مجتهد، سيارة فريد الجميلة، سيارة فريد هذا، اسم عاصمة دولة فرنسا، دراسة طالب كئيبة الحقوق، تطوّر صناعة دولة إيطاليا.

9. 8-ci təmrində verilmiş birləşmələri لـ ön qoşması ilə sadələşdirin.

7. Ucadan oxuyun və şifahi şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

عامل مصنع، عامل لمصنع، عامل المصنع، العامل للمصنع، عامل مصنع مجتهد، عامل مجتهد لمصنع ، عامل المصنع المجتهد، العامل المجتهد للمصنع ، عامل مصنع السيارات المجتهد هذا، هذا العامل المجتهد، قاموس جديد للطالب، أهذا قاموس جديد للطالب؟ القاموس الجديد للطالب هنا . هل القاموس الجديد للطالب؟ هذا قاموس جديد لطالب الجامعة. هذا القاموس الجديد لطالب الجامعة.

Sözlər:

لُغَة (قَوَامِيسُ) قَامُوسٌ

هُنَا burada

8. Ərəb dilinə yazılı şəkildə tərcümə edib hərəkələyin:

Dərsin mətni; dərsin (naməlum 1) mətni; (naməlum 1) şəhərin prospektinin adı; adı çəkilmiş şəhərin prospektinin adı; adı çəkilmiş tələbənin yeni məqaləsi; həmin gözəl və məşhur şəhərin qədim prospektinin yeni adı; Bu “Feysəl” (أَلْفَيْصَلُ) jurnalının məqaləsidir. Bu məqalə “Feysəl” jurnalınıdır. “Feysəl” jurnalının bu məqaləsi çox maraqlıdır. Bu böyük və maraqlı məqalə “Feysəl” jurnalına məxsusdur.

Sözlər:

مَٲن (نُصُوصٌ) نَصٌّ

جَادَّةٌ prospekt

9. Aşağıdakı sözlərin modellərini təyin edin:

مِفْتَاحٌ، كَتَبَ، كِتَابَةٌ، جَمَلٌ، جَمِيلٌ، جَمَالٌ، جَمَلٌ، صُغْرَى، صَحْرَاءٌ، حَمْرَاءٌ، قَدَمٌ، نَاصِلٌ، نِصَالٌ، سَاكِنٌ، وِرَارَةٌ، حَفِيدٌ، نَشِيطٌ، نَشَاطٌ، سَيَّارَةٌ، حَضَارَةٌ، وَطَنٌ، أُسْرَةٌ.

10. Mətni yazılı şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin.

14. Hərəkələyin və yazılı şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

الأسطى مراد عامل في هذا المصنع. الطبيب حسنوف طبيب شهير في

جمهوريتنا. هل البروفسور أحمدوف من أساتذة جامعة باكو الحكومية أم لا ؟ فريد مهندس معروف في الجمهورية. المهندس فريد إنسان طيب و عامل مجتهد. أحمد طالب جامعة الطب. الطالب أحمد طبيب المستقبل. هل أنت على علم بنشاط المستشرق علييف؟ (...على علم ب... (bilmək, xəbərdar olmaq ...

15. Atalar məsəllərinin ərəbcələrini yazıb hərəkələyin və əzbər öyrənin:

[likulli hucratın 'ucratun] Hər şeyin öz qiyməti var.
[‘aynu-l-ħubbi ‘amyə’u] Məhəbbətin gözü kordur.

XII dər - الدرس الثاني عشر

Mətn

شهلاء عاملة فنتية. هي عاملة المجمع العلمي. هذه العاملة الفتية ساكنة في البيت الجديد. هذا البيت واقع في بناية ضخمة. إن شقة شهلاء الواقعة في هذه البناية نيّرة ومشمسة. وهي نظيفة جدا. في هذه الشقة غرفة الاستقبال وغرفة النوم ومكتب ومطبخ وحمّام. إن غرفة الاستقبال لمريحة للغاية. أرضها مفروشة ببساط ملوّن. فيها أريكة كبيرة أيضا وعلى نافذتها الكبيرتين ستارتان من الحرير. عند هذه الغرفة جهازا التلفاز والهاتف العصريّان. انهما على طاولتين صغيرتين. على حائط غرفة الاستقبال صورة أبي شهلاء. في مكتب الشقة خزانة الكتب وجهاز الكمبيوتر. إنّ شهلاء مستفيدة نشيطة من الإنترنت. في غرفة النوم سريران واسعان وخزانة الملابس ومرآة كبيرة. أمّا مطبخ وحمّام الشقة فإنهما مريحان و عصريّان أيضا. لشهلاء صديقتان. إسمائهما الصديقتين ليلى وسلوى. وإنهما ساكنتان في هذه البناية المذكورة. إن الصديقتين ليلى وسلوى عاملتان في المجمع العلمي أيضا.

Sözlər

شَقَقَ (شِقَقٌ)	Mənzil	كُتُبٌ	kitablar
بِنَايَةٌ	bina	كُمْبِيوتَرٌ (حَاسُوبٌ)	kompyuter
نَوَافِدٌ (نَوَافِدَةٌ)	pəncərə	غُرْفَةُ النَّوْمِ	yataq otağı
مَكَاتِبٌ (مَكَاتِبٌ)	kabinet ; yazı stolu	غُرْفَةُ الْاِسْتِقْبَالِ	qonaq otağı
مَطْبَخٌ (مَطْبَخٌ)	mətbəx	اَلْمَجْمَعُ الْعِلْمِيُّ	Elmlər Akademiyası
حَمَامٌ	hamam	اَلْاِنْتَرْنِتُ	internet
اَسِرَّةٌ (سَرِيرٌ)	çarpayı	سَلْوَى	Səlvə
مِرَاةٌ (مِرَاةٌ)	güzgü	(صُورَةٌ) صُورَةٌ	şəkil
حَرِيرٌ	ipək	شَهْلَاءُ	Şəhla
بِسَاطٌ (بِسَاطٌ)	xalça	مُرِيحٌ	rahat, komfortlu
أَرْضٌ (أَرْضٌ)	torpaq, döşəmə	مَقْرُوشٌ	döşənmiş
أَجْهَزَةٌ (جِهَازٌ)	cihaz	مُلَوَّنٌ	rəngli
حِيطَانٌ (حِيطَانٌ)	divar	ضَخْمٌ	nəhəng, böyük
أَرَائِكٌ (أَرَائِكٌ)	divan	عَصْرِيٌّ	Müasir
سِتَائِرٌ (سِتَائِرٌ)	pərdə	وَاسِعٌ	Geniş
هَاتِفٌ	telefon	صَغِيرٌ	Balaca
تِلْفَازٌ	televizor	نَيِّرٌ	Işıqlı
خَزَائِنٌ (خَزَائِنٌ)	şkaf	مُشْمَسٌ	günəşli
مَلْبَسٌ (مَلْبَسٌ)	paltar, geyim	مُسْتَعْمِدٌ مِنْ	istifadə edən; istifadəçi

1. Bitişən əvəzlilərin ön qoşmalar və köməkçi sözlərlə işlədilməsi

Bitişən əvəzlilər köməkçi sözlər və ön qoşmalarla işlədilərək müxtəlif mənaların ifadəsinə xidmət edir. Əvvəlcədən qeyd edildiyi kimi, bitişən əvəzlilər hallanmır, onlardan yalnız bəziləri fonetik dəyişikliklərə məruz qalır. Köməkçi söz olaraq **لَعَلَّ** ola bilsin ki, bəlkə, **لَكِنَّ** -lakin, **إِنَّ** -həqiqətən, doğrudan da, **غَيْرَ أَنَّ** -lakin, **أَنَّ** -ki sözlərini göstərə bilərik. **لَعَلَّ** sözünün bitişən əvəzlilərlə işlədilməsini nəzərdən keçirək:

Tək	Cəm	Təsniyə
لَعَلِّي / لَعَلَّي	لَعَلَّنَا	
لَعَلَّكَ (لَعَلِّكَ)	لَعَلَّكُمْ (لَعَلَّكُمْ)	لَعَلَّكُمْ
لَعَلَّهَا (لَعَلَّهَا)	لَعَلَّهُمْ (لَعَلَّهُمْ)	لَعَلَّهُمَا

Tərcüməsi: ola bilsin ki mən; ola bilsin ki sən; ola bilsin ki o və s.

Sonu **ن** - ilə bitən köməkçi sözlər bitişən əvəzlilərlə işlədildikdə I şəxs tək və cəm iki şəkildə təzahür edir:

لَكِنِّي və ya **لَكِنِّي** lakin mən, **لَكِنَّا** və ya **لَكِنَّا** lakin biz, **إِنِّي** və ya **إِنِّي** həqiqətən mən, **إِنَّا** və ya **إِنَّا** həqiqətən biz. Qalan bitişən əvəzlilər köməkçi sözlər ilə işlədildikdə heç bir dəyişiklik baş vermir.

Bitişən əvəzlilərin ön qoşmalarla işlədilməsinə gəlincə, bəzi ön qoşmalarda müəyyən dəyişikliklər baş verir ki, onlar da ayrıca şəkildə izah ediləcək:

1) **لِ** ön qoşması bitişən əvəzlilərlə işlədildikdə I şəxs tək çıxmaq şərti ilə qalan hallarda **و**, **لِ** formasını alır. Məsələn:

Tək	Cəm	Təsniyə
لِي	لِنَا	

أَكْمَا	أَنْكُمُ (أَنْكُنَّ)	أَنْكَ (أَنْكِ)
أَلَهُمَا	أَلَهُمُ (أَلَهُنَّ)	أَلَهُ (أَلَهَا)

Tərcüməsi: mənim, mənim üçün; sənin, sənin üçün; onun, onun üçün və s.

2) Sonu ن - ilə bitən ön qoşmalar bitişən əvəzliliklərlə işlədikdə I şəxs tək və cəmdə ن qoşulaşır. Məsələn :

Tək	Cəm	Təsniyə
مِنِّي	مِنَّا	
مِنْكَ (مِنْكِ)	مِنْكُمْ (مِنْكُنَّ)	مِنْكُمَا
مِنْهَا (مِنْهَا)	مِنْهُمْ (مِنْهُنَّ)	مِنْهُمَا

Tərcüməsi: məndən; səndən; ondan və s.

3) فِي ön qoşması bitişən əvəzliliklərlə işlədikdə I şəxs təkə qoşulaşır və فِي şəklini alır. Məsələn:

Tək	Cəm	Təsniyə
فِيَّ	فِينَا	
فِيكَ (فِيكِ)	فِيكُمْ (فِيكُنَّ)	فِيكُمَا
فِيهَا (فِيهَا)	فِيهِمْ (فِيهِنَّ)	فِيهِمَا

Tərcüməsi: məndə; səndə; onda və s.

Sonu əlif məqsurə ilə bitən لَدَى... nəzdində, إِلَى - a², ya² və عَلَى ... üzərində kimi ön qoşmalar bitişən əvəzliliklərlə işlədikdə I şəxsin təkində ي qoşulaşaraq لَدَيَّ - mənim nəzdimdə, عَلَيَّ mənə, عَلَيَّ üzərimdə formasını alır. Qalan hallarda əlif məqsurə ي -ə keçir.

Məsələn:

Tək	Cəm	Təsniyə
لَدَيَّ	لَدَيْنَا	
لَدَيْكَ (لَدَيْكِ)	لَدَيْكُمْ (لَدَيْكُنَّ)	لَدَيْكُمَا
لَدَيْهَا (لَدَيْهَا)	لَدَيْهِمْ (لَدَيْهِنَّ)	لَدَيْهِمَا

Tərcüməsi: mənim nəzdimdə, məndə; sənin nəzdində, səndə; onun nəzdində, onda və s.

2. **إِنَّ** modal sözünün işlədilməsi

إِنَّ modal sözü “həqiqətən, doğrudan da” kimi tərcümə olunur. Təsdiq hökmünü daha da gücləndirmək üçün nəqli cümlənin əvvəlində bilavasitə isim, isimləşmiş söz və ya əvəzlərdən ibarət mübtədadan öndə gəlir və onun təsirlik halda olmasını tələb edir. Şəxs əvəzliyi **إِنَّ** –dən sonra bitişən əvəzliyə çevrilərək I şəxsin təkində və cəmində iki variantda olur: **إِنِّي** və ya **إِنِّي** həqiqətən mən, doğrudanda mən; **إِنَّا** və ya **إِنَّا** həqiqətən biz, doğrudanda biz.

إِنِّي طَالِبٌ كَلِيَّةٍ لِأَسْتَشْرَقَ (Həqiqətən) mən, Şərqsünaslıq fakültəsinin tələbəsiyəm.

إِنَّ الْأُرْدُنَّ بَلَدٌ عَرَبِيٌّ (Həqiqətən,) İordaniya bir ərəb ölkəsidir.

إِنَّ هَذَيْنِ الطَّالِبَيْنِ شَابَانِ وَطَنِيَّانِ (Doğrudan da,) bu iki tələbə vətənpərvər gənclərdir.

إِنَّ -nin işləndiyi bu kimi cümlələrdə bəzən xəbərin əvvəlinə ... **أ** təsdiq ədatı artırılır, lakin bu tərcümədə əks olunmur. Məsələn:

إِنَّكَ لَعَلَىٰ عِلْمٍ بِهَذِهِ الْمَسْأَلَةِ (Həqiqətən) sən, bu məsələdən xəbərdarsan.

إِنَّ دِرَاسَتَهُ فِي حَقِّ اللُّغَةِ العَرَبِيَّةِ لَشَيْقَةٌ جَدًّا (Həqiqətən,) onun ərəb dili sahəsindəki tədqiqatı olduqca maraqlıdır.

Xəbəri ön qoşmalı isimlə ifadə olunan cümlələrdə mübtədə xəbərdən sonra gəldikdə belə, o **إِنَّ** –yə görə təsirlik halda olur. Məsələn:

إِنَّ لِكُلِّ إِنْسَانٍ مَشَاكِلَهُ (Həqiqətən də,) hər bir insanın öz problemləri vardır.

إِنَّ لِهَذِهِ الْمَسْأَلَةِ أَهْمِيَّةً كَبِيرَةً (Doğrudan da,) bu məsələnin böyük

əhəmiyyəti vardır.

Bu modal söz çox zaman sadəcə olaraq təsdiq bildirdiyi üçün tərcüməsinə ehtiyac qalmır.

3. Təsniyədə olan sözlərin tərkibi vəziyyətdə hallanması

İki və ya üç hallı sözlərin izafət daxilində və ya bitişən əvəzlərlə birləşməsi şəraitində hallanmasına **tərkibi vəziyyətdə hallanma** deyilir. Hallanan isim tərkib daxilində müəyyənlik kəsb etdiyi üçün tənvinlərini və artiklini itirərək müəyyənlikdə olan söz kimi hallanır. Hallanan isim təsniyə və müzəkkər xarici cəmdə (bu haqda sonrakı dərslərdə məlumat veriləcək) sonuncu ن hərfini itirir. Bu hərfin düşməsi nəticəsində açıq heca yaranmasına baxmayaraq o, həmişəki vurğu ilə deyilir. Məsələn:

İzafət və izafət zənciri tərkibində

A. قَامُوسَانِ طَالِبٍ → قَامُوسَا طَالِبٍ (1) tələbənin iki lüğəti

Y. və T. قَامُوسَيْنِ طَالِبٍ → قَامُوسَيِ طَالِبٍ (1) tələbənin iki lüğətinin; (1) tələbənin iki lüğətini

A. قَامُوسَانِ الطَّالِبِ → قَامُوسَا الطَّالِبِ tələbənin iki lüğəti

Y. və T. قَامُوسَيْنِ الطَّالِبِ → قَامُوسَيِ الطَّالِبِ tələbənin iki lüğətinin; tələbənin iki lüğətini

A. قَامُوسَانِ طَالِبِ جَامِعَةٍ → قَامُوسَا طَالِبِ جَامِعَةٍ (1) universitetin tələbəsinin iki lüğəti

Y. və T. قَامُوسَيْنِ طَالِبِ جَامِعَةٍ → قَامُوسَيِ طَالِبِ جَامِعَةٍ (1) universitetin tələbəsinin iki lüğətinin ; (1) universitetin tələbəsinin iki lüğətini

A. قَامُوسَانِ طَالِبِ الْجَامِعَةِ → قَامُوسَا طَالِبِ الْجَامِعَةِ universitetin tələbəsinin iki lüğəti

Y. və T. قَامُوسَيْنِ طَالِبِ الْجَامِعَةِ → قَامُوسَيِ طَالِبِ الْجَامِعَةِ universitetin tələbəsinin iki lüğətinin ; universitetin tələbəsinin iki lüğətini

Bitişən əvəzlərlə birləşmələrdə

A. سَيَّارَتَانِهَا → سَيَّارَتَاهَا onun (müən.) iki maşını

Y. və T. سَيَّارَتَيْنِهَا → سَيَّارَتَيْهَا onun (müən.) iki maşınının ; onun (müən.) iki maşını

A. ضَيْفَانَا الْعَزِيزَانِ → ضَيْفَانَا الْعَزِيزَانِ bizim iki əziz qonağımız

Y. və T. ضَيْفَيْنَا الْعَزِيزَيْنِ → ضَيْفَيْنَا الْعَزِيزَيْنِ bizim iki əziz qonağımızın; bizim iki əziz qonağımızı

Bitişən əvəzliyin I şəxs təkisi (ى-) uzun saitlə qurtaran sözlərə bitişdikdə çevrilib ي [-yə] olur. Məsələn:

مُعَلِّمَانِ + ي → مُعَلِّمَاتِي → مُعَلِّمَاتِي mənim iki müəllimim

Təsniyədə olan ismin yiyəlik və təsirlik hallarından sonra həmin bitişən əvəzlik özündən əvvəlki ي ilə qovuşaraq عِي [-eyyə] olur. Məsələn:

كِتَابَيْنِ + ي → كِتَابِي + ي → كِتَابِي iki kitabımın; iki kitabımı

4. İki kök samiti qalmış bəzi isimlərin tərkibi hallanması

İki kök samiti qalmış bir neçə isimdə, o cümlədən أَب - ata, أَخ - qardaş və حَمُّ - qaynata sözlərində tərkibi vəziyyətdə III kök samiti bərpa edilir, hallara görə dəyişərək adlıqda و [-u:], yiyəlikdə ي [-i:] və təsirlikdə ا [-ə:] olur. Məsələn:

A. أَخُو زَيْنَبَ Zeynəbin qardaşı أَخُوهَا onun (müən.) qardaşı

Y. أَخِي زَيْنَبَ Zeynəbin qardaşının أَخِيهَا onun (müən.) qardaşının

T. أَخَا زَيْنَبَ Zeynəbin qardaşını أَخَاهَا onun (müən.) qardaşını

Həmin isimlər I şəxsin təkisi bitişən əvəzlik ilə işləndikdə III kök samiti bərpa olunmur. Məsələn:

رَأَيْتُ أَخِي sən mənim qardaşımı gördün; أَخِي qardaşım; عَنْ أَخِي qardaşım haqqında; رَأَيْتُ أَخِي sən mənim qardaşımı gördün.

5. **عند** ön qoşmasının mövcudiyət bildirməsi

Məlumdur ki, bir sıra ön qoşmalar inversiyalı (əks) sıralanmalı ismi cümlələrdə “**olma, varlıq, mövcudiyət**” bildirir. Məsələn:

Paytaxtımızda böyük (bir) məscid **عَصِمْتَنَا مَسْجِدٌ كَبِيرٌ** vardır ; **لِهَذَا** Jurnalın üstündə (bir) qələm vardır ; **عَلَى الْمَجَلَّةِ قَلَمٌ** ; **أَلْمُسْتَشْرِقِ شُهْرَةٌ كَبِيرَةٌ** Bu şərqşünasın böyük (bir) şöhrəti vardır.

İlk iki misalda mövcudiyət məkani əlaqədə (harada nə vardır), 3-cü cümlədə isə mənsubiyyət əlaqəsində (kimin nəyi vardır) verilmişdir. Göstərilən şəraitdə işlədilən **عند** ... yanında (rusca: “y...”) ön qoşması da varlıq bildirir. Lakin burada ifadə edilən varlıq bəzən sadəcə olaraq iqrar xarakteri daşıyır. Məsələn:

عِنْدَ زَيْنَبَ كِتَابٌ Qapının yanında (bir) stul vardır; **عِنْدَ** Zeynəbdə təzə (bir) kitab vardır. (Zeynəbin təzə bir kitabı vardır); **عِنْدَكُمْ مَشَاكِلٌ كَثِيرَةٌ** Sizin çoxlu problemləriniz vardır.

Ç A L I Ş M A L A R

1. Mətnin üzünü köçürün və sözlərini əzbər öyrənin.

2. Ucadan oxuyun və şifahi şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

لك؛ عندكم؛ به؛ لدي؛ وراءنا؛ أمامكم؛ بينه و بيننا؛ قبله؛ بعدها؛ فوقهم؛

إليها؛ إلي؛ عتي؛ منكما؛ فيهما؛ له، لنا، علينا؛ لكتي؛ إنه؛ لعلهما؛ معكما.

3. **قَبْلَ ...qabaq; ilə...مع lakin... sözlərini bitişən əvəzlilərlə işlədib yazın və hərəkələyin.**

4. **إِنَّ sözündən istifadə edərək cümlələri ərəb dilinə tərcümə edin:**

(Həqiqətən də,) Nurəddin gənc (bir) tədqiqatçıdır (دَارِسٌ) . (Doğrudan da,) biz Bakı şəhərinin sakinləriyik. (Həqiqətən də,) bu

gəncin parlaq bir gələcəyi vardır. (Həqiqətən də,) Murad və Fuad köhnə dostlardır. (Həqiqətən də,) bu iki mənzil çox işıqlı və günəşlidir. (Doğrudan da,) tibbin öyrənilməsinin böyük bir əhəmiyyəti vardır. (Həqiqətən də,) Avropada yerləşən bu iki dövlət dünyada (عَالَمٌ) çox məşhurdur. (Həqiqətən də,) universitetin qarşısında gözəl (bir) maşın vardır. (Doğrudan da,) ibri dili qədim (bir) dildir. (Həqiqətən də,) bu iki adı çəkilməmiş mühəndis o zavoddandır.

5. Aşağıdakı cümlələri oxuyun və onları إِنَّ modal sözü ilə işlədib tərcümə edin:

بيروت عاصمة لبنان. رؤوف وثابت صديقان شهيران. أذربيجان وطننا العزيز. مستقبلي ساطع. نحن طلاب كلية الاستشراق. لهذا السؤال جواب شيق. أخوك مستشرق معروف. لكل داء دواء. هذان الخبران مهمان جدا. الدين الاسلامي دين بشري.

Sözlər:

عَزِيزٌ əziz

بَشَرِيٌّ bəşəri (sifət)

إِسْلَامِيٌّ islam (sifət)

6. Hərəkələyin və yazılı şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

مكتبتنا المعهد و المدرسة؛ يوما السنة؛ في شهري أيلول (iyul) وأغسطس (avqust)؛ عاصمتا تونس ومراكش الشهيرتان؛ بيتاكما الجميلان؛ عن دولتي أوربا الغنيتين؛ يا مدرسينا العزيزين؛ تمريناكن الصعبان؛ سفيرا دولتي الكويت والأردن؛ عن دول قارتي آسيا و أوربا.

7. Yazılı şəkildə ərəb dilinə tərcümə edib hərəkələyin:

Leyla və Şəhla mənim rəfiqələrimdir. Onlar ikisi tarix və hüquq fakültələrinin tələbələridirlər. Leylanın qardaşı Şərqsünaslıq fakültəsinin tələbəsidir. Səlvanın qardaşının adı Nurəddindir. Leyla və Şəhlanın mənzilləri bu böyük binada yerləşir. Onların ikisinin mənzilləri olduqca rahat mə müasirdir. Bu iki məscidin binası çox gözəldir. İtaliya və Fransanın paytaxtları qədim şəhərlərdir. Bu iki

maşının açarları o böyük stolun üstündədir. Yapon və çin dilləri çətin dillərdir.

8. Ucadan oxuyun və şifahi şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

عندنا مشاكل. عندنا سؤال. عند رؤوف مشكلة كبيرة. عند هذا الطالب قاموس جديد. عند هذا المدرّس مجلة عربيّة جديدة. عند طلاب كليّة الحقوق درس صعب. عند المجمع العلميّ معهدا التاريخ و الاستشراق. عند كليّة الاستشراق قسم جديد. عند أخي سلوى دراسة علميّة جديدة.

9. Ucadan oxuyun və Azərbaycan dilinə şifahi şəkildə tərcümə edin:

(١) أحمد و مراد المجتهدان؛ كتابا الطالبين المذكورين؛ عن مقالتي المستشرقين المعروفين؛ هذان التمرينان الصعبان؛ مجلة ليلي الجديدة؛ طالبا كليّة التاريخ هذان؛ هذه الغرفة النيرة و المشمسة؛ عن أخي ليلي الدؤوب؛ عاصمتا البلدين العربيين؛ سفير دولة الكويت الجديد؛ هذان الجوابان المفهومان.

(٢) هذان الطالبان من كليّة الاستشراق. نشاط هذا المستشرق مهمّ. صديقانا العزيزان من هذين البلدين الأجنبيين. نافذتا هذه الغرفة واسعتان جدّا. ليلي مستفيدة نشيطة من الإنترنت. أسرة أحمد فقيرة للغاية. هذا البساط الملون جميل جدّا. خزانة الملابس مؤلّفة من القسمين (مؤلّف من ibarət olan, ibarət). ليلي و سلوى شابّتان عصريّتان.

10. Cümlələri ucadan oxuyub tərcümə edin və onları İN modal sözü ilə işlədin:

مراد من قسم اللغة العربية. قسم اللغة العربيّة قسم شهير في كليّة الاستشراق. اللغة العربيّة لغة شيّقة وصعبة. لدراسة هذه اللغة أهميّة كبيرة عندنا. نور الدين مشغول بدراسة اللغة العربية. هو مُسْتَعْرَب (ərəbşünas) المستقبل. أما ليلي وزينب فهما مشغولتان بدراسة اللغة اليابانيّة. هتان الشابّتان طالبتان

نشيطتان. عندهما مستقبل ساطع.

11. Ərəb dilinə şifahi şəkildə tərcümə edin:

- Salam Həsən! Necəsən?
- Salam Məhəmməd! Çox sağ ol! Mən yaxşıyam. Bəs sən necəsən?
- Sağ ol! Hər şey öz qaydasındadır. Həsən, sən haraya gedirsən?
- Mən evimə gedirəm.
- Sənin evin harada yerləşir?
- Evim bu gözəl və böyük binada yerləşir. Mənzilimə gəlincə, o çox rahat və günəşlidir.
- Sənin iş otağın varmı?
- Əlbəttə. O, olduqca müasir və rahatdır. Mənim iş otağında stol, iki stul, kitab şkafı və divan vardır.
- Sənin iş otağında kompyuter varmı?
- Bəli, mənin kompyuterim var. Mən internetdən fəal şəkildə istifadə edirəm. İnternetdən istifadə və lazımı məlumatları əldə etmə tələbələr üçün çox vacibdir.
- Bəli, sən haqlısan.

Sözlər:

إِسْتِغَادَةٌ مِنْ	istifadə etmə	لَازِمٌ	lazımı
حُضُورٌ عَلَى	əldə etmə	ضَرُورِيٌّ	zəruri
ذَاهِبٌ	gedən (gedir)	طَبَعًا	əlbəttə

12. Hərəkələyin və yazılı şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

شقة واسعة؛ شقتان واسعتان؛ ساكننا الشقتين الواسعتين؛ مطبخ الشقة النيرة؛
غرفة الاستقبال لهذه الشقة العصرية؛ غرفة النوم الصغيرة؛ جهازان عصريان؛
هذان الجهازان العصريان؛ صديقة سلوى هذه؛ صورة أخي مراد؛ المستفيد النشط
من الإنترنت؛ بساطا الشقة الملونان؛ غرفتان مريحتان؛ غرفتا الشقة المريحتان
هتان؛ هذه الأريكة الواسعة؛ سلوى الغنية هذه؛ مكتب الدكتور حسنوف؛ حمام
ومطبخ واسعان؛ الغرفة المفروشة بالبساطين الملونين الجميلين.

للطبيب حَسَنُوف شَقَّةٌ جَدِيدَةٌ فِي هَذِهِ الْبِنَايَةِ. هُوَ طَبِيبٌ مَعْرُوفٌ. شَقَّةُ
الطَّبِيبِ حَسَنُوفٍ عَصْرِيَّةٌ جَدًّا. هِيَ مَوْأَلَفَةٌ مِنْ غُرْفَةِ النَّوْمِ وَغُرْفَةِ الْاِسْتِقْبَالِ وَمَطْبَخِ
وَحَمَّامٍ وَمَكْتَبٍ. إِنَّهُ مَرْتاحٌ جَدًّا مِنْ الظُّرُوفِ الْمَوْجُودَةِ فِي شَقَّتِهِ. غُرْفَتَا النَّوْمِ
وَالاِسْتِقْبَالِ وَاسْعَتَانِ وَمَرِيحَتَانِ لِلْغَايَةِ. فِي مَكْتَبِ الطَّبِيبِ حَاسُوبٌ. إِنَّهُ مُسْتَفِيدٌ
نَشِيطٌ مِنَ الْاِنْتَرْنِيْتِ. الْحَصُولُ عَلَى الْمَعْلُومَاتِ الْخَاصَّةِ بِالطَّبِّ ضَرُورِيٌّ جَدًّا
لِلطَّبِيبِ حَسَنُوفٍ.

Sözlər:

ظُرُوفٌ	şərait (müən.)
مَوْجُودٌ	mövcud olan; mövcud
خَاصٌّ بِ...	bağlı, əlaqədar olan
مُرْتاحٌ مِنْ	razı

13. Dərsin mətnini yazılı şəkildə tərcümə edin.

14. Ərəb dilinə şifahi şəkildə tərcümə edin:

Onunla (müən.) onun (müz.) arasında; onunla (müz.) bizim
aramızda; bizimlə sizin (müz.) aranızda; sizin ikinizlə onların ikisi
arasında; səninlə (müz.) mənim aramda; mənimlə onun (müən.)
arasında; sizinlə (müən.) onların (müən.) arasında; o tələbə ilə
bizim aramızda; bu müəllimlə sizin (müz.) aranızda

15. Atalar məsəllərini əzbər öyrənin:

لَهُ فِي كُلِّ عُرْسٍ قُرْسٌ Harada aş, o, orada baş
صَاحِبُ صَنْعَةٍ مَالِكٌ قَلْعَةٍ Sənət sahibi qalanın sahibi kimidir.

XIII dər - اَلْدَّرْسُ الْثَّالِثُ عَشَرَ

Mətn

- السلام عليك، يا مراد!

- عليك السلام، يا فريد!
- إلى أين ذاهب أنت؟
- أنا مستعجل إلى الجامعة. اليوم عندنا لقاء مع الضيوف العرب القادمين من قطر.
- من هم هؤلاء الشباب حولك؟ عَرَّفني، من فضلك، بهم.
- بكل سرور، يا مراد. هؤلاء الشباب أصدقاء من الجامعة. أمَّا البنون فهم منصور ورؤوف وحسين. هؤلاء البنون مشغولون بالرياضة. فإنهم رياضيو المستقبل. وسمتهم الأساسية الأخرى هي الوطنية.
- أمَّا البنات فهل هن رياضيات أيضا؟
- كلا، يا أخي العزيز! هن طالبات في الكليات المختلفة لجامعتنا. وأسمائهن عائشة وعائدة وشهلاء. إنهن طالبات مجتهدات. وهن مدرسات المستقبل.
- شكرا جزيلا على هذه المعلومات الشيقة.
- إلى اللقاء!
- مع السلامة!

Sözlər

عَرَّفني بِ ...	məni ... tanış et	مُخْتَلِفٌ	müxtəlif
لِقَاءٌ	görüş	قَادِمٌ	gələn (gəlir)
شَبَابٌ	gənclər	رِيَّاضِيٌّ	İdmançı
(بُنُونَ) ابْنٌ	oğlan	أَسَاسِيٌّ	əsas
بِسْمَةٍ	keyfiyyət	أُخْرَى	başqa (müən.)
(بِنَاتٌ) بِنْتٌ	qız	هَؤُلَاءِ	bunlar (müz.və müən.)

وَطَنِيَّةٌ	vətənpərvərlik	الْيَوْمَ	bu gün
رِيَاضَةٌ	idman	بِكُلِّ سُورٍ	böyük məmuniyyətlə
عَرَبِيٌّ (عَرَبٌ)	ərəb (isim və sifət)	مِنْ	zəhmət olmasa
		فَضْلِكَ	

1. Ad qruplu sözlərin düzgün cəmi

Ərəb dilində əvəzlilikləri çıxmaq şərti ilə ad qruplu sözlər iki cür cəmlənir :

1) Xüsusi cəm şəkilçiləri vasitəsilə və 2) daxili fleksiya yolu ilə. Birinci üsula **xarici cəm**, ikincisinə **daxili cəm** deyilir. Ənənəvi qrammatikada xarici cəmə **جَمْعُ سَالِمٍ** «salamat cəm» (**düzgün cəm**), daxili cəmə isə **جَمْعُ مُكَسَّرٍ (جَمْعُ التَّكْسِيرِ)** «sınıq cəm» deyilir.

Xarici cəm sözlərin sonuna **وَ** və **اُ** - **ات** şəkilçilərinin əlavəsi ilə düzəlir ki, bunlar da yiyəlik və təsirlik hallarda **اِ** və **يِن** formasını alır. Bu şəkilçilərdən I-si müzəkkər, II-si isə müənnəs adların cəm şəkilçisi sayılır. Lakin onlar, aşağıda göstərəcəyimiz kimi, bəzi hallarda əks cinslərdə də işlənə bilər. Bəzi hallarda cəm şəkilçilərinin işlədilməsi sözdə bu və ya digər fonetik dəyişikliyə səbəb olur:

1) Cəm şəkilçiləri artırılarkən **ə** düşür. Məsələn:

مَكْتَبَةٌ kitabxana → مَكْتَبَاتٌ kitabxanalar

2) Kök samitlərindən olmayan sonuncu həmzə, təsniyədəki kimi, burada da **و** -a çevrilir. Məsələn:

صَحْرَاءٌ səhra → صَحْرَاوَاتٌ səhrələr

Düzgün cəmlə cəmlənən bəzi isimlərdə aşağıdakı dəyişikliklər olur:

1) Sükun [ə] ilə əvəz edilir. Məsələn:

أَزْمَةٌ böhran → أَزْمَاتٌ böhranlar

2) Sükun [u] ilə əvəz edilir. Məsələn:

حُجْرَةٌ otaq → حُجْرَاتٌ otaqlar

3) Sükun [i] ilə əvəz edilir. Məsələn:

كِسْرَةٌ qırıq → كِسْرَاتٌ qırıqlar

Ayrı-ayrı isimlərdə ümumiləşdirilə bilməyən xüsusi dəyişikliklər olur. Məsələn:

ابْنٌ oğul; oğlan → بَنُونَ oğullar; oğlanlar

بِنْتٌ qız → بَنَاتٌ qızlar

أُمُّ ana → أُمَّهَاتٌ analar

Bəzi sözlər hər iki şəkilçi ilə cəmlənir. Məsələn:

سَنَةٌ il → سَنَوَاتٌ, سِنُونَ illər; مِئَةٌ, مَائَةٌ yüz → مِئُونَ,

مِئَاتٌ yüzlər

Cəm şəkilçiləri hər istənilən ismə artırıla bilməyib, yalnız müəyyən qrup sözlərlə işlənir.

Müzəkkər cəm şəkilçisi ilə cəmlənənlərə aşağıdakılar daxildir:

1) Kişi adları. Məsələn:

مُحَمَّدٌ Məhəmməd → مُحَمَّمُونَ Məhəmmədlər

2) Cinsindən asılı olmayaraq bəzi isimlər. Məsələn:

أَرْضٌ yer; ərazi → أَرْضُونَ yerlər ; ərazilər

عَالَمٌ dünya, aləm → عَالَمُونَ aləmlər, dünyalar

Qeyd: Bu isimlərin daxili cəm formaları da vardır.

Müənnəs cəm şəkilçisi ilə cəmlənlərə aşağıdakılar daxildir:

1) Qadın adları. Məsələn:

زَيْنَبٌ Zeynəb → زَيْنَبَاتٌ Zeynəblər

2) Tə mərbutəli bəzi müənnəs isimlər. Məsələn:

مَجَلَّةٌ jurnal → مَجَلَّاتٌ jurnallar; سَفَارَةٌ səfirlik → سَفَارَاتٌ

səfirliklər

3) Gələcəkdə öyrənəcəyimiz düzəltmə bablarının məsdərləri.

Məsələn:

إِنْقِلَابٌ çevriliş → إِنْقِلَابَاتٌ çevrilişlər

4) Bəzi xarici sözlər. Məsələn:

كُمْبِيوتَرٌ kompyuter → كُمْبِيوتَرَاتٌ kompyuterlər

5) Yuxarıdakı qruplara daxil olmayan ayrı-ayrı isimlər.

Məsələn:

سِجِلٌ jurnal; siyahı → سِجَلَاتٌ jurnallar; siyahılar

حَمَامٌ hamam → حَمَامَاتٌ hamamlar

Bir qrup isimlər əslində sifətlərin isimləşmiş variantları olduqları və peşə bildirdikləri üçün cəm şəkilçilərini qrammatik cinslərə görə qəbul edir. Məsələn:

فَلَّاحٌ kəndli → فَلَاحُونَ kəndlilər; فَلَاحَةٌ kəndli qadın →

فَلَاحَاتٌ kəndli qadınlar

Sifətlərin xarici cəmi isimlərin xarici cəmi kimidir. Məsələn:

كَثِيرٌ çox → كَثِيرُونَ çox (lar) (müz.); كَثِيرَةٌ çox → كَثِيرَاتٌ

çox (lar) (müən.)

Şəxs əvəzliliklərinin cəminə gəlincə, onlar aşağıdakılardan ibarətdir:

نَحْنُ biz; أَنْتُمْ siz (müz.); أَنْتِنَّ siz (müən.); هُمْ onlar (müz.); هُنَّ

onlar (müən.)

İşarə əvəzliliklərinin cəmi: هَؤُلَاءِ bu (nlar) (müz. və müən.), أُولَئِكَ

və ya أُولَئِكَ o (nlar) müz. və müən.) Məsələn:

هَذَا الْمُعَلِّمُ bu müəllim → هَؤُلَاءِ الْمُعَلِّمُونَ bu müəllimlər

تِلْكَ الْمُدْرِسَةُ o müəllimə → أُولَئِكَ الْمُدْرِسَاتُ o müəllimlər

2. Cəmdə uzlaşmanın xüsusiyyəti

Ərəb dilində cəmdə olan isimlərin insanları bildirib-bildirməməsi cinsə və kəmiyyətə görə uzlaşmada mühüm rol oynayır. Bununla əlaqədar olaraq aşağıdakıları bilmək lazımdır :

1) Sifətlə ifadə edilən təyin və ya xəbər insanları bildiren cəm şəklindəki isimlərlə həm cinsə, həm də kəmiyyətə görə uzlaşır. Məsələn :

طَالِبٌ مُّجْتَهِدُونَ çalışqan tələbələr; أَلطَّالِبُ مُّجْتَهِدُونَ tələbələr çalışqandirlar ; طَالِبَاتٌ مَّشغُولَاتٌ məşğul talibələr; أَلطَّالِبَاتُ مَّشغُولَاتٌ Talibələr məşğuldurlar.

2) Müxtəlif qrammatik cinsli iki həmcins təyinlənin sifətlə ifadə edilən bir uzlaşan təyini və ya xəbəri olduqda cins uzlaşmasında üstünlük əksər hallarda müzəkkər ismə verilir. Məsələn :

طَالِبٌ و طَالِبَاتٌ مُّجْتَهِدُونَ çalışqan tələbə və talibələr;

أَلطَّالِبُ و أَلطَّالِبَاتُ مُّجْتَهِدُونَ Tələbə və talibələr çalışqandirlar.

Bununla yanaşı, göstərilən şəraitdə təyinin və ya xəbərin bilavasitə özündən əvvəlki isimlə uzlaşması hallarına da təsadüf edilir. Məsələn :

طَالِبٌ و طَالِبَاتٌ مُّجْتَهِدَاتٌ çalışqan tələbə və talibələr;

أَلطَّالِبُ و أَلطَّالِبَاتُ مُّجْتَهِدَاتٌ Tələbə və talibələr çalışqandirlar.

3) Ərəb dilində insanları bildirməyən isimlər cəmdə **tək müənnəs** isim xüsusiyyətinə malik olduğundan tabe sözlər də tək müənnəs formasını alır. Məsələn :

Tək

Cəm

سِجْلٌ كَبِيرٌ böyük (bir) jurnal

سِجْلَاتٌ كَبِيرَةٌ böyük (bir) jurnallar

السِّجْلُ كَبِيرٌ Jurnal böyükdür.

السِّجْلَاتُ كَبِيرَةٌ Jurnallar böyükdürlər.

هَذَا الْقَلَمُ bu qələm

هَذِهِ الْأَقْلَامُ bu qələmlər

هَذَا قَلَمٌ Bu qələmdir.

هَذِهِ أَقْلَامٌ Bu (n(lar) qələmlərdir.

4) Hər biri təkde olan üç və daha artıq təyinlənin ismin məcmusu da cəm kimi (təkdəki cinsindən asılı olmayaraq) qəbul edildiyindən onlarla uzlaşan təyin və xəbər tək müənnəsdə olur. Buna görə də onların hamısına birlikdə aid olan uzlaşan təyin və ya xəbər də tək müənnəsdə olur. Məsələn :

كِتَابٌ و مَجَلَّةٌ و مَقَالَةٌ شَيْقَةٌ maraqlı (1) kitab, jurnal və məqalə.

الْكِتَابُ وَالْمَجْلَةُ وَالْمَقَالَةُ شَيْقَةً

Kitab, jurnal və məqalə maraqlıdır.

3. Düzgün müzəkkər xarici cəmdə olan sözlərin tərkibi vəziyyətdə hallanması

Tərkibi vəziyyətdə hallanma zamanı düzgün müzəkkər cəmdə olan sözlərdə sonuncu ن düşür. Bunun nəticəsində açıq heca əmələ gəlməsinə baxmayaraq, vurğu dəyişmir. Məsələn:

İzafət və izafət zənciri tərkibində:

A. عَامِلُونَ الْمَعْهَدِ → عَامِلُو الْمَعْهَدِ institutun işçiləri

Y. və T. عَامِلِينَ الْمَعْهَدِ → عَامِلِي الْمَعْهَدِ
institutun işçilərinin; institutun işçilərini

A. مُمَرِّحُونَ جُمهُورِيَّةِ مِصْرَ → مُمَرِّحُو جُمهُورِيَّةِ مِصْرَ
Misir respublikasının tarixçiləri

Y. və T. مُمَرِّحِينَ جُمهُورِيَّةِ مِصْرَ → مُمَرِّحِي جُمهُورِيَّةِ مِصْرَ
Misir respublikasının tarixçilərinin; Misir respublikasının tarixçilərini

Qarışıq təyini söz birləşməsi tərkibində :

A. مُمَرِّحُونَ الْمَصْنَعِ الْمُجْتَهِدُونَ → مُمَرِّحُو الْمَصْنَعِ الْمُجْتَهِدُونَ
zavodun çalışqan mühəndisləri

Y. və T. مُمَرِّحِينَ الْمَصْنَعِ الْمُجْتَهِدِينَ → مُمَرِّحِي الْمَصْنَعِ الْمُجْتَهِدِينَ
zavodun çalışqan mühəndislərinin; zavodun çalışqan mühəndislərini

Bitişən əvəzliliklə işləndikdə :

A. مُمَرِّحُونَ + كُمْ → مُمَرِّحُوكُمْ sizin (müz.) mühəndisləriniz

Y. və T. مُمَرِّحِينَ + كُمْ → مُمَرِّحِيكُمْ sizin (müz.)
mühəndislərinizin; sizin (müz.) mühəndislərinizi

Bitişən əvəzliyin I şəxs təkisi (ي-) ilə işləndikdə o, ي - [yə]

formasına keçir və وَيْ -

[-u:yə] fonetik dəyişiklik nəticəsində çevrilib وَيْ - [-iyyə] olur ki, bu da hər üç hal da özünü göstərir. Məsələn:

ي + مَدْرَسُونَ → مَدْرَسِيَّ A=Y=T müəllimlərim; müəllimlərimin; müəllimlərimi

A. مَدْرَسِيَّ الشَّهِيرُونَ mənim məşhur müəllimlərim

Y. və T. مَدْرَسِيَّ الشَّهِيرِينَ mənim məşhur müəllimlərimin; mənim məşhur müəllimlərimi

4. Xəbər şəkilçisi kimi işlədilən şəxs əvəzlilikləri

Mübtəda ilə ismi xəbər arasında bəzən هُوَ، هِيَ، هُمْ، هُنَّ، هُمَا، هُنَّ III şəxs əvəzlilikləri öz leksik mənalarından təcrid olunaraq işlədilir ki, bu da aşağıdakı məqsədlərə xidmət edir:

1) Məntiqi vurğu ilə əlaqədar olaraq xəbəri qabarıq surətdə ifadə etmək. Məsələn :

هَذَا هُوَ الْبَيْتُ Bu (həmin) evdir.

2) Mübtəda ilə xəbər arasında bir növ predikativlik əlaməti vəzifəsini icra etmək. (ingilis dilindəki is – kimi. She is a student – O tələbədir.)

مَا هُوَ سَبَبُ هَذَا النِّزَاعِ؟ Bu konfliktin səbəbi nədir?

3) Artiklli ismi xəbəri mübtədadan ayırmaq. Məhz bu mənada həmin əvəzliliklər ərəb qrammatikasında **ضَمِيرُ الْفَصْلِ - ayırıcı əvəzlilik** adlanır. Bu əvəzliliklər işlənmədiyi halda ismi cümlə uzlaşan təyini söz birləşməsinə çevrilə bilər. Məsələn:

Cümlə

هَذَا هُوَ الْمُهَنْدِسُ الشَّهِيرُ

Bu məşhur mühəndisdir.

هَذِهِ هِيَ الْمَجَلَّةُ الشَّهِيرَةُ

Bu maraqlı jurnaldır.

Birləşmə

هَذَا الْمُهَنْدِسُ الشَّهِيرُ

bu məşhur mühəndis

هَذِهِ الْمَجَلَّةُ الشَّهِيرَةُ

bu maraqlı jurnal

5. Mücərrəd isimlər

Mücərrəd mənalı isimlər müzəkkər nisbi sifətlərin sonuna **ة** artırmaqla düzəlir. Məsələn:

بَشَرِيٌّ bəşəri → بَشَرِيَّةٌ bəşəriyyə; أَنْفِصَالِيٌّ separat → أَنْفِصَالِيَّةٌ separatizm

Mücərrəd isimlər forma baxımından müənnəs nisbi sifətlərə bənzəyir. Lakin müvafiq qrammatik qaydalara əsaslanaraq cümlə və ya birləşmə daxilində mücərrəd isimləri müənnəs nisbi sifətlərdən ayırmaq olar. Məsələn:

الشَّابَّةُ الْوَطَنِيَّةُ vətənpərvər gənc qız

وَطَنِيَّةُ الطُّلَابِ tələbələrin vətənpərvərliyi

سَلْوَى وَطَنِيَّةٌ Səlvə vətənpərvərdir.

الْوَطَنِيَّةُ سِمَةٌ وَاجِبَةٌ Vətənpərvərlik vacib bir keyfiyyətdir.

6. Bitişən ...فَ “və” bağlayıcısı

Məlumdur ki, وَ bağlayıcısı həm ayrı-ayrı sözlər, həm də cümlələr arasında işlənən bitişik bağlayıcıdır. وَ – dan fərqli olaraq

فَ bağlayıcısı adətən cümlələr arasında işlədilir. فَ -nin vəzifəsi təkcə bağlayıcı olmaqla bitmir, o eyni zamanda təsvir olunan hadisələrin ardıcıl şəkildə inkişaf etdiyini və yaxud birinin digərinə səbəb olduğunu və ya onun nəticəsi kimi meydana gəldiyini bildirir. Buna görə də فَ yerindən asılı olaraq «və», «beləliklə», «nəticədə» kimi mənalər verir.

ÇALIŞMALAR

1. Mətnin üzünü köçürün və sözlərini əzbər öyrənin.

2. Aşağıdakı sözləri düzgün cəmdə yazıb hallandırın:

فَلَّاحٌ (kəndli), مُسْتَحْدَمٌ (qulluqçu), معلم، جامعة، جدّة، سيارّة، مستشرق،

طالبة، كليّة، وطني، قادم، ذاهب، دارس، لبناني، جمهوريّة، مجلّة

2. Düzgün cəmdə olan sözləri şifahi şəkildə təkdə deyın:

طالبات، رقیقات، بنایات، أمّهات، بنون، سنوات، ریاضیون، مختلفات،
جمهوریّات، مُسلمونَ (müsəlmanlar)، مدرّسات، مَسِیحیُّونَ (xristianlar)،
لُغویُّونَ (dilçilər)

4. Ərəb dilinə yazılı şəkildə tərcümə edib hərəkələyin:

Çalışqan talibələr; idmançı oğlanlar; məşhur şərqşünaslar haqqında bir kitab; Misirdən gələn müəllimlər; əziz analar; gözəl qızların adları; tanınmış idmançılar və onların fəaliyyəti; vətənpərvər idmançıların uğuru (نَجَاحْ); Kuveytli dilçilərin tədqiqatları; müsəlman kəndlilərin problemləri.

5. Ucadan oxuyun və şifahi şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

مستشرقو أدربيجان الشهيرون، عن مستعربي جامعتنا، السّكان المسيحيّون لدولة لبنان، بنو الأسطى أحمد، عن بنى هذه المدرسة، هؤلاء الطلاب، أولئك الطالبات، أمّهات أولئك البنين، بناية ضخمة، بنايات ضخمة، شقق البنيات الضخمة، مكاتب مدينة القاهرة، الجادات الواسعة لمدينة باكو، سيّارات جميلة، جمهوريّة مستقلّة، أسماء جمهوريّات مستقلّة، مسلمو قارتي آسيا وأوربا، مشاكل مسلمي هتين القارتين، كليّة جديدة، كليّات جديدة لدى جامعة باكو الحكوميّة، لغويّو هذين المعهدين، دراسات لغويّي هذين المعهدين.

6. Ərəb dilinə yazılı şəkildə tərcümə edib hərəkələyin:

Bunlar bizim müəllimlərimizdir. Onlar universitetin professorlarıdır. Bu gənc qızlar Xarici Dillər Universitetinin tələbələridirlər. Bu maşınlar o binanın sakinlərinindir. Bu universitetlər dünyada çox məşhurdur. Bu qonaqlar Kuveytli ərəblərdir. Bu jurnallar ərəb dilindədir. Bu adı çəkilməmiş respublikalar Asiya və Avropa qitələrində yerləşir. Bunlar ərəb dövlətlərinin səfirlikləridir. Prof. Murad Əliyevin qızları məktəb şagirdləridir. Bu şərqşünasların tədqiqatları ərəb dövlətlərinin tarixi haqqındadır. Leylanın rəfiqələri gözəl qızlardır.

7. Ucadan oxuyun və mövcud səhvləri düzəltməklə şifahi şəkildə tərcümə edin:

بنات هذه الأسرة المجتهديات، الحصول على المعلومات الشقيقة، الضيوف القادمون من الكويت، إستفادة أحمد من الإنترنت العالمية، الشباب الوطنيون لجمهوريتنا، ليلي الرياضية هذه، ليلي وسلوى الرياضيتان هتان، بنو هذه المدرسة، سيّارات مدرّسو جامعة باكو الحكومية، أساتذة كليّة الاستشراق.

هؤلاء البنات مشغولون بقراءة المجالات العربية. جواب هذا السؤال سهل جدًا. أولئك البنون هم طلاب كليّتنا. شقة فريد مريحة جدًا. الدكتور فؤاد ساكن هذه البناية. مراد و علي طالبا هذه الكليّة الشهيران. أمّا زينب فهي مريضة اليوم. هذان المعهدان قريبان من جادة حيدر علييف.

8. Aşağıdaki lətifələri hərəkələyin, Azərbaycan dilinə tərcümə edib əzbər öyrənin:

(1) - هل أنت متزوج؟

- نعم.

- ومن هي زوجتك؟

- امرأة!

(2) - أنا قليل الحظ في الزواج.

- لماذا؟

- إنّ إمرأتي الأولى قد ماتت.

- و الثانية؟

- لم تمت حتى الآن!

Sözlər:

ölmək (مَاتَ) مَاتَتْ

ölməyib (müən.) لَمْ تَمُتْ

həyat yoldaşı زَوْجَةٌ

evlilik زَوَاجٌ

evli, ailəli مُتَزَوِّجٌ

bəxtsiz, uğursuz قَلِيلُ الْحَظِّ

birinci (müən.) أُولَى

ikinci (müən.) ثَانِيَةٌ

9. Boş yerləri müvafiq sözlərlə doldurub şifahi şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

(١) أسرتنا ... (ibarətdir) امرأتين و رجلين و طفلين . (٢) ... (qardaş) هذا الطالب مهندس ماهر . (٣) ... (iki oğlu) (استخدامة الوزارة طالبا هذه الجامعة . (٤) ... (bu) البنات ذاهبات الى المجمع العلمي . (٥) من هي (onun arvadı) ؟ (٦) لمن هذه السيارة الجديدة ؟ (٧) هي للمهندس ... (gənc) . (٨) اين الطالب والطالبة ؟ (٩) ... (onlar) في غرفة الدرس . (١٠) ... (siz) مدرسات في الجامعة ؟

Sözlər:

رَجُلٌ (رَجَالٌ) kişi, adam مَاهِرٌ mahir
أَطْفَالٌ (أَطْفَالٌ) uşaq

10. Aşağıdakı sözlərdən mücərrəd isimlər düzəldin və tərcümələrini deyin:

ثَوْرِيٌّ inqilabi; حِدِّيٌّ ciddi; اِلْحَادِيٌّ ateist, allahsız; زِهْنِيٌّ zehni, intellektual; رَأْسَمَالِيٌّ kapitalist; اِسْتِرَاكِيٌّ sosialist; اَبْسْرَاكْتِيٌّ abstrakt; طَبِيعِيٌّ təbii; خَيْرِيٌّ xeyirli; سِيفِيٌّ sinfi;

11. Ucadan oxuyun və şifahi şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

هذا الرجل معروف بخيريته. رؤوف شابٌ حِدِّيٌّ. إن طلابَ كَلَيْتِنَا على علم بجدية هذه المدرسة. الرأسمالية والاشتراكية نظامان سياسيان. هذه الامرأة اِلْحَادِيَّةٌ. هذه مقالة شيقة عن التجريدية.

Sözlər:

نِظْمٌ، اَنْظَمَةٌ quruluş, rejim

12. Dərsin mətnini yazılı şəkildə tərcümə edin.

13. Şifahi şəkildə oxuyub Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

– من هو؟

- هو طالب عربي.
- أهو طالب مجتهد؟
- نعم، إنه طالب مجتهد للغاية.
- أين هو الآن؟
- هو في غرفة الدرس.
- هل هو على علم باللغة الأذربايجانية؟
- نعم، هذا الطالب العربي على علم بالأذربايجانية.
- هل عنده كتب بهذه اللغة؟
- نعم، لديه كتب بالأذربايجانية.

14. Ucadan oxuyun və şifahi şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

من هم هؤلاء الشباب؟ هم طلاب جامعة باكو الحكومية. ما هو موضوع الدرس لليوم؟ أما موضوع الدرس فهو "تاريخ مصر القديمة". هتان الامراتان هما الطبيبتان زينب وسلوى. هذه هي المقالة المذكورة للأستاذ حسينوف. من هن هؤلاء البنات؟ هن صديقاتي من الجامعة. ما هي أسماء هؤلاء البنات؟ أسماؤهن هي ليلى وزينب وسلوى. مراد وفؤاد وثابت هم مستخدمو هذه الوزارة. هم مستخدمون مجتهدون.

15. Atalar məsəllərini əzbər öyrənin.

Susmaq razılıq əlamətidir. أَلْسُكُوتُ مِنَ الرِّضَى

Qadının ağılı عَقْلُ الْمَرْأَةِ فِي جَمَالِهَا وَ جَمَالُ الْمَرْءِ فِي عَقْلِهِ
gözəlliyində, kişinin gözəlliyi isə ağılıdadır.

XIV dər - أَلْدَّرْسُ الرَّابِعَ عَشَرَ

Mətn

في الطبيعة عدد كثير من الألوان. كل الألوان جميلة. بعضنا يحبّ اللون الأخضر وبعضنا يحبّون اللون الأبيض وبعضنا يحبّون اللون الأحمر. وبفضل هذه الألوان حياتنا جميلة وجذّابة. الحياة بدون الوان كئيبة. الألوان الرئيسيّة هي الأخضر والأحمر والأزرق والأبيض والأصفر والأسود. فنتيجة اختلاط هذه الألوان تنشأ ألوان أخرى. الألوان بالنسبة للحياة كالمح بالنسبة الى الطعام. في رأي علماء النفس بين الألوان وشخصيتنا صلة وطيدة. لكل لون مفاده. إن الألوان هي رموز المعاني المختلفة. فاللون الأخضر رمز الخير. واللون الأبيض رمز السلام. أمّا اللون الأحمر فهو رمز الحبّ والجمال. اللون الأصفر رمز الحزن. أمّا اللون البنفسجيّ فهو رمز الهدوء والاطمئنان.

Sözlər

(يُحِبُّ) أَحَبُّ	sevmək	(عُلَمَاءُ) عَالِمُ النَّفْسِ	psixoloq
(يُنشَأُ) نشَأُ	ortaya çıxmaq, yaranmaq	بَعْضٌ ...	bəzi (isimlə izafət yaradır)
(ألوان) لَوْنٌ	rəng	أَبْيَضُ	ağ
طَبِيعَةٌ	təbiət	أَسْوَدُ	qara
إِخْتِلَاطٌ	qarışma	أَحْمَرُ	qırmızı
مِلْحٌ	duz	أَزْرَقُ	göy
(أَطْعِمَةٌ) طَعَامٌ	yemək, təam	بِنَفْسَجِيّ	bənövşəyi
صِلَةٌ	əlaqə	جَدَّابٌ	cəlbedici
مُفَادٌ	məna	رَبِيسِيّ	əsas, başlıca
(رُمُوزٌ) رَمَزٌ	rəmz, simvol	وَطِيدٌ	möhkəm
(مَعَانٍ) مَعْنَى	məna	كَنِيبٌ	solğun, məyus,qəmgin

خَيْرٌ	xeyir	نَتِيجَةٌ...	nəticəsində
سَلَامٌ	sülh	... بِالنِّسْبَةِ إِلَى... ، ... لـ	nisbətdə ;... görə
حُبٌّ	məhəbbət	... فِي رَأْيٍfıkrincə, ... görə
جَمَالٌ	gözəllik	عَدَدٌ كَثِيرٌ مِنْ	çoxlu
حُزْنٌ	hüzn	إِطْمِئْنَانٌ	sakitçilik, əminlik
هُدُوءٌ	sakitlik		

1. Qrammatik cinsin morfoloji əlamətləri

Ərəb dilində yalnız müənnəs isimlərin xüsusi morfoloji əlamətləri vardır: ة ، ا ، غ ، و . Məsələn:

مَقَالَةٌ məqalə, بَيْدَاءٌ səhra, شَكْوَى şikayət, دُنْيَا dünya

İnsanları bildirən mühüm bir qrup isimlərdə qrammatik cins tə mərbutənin (ة) olub-olmaması ilə fərqləndirilir. Məsələn:

مُهَنْدِسٌ / مُهَنْدِسَةٌ mühəndis, كَاتِبٌ / كَاتِبَةٌ yazıçı,

عَرَبِيٌّ / عَرَبِيَّةٌ ərəb

Sifətlərin qrammatik cinsi əksər halda məhz tə mərbutə (ة) ilə fərqləndirilir. Məsələn:

عَصْرِيٌّ / عَصْرِيَّةٌ müasir, شَهِيرٌ / شَهِيرَةٌ məşhur,

Bununla belə, ة - nin müənnəslik bildirmədiyini aşağıdakı hallar da yadda saxlanılmalıdır:

1) Kişi adları və ya vəzifələrini bildirən sözlərdə. Məsələn:

عَنْبَسَةٌ Ənbəsə, خَلِيفَةٌ xəlifə

2) Kişilərə aid olub cəmlilik bildirən sözlərdə. Məsələn:

وَأَمْرٌ حَرَامِيٌّ oğru; quldur → حَرَامِيَّةٌ oğrular; quldurlar

3) Kişilərə aid olub daxili cəm bildirdikdə. Məsələn:

أَخٌ qardaş → إِخْوَةٌ qardaşlar, غَازٍ işğalçı → غَزَاةٌ işğalçılar

Kişilərə aid olub اءٌ - ilə bitən daxili cəm də müənnəsə aid deyildir. Məsələn:

سَفِيرٌ səfir → سَفَرَاءٌ səfirlər, وَزِيرٌ nazir → وَزَرَاءٌ nazirlər

2. Rəng, fiziki nöqsan və keyfiyyət bildirən sifətlər

Sabit formalar üzrə feillərdən düzələn sifətlər içərisində rəng, fiziki nöqsan və başqa fiziki keyfiyyət bildirən sifətlər geniş yayılmışdır. Bu sifətlərin hər iki qrammatik cinsdə bir-birindən fərqlənən iki forması vardır: أَفْعُلٌ – müzəkkər, فَعْلَاءٌ – müənnəs

Məsələn:

Müzəkkər	Müənnəs	Tərcümələri
أَصْفَرٌ	صَفَرَاءٌ	Sarı
أَسْمَرٌ	سَمْرَاءٌ	əsmər
أَشْهَلٌ	شَهْلَاءٌ	göy göz
أَحْمَقٌ	حَمَقَاءٌ	Axmaq
أَخْرَسٌ	خَرَسَاءٌ	Lal
أَطْرَشٌ	طَرَشَاءٌ	Kar

Bu sifətlər cinsindən asılı olmayaraq فُعْلٌ modeli ilə cəmlənir. Məsələn:

حُمْرٌ qırmızı(lar), خُضْرٌ yaşıl(lar)

Fonetik dəyişiklik nəticəsində أَسْوَدٌ (سَوْدَاءٌ) qara və (بَيْضَاءٌ) ağ sifətləri cəmdə سُودٌ və بَيْضٌ olur.

Sifətlərin cəm forması cəmdə olan hər hansı bir isimlə işlənə

bilər. Bununla belə, insanlardan başqa, qalan varlıq və məfhumları bildirən isimlərin cəmi ilə bu kimi sifətlər tək müənnəsdə də işləyə bilər. Məsələn:

سَيَّارَةٌ بَيْضَاءُ ağ maşın → سَيَّارَاتٌ بَيْضَاءُ və ya سَيَّارَاتٌ بَيْضٌ ağ maşınlar

Müənnəsin təsniyəsində əlavə həməzə و - a çevrilir. Məsələn:

سَيَّارَتَانِ بَيْضَاوَانِ iki ağ maşın

Bu qrup sifətlər tənvin qəbul etmədiyi üçün ikihallı hallanmaya daxildir və müəyyənlik şəraitində üçhallı olur. Məsələn:

A. طَالِبَةٌ شَهْلَاءُ göy göz (1) talibə

Y. طَالِبَةِ شَهْلَاءُ göy göz (1) talibənin

T. طَالِبَةً شَهْلَاءُ göy göz (1) talibəni

A. الطَّالِبَةُ الشَّهْلَاءُ göy göz talibə

Y. الطَّالِبَةِ الشَّهْلَاءِ göy göz talibənin

T. الطَّالِبَةَ الشَّهْلَاءِ göy göz talibəni

Bəzi sifətlər bilavasitə rəng və ya fiziki keyfiyyət bildirməmələrinə baxmayaraq, أَفْعُلُ - فَعْلَاءُ formasında işləyir.

Məsələn: أَجْمَعُ - جَمْعَاءُ bütün

3. Daxili cəm

İsim və sifətlərin çoxu sözün içərisində baş verən sabit dəyişikliklər yolu ilə cəmlənir. «Daxili» və ya «sınıq» cəm adlanan belə cəmin 40-dan çox modeli vardır. Bunların seçilib işlədilməsini müəyyənləşdirən dəqiq qaydalar olmadığı üçün isimlərin cəmləri təkli ilə birlikdə leksik vahidlər kimi yadda saxlanılmalıdır. Lüğətlərdə isimlərin cəmi təkli ilə yanaşı göstərilir.

Daxili cəm modellərinin çoxu tərkibində 3, qalanları isə

tərkibində 4 samit (ə nəzərə alınmır) olan isimlərə aiddir. Cəmlə əlaqədar daxili dəyişikliklər nəticəsində sözün quruluşu dəyişir. Məsələn:

نَبَأٌ xəbər → أَنْبَاءٌ xəbərlər; نِظَامٌ quruluş → نِظْمٌ quruluşlar;
سُؤَالٌ sual → أَسْئَلَةٌ suallar; مَصْدَرٌ mənbə → مَصَادِيرٌ mənbələr; زَلْزَلَةٌ
zəlzələ → زَلَزَلٌ zəlzələlər

Bəzi isimlər cəmdə yeni məna və ya məna çalarları da kəsb edir. Məsələn:

فِلْسٌ xırda pul → فُلُوسٌ pul ; قُوتٌ qida; yem → أَقْوَاتٌ ərzaq
(başqa nümunə yaz)

Bəzi isimlər eyni zamanda bir neçə model üzrə cəmlənir. Məsələn:

طَالِبٌ tələbə → طَلَبَةٌ / طُلَّابٌ tələbələr

نَهْرٌ çay → أَنْهَارٌ / نُهُورٌ çaylar

بَحْرٌ dəniz → أَبْحَارٌ / بَحَارٌ / بُحُورٌ dənizlər

Bu və ya digər bir ismin daxili cəm modellərinin müxtəlifliyi bəzən də məna dəyişikliyi ilə əlaqədar olur. Məsələn:

بَيْتٌ ev → بَيْوتٌ evlər; أَبْيَاتٌ beytlər; عَيْنٌ göz → عَيْونٌ
gözlər; أَعْيَانٌ əyanlar

Bəzi hallarda cəm bilavasitə təkdən deyil, cəmdən düzəlir. “Cəmin cəmi” - جَمْعُ الْجَمْعِ adlanan bu növ cəmlənmədə isim çox vaxt yeni məna və ya məna çalarları da kəsb edir. Məsələn:

رَجُلٌ kişi; adam → رِجَالٌ kişilər; adamlar → رِجَالَاتٌ dövlət
xadimləri

ضِلْعٌ qabırğa → أَضْلَاعٌ qabırğalar → أَصَالِعٌ köməkçilər;
ələltilər

Bəzi isimlər **suppletiv cəmlə** cəmlənir: isimlərin tək və cəminin kök samitləri bir-birindən fərqlənir. Məsələn:

إِمْرَأَةٌ qadın → نِسْوَةٌ / نِسْوَانٌ / نِسَاءٌ qadınlar; خُلْدٌ köstəbək

→ مَنَاجِدُ köstəbəklər

Bəzi isimlərin cəmində bu və ya digər fonetik dəyişikliklər də baş verir:

1) Tərkibində 5 samit olan isimlərin bir samiti ixtisar edilir.

Məsələn:

عَنْكَبُوتٌ hörümçək → عَنَّاكِبُ hörümçəklər

2) Zəif samitlər müxtəlif dəyişikliklərə uğrayır. Məsələn:

دَارٌ (دور) ev → دِيَارٌ (دِيَوَارٌ əvəzinə) evlər; ölkə; ölkələr

غَزَا (غزو) işğalçı → غُرَاةٌ (غُرُوَّةٌ əvəzinə) işğalçılar

يَوْمٌ gün → أَيَّامٌ (أَيَّامٌ əvəzinə) günlər

1) Dəyişikliyə uğramış zəif samit cəmdə bərpa olunur.

Məsələn:

حَالٌ (حول) hal → أَحْوَالٌ hal; vəziyyət; مَيِّتٌ (موت) ölü → أَمْوَاتٌ

ölülər

2) II və III kök samitləri eyni olan isimlərdə samitlərin qovuşması baş verir. Məsələn:

دَلِيلٌ dəlil → أَدِلَّةٌ dəlillər

3) Ayrı-ayrı isimlərdə yalnız onlara xas olan dəyişikliklər baş verir. Məsələn:

رَأْيٌ rəy → أَرَآءُ (أَرَآئِي) rəylər

4. بَعْضُ sözünün işlədilməsi

Mənası “bəzi” olan بَعْضُ sözü kontekst daxilində aşağıdakı mənaları ifadə edə bilər :

1) Artiklə işlənərək « kim isə »; « bəziləri » mənalarını ifadə edir. Məsələn :

سَأَلَ الْبَعْضُ kim isə soruşdu; فِي رَأْيِ الْبَعْضِ bəzilərinin fikrincə;

ذَكَرَ الْمَوْلَى أَسْمَاءَ الْبَعْضِ Müəllif bəzilərinin (bəzi adamların) adlarını çəkdi.

2) بَعْضٌ sözü cəmdə olan bitişən əvəzlilərlə işlənərək «...biri»; «...kim isə»; «...bəziləri» mənalarını ifadə edir. Məsələn:

بَعْضُكُمْ sizlərdən (müz.) biri; sizlərdən (müz.) kim isə; sizlərdən (müz.) bəziləri.

3) Özündən sonrakı cəmdə olan isimlə izafət yaradaraq «...biri»; «...hansısa biri»; «...bəziləri» mənalarını ifadə edir. Məsələn:

بَعْضُ الْأَقْطَارِ ölkələrdən biri; ölkələrdən hansı biri isə; bəzi ölkələr; بَعْضُ الْعُلَمَاءِ alimlərdən biri; alimlərdən hansı biri isə; bəzi alimlər.

5. كُلُّ sözünün işlədilməsi

Yerinə görə “bütöv, küll, məcmu, hər, hər kəs, hər şey, bütün, hamı” mənalarını verən كُلُّ sözü kontekst daxilində aşağıdakı mənaların ifadəsinə xidmət edir:

1) شَيْءٌ sözü ilə izafət yaradaraq “hər” mənasını ifadə edir: Məsələn:

كُلُّ شَيْءٍ (bütöv) hər şey

2) Tərkib xaricində qeyri-müəyyənlikdə işlədilərək “hər kəs”, “hər şey” mənasını verir. Məsələn:

كُلٌّ يُعَنِّي عَلَى لَيْلَاهُ. Hər kəs öz Leylasını tərifləyir.

3) Artiklə işləndikdə “bütöv” bildirir. Məsələn:

نَسَبَةُ الْجُزْءِ إِلَى الْكُلِّ Hissənin bütövə nisbəti

4) Qeyri-müəyyənlikdə olub özündən sonra cəm və ya təsniyədə və müəyyənlikdə işlənən isimlə مِنْ vasitəsilə əlaqələndirildikdə “hər bir” mənasını ifadə edir: Məsələn:

كُلٌّ مِنَ الْمَدَارِسِ məktəblərdən hər biri; كِلَا مِنَ الْمَدْرَسَتَيْنِ iki məktəbdən hər biri

Yuxarıdakı birləşmələrin aşağıdakı formaları da vardır:

كُلُّ مَدْرَسَةٍ مِنْ مَدْرَسَاتِ الْمَدَائِسِ məktəblərdən hər biri; كِلَا مَدْرَسَتَيْنِ iki məktəbdən hər biri

5) Özündən sonra tək və ya cəmdə müəyyənlikdə gələn isimlə izafət yaradaraq “hər”, “hər bir” mənalarını ifadə edir. Məsələn:

كُلُّ جَامِعَةٍ hər universitet, hər bir universitet; كُلُّ لَوْنٍ hər rəng, hər bir rəng.

6) Özündən sonra tək və ya cəmdə müəyyənlikdə gələn isimlə izafət təşkil etdikdə “bütün” mənasını ifadə edir. Məsələn:

كُلُّ الدُّوَلِ bütün dünya; كُلُّ الدُّوَلِ bütün dövlətlər

7) Bitişən əvəzlilərlə işlənərək “...hamı...” mənasını ifadə edir. Məsələn:

كُلُّنَا biz hamımız; كُلُّكُمْ siz hamımız

ÇALIŞMALAR

1. Mətnin üzünü köçürün və sözlərini əzbər öyrənin.

2. Aşağıdakı sifətlərin müənnəslərini düzəldin:

أَبْتَرٌ sonsuz; يَكْفَرُ yekəqarın; أَلْبَسَ lal; أَعْدَى burnu kəsilməmiş;
أَجْرَدٌ lüt, çılpaq; أَعْلَسَ keçəl; أَعْرَضَ çəpgöz; أَعْيَسَ yaşıl; أَعْيَسَ dişsiz; أَعْيَسَ
boz, kül rəngi; أَسْوَدٌ qara; أَسْوَدٌ ağsaç, çal; أَسْوَدٌ tünd sarı; أَسْوَدٌ göy
göz; أَسْوَدٌ sarışın; أَسْوَدٌ qıvrım saç.

3. Ərəb dilinə şifahi şəkildə tərcümə edin:

Yaşıl təbiət; çəpgöz bir işçi; lal uşaqlar; qırmızı pərdələr; ağ bir pəncərə; qıvrım saç qızlar; övladsız bir ailə; yekəqarın bir kişi; göy dəniz; iki sarı paltar; iki göy göz rəfiqə; iki dişsiz qoca (شَيْخٌ);
əsmər qadınlar (نِسَاءٌ).

Bu, lal və kar uşaqlar məktəbidir. Bu qırmızı maşın Leylanın qardaşınıdır. Bu iki göy göz qız Zeynəbin rəfiqələridir. O binanın qarşısında iki qozbel kişi vardır. Qonaq otağındakı divanın rəngi qaradır. Yataq otağının divarları kül rəngindədir. Bu ağsaç kişilər universitetin müəllimləridirlər.

4. Aşağıdakı sözlərin sınıq cəmlərini verilmiş modellər üzrə düzəldin:

طَرَدٌ ayrılıq, fərq; فَرْقٌ ayrılıq, fərq; سَلَكٌ naqıl, məftil; شَرَطٌ şərt; فُعُولٌ bağlama; قَلْبٌ qəlb, ürək

عَلَفٌ ot-ələf; صَبَغٌ rəng; سَطَلٌ vedrə, badyan; رُوحٌ ruh; مَطَرٌ yağış; أَفْعَالٌ

مَفْعَلٌ kömür yatağı; مَطْبَخٌ mətbəx; مَعْلَمٌ işarə, əlamət; مَفْعَلَةٌ görməli yer; مَطْرَقَةٌ çəkic

5. Mötərizədə göstərilmiş modellərə uyğun olaraq verilmiş sözlərin təkini yazın:

مَصَانِعٌ zavodlar (مَفْعَلٌ); مَسَاجِدٌ məscidlər (مَفْعَلٌ); شُرُوحٌ şərhələr (فَعْلٌ); قَطَارٌ qatır (فَعْلٌ); مَسَاجِدٌ məscidlər (مَفْعَلٌ); مَزَالٌ disklər (فَعْلٌ); شَرِيطَةٌ şəriyyət (فَعْلٌ); رُفُوفٌ rəflər (فَعْلٌ); رِفَاقٌ yoldaşlar (فَعْلٌ); زُهُورٌ güllər (فَعْلٌ); قُزُولٌ quzular (فَعْلٌ); شَرِيطَةٌ şəriyyət (فَعْلٌ)

6. Ucadan oxuyun və şifahi şəkildə tərcümə edin:

بعض الرموز؛ بعض الطلاب؛ بعض المساجد القديمة؛ نجاح بعض الطالبات المجتهدات؛ في رأي بعض علماء النفس؛ عن بعضهم؛ مشاكل بعضنا؛ قراءة بعض الكتب العربية؛ اختلاط بعض الألوان؛ بعض الدول الواقعة في قارتي آسيا و أوربياً؛ أسماء عواصم بعض الدول العربية.

7. Ərəb dilinə yazılı şəkildə tərcümə edib hərəkələyin:

Ərəb dilinə dair bəzi tədqiqatların dilimizə tərcümə edilməsi (تَرْجَمَةٌ); bu binanın bəzi mənzillərinin sakinləri; bəzi universitetlərin əsas problemləri; bəzi rənglərin mənaları haqqında; bəzi müasir cihazların əhəmiyyəti; bəzi dövlətlərin paytaxtları; bəzi ərəb ölkələrinin qədim məscidləri; bəzi sualların anlaşılan cavabları; bu zavodun bəzi işçiləri; sizin bəziləriniz haqqında bir məqalə.

8. Atalar sözlərini əzbər öyrənin:

لَا دُحَانَ بِلَا نَارٍ وَ لَا حَبَرَ بِلَا أَصْلِ. Od olmayan yerdən tüstü

çıxmaz.

صَاحِبُ الْبَيْتِ أَذْرَى بِمَا فِيهِ. Ev yiyəsi evin içindən daha yaxşı xəbərdardır.

9. Ucadan oxuyun və şifahi şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

كَلِّ مدرسة؛ مدرّسو كَلِّ مدرسة؛ عَنَّاوِين (ünvanlar) كَلِّ المدارس؛ كَلِّ دولة من الدول العربيّة؛ كَلِّ من البنائيتين؛ كَلِّ البنائية؛ كَلِّ الكتاب؛ كَلِّ كتاب؛ كَلِّ الكتب؛ كَلِّ جامعة من الجامعات؛ كَلِّنا؛ مشاكل كَلِّنا؛ كَلِّكم؛ دروس كَلِّكم؛ أسماء كَلِّ الطلاب لجامعتنا؛ كَلِّ سيارّة من السيارّات؛ كَلِّ سيارّة من السيارّتين؛ ألوان كل السيارّات.

10. كَلِّ sözünü işlətməklə ərəb dilinə şifahi şəkildə

tərcümə edin:

Bu tamın hissəsidir; bütün qonaqlar; bütün il; iki qonaqdan hər biri; qonaqlardan hər biri; hər bir şəhərin bütün sakinləri; iki şəhərdən hər biri; şəhərlərdən hər biri; bütün şəhər; hər kənd; biz hamımız.

11. Mətni yazılı şəkildə tərcümə edin:

12. Ucadan oxuyun, şifahi şəkildə tərcümə edin və əzbər öyrənin:

أَلَسْتَاذ: ضع كلمة "سَكْر" في جملة.

أَلْتَلْمِيز: كل صباح أَشْرَبُ فنجانا من الشاي.

أَلَسْتَاذ: أين كلمة "سَكْر" ؟

أَلْتَلْمِيز: لقد ذابت في الشاي.

Sözlər:

صَع	qoy! işlət!	جُمْلَةٌ (جُمَلٌ)	cümlə
أَشْرَبُ	içirəm	صَبَاحٌ	sabah, səhər
ذَابَتْ	əridi	فَنَاجِيْنُ (فَنَاجِيْنٌ)	fincan
	(ذَابَ ərimək)		

لَقَدْ	artıq	شَائِي	çay
كَلِمَةً	öz	سُكَّر	Qənd

XV dər – أَلْدَّرْسُ الْخَامِسَ عَشَرَ

الطبيب والدواء

شعر فؤاد بألم شديد في رأسه ومغص في بطنه و ارتفاع في درجة الحرارة. و ما رغب في تناول الطعام. حضر صديقه نور الدين و سأله عن حاله فقال فؤاد له: عندي صداع شديد. فوضع نور الدين يده على رأس فؤاد. أحس ارتفاعا في الحرارة فأخذه فوراً الى مستشفى الجامعة.

فحص الطبيب فؤادا بشكل دقيق وأختبر بالسماعة صدره وبطنه وظهره، ثم قاس ضغطه وحرارته وثم كتب له الدواء والعلاج.

شكر فؤاد الطبيب وأخذ نور الدين وصفة العلاج وذهب بها الى الصيدلية لإحضار الدواء. وأعطى وصفة العلاج للصيدلي وطلب منه الدواء فأحضر له الصيدلي الدواء وهو الأقراص والشربة والحقن. ثم كتب الصيدلي على كل دواء طريقة تناوله.

بعد ثلاثة أسابيع عاد فؤاد الى المستشفى و فحصه الطبيب مرة ثانية و قال له: الحمد لله على الشفاء.

Sözlər

شَعَرَ بِـ	hiss etmək	دَقِيقٌ	Dəqiq
رَغِبَ فِي	istəmək	شَدِيدٌ	şiddətli
حَضَرَ	gəlmək	تَنَاوُلٌ	qəbul etmə (qida; dərman)
سَأَلَ	soruşmaq	صُدَاعٌ	Baş ağrısı
قَالَ	demək	(أَيَّادٍ، أَيِّدٍ) يَدٌ	əl
وَضَعَ	qoymaq	مُسْتَشْفَى	xəstəxana

		(الْمُسْتَشْفَى)	
أَحَسَّ	hiss etmək	صُدُورٌ (صُدُورٌ)	sinə ; ürək
أَخَذَ	götürmək	ظُهُورٌ (ظُهُورٌ)	bel
فَحَصَّ	yoxlamaq, müayinə etmək	ضَغَطٌ	təzyiq
كَتَبَ	yazmaq	أَدْوِيَّةٌ (أَدْوِيَّةٌ)	dərman
قَاسَ	ölçmək	عِلَاجٌ	müalicə
شَكَرَ	təşəkkür etmək	صَيْدَلِيَّةٌ	aptek
ذَهَبَ	getmək	صَيْدِلَةٌ (صَيْدِلَةٌ)	əczaçı
أَعْطَى	vermək	إِحْضَارٌ	hazırlama
طَلَبَ	tələb etmək, istəmək	أَقْرَاصٌ (أَقْرَاصٌ)	həb
أَحْضَرَ	hazırlamaq	أَشْرِبَةٌ (أَشْرِبَةٌ)	sirop
عَادَ	qayıtmaq	حَقْنٌ	inyə; inyeksiya
أَلَمٌ (أَلَمٌ)	ağrı	أَسَابِيْعٌ (أَسَابِيْعٌ)	Həftə
رَأْسٌ (رَأْسٌ)	baş	مَرَّةٌ	dəfə
مَغْصٌ	kəskin ağrı	شِفَاءٌ	sağalma, şəfa tapma
بَطْنٌ (بَطْنٌ)	qarın	طَرِيقَةٌ (طَرِيقَةٌ)	yol, metod
أَرْتِفَاعٌ	yüksəlmə, qalxma	أَخْتَبَرَ بِالسَّمَاعَةِ	stetoskopla qulaq asmaq
دَرَجَةٌ	dərəcə	وَصْفَةٌ أَلْعِلَاجِ	resept
حَرَارَةٌ	hərərət	أَلْحَمْدُ لِلَّهِ	Həmd olsun Allaha! Allaha şükür!

1. Üç və dörd kök samitli feillərin I babının keçmiş zamanının məlum və məchul növləri

Ərəb dilində üç samitli feillərin 15, dörd samitli feillərin 4 leksik-qrammatik növü və ya “babı” vardır. I bab sadə مُجَرَّد , qalanları isə düzəltmə مَزِيدٌ فِيهِ adlanır. Düzəltmə bablar əsasən I babdan sabit əlavələrlə düzəlir və feilə müxtəlif mənə çalarlıqları gətirir.

Məlum növdə I bab samitli feillərin çoxu فَعَلَ, nisbətən az hissəsi فَعِلَ, qalanları فَعُلَ modelində olur. Həmçinin feillərin “məsdər” (infinitiv) forması olmadığı üçün elmi-tədrisi ədəbiyyatda və lüğətlərdə feilin III şəxs tək müzəkkər forması şərti olaraq məsdər kimi götürülür:

- 1) فَعَلَ : ضَرَبَ vurmaq; عَرَفَ bilmək
- 2) فَعَلَ : فَرِحَ sevinmək; سَمِعَ eşitmək
- 3) فَعَلَ : جَمَلَ gözəl olmaq; كَبُرَ böyük olmaq

Modelləri bir-birindən fərqləndirən II kök saitinə “**tipik sait**” deyilir. Tipik saitlər feillərin özləri ilə birlikdə yadda saxlanılmalıdır. Kökü eyni olub tipik saitləri müxtəlif olan feillər də vardır. Məsələn: حَسَبَ saymaq, hesablamaq; حَسِبَ hesab etmək; حَسِبَ adlı-sanlı (ailədən) olmaq.

Dörd samitli feillərin tək-cə bir modeli vardır: فَعَّلَ

عَوَّلَ qloballaşmaq; تَرَجَّمَ tərcümə etmək.

Morfoloji baxımdan ərəb dilində yalnız iki zaman vardır: danışığ məqamından əvvəlki zaman – keçmiş zaman və danışığ vaxtı və ya ondan sonrakı zaman – indiki-gələcək zaman. Hər iki halda ifadə edilən zaman ümumi səciyyə dəşiyaraq yalnız nitq şəraitində konkret zaman mənasını kəsb edir.

Həm üçsamitli, həm də dördsamitli feillərin I babının keçmiş zaman məlum növü şərti məsdərin axırına aşağıdakı şəxs sonluqları artırmaqla düzəlir:

Şəxs	Tək	Cəm	Təsniyə
I	تُ	نَا	
II	تَ (تِ)	تُمْ (تُنَّ)	تُمْمَا
II	تَ (تِ)	وا (وَن)	ا (تَا)

Şəxs sonluqları şəxs, cins və kəmiyyəti aydın şəkildə əks etdirdiyinə görə feili xəbərə adətən şəxs əvəzliyi artırılır. Əvəzliliklər əsasən məntiqi vurğu bildirmək üçün işlədilir.

Feillərin keçmiş zamanı məlum növdə təsrifini فَرِحَ - sevinmək feilinin nümunəsində nəzərdən keçirək:

	Tək	Cəm	Təsniyə
I	فَرِحْتُ	فَرِحْنَا	
II	فَرِحْتَ (فَرِحْتِ)	فَرِحْتُمْ (فَرِحْتُنَّ)	فَرِحْتُمْمَا
III	فَرِحَ (فَرِحْتَ)	فَرِحُوا (فَرِحْنَ)	فَرِحَا (فَرِحْتَا)

Tərcüməsi: sevindim; sevindin; sevindi və s.

Ərəb dilində də feillər təsirli və təsirsiz olur. Təsirlilik və ya təsirsizlik baxımından Azərbaycan və ərəb dillərində feillər bir-birinə uyğun gəlməyə bilər. Məsələn: شَكَرَ - “təşəkkür etmək” feili ərəb dilində təsirli, Azərbaycan dilində təsirsizdir, دَافَعَ - “müdafiə etmək” feili Azərbaycan dilində təsirli, ərəb dilində isə bilvasitə təsirlidir, yəni, ön qoşma vasitəsi ilə idarə edilir.

Ərəb dilində məchul növ təsirli feillərdən düzələrək üçsamitli feillərin I babında فَعِلَ və dörd samitli feillərin I babında فَعَّلَ şəklini alır. Məsələn:

عَرَفَ şərh etmək → شَرَحَ şərh edilmək; عَرَفَ tanımaq → عَرَّفَ

tanınmaq; تَرْجَمَ tərçümə etmək → تُرْجِمَ tərçümə edilmək.

Məchul növdə tipik saitin fərqi olmur və bu növdə olan feillər təsrif olunarkən məlum sonluqlar qəbul edir. Məsələn:

عُرِفْتُ mən tanındım; عُرِفْنَا biz tanındıq və s.

Keçmiş zaman feilləri مَا –ədatı vasitəsi ilə inkar edilir: مَا كَتَبْتُ yazmadım.

2. Bitişən əvəzlilərin feillərlə işlədilməsi

Bitişən əvəzlilər yalnız təsirli feillərlə işlədilərək vasitəsiz tamamlıq bildirir və dilimizə adətən “məni”, “səni”, “onu” və s. kimi tərçümə olunur. Məsələn:

تَرْجَمْتُهُ Mən onu tərçümə etdim.

Bitişən əvəzlilər feillərlə işlədildikdə aşağıdakı dəyişikliklər baş verir:

1) ي - çevrilib نِي olur. Məsələn:

عَرَفْتَنِي Sən (müz.) məni tanıdın; فَهِمَنِي O (müz.) məni başa düşdü.

2) تَمْ - şəxs sonluğuna و əlavə edilir və o, تُمُو . şəklini alır. Məsələn:

فَهِمْتُمُونِي Siz (müz.) məni başa düşdünüz.

عَرَفْتُمُوهَا Siz (müz.) onu (müən.) tanıdınız.

3) وَا - şəxs sonluğundakı deyilməyən əlif atılır. Məsələn:

هَلْ فَهِمُونِي؟ Onlar (müz.) məni başa düşdülərmi?

عَرَفُوكُمْ Onlar (müz.) sizi (müz.) tanıdılar.

3. Feili cümlə

Xəbəri feillə ifadə olunmuş cümləyə feili cümlə deyilir. Feili xəbər adətən mübtədadan əvvəl gəlir, lakin o həmcins üzv kimi və

habelə bəzi xüsusi hallarda mübtədadan sonra da işlənir. Feili cümlənin digər üzvləri sıralanma cəhətdən nisbətən azaddır. Bununla belə aşağıdakı sıralanma növlərinə daha çox təsadüf edilir:

1) Feili xəbər → mübtədə → vasitəli və ya vasitəsiz tamamlıq və zərflik. Məsələn:

قَرَأَ مُرَادٌ مَقَالََةً يَوْمَ أَمْسٍ Murad dünən bir məqalə oxudu.

2) Qısa zərflilər xəbərdən qabaq da gələ bilər. Məsələn:

يَوْمَ أَمْسٍ قَرَأَ مُرَادٌ مَقَالََةً شَيْقَةً عَنْ بَاكُو Dünən Murad Bakı haqqında maraqlı bir məqalə oxudu.

Xəbər mübtədadan əvvəl gəldikdə onunla yalnız **cinsə** görə uzlaşır. Məsələn:

ذَهَبَ هَذَا الطَّالِبُ إِلَى الْجَامِعَةِ Bu tələbə universitetə getdi.

ذَهَبَتْ هَاتَانِ الطَّالِبَتَانِ إِلَى الْجَامِعَةِ Bu iki talibə universitetə getdi.

ذَهَبَ الطُّلَابُ إِلَى الْجَامِعَةِ Tələbələr universitetə getdi.

ذَهَبَتِ الطَّالِبَاتُ إِلَى الْجَامِعَةِ Talibələr universitetə getdi.

Eyni cümlədə kişi və qadınları bildirən bir neçə mübtədə olduqda xəbər adətən müzəkkər formasında olur. Məsələn:

رَجَعَ الطُّلَابُ وَ الطَّالِبَاتُ مَسَاءً Tələbə və talibələr axşam qayıtdılar.

رَجَعَ الطَّالِبَاتُ وَ الطُّلَابُ مَسَاءً Talibə və tələbələr axşam qayıtdılar.

Cəmdə olan mübtədə insanları bildirmədikdə xəbər həmişə müənnəsin təkində olur. Məsələn:

نُشِرَتْ هَذِهِ الْكُتُبُ فِي لِيْبَانِ Bu kitablar Livanda nəşr olunub.

Mübtədəsi insanları bildirən feili cümlədə xəbərin cinsə görə uzlaşmasında mübtədanın tək cə qrammatik cinsi deyil, həm də işin məhz kim tərəfindən icra edildiyi nəzərə alınır ki, buna “mənaya görə uzlaşma” deyilir. Məsələn:

ذَهَبَ جَمَاعَةٌ مِنَ الطُّلَابِ إِلَى الْمَكْتَبَةِ Bir dəstə tələbə kitabxanaya getdi.

دَهَبَتْ جَمَاعَةٌ مِنَ الطَّالِبَاتِ إِلَى الْمَكْتَبَةِ Bir dəstə talibə kitabxanaya getdi.

Hər iki cümlədə **جَمَاعَةٌ** sözü qrammatik mübtədə olduğu halda, cins baxımından xəbər onunla deyil, **الطُّلَابُ** və **الطَّالِبَاتُ** sözləri ilə uzlaşmışdır.

Feili cümlədə xəbər mübtədə ilə həm **cinsə**, həm də **kəmiyyətə** görə yalnız **mübtədadan** sonra gəldikdə, həm də təkcə **insanlara** aid olduqda uzlaşır.

Feili xəbər aşağıdakı şəraitdə mübtədadan sonra gəlir:

1) Mübtədə **إِنَّ** “həqiqətən, doğrudan da”, **لَعَلَّ** “ola bilsin”, **لَكِنَّ** “lakin”, **لِأَنَّ** “çünki”, **غَيْرَ أَنَّ** “lakin” və s. kimi sözlərlə idarə edilərək **təsirlilik** halda olduqda. Məsələn:

إِنَّ الطَّالِبِينَ ذَهَبُوا إِلَى الْجَامِعَةِ Həqiqətən, iki tələbə universitetə getdi.

إِنَّ هَاتَيْنِ الطَّالِبَتَيْنِ ذَهَبَتَا إِلَى الْجَامِعَةِ Həqiqətən, bu iki talibə universitetə getdi.

لَعَلَّ الطُّلَابَ ذَهَبُوا إِلَى الْجَامِعَةِ Ola bilsin, tələbələr universitetə getib.

لَعَلَّ الطَّالِبَاتِ ذَهَبْنَ إِلَى الْجَامِعَةِ Ola bilsin, talibələr universitetə getib.

إِنَّ مُرَادًا وَ زَيْنَبَ وَ زَيْدًا حَضَرُوا الدَّرْسَ Həqiqətən, Murad, Zeynəb və Zeyd dərstdə iştirak etdilər.

2) Həmcins xəbərləri olan cümlədə bir iş digərindən sonra icra edildikdə. Məsələn:

جَاءَ الضُّيُوفُ فِي الصَّبَاحِ وَ رَجَعُوا فِي الْمَسَاءِ Qonaqlar səhər gəlib, axşam qayıtdılar.

ذَهَبَتِ الطَّالِبَاتُ إِلَى الْمَتْحَفِ صَبَاحًا وَ رَجَعْنَ مَسَاءً Talibələr səhər muzeyə gedib, axşam qayıtdılar.

İnsan bildirməyən mübtədə cəmdə olsa da, xəbər şərh edilən şəraitdə tək müənnəsdə olur. Məsələn:

إِنَّ هَذِهِ الْكُتُبَ قَدْ نُشِرَتْ فِي مِصْرَ Həqiqətən, bu kitablar
Misirdə nəşr olunub.

3) Üslub tələblərinə görə (məsələn, sərlövhələrdə, elanlarda və s.). Məsələn:

أَلْوَفْدُ الْتَّقَايِي الْعَرَبِيُّ زَارَ بَاكُو Ərəb nümayəndə heyətinin Bakıya
gəlməsi (hərfən:...Bakıya gəlmişdir).

4. Miqdar sayları (I və II qruplar)

Ərəb dilində miqdar sayları aid olduqları isimlərlə müxtəlif növ söz birləşmələri əmələ gətirir. Bu nöqtəyi-nəzərdən miqdar sayları dörd qrupa bölünə bilər.

Birinci qrup miqdar saylarına 1 və 2 sayları daxildir. Bu qrup miqdar sayları sifət xüsusiyyətinə malik olduqları üçün təyin etdikləri isimdən sonra gəlib, onunla məlum qaydalar əsasında uzlaşır. Həm də onlar isimlə əsasən məntiqi vurğu məqsədi ilə işlədilir. Adi hallarda ismin təkliyini bildirmək üçün tənvinlərin, ikiliyi göstərmək üçün isə təsniyə formasının olması kifayətdir:

١ (1) - وَاحِدٌ (müz.) وَاحِدَةٌ (müən.)

٢ (2) - اِثْنَانٍ (müz.) اِثْنَتَانِ (müən.)

A. مَقَالَةٌ وَاحِدَةٌ Yalnız bir (cə) məqalə

Y. مَقَالَةٌ وَاحِدَةٌ Yalnız bir (cə) məqalənin

T. مَقَالَةٌ وَاحِدَةٌ Yalnız bir (cə) məqaləni

A. كِتَابٌ وَاحِدٌ Yalnız bir (cə) kitab

Y. كِتَابٌ وَاحِدٌ Yalnız bir (cə) kitabın

T. كِتَابًا وَاحِدًا Yalnız bir (cə) kitabı

- A. مَقَالَتَانِ اِثْنَتَانِ Yalnız iki (cə) məqalə
 Y. مَقَالَتَيْنِ اِثْنَيْنِ Yalnız iki (cə) məqalənin
 T. مَقَالَتَيْنِ اِثْنَيْنِ Yalnız iki (cə) məqaləni

- A. كِتَابَانِ اِثْنَانِ Yalnız iki (cə) kitab
 Y. كِتَابَيْنِ اِثْنَيْنِ Yalnız iki (cə) kitabın
 T. كِتَابَيْنِ اِثْنَيْنِ Yalnız iki (cə) kitabı

“Bir” sözü müzəkkərdə أَحَدٌ [’əħadun] və müənnəsdə إِحْدَى [’iħdə] sözləri ilə ifadə olunur ki, bunlar yalnız tərkiblərdə və mürəkkəb saylarda (11, 111, 211, və s.) işlənir.

İkinci qrup miqdar saylarına 3-10 sayları daxildir. Üç sayından etibarən miqdar sayları sayılan isimdən əvvəl gəlir. II qrup miqdar sayları aid olduqları isimlə tərəfləri əks qrammatik cinsdə olan izafət əmələ gətirir, isim isə cəmdə və qeyri-müəyyənlikdə olur (əks qrammatik cins dedikdə, isimlərin təkdə olan cinsi nəzərdə tutulur).

Müzəkkər isimlə işlədildikdə	Müənnəs isimlə işlədildikdə
٣ (3) – ثَلَاثَةٌ	ثَلَاثٌ
٤ (4) – أَرْبَعَةٌ	أَرْبَعٌ
٥ (5) – خَمْسَةٌ	خَمْسٌ
٦ (6) – سِتَّةٌ	سِتٌّ
٧ (7) – سَبْعَةٌ	سَبْعٌ
٨ (8) – ثَمَانِيَةٌ	ثَمَانٍ
٩ (9) – تِسْعَةٌ	تِسْعٌ
١٠ (10) – عَشْرَةٌ	عَشْرٌ

Tərkibi hallanmada ثَمَانٍ → ثَمَانِي formasını alır. Məsələn:
 ثَلَاثَةُ عُلَمَاءٍ ثلاثة müəllimə; ثَمَانِي مَدْرَسَاتٍ səkkiz müəllimə; خَمْسَةُ كُتُبٍ beş kitab

üç alim; عَنْ ثَلَاثَةِ مُدْرِّسِينَ doqquz məktəb; تِسْعُ مَدَارِسَ üç müəllim haqqında; نَشَاطُ خَمْسَةِ أَطِبَّاءَ beş həkimin fəaliyyəti.

5. قَدْ ədatının feilin keçmiş zamanı ilə işlədilməsi

Ərəb dilində keçmiş zamana aid olan iş, hal və ya hərəkətin artıq bitdiyini bildirmək üçün feildən bilavasitə əvvəl قَدْ “artıq” ədatı verilir. Məsələn:

قَدْ تَرَجَمْتُ Tərcümə etdim (hərəkət: artıq tərcümə etdim); قَدْ رَجَعَ قَدْ تَرَجَمْتُ artıq tələbələr qayıtdılar.

İfadə edilən təsdiq hökmünü gücləndirmək üçün bəzən قَدْ sözüne لَ قَدْ təsdiq ədatı da artırılır: لَ قَدْ

لَقَدْ زَارَ أَحْمَدُ أَبَاهُ Əhməd atasına baş çəkdi.

Bəzən ifadə olunan hərəkətin başqa hərəkətdən sonra gəldiyini (ardıcılığını) və ya hər iki hərəkət arasındakı məntiqi əlaqəni göstərmək üçün həmin ədatlara فَ - də əlavə edilir:

فَلَقَدْ = فَ + لَقَدْ

ÇALIŞMALAR

1. Mətnin sözlərini əzbər öyrənin.

2. Aşağıdakı feillərin modellərini təyin edin:

عَمِلَ gəlib çıxmaq; حَسُنَ yaxşı olmaq; سَكَنَ yaşamaq; رَعَرَ böyümək; سَمِعَ eşitmək; تَرَكَ tərək etmək; أَدَّبَ ədəbli olmaq; نَظَّفَ təmiz olmaq; هَرَوَلَ tələsmək.

3. Aşağıdakı feilləri keçmiş zaman məlum və məchul növlərdə təsrif edin:

سَأَلَ soruşmaq; وَضَعَ qoymaq; سَكَنَ yaşamaq; تَرَكَ tərək etmək;

عَرَعَ eşitmək; رَعْرَعَ böyümək; عَزَلَ mane olmaq.

4. Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

دَهَبُوا، طَلَبْنَا، رَجَعْتُ، فَحَصْتُ، أَخَذْنَا، سَأَلْتُمْ، حَضَرْتُنَّ، شَكَرْتُمَا، دَهَبْنَا،

شَعَرْتُ، كَتَبْتُمَا، حَضَرْنَا، تَرَكَوْا، أَدْبَنَ، هَزَوْلْتُ، رَعْرَعَا، عَمَلْتُ، عَمِلْتُ.

5. Ərəb dilinə yazılı şəkildə tərcümə edin:

1) Həkim məni müayinə etdi. 2) O (müz.) sizin ikinizə təşəkkür etdi. 3) O (müən.) onu (müz.) stolun üstünə qoydu. 4) Biz onu (müən.) yazdıq. 5) Onlar ikisi (müz.) məndən bu haqda soruşdular. 6) Siz (müz.) onu (müz.) haradan götürdünüz? 7) Onlar (müz.) onu (müən.) hazırladılar. 8) Onlar (müz.) məni tərk etdilər (تَرَكَ). 9) Onlar (müən.) nə üçün onları (müz.) tərk etdilər?

6. Hərəkələyin və yazılı şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

سألني أحمد عن هذين الطالبين الأجنبيين. أخذت مريم فنجانا و وضعته على الطاولة الصغيرة. فحصهم الطبيب بشكل دقيق. من أحضرت هذه الأطعمة؟ أحضرتها زينب. من أين أخذت هذين الكتابين، يا مراد؟ أخذتهما من مكتبة الجامعة. إنهم ترجموها من الروسية الى العربية.

7. Hərəkələyin və yazılı şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

ألمها الشديد؛ آلامها الشديدة؛ إحضار الأدوية اللازمة؛ ارتفاع الضغط؛ ارتفاع درجة الحرارة؛ صيدلياً الصيدليّة الشهيران؛ علاجه بالحقن والشراب؛ مغص شديد في بطنه؛ تناولها أقراصاً لازمة عند الصداع؛ شفاء الرياضي المعروف خلال أسبوع؛ أطباء المستشفى المذكور المجتهدون؛

شعرت ليلي بألم شديد في ظهرها. إنها ذهبت الى مستشفى المدينة. إن صديقتها طبيبة في هذا المستشفى المذكور. فحصتها بشكل دقيق وكتبت لها الدواء والعلاج. وأخذت ليلي وصفة العلاج وذهبت الى صيدلية قريبة من المستشفى.

8. Cümlələri ərəb dilinə yazılı şəkildə tərcümə edib hərəkələyin:

1) Həqiqətən, bu məşhur şərqsünas Liviyadakı vəziyyət haqqında maraqlı bir məqalə yazdı. 2) Adı çəkilməmiş məqalə rus və ərəb dillərinə tərcümə olunub. 3) Zeynəb məndən bu sözü fars dilinə tərcümə etməyi istədi (tələb etdi). 4) Həqiqətən, tələbələr bu məlumatları internetdən götürüblər. 5) Usta Əhməd təzyiqinin qalxdığını hiss etdi. 6) Onlar (müən.) dünən axşam dadlı (الذيد) yeməklər hazırlamışlar. 7) Həqiqətən, professor Əliyev İtaliyadan qayıtmayıb. 9) Ana, sən nə üçün bazara getmədin? 10) Həkim Leylanın hərərətini nə vaxt (متى) ölçdü?

9. Uzlaşmanı nəzərə almaqla boşluqları keçmiş zamanda olan müvafiq feillərlə doldurun və tərcümə edin:

(١) ... (gəlmək) هذا المهندس من قرية أذربيجانية بعيدة. (٢) متى ... (siz) (٣) هل ... (yazmaq) ليلي مقالة جديدة عن تأريخ مصر؟ (٤) إنهم ... (qayıtmaq) من عاصمة الأردنّ يوم أمس. (٥) لعلهنّ ... (eşitmək) الخبر الجديد في الجامعة. (٦) (hiss etmək...) رؤوف بمغص في بطنه. (٧) ... (soruşmaq) الطالب الأستاذ عن موضوع (٨) ... (tərk etmək) المدينة منذ زمن بعيد. (٩) من أين ... (onlar (müz.) götürüb) هذه المجالات العربية الجديدة؟

10. Ərəb dilinə yazılı şəkildə tərcümə edib hərəkələyin:

Bir(cə) şka; bir(cə) dilçi; bir(cə) zavod; iki(cə) çarpayı; iki(cə) sakin; iki(cə) rəng; beş uşaq; yeddi mühəndis qadın; səkkiz mətbəx; doqquz mənzilin sakinləri; on şəkil; altı divan; üç xalça; dörd güzgü; yeddi müəllimin tələbələri; beş həftənin problemləri.

11. Ucadan oxuyun və şifahi şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

نشاط خمسة أساتذة؛ تأريخ ثلاث دول عربية؛ أربعة صيادلة لهذه الصيدلية؛ تناول سبعة أقراص خلال يوم واحد؛ ترجمة هذين الكتابين في ثلاثة أسابيع؛ ست طرائق لدراسة هذه المسألة المهمة؛ حياة ثماني بنات؛ تسع جادات لمدينة باكو؛ مقالات خمسة مستعربين معروفين؛ حياة ثلاثة شيوخ؛ ستائر عشر نوافذ.

12. Aşağıdakı atalar sözlərini əzbər öyrənin:

جَارٌ قَرِيبٌ أَنْفَعُ لَكَ مِنْ أَخٍ بَعِيدٍ. Yaxın qonşu uzaq qohumdan daha yaxındır.

دُقُّ تَشْتَه. İştah diş altındadır.

13. Ucadan oxuyun və şifahi şəkildə tərcümə edin:

الأب: إن هذا الشاب قد طلب يدك، فماذا تقولين؟

الابنة: ولكنني يصعب عليّ فراق أمي.

الأب: حسنا جدًا، خذها معك.

Sözlər:

تَقُولِينَ deyirsən

صَعْبٌ (يُصْعَبُ) çətin olmaq

خُذِي götür (müən.)

فِرَاقٌ ayrılıq; ayrılma

حَسَنًا جِدًّا çox yaxşı

14. Mətni hərəkələyin və yazılı şəkildə tərcümə edin.

15. Sualları oxuyun və şifahi şəkildə cavablandırın.

١) بماذا شعر فؤاد؟ ٢) من حضر وسأله عن حاله؟ ٣) ماذا فعلَ

(etmək) نور الدين وما أحسّ؟ ٤) الى أين أخذ نور الدين فؤادًا؟ ٥) كيف فحص

الطبيب فؤادًا؟ ٦) ماذا كتب له الطبيب؟ ٧) إلى أين ذهب نور الدين بعد

المستشفى؟ ٨) ماذا كتب الصيدليّ على كلّ دواء؟ ٩) متى رجع فؤاد الى

المستشفى؟ ١٠) ماذا قال الطبيب؟

XVI dərs – أَلَدَّرِسُ السَّادِسَ عَشَرَ

نزهة في الريف

أخذ أحمد أسرته في نزهة الى الريف. أسرة أحمد مؤلّفة من أربعة أفراد:

الاب أحمد والأم ليلي والابن فريد والبنات مريم.

ركب الجميع السيارة صباحا وقاد الأب أحمد السيارة وبعد عدّة ساعات

وصلوا إلى الريف. الريف جميل. وفي الريف عدد كثير من الحقول مثلا حقول الفول وحقول البرسيم وحقول الخيار وحقول الطماطم و حقول القمح وحقول الأرز وفي الريف أيضا حدائق الفاكهة: حدائق البرتقال وحدائق الموز وحدائق المشمش وحدائق الكمثرى. الفواكه كثيرة وناضجة. شرع فريد ومريم في قطف الفواكه. و سألهما أبوهما: يا فريد، كم برتقالة قطفت؟ و أنت، يا مريم، كم تفاحة قطفت؟

قال فريد: قطفت ٢٠ برتقالة. أما مريم فقطفت ١٥ تفاحة. ثم تجول أحمد وأسرته بين الحدائق والحقول. الجو جميل والمناظر جميلة. قال أحمد إن لهذا الريف تاريخا قديما. قضى أحمد وأسرته وقتا جميلا في الريف. وفي المساء رجعت الأسرة الى منزلها بشكل راضٍ.

قال فريد: شكرا يا أبي، شكرا يا أمي، على يوم جميل.
و قالت مريم: شكرا يا أبي، شكرا يا أمي على يوم سعيد.

Sözlər

رَكِبَ	minmək	أُرْزُّ	düyü
قَادَ	idarə sürmək	فَوَاكِهَةٌ (فَوَاكِهَةٌ)	meyvə
شَرَعَ فِي	başlamaq	قُطُوفٌ	dərmə (meyvə və s.)
قَطَفَ	dərmək	سَاعَةٌ	saat
تَجَوَّلَ	gəzmək; dolaşmaq	بُرْتُقَالٌ	portağal
قَضَى	keçirmək (vaxt)	تَفَاحٌ	alma(lar)
نُزْهَةٌ (نُزْهَةٌ)	gəzinti	مَوْزٌ	banan(lar)
رَيْفٌ (أَرْيَافٌ)	kənd	مِشْمِشٌ	ərik(lər)
أَفْرَادٌ (أَفْرَادٌ)	nəfər; fərd	كُمْتَرِيٌّ	armud(lar)

حَقْلٌ (حُقُولٌ)	sahə; əkin sahəsi	أَجْوَاءٌ (جَوٌّ)	hava
فُولٌ	lobya	مَنَازِلُ (مَنَازِرٌ)	mənzərə
بُرْسِيمٌ	yonca	أَوْقَاتٌ (وَقْتُ)	vaxt
خِيَارٌ	xiyar (lar)	مَنَازِلُ (مَنَازِرٌ)	mənzil
طَمَاطِمٌ	pomidor (lar)	رَاضٍ	razi
قَمْحٌ	buğda	سَعِيدٌ	xoşbəxt
حَدَائِقُ (حَدِيقَةٌ)	bağ; park	نَاضِجٌ	yetişmiş (meyvə)

1. Miqdar sayları (III qrup)

III qrup (11-99) mürəkkəb saylardan olub, özündən sonra gələn ismi tək və təsirlik halda tələb edir. Burada da “bir” və “iki”ni çıxmaq şərti ilə təkliklər sayılan isimlərlə əks cinsdə olur. Bu qrup saylar iki qrupa ayrılır: 11-19 və 21-99

11-19 saylarında təkliklər (3-9) sayılan isimlə əks qrammatik cinsdə olub əvvəl, onluq isə sonra gəlir. Mürəkkəb sayın bu növü hallanmır və hər iki tərəf daim [ə] saiti ilə bitir. Hallanma yalnız “on iki” sözündə təsniyə formasını alan və tərkibdə öz son ن hərfini itirən “iki” sayında təzahür edə bilir (... → ... اِثْنَيْ ... → اِثْنَتَا ... → اِثْنَتَا اِثْنَيْ ...). Digər dəyişiklik “on” sayı ilə əlaqədardır ki, həmin söz müzəkkərdə عَشْرَ, müənnəsdə عَشْرَةٌ və ya عَشْرَةٌ şəklində olur.

11-99 sayları aşağıdakı kimidir:

Müzəkkər isimlə işlədildikdə

- ١١ (11) أَحَدَ عَشَرَ
١٢ (12) اِثْنَا عَشَرَ
١٣ (13) ثَلَاثَةَ عَشَرَ
١٤ (14) أَرْبَعَةَ عَشَرَ
١٥ (15) خَمْسَةَ عَشَرَ

Müənnəs isimlə işlədildikdə

- إِحْدَى عَشْرَةَ
اِثْنَتَا عَشْرَةَ
ثَلَاثَ عَشْرَةَ
أَرْبَعَ عَشْرَةَ
خَمْسَ عَشْرَةَ

سِتَّةَ عَشَرَ (16) ١٢	سِتُّ عَشْرَةَ
سَبْعَةَ عَشَرَ (17) ١٧	سَبْعَ عَشْرَةَ
ثَمَانِيَةَ عَشَرَ (18) ١٨	ثَمَانِيَةَ عَشْرَةَ
تِسْعَةَ عَشَرَ (19) ١٩	تِسْعَ عَشْرَةَ

Məsələn:

إِثْنَا عَشَرَ مَعَهْدًا 11 institut; 13 دَوْلَتِینِ تَارِیْحُ ثَلَاثَ عَشْرَةَ دَوْلَةً; 18 تَالِیْبَهَ هَاقْقِیْنِدَا عَنْ ثَمَانِيَةَ عَشْرَةَ طَالِبَةً; 15 کِیْتَابِیْنِ مُمُؤَلِّلِفْلَرِی

İkinci növ mürəkkəb saylarda (21-99) təkliklər onluqlardan əvvəl gələrək و bağlayıcısı vasitəsilə əlaqələnir. Həm təklik, həm də onluqlar hallanır. Sayılan isim onluq tərəfindən idarə olunaraq təsirlik halda olur.

“İyirmi”- عِشْرُونَ sözünü çıxmaq şərti ilə onluqlar təkliklərin ə - siz variantına وَ artırılmaqla düzəlir. Bu şəkilçi yiyəlik və təsirlik hallarda çevrilib يَنْ olur.

عِشْرُونَ (20) ٢٠	سِتُّونَ (60) ٦٠
ثَلَاثُونَ (30) ٣٠	سَبْعُونَ (70) ٧٠
أَرْبَعُونَ (40) ٤٠	ثَمَانُونَ (80) ٨٠
خَمْسُونَ (50) ٥٠	تِسْعُونَ (90) ٩٠

Məsələn:

فِي 40 بِنَانِیْنِ سَاكِنِیْنِ بِنَايَةً 50 مَازْنِیْلِی خَمْسُونَ شَقَّةً; 32 مَدْرِسُو أَتْنِیْنِ وَ ثَلَاثِیْنِ مَدْرَسَةً 25 أُنِیْوِیْتِیْدَا وَ عِشْرِیْنِ جَامِعَةً مَکْتَبِیْنِ مُمُؤَلِّلِمَلَرِی; 44 عَنْ حَيَاةِ أَرْبَعَةٍ وَ أَرْبَعِیْنِ مُسْتَعْرَبًا هَیْوَی هَاقْقِیْنِدَا.

2. Tamamlıq budaq cümləli tabeli mürəkkəb

cümlə

Tamamlıq budaq cümlə baş cümlənin vasitəli və ya vasitəsiz tamamlıq tələb edən üzvünü tamamlayır və baş cümlədən sonra gəlir. Budaq cümlə baş cümləyə أَنْ “ki” bağlayıcısı ilə bağlanır.

Budaq cümlənin أَنْ –dən sonra gələn mübtədası təsirlik halda olur. Əgər mübtəda şəxs əvəzliyi ilə ifadə olunursa, o, bitişən əvəzlik şəklində olur. Məsələn:

دُنَّهْنِ سَمِعْتُ أَمْسَ أَنْ مُرَادًا كَتَبَ مَقَالََةً جَدِيدَةً فِي هَذَا الْمَوْضُوعِ Dünən eşitdim ki, Murad bu mövzuya dair yeni bir məqalə yazıb.

قَرَأْنَا فِي الْجَرِيدَةِ أَنْ كِتَابَهُ نُشِرَ فِي مِصْرَ وَ تُونِسَ ki, onun kitabı Misir və Tunisdə nəşr olunub.

فَهَمَّتْ لَيْلَى أَنْتَا عَلَى عِلْمٍ بِهَذِهِ الْمَسْأَلَةِ Leyla anladı ki, biz bu məsələdən xəbərdarıq.

Budaq cümlə inversiyalı sıralanmaya malik cümlə ilə ifadə olunarsa, budaq cümlənin mübtədası أَنْ –dən aralı (distant) şəkildə işlədilməsinə baxmayaraq təsirlik halda olur. Məsələn:

أَحْسَتُ مَرْيَمُ أَنْ لِأَخِيهَا مَشَاكِلَ كَبِيرَةً Məryəm hiss etdi ki, onun qardaşının böyük problemləri vardır.

Tamamlıq budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlədə budaq cümlə mübtəda ilə deyil, xəbər və ya qısa zərfliklərlə də başlaya bilər. Bu zaman əsl mübtədanın cins və kəmiyyətindən asılı olmayaraq أَنْ bağlayıcısına هُ bitişən əvəzliyi artırılır, mübtəda isə adlıq hal formasını alır. Budaq cümlənin mübtədasını təsirlik halda olmaqdan azad edən bu əvəzliyə “köməkçi”, “yalançı” və ya “qrammatik” mübtəda deyilir. Məsələn:

عَشَيْتُمْ سَمِعْنَا أَنَّهُ فِي ذَلِكَ الْبَلَدِ حَدَثَتْ ثَوْرَةٌ جَدِيدَةً Eşitmişik ki, həmin ölkədə yeni bir inqilab baş vermişdir.

Bu cümlədə هُ köməkçi, ثَوْرَةٌ “inqilab” isə əsl mübtədadır.

Budaq cümlədə inversiyalı sıralanma baş verdikdə köməkçi mübtədadan istifadə oluna bilər. Bu zaman budaq cümlənin əsl mübtədası adlıq halda olacaq. Məsələn:

Biz نَحْنُ عَلَى عِلْمٍ بِأَنَّهُ فِي هَذِهِ الْمَكْتَبَةِ عَدَدٌ كَثِيرٌ مِنَ الْمَجَلَّاتِ بِالْعَرَبِيَّةِ. bilirik ki, bu kitabxanada ərəb dilində çoxlu jurnal vardır.

3. Qrammatik cinsin leksik yolla ifadəsi

Rus dilində olduğu kimi, ərəb dilində də qrammatik cins yalnız ad qruplu sözlərə (isim, sifət, say, əvəzlik) və feillərə aid bir xüsusiyyətdir. Qrammatik cins leksik və qrammatik yolla təyin və ifadə olunur.

İsimplərdə qrammatik cins leksik yolla aşağıdakı kimi fərqləndirilir.

1) Canlılara aid olduqda – təbii cinsə görə:

Müzəkkər		Müənnəs	
عَنْتَرَةٌ	Əntərə	عَائِشَةُ	Aişə
أَخٌ	qardaş	أُخْتٌ	bacı
أَبٌ	ata	أُمٌّ	ana

2) Dildə işlədilməsinə görə müənnəs olanlar:

a) Bədənin cüt üzvlərinin əksər adları. Məsələn:

عَيْنٌ göz, أُذُنٌ qulaq, يَدٌ əl, رِجْلٌ qıç

b) Bir çox ölkə və şəhər adları. Məsələn:

سُورِيَا Suriya, أَمْرِيكَا Amerika, مُوسْكُو Moskva

c) Cəhət, külək, od, cənnət və cəhənnəm adları. Məsələn:

شِمَالٌ şimal, يَمِينٌ sağ, رِيحٌ külək, قَبُولٌ şərq küləyi, سَمُومٌ səmum,

نَارٌ od, فِرْدَوْسٌ cənnət, جَهَنَّمَ cəhənnəm

ç) Yuxarıda göstərilən qruplara daxil olmayan bir sıra isimlər. Məsələn:

نَفْسٌ ruh, حَرْبٌ müharibə, دَارٌ ev, أَرْضٌ yer, torpaq, شَمْسٌ günəş, qəlb.

d) İnsanlardan başqa bütün varlıq və məfhumları bildirən isimlərin cəm formaları (bunların təkdə müzəkkər olub-olmaması nəzərə alınmır). Məsələn:

Müzəkkər

قَلْبٌ ürək

سِلَاحٌ silah

عِيدٌ bayram

Müənnəs

قُلُوبٌ ürəklər

أَسْلِحَةٌ silahlar

أَعْيَادٌ bayramlar

3) Ərəb dilində gah müzəkkər, gah da müənnəs kimi işlədilən bir qrup söz vardır ki, bunlara qrammatikada **ümumi cinsli** isimlər deyilir. Bunlara aşağıdakılar daxildir:

a) Ərəb hərflərinin adları. Məsələn:

بَاءٌ bə, دَالٌ dəl, ذَالٌ zəl və s.

b) Ayrı-ayrı isimlər. Məsələn:

حَالٌ hal, رُوحٌ ruh, عُرْسٌ toy, لِسَانٌ dil, سُوْقٌ bazar, عَسَلٌ bal, دُوزُخٌ duz, طَرِيقٌ yol, سُلْحٌ sülh və s.

c) Bir qrup sifət mənşəli isimlər. Məsələn:

عَلَمَةٌ görkəmli alim (kişi və ya qadın), رَحَالَةٌ səyyah (kişi və ya qadın), عَجُوزٌ qoca (kişi və ya qadın)

4. Qeyri-müəyyən sayın ifadəsi

3-10 sayları çərçivəsində qeyri-müəyyən kəmiyyəti ifadə etmək üçün aşağıdakı sözlərdən istifadə olunacaq:

1) بَعْضٌ / بَعْضَةٌ “bir neçə” sözü özündən sonra gələrək onunla izafət təşkil edən ismin cəmdə, əks qrammatik cinsdə (təki ilə) və qeyri-müəyyən vəziyyətdə olmasını tələb edir . Məsələn:

بَعْضٌ مَكْتَبَاتٍ bir neçə kitabxana; بَعْضَةٌ وُزَرَاءٍ bir neçə nazir; بَعْضٌ صُورٍ bir neçə şəkil.

2) Özündən sonra gələn sayılan ismin cəmdə, qeyri-müəyyən vəziyyətdə olmasını tələb edən və onunla izafət yaradan عِدَّةٌ “bir neçə” sözü. Məsələn:

عِدَّةٌ دَارِسِينَ bir neçə pəncərə; عِدَّةٌ نَوَافِدٍ bir neçə hədiyyə; عِدَّةٌ هَدَايَا

bir neçə tədqiqatçı; عِدَّةٌ أَجْهَرَةٌ bir neçə cihaz.

3) عَدَدٌ مِّنْ “bir neçə” ifadəsinin müəyyənlik vəziyyətdə, cəmdə olan isimlə birləşməsi. Məsələn:

عَدَدٌ مِّنِ الْأَطْبَاءِ bir neçə həkim; عَدَدٌ مِّنِ الْمُجْتَهِدِينَ bir neçə çalışqan tələbə; عَدَدٌ مِّنِ النِّسَاءِ bir neçə qadın.

“Çox, çoxlu” məfhumu كَثِيرٌ مِّنْ, كَثِيرٌ مِّنْ, عَدَدٌ كَثِيرٌ مِّنْ, عَدَدٌ كَثِيرٌ مِّنْ, عَدَدٌ كَثِيرٌ مِّنْ ifadələri ilə də verilə bilər. Bu ifadələrdən sonra gələn isimlər cəmdə və müəyyənlikdə işlədilməlidir. Məsələn:

عَدَدٌ كَثِيرٌ مِّنِ الدُّوَلِ çoxlu alim, alimlərdən çoxu; عَدَدٌ كَثِيرٌ مِّنِ الْعُلَمَاءِ çoxlu dövlət, dövlətlərin çoxu; عَدَدٌ كَثِيرٌ مِّنِ الْمَشَاكِلِ çoxlu problem və s.

“Az; az sayda” məfhumu قَلِيلٌ مِّنْ və ya قَلِيلٌ مِّنْ ifadələrinin özündən sonra gələn cəm və müəyyənlikdə olan isimlə birləşməsi vasitəsilə ifadə olunur. Məsələn:

عَدَدٌ قَلِيلٌ مِّنِ الطَّالِبَاتِ az sayda mühəndis; قَلِيلٌ مِّنِ الْمُهَنْدِسِينَ az sayda talibə.

قَلِيلٌ və كَثِيرٌ sifətləri birləşmə daxilində başqa sifətlərlə də əvəz olunur. Məsələn:

عَدَدٌ كَثِيرٌ az, صَغِيرٌ böyük, نَهَائِلٌ böyük, نَهَائِلٌ böyük; عَدَدٌ كَثِيرٌ az, صَغِيرٌ az, balaca; عَدَدٌ كَثِيرٌ az, صَغِيرٌ az, cüzi; عَدَدٌ كَثِيرٌ az, صَغِيرٌ az, cüzi

Bu sözlər عَدَدٌ sözü ilə birlikdə işlənməlidir.

5. كَمْ sual zərfliyi

“Neçə” mənasını ifadə edən كَمْ sual zərfliyi özündən sonra gələn ismin təkdə, qeyri-müəyyənlikdə və təsirlik halda olmasını tələb edir. Məsələn:

كَمْ شَقَّةً فِي هَذِهِ الْبِنَايَةِ؟ Bu binada neçə mənzil var?

كَمْ طَالِبًا أَجْنَبِيًّا فِي هَذِهِ الْكَلِيَّةِ ؟ Bu fakültədə neçə əcnəbi tələbə vardır?

Ön qoşma ilə işlədilən كَمْ sual zərfliyindən sonra gələn isim adətən yiyəlik halda olur. Məsələn:

مِنْ كَمْ دَوْلَةٍ مُؤَلَّفَةٌ أَوْرُبِيًّا؟ Avropa neçə dövlətdən ibarətdir?

بِدِرَاسَةِ كَمْ لُغَةٍ مَشْغُولٌ فُؤَادٌ؟ Fuad neçə dili öyrənməklə məşğuldur?

6. Təklilik bildirən isimlər

Təklilik bildirən isimlər ərəb dilində اِسْمٌ اَلْوَحْدَةِ adlanır. Bu isimlər əşyanın ümumi növünü bildirən toplu isimlərin sonuna ة artırmaqla düzəlir. Məsələn:

شَجَرٌ	ağac (lar)	→	شَجْرَةٌ	bir ağac
تَفَّاحٌ	alma (lar)	→	تَفَّاحَةٌ	bir dənə alma
بُرْتُقَالٌ	portağal (lar)	→	بُرْتُقَالَةٌ	bir dənə portağal

ÇALIŞMALAR

1. Mətnin sözlərini əzbər öyrənin.

2. Aşağıdakı birləşmələri ərəb dilinə yazılı şəkildə tərcümə edin:

30 kəndin sakinləri; 6 əkin sahəsi; 90 mənzil; 10 həftənin nəticələri; 20 metod haqqında; 19 uşağın həyatı; 11 ərəb ölkəsinin inkişafı; 13 tədqiqatın müəllifi; 42 məscid; 17 universitetin tələbələri; 33 institutun müəllimləri

3. Azərbaycan dilinə şifahi şəkildə tərcümə edin:

عن تاريخ ٥ (ölkə)؛ نشاط ١١ (müəllim)؛ ٩٩ (paytaxt)؛ تناول ٥ (həb) خلال يوم واحد؛ ٦ (pəncərə) لهذه الشقة؛ دراسات ١٠ (ərəbşünas) في هذا الموضوع؛ عن ٣٥ (dilçi)؛ عن عواصم ٢٢ (respublika)؛ طلاب ١٧ (fakültə)؛ ١٢ (şərqsünas) لجمهورية أذربيجان

4. Ərəb dilinə yazılı şəkildə tərcümə edib hərəkələyin:

Siz bilirsinizmi ki, onun qardaşı respublikamızın tanınmış həkimlərindəndir? Müəllim dedi ki, bu dərslərin mövzusu olduqca maraqlıdır. Dünən ərəb jurnalında oxudum ki, adı çəkilmiş ərəb aliminin riyaziyyata (الرِّيَاضِيَّاتُ) dair çoxlu elmi tədqiqatı vardır. Rauf başa düşdü ki, bu əsərin dilimizə tərcümə edilməsi çox vacibdir. Psixoloqlar bu kitabda yazıblar ki, hər bir rəngin öz mənası vardır. Məgər eşitməmişən (سَمِعَ) ki, o (müz.) dünən Beyrutdan Bakıya qayıdıb?

5. Ucadan oxuyun və şifahi şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

عرف (bilmək) مراد يوم أمس أن أبا فؤاد أستاذ جامعة الطب. إن الجميع على علم بأن لجمهورية أذربيجان ثقافة قديمة. قال أستاذ التاريخ إن مصر شهيرة في كل العالم كأرض الفراعنة (faraonlar). عرف الجميع أن الكتاب المذكور ترجم إلى اللغة الأذربيجانية. ذَكَرَ (qeyd etmək) الوفد الثقافي الكويتي أن بين الكويت وأذربيجان عَلاَقَات (əlaqələr) الصداقة والثقافة. فَهَمْنَا (baş a düşmək) أن الاستفادة من الإنترنت واجبة بالنسبة إلى كل دارس.

6. بَضْعُ və بَضْعَةٌ sözlərindən istifadə etməklə şifahi şəkildə ərəb dilinə tərcümə edin:

Bir neçə talibə; bir neçə respublika; bir neçə ərəb səfirliyi; bir neçə məşhur mühəndisin fəaliyyəti; bir neçə dövlətin paytaxtı; bir neçə yazı stolu; bir neçə çarpayı; bir neçə tədqiqatçı; bir neçə müsəlman; bir neçə kitabxananın kitabları; bir neçə problemin həlli; bir neçə mənzərə.

7. Ucadan oxuyun və şifahi şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

عدة وطنيين أذربيجانيين؛ بضعة مطابخ؛ بضع جادات لمدينة باكو؛ عدد من الحقول الكبيرة؛ عدد قليل من الأطباء؛ عدد كثير من الشقق؛ عدد ضخم من الضيوف العرب؛ مستقبل ساطع لعدد ضئيل من الطلاب؛ دراسات عدد من الدارسين؛ أسماء عدة مهندسين شهيرين؛ مشاكل عدد عديد من المسلمين؛

صديقات بضع بنات؛ عدد قليل من الصيادلة؛ عدّة أدوية.

8. Ərəb dilinə yazılı şəkildə tərcümə edin:

1) Bu divarda neçə şəkil vardır? 2) Bu bina neçə mənzildən ibarətdir? 3) O mənzildə neçə otaq vardır? 4) Sənin neçə dostun vardır? 5) Afrikada neçə ərəb ölkəsi vardır? 6) Bu xəstəxanada neçə təzə həkim vardır? 7) Bu gün sizin neçə dərsliniz var? 8) Azərbaycanca neçə universitet vardır? 9) Bir ildə neçə ay vardır? 10) Siz neçə ərəb ölkəsinin tarixini öyrənməklə məşğulsunuz? 11) Bir saatda neçə dəqiqə vardır? Bir ayda neçə gün vardır?

9. Hərəkələyin və yazılı şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

كم يوما قضى فريد في الريف؟ بترجمة كم مقالة مشغولة هذه الشابة؟ من كم فرد مؤلفة هذه الأسرة؟ كم شجرة في هذه الحديقة الكبيرة؟ كم برتقالة قطفت ليلي؟ كم ممشية على الطاولة؟ كم طالبا في هذه الجامعة المذكورة؟ كم مجلة أخذت مريم من مكتبة الجامعة؟ بعد كم ساعة وصلت أسرة أحمد الى الريف؟ كم كلمة جديدة في هذه المقالة؟

10. Aşağıdakı sözlərdən “təklük isim” düzəldin:

بَقْرٌ keçi; عُنْزٌ balıq; سَمَكٌ soğan; بَصَلٌ nar; رُمَانٌ buğda; قَمْحٌ buynuzlu mal-qara; مَوْزٌ banan; مِشْمِشٌ ərik; كُمَّثْرَى armud; خِيَارٌ xiyar.

11. “10 məqalə yazmaq” konstruksiyasını bütün şəxslər üzrə təsrif edin. (Məs: Mən 10 məqalə yazdım; Sən 10 məqalə yazdın və s.)

12. Ucadan oxuyun və şifahi şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

مشاكل هذا الريف القديم؛ جو جميل؛ في هذا اليوم السعيد؛ قطوف عدد كثير من الفواكه؛ طعام لذيذ من القمح والأرز؛ ٢٤ ساعة؛ معلومات شائعة عن هذين الريفين القديمين؛ مناظر هذه القرية الجميلة؛ أسرة مؤلفة من ٦ أفراد؛ نزهة شائعة في حدائق التفاح والكمثرى والبرتقال؛ ضيفا علي الأجنبيان؛ قراءة عدد كثير من المقالات عن الظروف في البلاد العربيّة.

13. Mətni hərəkələyin və yazılı şəkildə Azərbaycan dilinə

tərcümə edin:

14. Aşağıdakı suallara cavab verin:

- (۱) الى اين أخذ أحمد أسرته؟ (۲) من كم فرد مؤلفة أسرة أحمد؟ (۳) متى ركبت الأسرة السيارة؟ (۴) من قاد السيارة وبعد كم ساعة وصلت الأسرة الى الريف؟ (۵) أية حقول في الريف؟ (۶) أية حدائق في الريف؟ (۷) ماذا فعل فريد ومريم؟ (۸) ماذا سألهما أبوهما؟ (۹) ما قال فريد؟ (۱۰) متى عادت الأسرة الى منزلها؟ (۱۱) كيف عادت أسرة أحمد الى بيتها؟

15. “İxlas” surəsini və onun tərcüməsini əzbər öyrənin.

سُورَةُ الْإِخْلَاصِ

1. قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ (Ya Peyğəmbər! Allahın zətı və sifətləri haqqında səndən soruşan müşriklərə) de: “(Mənim Rəbbim olan) O Allah birdir (heç bir şərki yoxdur);
2. اللَّهُ الصَّمَدُ Allah (heç kəsə, heç nəyə) möhtac deyildir! (Hamı Ona möhtacdır; O, əzəlidir, əbədidir!);
3. لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ O, nə doğmuş, nə də doğulmuşdur! (Allah Özünə heç bir övlad götürməmişdir!);
4. وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ Onun heç bir tayı-bərabəri (bənzəri) də yoxdur.

XVII dər – الدَّرْسُ السَّابِعُ عَشَرَ

الأهرام

من المعلوم للجميع أنه على أرض مصر نشأت الحضارة الفرعونية. بنى المصريون القدماء الأهرام كمقابر للفراعنة وأهاليهم. ليس الهرم بناء صغيراً، بل هو بناء كبير من الحجارة. له قاعدة مربعة الشكل وكذلك له أربعة جوانب. كل جانب منه مثلث الشكل. الأهرام واقعة في صحراء الجيزة على مسافة ١٢ كيلومترا من القاهرة – عاصمة مصر. ينظر الناس إليها باستغراب ودهشة. وليس هذا من باب الصدفة.

لأن الأهرام تحسب من العجائب الهندسية للبشرية ولا مرآة في هذا.
هرم خوفو الأكبر هو أكبر الأهرام و أعظمها. تمّ بناؤه في عام ٢٦٩٠ قبل
الميلاد تقريبا ويبلغ ارتفاعه ١٣٧ مترا ودام بناؤه ٢٠ سنة. وقد شارك في بناء هرم
خوفو ١٠٠ ألف من الفلاحين. بلغ عدد الحجارة المستعملة في بناء هرم خوفو
٢٣٠٠٠٠٠٠ حجر. أما وزن الحجر الواحد منها فهو طنان ونصف (٥،٢) طن.

Sözlər

نَشَأَ	yaranamaq, ortaya çıxmaq	جَوَانِبُ (جَوَانِبُ)	tərəf
بِنَى (بِنَى)	tikmək, inşa etmək	أَنْصَافُ (أَنْصَافُ)	yarı
نَظَرَ إِلَى	(u) baxmaq	نِصْفِ	hündürlük
حَسَبَ	(ə,i) hesab etmək	أَرْتِفَاعُ (أَمْتَارُ) مِثْرُ	metr
بَنَى (بِنَى)	bitmək, başa çatmaq	فَلَّاحُ	fəllah, kəndli
بَلَغَ	(u) çatmaq	أَوْزَانُ (وَزْنُ)	çəki
يَدُومُ (دَامَ)	davam etmək	أَطْنَانُ (طُنُّ)	ton
يُشَارِكُ (يُشَارِكُ)	iştirak etmək	مُرَبَّعُ الشَّكْلِ	kvadrat şəkilli
أَهْرَامُ (أَهْرَامُ)	piramida, ehram	مُتَلَثُّ الشَّكْلِ	üçbucaq şəkilli
فِرْعَوْنُ (فِرْعَوْنُ)	firon	هَنْدَسِيّ	həndəsi; arxitektura
مَقَابِرُ (مَقَابِرُ)	qəbiristanlıq	مُسْتَعْمَلُ	istifadə edilmiş
أَهْلُونَ (أَهْلُ)	ailə; əhali	قَدِيمُ (قَدِيمُ)	qədim
بِنَاءُ	tikmə, inşa etmə; tikili	أَلْجِزَةُ	Qıza

(حِجَارَةٌ / أَحْجَارٌ)	daş	خُوْفُو الْأَكْبَرُ	Böyük Xeops
حَجْرٌ			
(قَوَائِدُ) قَاعِدَةٌ	baza;özül, bünövrə	لا مِرَاءَ فِي...	şübhə yoxdur
(-ات) كِيلُومِترٌ	kilometr	قَبْلَ الْمِيلَادِ	eradan əvvəl
أَسْتَعْرَابٌ	təəccüb; heyrət	تَقْرِيْبًا	təqribən
دَهْشَةٌ	təəccüb; heyrət	لِأَنَّ...	çünki
(عَجَائِبُ) عَجِيْبَةٌ	möcüzə	أَكْبَرُ الْأَهْرَامِ وَ أَعْظَمُهَا	ehramların ən böyüyü və ən əzəmətlisi

1. Miqdar sayları – IV qrup və il tarixlərinin ifadəsi

IV qrup miqdar sayları 100 və 100-dən artıq sayları əhatə edir. 100-900 miqdar sayları təkdə və qeyri-müəyyənlikdə olan isimlə izafət təşkil edir.

“100” sözünün müxtəlif orfoqrafik şəkillərinə təsadüf olunur: müasir orfoqrafiyada – مِئَةٌ və ya مِائَةٌ (hər iki halda [mi’ətun]oxunur); köhnə orfoqrafiyada – مِئَةٌ və ya مِائَةٌ (hər iki halda [miyətun]oxunur).

“200” sözü təsniyə ilə ifadə olunur və təsniyəyə aid qaydalar əsasında hallanır. Məsələn:

200 مِئَتَانِ; 200 مِئَتَا كِتَابٍ; 200 مِئَتِي مُدْرَسٍ müəllim haqqında.

Qalan yüzlüklər özündən əvvəl gələn ة –siz “3-9” miqdar sayları ilə izafət əmələ gətirərək kəmiyyətə cəm deyil, tək olur. Yüzlüklər həm ayrı, həm də bir yerdə yazılır:

ثَلَاثُمِئَةٌ ، ثَلَاثُ مِئَةٍ → (300) ٣٠٠

أَرْبَعُمِئَةٌ ، أَرْبَعُ مِئَةٍ → (400) ٤٠٠

- ٥٠٠ (500) → خَمْسُمِئَةٍ ، خَمْسُ مِئَةٍ
 ٦٠٠ (600) → سِتُّ مِئَةٍ ، سِتُّمِئَةٍ
 ٧٠٠ (700) → سَبْعُمِئَةٍ ، سَبْعُ مِئَةٍ
 ٨٠٠ (800) → ثَمَانِيُمِئَةٍ ، ثَمَانِيُ مِئَةٍ
 ٩٠٠ (900) → تِسْعُمِئَةٍ ، تِسْعُ مِئَةٍ

Bu saylar sayılan isimlə izafət yaratdığı üçün öz tənvinlərini itirir. Məsələn:

500 kitabın مَوْلَفُ خَمْسِ مِئَةٍ كِتَابٍ 300 universitet; ثَلَاثُمِئَةٍ جَامِعَةٍ müəllifi

Bu qrupa daxil olan digər miqdar sayları bunlardır:

- ١٠٠٠ (1000) → أَلْفٌ كِتَابٍ → (آلَفٌ) أَلْفٌ 1000 kitab
 ٢٠٠٠ (2000) → أَلْفَانِ شَخْصٍ → (أَلْفَيْنِ) أَلْفَانِ 2000 şəxs
 ٣٠٠٠ (3000) → ثَلَاثَةُ آلَافٍ مَجَلَّةٍ → ثَلَاثَةُ آلَافٍ 3000 jurnal və s.
 10000 – dək.

١١٠٠٠ (11000) → أَحَدُ عَشَرَ أَلْفًا مَدِينَةٍ → أَحَدُ عَشَرَ أَلْفًا 11000 şəhər

١٤٠٠٠ (14000) → أَرْبَعَةُ عَشَرَ أَلْفًا سَنَةٍ → أَرْبَعَةُ عَشَرَ أَلْفًا 14000 il

٢١٠٠٠ (21000) → وَاحِدٌ وَعِشْرُونَ أَلْفًا وَوَاحِدٌ عِشْرُونَ أَلْفًا حَدِيثٍ → وَاحِدٌ وَعِشْرُونَ أَلْفًا 21000 hadisə

٩٧٠٠٠ (97000) → سَبْعَةٌ وَتِسْعُونَ أَلْفًا نُسخَةٍ → سَبْعَةٌ وَتِسْعُونَ أَلْفًا 97000 nüsxə

١٠٠٠٠٠ (100000) → مِئَةُ أَلْفٍ دُولَارٍ → مِئَةُ أَلْفٍ 100000 dollar

٢٠٠٠٠٠ (200000) → مِئَتَا أَلْفٍ رِيَالٍ → مِئَتَا أَلْفٍ 200000 riyal

٥٠٠٠٠٠ (500000) → خَمْسُمِئَةُ أَلْفٍ دُولَارٍ → خَمْسُمِئَةُ أَلْفٍ 500000 dollar və s. 1000000-dək

١٠٠٠٠٠٠ (1000000) → مِئَةُ مِلايينِ دِينَارٍ → مِئَةُ مِلايينِ 1000000

dinar

عَنْ مَلِيُونِي شَخْصٍ → (مَلِيُونَيْنِ) مَلِيُونَانِ → ٢٠٠٠٠٠٠٠ (2000000)

2000000 şəxs haqqında

6000000 سِتَّةَ مَلَايِينِ دِينَارٍ → سِتَّةَ مَلَايِينِ → ٠٠٠٠٠٠٠ (6000000)

dinar

خَمْسَةَ عَشَرَ → خَمْسَةَ عَشَرَ مَلِيُونًا → ١٥٠٠٠٠٠٠٠ (15000000)

15000000 dollar مَلِيُونِ دُولَارٍ

مِلْيَارُ إِنْسَانٍ → مِلْيَارٌ (: اِتُّ) → ١٠٠٠٠٠٠٠٠٠٠ (1000000000)

1000000000 insan

Sıfır isə صِفْرٌ adlanır.

Mürəkkəb sayı təşkil edən say qrupları arasında و bağlayıcısı olur və isim mürəkkəb sayın yalnız sonuncu qrupu ilə idarə olunur. Məsələn:

خَمْسَةَ آلَافٍ → 5786 تَلَاَبَا ; أَلْفٌ وَتِسْعُمِئَةٌ وَتِسْعٌ وَتِسْعُونَ → 1999

عَنْ أَرْبَعِمِئَةٍ وَأَرْبَعٍ → 444 مَقَالَةٌ هَاقْقِندَا ; وَسَبْعُمِئَةٌ وَسِتَّةٌ وَثَمَانُونَ طَالِبًا وَأَرْبَعِينَ مَقَالَةً

“1” və ya “2” ilə bitən yüzlik və minliklərdən (məs.: 101, 102, 301, 302, 1001, 1002 və s.) sonra isim çox vaxt bilavasitə yüzlik və minliklə işlənərək onunla idarə olunur, - و bağlayıcısından sonra gələn “1” və ya “2” isə sayılan ismin özü ilə ifadə edilir, belə ki, “1” sayını bildirmək üçün isim tək, qeyri-müəyyənlikdə, “2” sayını bildirmək üçün isə tənhiyədə işlədilir. Məsələn:

عَنْ → 201 hadisə haqqında ; ثَلَاثُمِئَةٌ رَوَايَةٌ وَرَوَايَتَانِ → 302 roman

مِئَتِي حَدِيثٍ وَحَدِيثٍ

Miqdar sayı özündən əvvəlki isimlə izafət yaradır. Məsələn:

Mənim 22 yaşım var – أَنَا أَبْنَةُ عِشْرِينَ وَعِشْرِينَ سَنَةً – (hərfən: mən 22 ilin qızıyam)

Ərəb dilində illər miqdar sayı ilə ifadə edilir: سَنَةً və ya عَامٌ

“il” sözü miqdar sayından əvvəl gələrək onunla izafət yaradır, həm də mürəkkəb sayı təşkil edən tərəflərin hamısı ziyəlik halda olur. Təklilik سَنَةً və عَامٌ sözü ilə əks cinsdə olur. Məsələn:

نَتَائِجُ عَامِ الْفَيْنِ وَ اثْنَيْ عَشَرَ فِي سَنَةِ أَلْفٍ وَ تِسْعِمِئَةٍ وَ خَمْسِ عَشَرَ 1905 - ci ildə; 2012 - ci ilin nəticələri

2. Üç və dörd samitli feillərin I babının indiki-gələcək zamanı

Öyrənəcəyimiz formada feil həm indiki, həm də gələcək zaman bildirir ki, bu da yalnız rabitəli nitq şəraitində müəyyənləşdirilir. Bununla belə, işin icrasını qəti şəkildə gələcək zamana aid etmək üçün həmin formanın əvvəlinə xüsusi ədatlar da artırılır.

İndiki-gələcək zaman müəyyən ön şəkilçilərinin (preformativlərin) və şəxs sonluqların əlavəsi, I kök samitindən sonrakı qısa saitə düşməsi, II kök samitindən sonra isə tələb olunan qısa saitə işlədilməsi ilə feilin keçmiş zamanından düzəlir. Adətən II kök samitindən sonrakı qısa saiti dəqiqləşdirmək üçün lüğətə müraciət olunmalı və həmin qısa saitlər feillə birlikdə öyrənilməlidir. Onlar lüğətlərdə [ə], [i] və [u] şəklində feillərin yanında göstərilir. II kök saitinə “tipik sait” deyilir. Preformativlər qismində اَ , يَ , اُ , وُ ön şəkilçiləri çıxış edir.

3 köksamitli feillərin indiki-gələcək zamanını sxem şəklində aşağıdakı kimi göstərmək olar:

	Tək	Cəm
I	أَ ۰ ۰ ۰ ۰	أَ ۰ ۰ ۰ ۰ ۰ ۰
II	(يَ ۰ ۰ ۰ ۰ ۰ ۰) ۰ ۰ ۰ ۰ ۰ ۰	(وُ ۰ ۰ ۰ ۰ ۰ ۰) ۰ ۰ ۰ ۰ ۰ ۰
III	(يَ ۰ ۰ ۰ ۰ ۰ ۰) ۰ ۰ ۰ ۰ ۰ ۰	(وُ ۰ ۰ ۰ ۰ ۰ ۰) ۰ ۰ ۰ ۰ ۰ ۰

Təsniyə
تَ ۰ ۰ ۰ ۰ ۰ ۰ ان

Sxemdəki ʔ işarəsi feilin II kök saitini bildirir və müənnəs formalar mütərizədə verilmişdir. فَرِحَ (ə) “sevinmək” feilini indiki-gələcək zamanda təsrif edək:

	Tək	Cəm	Təsniyə
I	أَفْرَحُ	نَفْرَحُ	-
II	تَفْرَحُ (تَفْرِحِينَ)	تَفْرَحُونَ (تَفْرِحُونَ)	تَفْرَحَانِ
III	يَفْرَحُ (تَفْرَحُ)	يَفْرَحُونَ (يَفْرَحُونَ)	يَفْرَحَانِ (تَفْرَحَانِ)

Tərcüməsi: sevinirəm/ sevinərəm; sevinirsən/ sevinərsən; sevinir/ sevinər və s. Məchul növdə üçsəmitli təsirli feillərin preformativləri [u] və II kök samiti daim [ə] qəbul edir ki, bu da tipik sait fərqlərinin ləğvi ilə nəticələnir. Məsələn:

يُشْرَحُ şərh edir/ şərh edər → يُشْرَحُ şərh edilir/ şərh edilər

Dörsəmitli feillərin indiki-gələcək zaman məlum növü də eyni preformativ və şəxs sonluqları ilə düzəlir, lakin preformativlər [u], III kök saiti [i] qəbul edir. تَرْجَمَ feilini indiki-gələcək zaman məlum növdə təsrif edək:

	Tək	Cəm	Təsniyə
I	أُتْرَجِمُ	نُتْرَجِمُ	-
II	تُتْرَجِمُ (تُتْرَجِمِينَ)	تُتْرَجِمُونَ (تُتْرَجِمُونَ)	تُتْرَجِمَانِ
III	يُتْرَجِمُ (يُتْرَجِمُ)	يُتْرَجِمُونَ (يُتْرَجِمُونَ)	يُتْرَجِمَانِ (يُتْرَجِمَانِ)

Tərcüməsi: tərcümə edirəm/ tərcümə edərəm; tərcümə edirsən/ tərcümə edərsən; tərcümə edir/ tərcümə edər və s.

Dörsəmitlərin məchul növündə preformativlər [u], III kök saiti [ə] qəbul edir. Məsələn: يُتْرَجِمُ tərcümə edir/ tərcümə edər → يُتْرَجِمُ tərcümə edilir/ tərcümə edilər.

İndiki-gələcək zaman formasının inkarı əsasən لَا ədatı ilə bildirilir. Məsələn:

لا أَذْهَبُ getmirəm/getməyəm; لا يُتْرَجَمُونَ tərcümə etməzlər/tərcümə etməzlər.

İnkarı danışıq momentinə aid etmək üçün مَا inkar ədatı işlədilir. Məsələn:

مَا نَشْرُحُ (indi) şərh etmirik.

Qəti-gələcək zamanı bildirmək üçün indiki-gələcək zaman formasının əvvəlinə bitişik yazılan سَ və ya ayrı yazılan سَوْفَ ədatı əlavə edilir. Məsələn:

سَوْفَ يَكْتُبُ سَنَدْرُسُ öyrənəcəyik, سَأَتَرْجِمُ yazacaq, سَوْفَ يَخْرُجُونَ çıxacaqlar.

Qəti-gələcək zamanın inkarı yalnız ikinci variantdan düzəlir: لَا inkar ədatı سَوْفَ ilə feilin indiki-gələcək zaman forması arasında işlənir. Məsələn:

سَوْفَ لَا يَشْرَبُ içməyəcək, سَوْفَ لَا أَتَرْجِمُ tərcümə etməyəcəm.

3. نَيْسَ inkar feilinin təsrifi və işlədilməsi

Ərəb dilində müxtəlif inkar ədatları ilə yanaşı, xüsusi bir inkar feili də vardır. نَيْسَ “olmamaq, mövcud olmamaq (deyil)”.

Gələcəkdə öyrənəcəyimiz qaydasız feillər qrupuna mənsub olan həmin feilin tək-cə keçmiş zaman forması vardır. Buna baxmayaraq, نَيْسَ indiki zaman mənasını verir:

	Tək	Cəm	Təsniyə
I	لَيْسَ	لَيْسَا	-
II	لَيْسَتْ (لَيْسَتِ)	لَيْسْتُمْ (لَيْسْتُنَّ)	لَيْسُنَّ
III	لَيْسَ (لَيْسَتْ)	لَيْسُوا (لَيْسْنَ)	لَيْسَ (لَيْسَتَا)

Tərcüməsi: yoxam, yoxsan, yoxdur, yoxuq, yoxsunuz, yoxdurlar, siz ikiniz yoxsunuz, onlar ikisi yoxdurlar və ya deyiləm, deyilsən, deyil, deyilik, deyilsiniz, deyillər, siz ikiniz deyilsiniz, onlar ikisi deyillər

Əsas feil kimi o, “mövcud olmamaq”, “yoxdur” mənasını verir. Məsələn:

إِنَّ مَرْيَمَ لَأَيِسَتْ فِي الْجَامِعَةِ Həqiqətən, Məryəm universitetdə deyil (yoxdur).

لَيْسَ هُنَا سَبَبٌ لِلْقَلْقِ Burada narahatçılıq üçün səbəb yoxdur.

لَيْسَ inkar feili çox zaman mürəkkəb xəbər əmələ gətirir və xüsusilə ismi cümlələrdə “deyiləm”, “deyilsən”, “deyil” və s. mənasını verir. Mürəkkəb xəbərin ad hissəsi ya لَيْسَ feili ilə idarə edilərək təsirlik halda, ya da بِ ön qoşması qəbul edərək yiyəlik halda olur. Məsələn:

لَسْنَا مُعَلِّمِينَ (بِمُعَلِّمِينَ) O çalışqan deyil; (بِمُجْتَهِدٍ) Biz müəllim deyilik.

Bəzi hallarda, xüsusilə inkarı indiki zamana aid etmək istədikdə لَيْسَ digər feilin indiki-gələcək zamanı ilə işlədilir ki, belə tərkiblərdə o, sadəcə inkarı bildirir. Məsələn:

إِنَّهُمْ لَيُسُوا لَيُتْرَجِمُونَ هَذِهِ الْمَقَالَةَ Onlar bu məqaləni tərcümə etmirlər.

4. Mübtədə budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlə

Bu növ cümlələrdə budaq cümlə baş cümlədən sonra gələrək onunla أَنَّ - “ki” bağlayıcısı vasitəsilə əlaqələnir. Budaq cümlənin vəzifəsi mübtədası olmayan və “yarımçıq cümlə” şəklində ifadə edilən baş cümlənin mübtədasını əvəz etməkdir. Məsələn:

حَدَّثَ أَنَّ لَيْلَى مَا حَضَرَتِ الدَّرْسَ الْيَوْمَ. Belə oldu ki, Leyla bu gün dərsə gəlmədi.

بَلَّغْنَا أَنَّ الْأُسْتَاذَ الْجَدِيدَ مِنْ جُمْهُورِيَّةِ مِصْرَ الْعَرَبِيَّةِ. Eşitmişik ki, (bizə çatıb ki,) yeni müəllim Misir Ərəb Respublikasındandır.

هل صحيح أن هذا حدث في عام ١٩٦٠؟ Doğrudurmu ki, bu 1960-cı ildə baş verib?

من المعلوم للجميع أنه على علم جيد بالعربية. Hamıya məlumdur ki, o, ərəb dilini yaxşı bilir.

Yalnız ismi xəbərdən ibarət yarımçıq baş cümlələr çox vaxt “leksikləşmiş” söz birləşmələri ilə ifadə olunur. Məsələn:

من المعروف أن / معروف أن mələumdur ki,

من المعلوم أن / معلوم أن mələumdur ki,

والجدير بالذكر أن / جدير بالذكر أن deyilməlidir ki, (deyilməyə dəyər)

من الواضح أن / واضح أن aydındır ki,

ليس من باب الصدفة أن təsadüfi deyildir ki,

من المتوقع أن gözlənilir ki,

صار واضحاً أن aydın oldu ki, və s.

5. Mütləq inkar

لا inkar ədatı isimlə işlədilərək əşyanın heç, qəti olmadığını bildirir və qrammatikada mütləq inkar - لا لِنْفِي الْجِنْسِ adlanır. İnkər olunan söz tənvinini və artiklini itirərək [ə] qısa saitini qəbul edir. Məsələn:

لا خير في السرف و لا سرف في الخير. İsrafda xeyir, xeyirdə də israf yoxdur.

لا داعي للشكر Dəyməz! (Təşəkkür üçün heç bir səbəb yoxdur.)

Ərəb dilində bir qrup isim, o cümlədən رَبِّ , شَكُّ , مِرَاءٌ “şəkk, şübhə” sözləri لا inkarı ilə tez-tez işlədildiyindən bir növ frazeoloji birləşmələrə çevrilmişlər. Məsələn:

→ لا شك في

لَا رَيْبَ فِي → ...heç bir şübhə yoxdur

لَا مِرَاءَ فِي →

لَا شَكَّ فِي هَذَا الْأَمْرِ. Bu işdə heç bir şübhə yoxdur.

“Qaçma”, “can qurtarma” mənasını verən بُدُّ، مَنَاصٌّ، مَحَالَّةٌ، مَفَرٌّ da bu qəbil sözlərdəndir.

لَا بُدَّ مِنْ →

لَا مَنَاصَّ مِنْ → ...labüddür (qaçılmazdır)

لَا مَحَالَّةَ مِنْ →

لَا مَفَرَّ مِنْ →

لَا مَفَرَّ مِنْ تَرْجَمَةَ هَذِهِ الْمَقَالَةِ Bu məqalənin tərcümə edilməsi labüddür (qaçılmazdır).

6. Mürəkkəb sifətlərin izafətlə ifadəsi

Ərəb dilində mürəkkəb sifət kimi qəbul edilən bir sıra tərkiblər vardır ki, bunlar izafət tərkibində sifətlə ismin birləşməsindən ibarətdir. Uzlaşan təyini söz birləşməsindən fərqli olaraq burada sifət isimdən əvvəl gəlir. Məsələn:

قَلِيلُ الْعَقْلِ	ağıldan kəm, ağılsız;	كَثِيرُ الْمَالِ	varlı
حَسَنُ الْوَجْهِ	xoşsifət; gözəl	مُحِبُّ السَّلْمِ	sülhsevər
مُتَعَدِّدُ الْفُرُوقِ	çoxəsrlik;	شَدِيدُ الرِّغْبَةِ	çoxistəyən

Bu cür tərkiblərin sifət ifadə etməsi özünü uzlaşmada da göstərir. Məsələn:

الشَّعْبُ الْمُحِبُّ السَّلْمِ sülhsevər bir xalq; شَعْبٌ مُحِبُّ السَّلْمِ sülhsevər xalq

الشُّعُوبُ الْمُحِبَّةُ السَّلْمِ sülhsevər xalqlar (q/m.); شُعُوبٌ مُحِبَّةٌ السَّلْمِ sülhsevər xalqlar

Yuxarıda göstərilən birləşmələrdəki təyinin izafət daxilində

olmasına baxmayaraq, o, aid olduğu isimlə uzlaşmış və uzlaşma qaydalarına müvafiq olaraq gah müəyyənlikdə, gah da qeyri-müəyyənlikdə işlənmişdir. Bu cür birləşmələr əsl izafətin əlamətlərini də özündə əks etdirir. Belə ki, isim təsniyədə olarsa, izafət tərkibindəki sifət müvafiq qaydalara tabe olacaq. Məsələn:

عَنِ الرَّجُلَيْنِ الْكَثِيرِي الْمَالِ varlı iki kişi (q/m.); رَجُلَانِ كَثِيرًا الْمَالِ varlı iki kişi haqqında

لِلطَّالِبَتَيْنِ الْحَسَنَتِي الْوَجْهِ xoşsifət iki talibə; الطَّالِبَتَانِ الْحَسَنَتَا الْوَجْهِ xoşsifət iki talibə üçün

Ç A L I Ş M A L A R

1. Mətnin sözlərini əzbər öyrənin.

2. Ərəb dilinə yazılı şəkildə tərcmə edin:

200 ailə haqqında; 222 qələm; 340 kilometr; 300 min dollar; 25 min metr; 302 daş; 457 min kəndli; 444 binanın sakinləri; 4 min ailənin adı; Azərbaycanın 350 kəndi

3. فَقَدَ (i) itirmək; شَرِبَ (ə) içmək; ذَكَرَ (u) qeyd etmək, xatırlamaq feillərini indiki-gələcək zamanın məlum növündə, عَرَفَ (i) bilmək, tanımaq; شَرَحَ (ə) şərh etmək, سَمِعَ (ə) eşitmək - feillərini isə indiki-gələcək zamanın məchul növündə təsrif edin.

4. Ərəb dilinə yazılı şəkildə tərcümə edib hərəkəlayin:

1) Ərəb nümayəndə heyəti şəhərimizi nə vaxt tərk edəcək (تَرَكَ (u))? 2) Bu ehramın tikilməsində istifadə edilmiş daşların sayı 3000 çatır. 3) Nə üçün o, heyrətlə mənə baxır? 4) Sən bilirsənmi ki, firon sivilizasiyası Misir ərazisində yaranıb? 5) Bu kvadrat şəkilli nəhəng tikilinin hündürlüyü neçə metrdir? 6) O (müən.) 30 il bundan qabaq valideynlərini itirib (فَقَدَ (i)). 7) Siz bizi eşidirsiniz)? 8) Onlar (müz.) niyə çay içmirlər (شَرِبَ (ə))? 9) Nə üçün onlar (müz.) sizi tanımırlar? 10) Sən onların adlarını xatırlayırsanmı (ذَكَرَ (u))?

5. Ucadan oxuyun və şifahi şəkildə Azərbaycan dilinə

tərcümə edin:

إنه ليس مسلماً. إنهما ليستا بمسلمتين. ليس على الطاولة كتاب. ليست ليلى طبيبة شهيرة. إنهم ليسوا في هذه الغرفة. إنني لست أعرف هذا الطالب الجديد. ليس هذا البساط الكبير ملوّنًا. ليست على الحائط صورة. إن مصر ليست بدولة أوروبية. ليست إيطاليا وفرنسا دولتين عربيّتين. إنهم ليسوا من طلاب كليّة الحقوق. ليست هذه السيّارة خضراء. ليس يشرب الشاي. ليس هذان الطعامان لذيذين. لست على علم بهذه المعلومات الشيقّة.

6. Ərəb dilinə yazılı şəkildə tərcümə edin:

1) Tarix müəllimi qeyd etdi ki, Misir qədim bir sivilisasiyanın vətənidir. 2) Mən eşitmişəm ki, (mənə çatıb ki,) bu ərəb tələbə Kuveyt dövlətindəndir. 3) Dünən aydın oldu ki, o, (müən.) bu məsələdən xəbərdar deyildir. 4) Qeyd etməyə dəyər ki, Misirdəki Xeopsun ehramı dünya möcüzələrindən hesab olunur. 5) Leyla eşidib ki, o, öz ailəsini müharibədə itirib. 6) Məlumdur ki, adı çəkilmiş ərəb ölkəsi Asiya qitəsində yerləşir. 7) Aydındır ki, biz bu haqda heç nə bilmirik. 8) Məlumdur ki, onun (müz.) mənzili 5 otaqdan ibarətdir.

7. Ucadan oxuyun və şifahi şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

لا أهميّة لكلماته. لا مرء في ترجمتنا. لا صديق له في هذه المدينة. لا جديد في كليّتنا. لا مشكلة عندي. لا بد لكم من دراسة تأريخ هذه العلاقات بين هتين الدولتين. لا محالة من بناء هذه البناية. لا بساط على أرض الشقة. لا نتيجة لهذا النشاط.

8. Ərəb dilinə yazılı şəkildə tərcümə edib hərəkələyin:

a) Sülhsevər iki dövlət; sülhsevər (bir) ölkə; varlı (bir) həkim; varlı iki mühəndis; varlı mühəndislər və həkimlər (أطباء); xoşsifət qızlar; xoşsifət iki müəllimə; möhkəm inamlı (ووثيقُ الثَّقة) (bir) vətənpərvər; möhkəm inamlı vətənpərvərlər.

b) Azərbaycan - sülhsevər bir dövlətdir. Leyla və Məryəm varlıdır. Bu oğlan ağılsız deyil. Onlar xoşsifət qızlar deyillər. Bu tikili üçbucaq şəkillidir. Bu universitetin binası dördbucaq

şəkillidir.

9. Nöqtələrin yerinə mötərizədə verilmiş müvafiq sözü seçin və yazılı şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

- (١) إن الأهرام واقعة في ... (الحيزة، بيروت، موسكو)
- (٢) أحضر الصيدلي ... لازما (كتاب، دواء، كلمة)
- (٣) أحسّ مراد ... شديدا في بطنه (ألم، حزن، هدوء)
- (٤) ليس هذا البلد ... (محبّ السلم، حسن الوجه، قليل العقل)
- (٥) ينظر الناس الى الأهرام بـ ... (حبّ، استغراب، أطمئنان)
- (٦) أخذ فؤاد ... و ذهب الى الصيدلية (ورقة العلاج، ترجمة، مقبرة)
- (٧) من المعلوم أنه لا يجب تناول ... (أقراص، شاي، طعام)
- (٨) ركب أحمد ... في الصباح (وزن، سيّارة، جهاز)

10. Ərəbcələrini söyləyin:

Cavab; zavod; internet; pomidor; lobya; başlamaq; ayrılıq; dərhal; yaşıl; sarı; həftə; zəngin; otaq; dərin; ləzzətli; tərk etmək; gəlmək; xəbərdar olmaq; pəncərə; aktiv; xəstəxana; resept.

11. Mətnin sözləri əsasında 6 cümlə yazıb hərəkələyin.

12. Ucadan oxuyun və şifahi şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

هذه خارطة العالم. الخارطة جميلة جدًا. هذه قارّات العالم القديم: قارّة آسيا وقارّة إفريقيا وقارّة أوروبّا. أمّا هذه فهي قارّات العالم الحديث: قارّة أمريكا الشماليّة و قارّة أمريكا الجنوبيّة و قارّة أستراليا. هذه هي المحيطات. هذا هو المحيط الهادئ وهذا هو المحيط الهندي وهذا هو المحيط الأطلسيّ. أما هذه فهي بحار. هذا هو البحر الأحمر وهذا هو البحر الأسود وذلك هو البحر الأبيض المتوسط. بين المحيط والبحر فرق. المحيط كبير والبحر صغير.

Sözlər:

أُسْتْرَالِيَا

Avstraliya

الْمُحِيطُ الْهَادِيّ

Sakit okean

(-ات) مُحِيطٌ	okean	الْمُحِيطُ الْأَطْلَسِيُّ	Atlantik okean
(فُرُوقٌ) فَرْقٌ	fərq	الْبَحْرُ الْأَبْيَضُ الْمَتَوَسِّطُ	Aralıq dənizi

13. Atalar sözlərini əzbər öyrənin:

إسرافدا xeyir, xeyirdə də
israf yoxdur. لَا خَيْرَ فِي السَّرْفِ و لَا سَرَفَ فِي الْخَيْرِ.

Qonşuya ümid olan şamsız
qalar. مَنْ أَتَكَلَ عَلَى زَادِ غَيْرِهِ طَالَ جُوعُهُ.

14. Mətni yazılı şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin.

XVIII dərş – الدَّرْسُ الثَّامِنُ عَشَرَ

جامعة الدول العربية

جامعة الدول العربية هي المنظمة الدولية الإقليمية التي تقوم على أساس التعاون الاختياري بين أعضائها. لكل دولة استقلالها وسيادتها. الجامعة العربية تتسق بين هذه الدول المستقلة، ولا تمثل سلطة عليا فوق حكومات الدول الأعضاء فيها. جامعة الدول العربية موجودة على أساس السعي الى تحقيق الوحدة الاقتصادية والثقافية والاجتماعية بين تلك الدول الواقعة في منطقة جغرافية واحدة. في ٢٢ مارس- آذار عام ١٩٤٥ تم التوقيع على ميثاق الجامعة من قبل الدول العربية المستقلة الست التي شاركت في المؤتمر العربي بمدينة القاهرة و هي: سوريا - لبنان - الأردن - العراق - المملكة العربية السعودية - مصر. ثم وقعت اليمن في ٥ من شهر مايو- أيار عام ١٩٤٥ على ميثاق الجامعة الذي اصبح نافذا في ١١ مايو- أيار سنة ١٩٤٥.

تضمنت ديباجة جامعة الدول العربية الأهداف التالية:

(١) توثيق الصلات بين الدول الأعضاء وتنسيق خططها السياسية، الحفاظ

على استقلال هذه الدول وسيادتها.

٢) النظر بشكل عامّ في شؤون البلاد العربيّة ومصالحها.

٣) توثيق التعاون الاقتصادي والاجتماعي والثقافي بين الدول الأعضاء.

إكتساب العضويّة في الجامعة العربيّة يتمّ بقرار من مجلس الدول العربيّة.

ولكل دولة عربيّة مستقلة الحق في الانضمام الى الجامعة.

Sözlər

(يُؤمُّ) قَامَ عَلَى	əsaslanmaq	(أَهْدَافٌ) هَدَفَ	hədəf; məqsəd
(يُنَسِّقُ) نَسَّقَ	əlaqəndirmək; tənzimləmək	تَوَثِّقُ	möhkəmlətmə
(يُمَثِّلُ) مَثَّلَ	təmsil etmək	(خُطَّةٌ) خَطَّ	plan
(يُصَبِّحُ) أَصْبَحَ نَافِذًا	qüvvəyə minmək	تَنْسِيقُ	əlaqəndirmə
(يَتَضَمَّنُ) تَضَمَّنَ	ehtiva etmək	حِفَاظٌ عَلَى	qoruma
(يَكُونُ) كَانَ	olmaq	نَظَرٌ فِي	nəzərdən keçirmə
(مَصَالِحُ) مَصْلَحَةٌ	mənafe	إِكْتِسَابٌ	əldə etmə
(-اتٌ) مُنْظَمَةٌ	təşkilat	عُضُويَّةٌ فِي	üzvlük
(أَسَاسٌ) أُسَّسَ	əsas	قَرَارٌ	qərar
تَعَاوُنٌ	əməkdaşlıq	(مَجَالِسُ)	məclis
(أَعْضَاءٌ) عُضُوءٌ	üzv	مَجْلِسٌ	
سِيَادَةٌ	suverenlik	(حُقُوقٌ) حَقٌّ	haqq
سُلْطَةٌ	hakimiyyət	فِي	
		اِنْضِمَامٌ إِلَى	qoşulma
		الْيَمَنِ	Yəmən

سَعِيَ إِلَى	səy etmə	الْمَمْلَكَةُ الْعَرَبِيَّةُ	SƏK
تَحْقِيقُ	həyata keçirmə	السَّعُودِيَّةُ	ƏÖL
وَحْدَةً	birlik	الْعَرَبِيَّةُ، جَامِعَةٌ	beynəlxalq
(مَنَاطِقُ) مَنَاطِقَةٌ	region	الدُّوْلُ الْعَرَبِيَّةُ	regional
تَوْقِيعٌ عَلَى	imzalama	دَوْلِيٌّ	könüllü
(شُؤُونَ) شَأْنٌ	iş, məsələ	إِقْلِيمِيٌّ	ali (müən.)
(-ات) مُؤْتَمَرٌ	konfrans	اِخْتِيَارِيٌّ	aşağıdakı
(مَوَاطِيقُ) مِيثَاقٌ	pakt	عَلِيًّا	
دِيْبَاجَةٌ	preambula	تَالِيَةٌ (مُؤْتَمَرٌ)	tərəfindən
		تَالٍ (مُؤْتَمَرٌ)	
		مِنْ قَبْلِ... ..	

1. Nisbi əvəzlilər və bağlayıcı təyin budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlə

Təyin budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlə ərəb dilində bağlayıcı və bağlayıcısız olmaq üzrə iki yerə bölünür. Bağlayıcı təyin budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlədə bağlayıcı funksiyasında ənənəvi ərəb qrammatikasında **الْأَسْمُ الْمَوْصُولُ** adlanan nisbi əvəzlilərdən istifadə olunur. Nisbi əvəzlilər işarə əvəzliyinin az işlənən şəkilləri **ذِي، تَا، ذِي، ذَا** ilə artiklin və **لِ** təsdiq ədatının birləşməsindən əmələ gəlir. Nisbi əvəzlilərin tək və cəmi bütün hallarda eyni şəkildə olduğu halda, təsniyə hallanmağa məruz qalır:

Müzəkkər Müənnəs Tərcüməsi

Tək:	الَّذِي	الَّتِي	hansı ki
Cəm:	الَّذِينَ	الَّذَاتِي / الَّلَاتِي	hansılar ki
Təsniyə:	الَّذِينَ (الَّذِينَ)	الَّتَانِ (الَّتَيْنِ)	hansılar ki

(Rusca: котрый, которая, которое, которые və s.)

Nisbi əvəzlilər baş cümlənin müəyyənlikdə olan üzvünə aiddir və onunla cinsə və kəmiyyətə görə uzlaşır. Cəmdə insanları bildirmədikdə tək müənnəs olur. Məsələn:

قَرَأْتُ الْمَقَالََةَ الشَّيْقَةَ الَّتِي نُشِرَتْ فِي هَذِهِ الْجَرِيدَةِ Bu qəzetdə nəşr olunmuş maraqlı məqaləni oxudum. قَرَأْتُ الْمَقَالَاتَيْنِ الشَّيْقَتَيْنِ الَّتَيْنِ نُشِرَتَا قَرَأْتُ الْمَقَالَاتَيْنِ الشَّيْقَتَيْنِ الَّتَيْنِ نُشِرَتَا Bu qəzetdə nəşr olunmuş iki maraqlı məqaləni oxudum. هَذِهِ هِيَ الْمَقَالَاتُ الشَّيْقَةُ الَّتِي نُشِرَتْ فِي تِلْكَ الْجَرِيدَةِ Bunlar həmin qəzetdə nəşr edilmiş maraqlı məqalələrdir.

Göstərilən misallarda nisbi əvəzlilər təyin olmaqla bərabər, bir növ budaq cümlənin mübtədası rolunu da oynayır. Nisbi əvəzlilər budaq cümlədə tamamlıq və ya zərflik kimi çıxış etdikdə “aid əvəzliyi” - "ضَمِيرٌ عَائِدٌ" ilə birlikdə işlənir ki, bu da nisbi əvəzlilərin hallana bilməməsi ilə əlaqədardır. Aid əvəzliyi təyin edilən sözə müvafiq şəkildə götürülmüş bitişən əvəzlilərdən ibarətdir ki, budaq cümlənin xəbərinə və ya xəbərin ön qoşması varsa, ona bitişir. Məsələn:

هَذَا هُوَ الطَّالِبُ الْأَجْنَبِيُّ الَّذِي تَعَرَّفْتُ عَلَيْهِ فِي السَّنَةِ الْمَاضِيَةِ Bu, keçən il tanış olduğum əcnəbi tələbədir. قَرَأْتُ الْمَقَالََةَ الَّتِي كَتَبَهَا الْعَالِمُ الْمِصْرِيُّ Misirli alimin yazdığı məqaləni oxudum.

Qeyd etmək lazımdır ki, təyin budaq cümləsi olan mürəkkəb cümlələr dilimizə sadə cümlələr şəklində tərcümə edilir və budaq cümlə feili sifət və ya feili sifət tərkibi şəklində ifadə olunur.

Nəzərdən keçirilən təyin budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlə növünü nisbi əvəzlilərin substantivləşərək isimlərsiz işləndiyi və dilimizə hərfən “(o) kəs ki”, “(o) kəslər ki” kimi tərcümə olunan budaq cümləsi ilə qarışdırmaq olmaz. Belə ki, bu cümlələrdə nisbi əvəzlilər eyni zamanda həm baş, həm də budaq cümlənin üzvü kimi çıxış edir. Bu cür cümlələr “sintetik tipli”

tabeli mürəkkəb cümlələr hesab olunur.

Məsələn:

مُرَادٌ هُوَ الَّذِي سَافَرَ إِلَى مِصْرَ؟ Murad o kəsdir ki, Misrə səfər edib?; هَذِهِ قَائِمَةٌ الَّذِينَ سَيَمْتَلُونَ بَلَدَنَا فِي الْمُوْتَمَرِ الْإِقْلِيمِيِّ Bu ölkəmizi regional konfransda təmsil edəcək kəslərin siyahısıdır.

Birinci cümlə xəbər budaq cümləli, ikinci cümlə isə təyin budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlə hesab olunur.

2. I bab feillərinin məsdər formaları

Ərəb dilçiliyində məsdər iş, hal və ya hərəkət adlarını bildirən isimlərə deyilir. Məsdərlər həm feil, həm də isim xüsusiyyətlərinə malikdirlər. Feil kimi, məsdərlər də iş, hal və ya hərəkəti göstərir, təsirli feillərin məsdərləri özündən sonrakı adları təsirlik halla idarə edir və s. Hər hansı bir isim kimi, məsdərlər də konkret əşya göstərə bilir, müəyyənlik və qeyri- müəyyənlikdə olur, təyini tərkiblərdə iştirak edir və s. Məsdərlərin bəzisi hərəkət adları olmaqla yanaşı, əşyavi mənə kəsb edərək adi isimlərə çevrilmişdir. Belə hallarda isimləşmiş məsdərlərə **إِسْمُ الْمَصْدَرِ** “məsdər ismi” (“ismi-məsdər”) deyilir. Məsdərlərlə ismi-məsdərlər arasındakı fərqi aşağıdakı misallarda eyni məsdərin müxtəlif mənalarda görmək olar:

Üç kök samiti olan məsdərlər

فَعْلٌ : أَكَلَ yemək yemə; yemək

فِعْلٌ : سَحَرَ sehirləmə; sehir

فُعْلٌ : شُغِلَ iş görmə; iş

فَعْلٌ : أَلَمَ əzab çəkmə; əzab-əziyyət

فِعْلٌ : عَظِمَ böyük olma; böyüklük

فُعْلٌ : هُدِيَ (هُدِيَ → هُدِيَ) yol göstərmə; düzgün yol

فَعْلٌ : لَعِبَ oyun oynama; oyun

ذَهَابٌ : فَعَالٌ getmə; gediş
 سُؤَالٌ : فَعَالٌ soruşma ; sual
 فِرَارٌ : فَعَالٌ qaçma; qaçış; fərarilik
 رَحْمَةٌ : فَعَلَةٌ rəhmi gəlmə; mərhəmət
 رُؤْيَةٌ : فَعَلَةٌ görmə; görünmə dərəcəsi
 جِدَّةٌ : فَعَلَةٌ yeni olma; yenilik
 غَلَبَةٌ : فَعَلَةٌ qələbə çalma; qələbə
 سِرْقَةٌ : فَعَلَةٌ oğurlama; oğurluq
 جَزَالَةٌ : فَعَالَةٌ bol olma; bolluq
 قُمَاءَةٌ : فَعَالَةٌ alçaq olma; alçaqlıq
 زِيَارَةٌ : فَعَالَةٌ ziyarət etmə; ziyarət
 يَكْرَى : فِعْلَى xatırlama, yada salma; xatırlama
 سَكْنَى : فُعْلَى yaşama; yaşayış
 صَرِيحٌ : فَعِيلٌ ağlama; ağlayış
 جُلُوسٌ : فُعُولٌ oturma; cülus
 سُهُولَةٌ : فُعُولَةٌ yüngül olma; yüngüllük
 حَقِيدَةٌ : فَعِيلَةٌ nifrət etmə; nifrət
 كَرَاهِيَةٌ : فَعَالِيَةٌ nifrət etmə; nifrət, ikrah
 زَيْدَانٌ ; فَعْلَانٌ əlavə etmə; əlavə
 لُقْيَانٌ ; فَعْلَانٌ görüşmə; görüş
 رِضْوَانٌ : فَعْلَانٌ razı salma; razılıq
 طَيْرَانٌ : فَعْلَانٌ uçma; uçuş
 مَوْجَلٌ ; مَفْعَلٌ qorxma; qorxu
 مَشْغَلَةٌ : مَفْعَلَةٌ məşğul olma; məşğələ

مَفْعَلَةٌ : مَغْفِرَةٌ bağışlama; əfv

مَفْعَلِيَّةٌ : مَشَائِيَّةٌ istəmə; istək

Son dörd forma mimlə başladığı üçün onlar “**mim məsdəri**” adlanır.

Bütün bu müxtəlif növlü məsdər formalarının seçilib işlədilməsi üçün sabit qrammatik qaydaların olmadığı nəzərə alınaraq, məsdərlər feillərin özləri ilə birlikdə öyrənilməli və ya məsdər formalarını müəyyənləşdirmək üçün lüğətə müraciət edilməlidir.

Dörd kök samiti olan məsdərlər

Dörd kök samitli feillərin birinci babının iki məsdər modeli vardır:

1. فَعَّلَةٌ : زَلَزَلَةٌ titrətmə; zəlzələ

2. فِعْلَالٌ : زَلَزَالٌ titrətmə; zəlzələ

Məsdər bəhsi ilə əlaqədar aşağıdakılar da nəzərə alınmalıdır:

1) Bəzən kökü eyni olan bir neçə məsdər olur. Məsələn:

هَرَبٌ ، هُرُوبٌ ، هَرَبَانٌ : هَرَبٌ qaçma

2) Eyni kökdən olan məsdərlərin müxtəlifliyi bəzən mənə müxtəlifliyi ilə bağlı olur. Məsələn:

تَبَّاتٌ möhkəm, səbatlı olma; səbatlılıq / تَبُّوتٌ sübut etmə; sübut

3. Məsdərlərin işlədilməsi

Hər hansı bir isim kimi məsdərlər cümlədə mübtəda, xəbər, təyin, tamamlıq və zərflik ola bilər. Məsələn:

إِنَّهُمْ عَلَى إِمَامٍ بِنَشَاطِنَا فِي؟ Çıxmaq olarmı? هَلْ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ الْخُرُوجُ؟
Həqiqətən, onlar bizim bu sahədəki fəaliyyətimizdən xəbərdardırlar..عَقْلُهُ فِي عَقْلِهَا وَجَمَالُ الْمَرْءِ فِي عَقْلِهِ. Qadının ağılı gözəlliyində, kişinin gözəlliyi isə ağılındadır.

Bununla belə, məsdərlər digər isimlərdən fərqli olaraq müvafiq cümlə şəraitində feilləri hərəkət bildirmək cəhətdən əvəz

və ya təmsil edə bilər. Bu isə məsdərlərin iş, hal və ya hərəkət adları olmasından irəli gəlir.

Ərəb dilində məsdərlər əsasən aşağıdakı şəraitdə feilləri əvəz edə bilər:

1) Digər dillərdə arzu, xahiş, tələb, bacarıq, imkan və s. bu kimi modal mənalı feillərdən və sözlərdən sonra; Məsələn:

فِي إِمْكَانِنَا أَرْغَبُ فِي الْقِرَاءَةِ. Oxumaq (hər fən: oxuma) istəyirəm.

تَرْجِمَةُ هَذِهِ الْمَقَالَةِ. Biz bu məqaləni tərcümə edə bilərik (hər fən: bizim imkanımızdadır bu məqaləni tərcümə etmə).

2) Cümlədə bir növ köməkçi vəzifədə işlədilən bir sıra feillərdən sonra (Bu feillər haqqında gələcəkdə geniş məlumat veriləcək); Məsələn:

لَيْلَى فِي تَرْجِمَةِ هَذَا النَّصِّ. Leyla bu mətni tərcümə etməyə başlayıb.

أَخَذْنَا فِي طَرْحِ الْأَسْئَلَةِ. Biz suallar verməyə başladıq.

Məsdərləri feillərlə yaxınlaşdıran digər mühüm bir xüsusiyyət özünü idarə sintaktik əlaqəsində göstərir. Belə ki, təsirli feillərin məsdərləri distant vəziyyətdə işlədikdə öz tamamlıqlarını təsirlik hal vasitəsi ilə idarə edir. Distant vəziyyət isə iki cür yaranır:

1) İdarə edən məsdər izafətin birinci tərəfi olduğu üçün ikinci tərəf onu idarə edəcəyi sözdən ayırır. Məsələn:

قِرَاءَةُ فُؤَادٍ كِتَابًا جَدِيدًا Fuadın yeni bir kitab oxuması;

كِتَابَةُ الطَّالِبَةِ Talibənin növbəti cümləni yazması.

2) İdarə edən məsdər bitişən əvəzliliklə işlədiyindən idarə olunan sözdən ayrı düşür. Məsələn:

أَخَذَهُ هَذَا الْكِتَابَ مِنَ الْمَكْتَبَةِ. Onun bu kitabı kitabxanadan

götürməsi; نَشَرْنَا عِدَّةَ مَقَالَاتٍ Bizim bir neçə məqalə nəşr etməyimiz.

Ərəb dilində eyni zamanda iki vasitəsiz tamamlıq tələb edən və qrammatikada فِعْلٌ دُو مَفْعُولَيْنِ “iki tamamlıqlı feil” adlanan bir qrup feil vardır ki, onların da məsdərləri iki vasitəsiz tamamlıq idarə edə bilər. Məsələn:

جَعَلُهُمْ حَيَاتَنَا جَجِيمًا لَا نُطَاقُ Onların bizim həyatımızı dözülməz cəhənnəmə çevirməsi.

Bu birləşmədəki حَيَاتَنَا və جَجِيمًا sözləri جَعَلٌ məsdərinin idarəsi nəticəsində təsirlik haldadır.

4. Sıra sayları

Sıra sayları miqdar saylarından aşağıdakı qaydalar üzrə düzəlir:

1) Bir sayı müzəkkərdə أَوَّلٌ, müənnəsdə أُولَى formasında olur. 2-10 –cu sayları miqdar saylarından فَاعِلٌ modeli üzrə düzəlir. 2-ci sayında ثِنِي kökü əsas götürülərək yuxarıdakı formaya uyğunlaşdırılır: müzəkkərdə ثَانٍ və ya الثَّانِي ; müənnəsdə ثَانِيَّةٌ və ya الثَّانِيَّةُ olur. 6-cı sayı سَدَسٌ kökündən düzələrək سَادِسٌ və ya سَادِسَةٌ olur. Sıra sayları sifət xüsusiyyətlərinə malik olduğu üçün isimlə uzlaşan təyini söz birləşməsi yaradır.

Beləliklə, I-X sayları aşağıdakı kimidir:

	Müzəkkər	Müənnəs
I	أَوَّلٌ	أُولَى
II	ثَانٍ	ثَانِيَّةٌ
III	ثَالِثٌ	ثَالِثَةٌ
IV	رَابِعٌ	رَابِعَةٌ
V	خَامِسٌ	خَامِسَةٌ
VI	سَادِسٌ	سَادِسَةٌ
VII	سَابِعٌ	سَابِعَةٌ
VIII	ثَامِنٌ	ثَامِنَةٌ

IX	تاسِعٌ	تَاسِعَةٌ
X	عَاشِرٌ	عَاشِرَةٌ

2) 11-19 –cu sıra saylarında onluq dəyişmədən qaldığı halda təkliklər فَاعِلٌ formasını alır. Müvafiq miqdar saylarında olduğu kimi, burada da mürəkkəb sayın tərəfləri bütün hallarda [ə] ilə bitir və hallanmır. Həmçinin, أَوَّلٌ və أُولَى bu şəraitdə حَادِيّ və ya الحَادِيّ , müənnəsdə حَادِيَّةٌ və ya الحَادِيَّةٌ formasını alır. Müəyyənlikdə yalnız təklik artıql qəbul edir:

Müzəkkər

11-ci حَادِيّ عَشْرَ – حَادِيّ عَشْرَ

12-ci الثَّانِيّ عَشْرَ – ثَانِيّ عَشْرَ

13-cü الثَّالِثَ عَشْرَ – ثَالِثَ عَشْرَ

Müənnəs

الحَادِيَّةَ عَشْرَةَ – حَادِيَّةَ عَشْرَةَ

الثَّانِيَّةَ عَشْرَةَ – ثَانِيَّةَ عَشْرَةَ

الثَّالِثَةَ عَشْرَةَ – ثَالِثَةَ عَشْرَةَ

3) 20-ci dən etibarən onluq, yüzlük, minlik və s. miqdar sayları dəyişmədən sıra sayı kimi işlədilir. Məsələn:

Müzəkkər

21-ci الحَادِيَّةُ وِ الْعِشْرُونَ – حَادِيَّةٌ وِ عِشْرُونَ

22-ci الثَّانِيَّةُ وِ الْعِشْرُونَ – ثَانِيَّةٌ وِ عِشْرُونَ

23-cü الثَّالِثُ وِ الْعِشْرُونَ – ثَالِثٌ وِ عِشْرُونَ

Müənnəs

الحَادِيَّةُ وِ الْعِشْرُونَ – حَادِيَّةٌ وِ عِشْرُونَ

الثَّانِيَّةُ وِ الْعِشْرُونَ – ثَانِيَّةٌ وِ عِشْرُونَ

الثَّالِثَةُ وِ الْعِشْرُونَ – ثَالِثَةٌ وِ عِشْرُونَ

30-cü ثَلَاثُونَ – ثَلَاثُونَ ; 100-cü مِئَةٌ – مِئَةٌ və s.

Mürəkkəb sıra saylarında da təkliklər فَاعِلٌ formasını alır.
Məsələn:

15-ci səhifədə فِي الصَّحْفَةِ الْخَامِسَةِ عَشْرَةَ; 11-ci sual haqqında
أَلْبَنَائِيَةُ الْمِئَتَانِ وَالْخَامِسَةُ وَالْخَمْسُونَ 255-ci bina عَنِ السُّؤَالِ الْوَاحِدِ عَشْرَ
və s.

5. Ay tarixlərinin və həftənin günlərinin ifadəsi

Ərəb ölkələrində hazırda beynəlxalq və hicri təqvimlər işlədilməkdədir. Beynəlxalq təqvimin ayları iki cür adlanır:

يَنَآيِرُ → yanvar ← كَانُونُ الثَّانِي	يُولِيُو → iyul ← تَمَّوْزُ
فَيْرَايِرُ → fevral ← شَبَاطُ	أَغْصُطُسُ → avqust ← آبُ
مَارْسُ → mart ← أَدَارُ	سِبْتَمْبَرُ → sentyabr ← أَيْلُولُ
أَبْرِيْلُ → aprel ← نَيْسَانُ	أَكْتُوْبَرُ → oktyabr ← تَشْرِيْنُ الْأَوَّلُ
مَآيُو → may ← آيَّارُ	نُوفَمْبَرُ → noyabr ← تَشْرِيْنُ الثَّانِي
يُونِيُو → iyun ← حَزِيْرَانُ	دَيْسَمْبَرُ → dekabr ← كَانُونُ الْأَوَّلُ

Həftənin günlərinin adları isə aşağıdakılardır:

يَوْمُ الْأَحَدِ	bazar günü	يَوْمُ الْخَمِيْسِ	cümə axşamı
يَوْمُ الْاِثْنَيْنِ	bazar ertəsi	يَوْمُ الْجُمُعَةِ	cümə günü
يَوْمُ الثَّلَاثَاءِ	çərşənbə axşamı	يَوْمُ السَّبْتِ	şənbə günü
يَوْمُ الْأَرْبَعَاءِ (الْأَرْبَعَاءِ) çərşənbə			

Günlər ərəb dilində **sıra sayları** ilə ifadə olunur. Tarixlərin ifadəsində əvvəlcə günləri, sonra isə ay və illəri göstəririlər. Günlərlə aylar bir-birilə aşağıdakı yollarla əlaqələndirilir:

1) Aralarında ... مِنْ شَهْرٍ ... söz birləşməsi işlədilir və شَهْرٌ sözü ayların adları ilə izafət yaradır. Məsələn:

فِي الْخَامِسِ وَالْعِشْرِينَ Mayın birində; فِي الْأَوَّلِ مِنْ شَهْرِ آيَّارَ (مَآيُو)

(أَذَار) martın 25-də

Tarixlər ancaq müzəkkərdə olan sıra sayları ilə ifadə olunur.

Bu da əslində yazılmayan, lakin nəzərdə tutulan **يَوْمٌ** sözü ilə bağlıdır. Belə ki, “fevralın 15-i” dedikdə, ərəb dilində “fevral ayının 15-ci günü” nəzərdə tutulur.

2) ... مِنْ شَهْرٍ ifadəsində **شَهْرٌ** sözü ixtisara da salına bilər.

Məsələn:

(يُولِيُو) İyul ayının 20-də

3) Ayların adları günlərin tarixindən sonra gəlib təsirlik halda ola bilər. Bu onların həmin tərkiblərdə zaman zərfliyi vəzifəsi daşmasından irəli gəlir. Məsələn:

(سَبْتَمَبْر) Sentyabrın 10 -da.

4) Tarixi göstərmək üçün bəzən müvafiq sıra sayına **يَوْمٌ** sözünü əlavə etməklə hər iki sözü qeyri-müəyyənlikdə işlədirlər. Məsələn:

(يُونِيُو) İyunun 3-də

Ayların tarixini günlərin adları ilə birlikdə ifadə etmək lazım gəldikdə əvvəlcə günün adı, sonra tarixi bildirilir. Məsələn:

(يُونِيُو) Şənbə günü iyunun 3-də.

İllər isə birləşmənin sonunda gələrək çox zaman zərfliyini bildirərək təsirlik halda olur. Məsələn:

2013 فِي الرَّابِعِ مِنْ أَيَّارِ (مَائُو) سَنَةَ 2013
4-də.

Tarixlərin rəqəmlərlə ifadəsinə gəlincə isə, əvvəl günü, sonra ay və ya ili qeyd etmək və rəqəmləri soldan sağa yazmaq lazımdır.

30.IV.2013 : ٢٠١٣/٤/٣٠

Tarixi aşağıdakı sual vasitəsilə soruşurlar. **مَا هُوَ تَارِيخُ الْيَوْمِ؟**
Bu gün ayın neçəsidir?

Cavab **الْخَامِسُ مِنْ** ; **غَدًا** və s. sözləri ilə başlayır. Məsələn:

(أَيَّار) **الْيَوْمَ مَائُو** Bu gün mayın 5-dir.

ÇALIŞMALAR

1. Mətnin sözlərini əzbər öyrənin və onların əsasında 6 cümlə yazın.

2. Aşağıdakı məsdərlərin modellərini təyin edin:

ضَمَانٌ təmin etmə, zəmanət; طَرَدَ qovma; عَطَالَةٌ işsiz olma, işsizlik; غَرَامَةٌ (cərimə) ödəmə, cərimə; غَرِقَ batma, qərq olma; غُسْلٌ yuma; غِلَاطَةٌ kobud olma; böyük olma; غُيُوبٌ qeyb olma; قُدُومٌ gəlmə; مَقْدِرَةٌ güc, bacarıq; قَصْفٌ incə olma, arıq olma; شُيُوعٌ yayılma; صُحْبَةٌ müşayət etmə

3. Birləşmələri hərəkələyin və Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

التعاون الإقليمي بين الدول الأعضاء؛ سعي هذه المنظمة الى تحقيق الوحدة الاقتصادية؛ غرق هذا الشاب في البحر العميق؛ قدومنا الى هذا البلد في الشهر الحالي؛ شيوع هذه الأخبار في الدول العربية؛ إكتساب هذا البلد استقلاله وسيادته؛ أهمية توثيق الصلات الثقافية؛ حفاظنا على سيادة واستقلال جمهوريتنا. غسلها هذا اللباس. قراءة طلاب كليتنا كتابا شيقا عن تاريخ مصر القديمة.

4. Ərəb dilinə tərcümə edib hərəkələyin:

6-cı bina; 6-cı binanın sakinləri; 2-ci yol; 66-cı sual; İordaniyanın 5-ci böyük şəhəri; bu məktəbin 225-ci şagirdi; onların 9-cu görüşü; sizin ailənizin 6-cı üzvü; dünyanın 7-ci möcüzəsi; 4-cü hakimiyyət; bu təşkilatın 11-ci qərarı; sülhsevərlərin 4-cü konfransı;

5. Hərəkələyin və şifahi şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

(١) كلمات الدرس الخامس عشر؛ ترجمة المقالة العاشرة من هذه المجلة الأدبية؛ مشاكل القرن الحادي والعشرين؛ المدينة السادسة الكبيرة لجمهورية

أذربيجان؛ موضوع الدرس الثالث والثلاثين؛ تَعَلَّمُ (öyrənmə) اللغة الرابعة من قبل هذه الطالبة.

(٢) متى أخذت هذا الكتاب من المكتبة، يا مريم؟ أخذت هذا الكتاب يوم السبت في ١١ من شهر أيار/ مايو. وصل فؤاد هذه المدينة في ٣٠ من شهر آذار/ مارس عام ٢٠٠٨. متى تركت زينب بيتها؟ إنها تركته يوم الجمعة في ٢٢ من شهر آب/ أغسطس. فحص الطبيب مرادا يوم الخميس في ١٢ من شهر أيلول/ سبتمبر. متى رجعت من لبنان؟ رجعت من لبنان منذ أربعة أيام أي (yəni) في ٢٥ من شهر شباط/ فبراير.

6. Modellərə uyğun olaraq feillərin məsdərlərini yazın:

فُعُولٌ : gəlmək; oturmaq; qayıtmaq; جَلَسَ; حَضَرَ

فِغْلَانٌ : unutmaq; itirmək; həjər; tərək etmək, atmaq; نَسِيَ; فَغَدَ

فُعُولَةٌ : şirin olmaq, içməli olmaq; asan olmaq; سَمُجٌ; عَدَبٌ; şir olmaq, içməli olmaq; سَهْلٌ; kobud olmaq.

فَعَالَةٌ : rifah içində yaşamaq; ucuz olmaq; təmiz olmaq; نَظَّفَ; رَخِصَ; rıfah içində yaşamaq; ucuz olmaq; təmiz olmaq.

فَعْلٌ : şərt qoymaq; açmaq, şərh etmək; əyirmək. غَزَلَ; شَرَطَ; شَرَحَ

7. Hərəkələyin və yazılı şəkildə tərcümə edin:

(١) أين الكتاب الذي قرأته يوم الأحد؟ (٢) رغب صديقي في زيارة (ziyarət etmə) مصر التي هي وطن الحضارة الفرعونية. (٣) عزفني بالضيوف الذين وصلوا مدينتنا من اليمن. (٤) إن الكتاب الذي أخذته من مكتبة الجامعة يتضمن حكايات شيقية. (٥) إن الذين ترجموا هذا الكتاب من مستعربي بلدنا المعروفين. (٦) ركبنا السيارة التي لونها أحمر. (٧) ما اسم الذي سيمثل جامعتنا في هذا المؤتمر؟ (٨) زَارَ (ziyarət etmə) صديقي المملكة العربية السعودية التي سمع عنها شيئاً كثيراً. (٩) هل تعرف اسم الذي سيشترك في المؤتمر الدولي؟ (١٠) من سيشترك في هذا المؤتمر الذي سيمت في شهر حزيران؟

8. Ərəb dilinə yazılı şəkildə tərcümə edin:

1) Ərəb ölkələri və Azərbaycan arasında siyasi əlaqələrin tarixinə dair məqalə yazmış gənc alim Şərqsünəslıq İnstıtutundandırmı? 2) İyul ayının 29-da qüvvəyə minəcək bu qərar nə haqdadır (عَمَّا)? 3) Qədim sivilizasiyasının vətəni hesab olunan Misir hansı qitədə yerləşir? 4) Sən bilirsənmi ki, bu dadlı yeməkləri hazırlamış qız mənim rəfiqəmdir? 5) Məlumdur ki, Şərqdə ilk demokratik respublika hesab edilən ADR 1918-ci ilin 28 mayında yaranmışdır. 6) Dünən həkimin yazdığı resept haradadır? 7) Dünən əldə etdiyimiz (u حَصَلَ عَلَيَّ) məlumatlar Misirin tarixinə dair maraqlı faktları (وَقَائِعٌ) ehtiva edir. 8) Bizə baxan bu gənci tanıyırsanmı? 9) Ürəyində şiddətli ağrı hiss edən Fuad evinin yaxınlığında yerləşən xəstəxanaya getdi. 10) Leylanı müayinə etmiş həkim respublikamızın tanınmış həkimlərindəndir.

9. Aşağıdakı mətni yazılı şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

"شارك لاعبو أذربيجان الرياضيون في تسع ألعاب أولمبية منذ عام ١٩٥٢ وكانوا ضمن فريق الاتحاد السوفياتي. وقد أحرزوا عشر ميداليات ذهبية وإحدى عشرة ميدالية فضية وسبع ميداليات برونزية. في عام ١٩٩٢ شارك خمسة لاعبين رياضيين أذربيين في دورة الألعاب الأولمبية الجارية في برشلونة وكانوا ضمن فريق "دول القوقاز المستقلة" وفاز اثنان منهما بميدالية ذهبية. وقد انضمت أذربيجان الى الحركة الاولمبية الدولية بعد تأسيس اللجنة الاولمبية الوطنية في ١٤ كانون الثاني / يناير عام ١٩٩٢. وهذه اللجنة عضو في اللجنة الاولمبية الأوروبية منذ ٢ تشرين الثاني / نوفمبر عام ١٩٩٢. وقد اعترفت بها اللجنة الاولمبية رسميًا في ٢٣ أيلول / سبتمبر عام ١٩٩٣." (من كتاب "مئة سؤال وجواب")

Sözlər:

(يُحْرَزُ) أَحْرَزَ	qazanmaq, əldə etmək	أُولْمِيبِيَّ	olimpiya (sifət)
(يُفَوِّزُ) فَازَ بِ	qazanmaq,	دَهَبِيَّ	qızıl (sifət)

	əldə etmək		
(يُنْضَمُ) اِنْضَمَّ اِلَى	qoşulmaq	فِضِّي	gümüş (sifət)
(يُعْتَرَفُ) اِعْتَرَفَ بِ	tanımaq	بِرُونزِي	bürünc (sifət)
لَاعِبٍ	oyunçu	جَارِيَّةٌ / جَارٍ	baş verən, cərəyan edən
(الْعَابِ) لَعِبَ	oyun	وَطْنِي	milli
(فِرْقٍ) فَرِيقٌ	qrup, dəstə	رَسْمِيًّا	rəsmi olaraq
(مِدَالِيَّةٌ) مِدَالِيَّةٌ	medal	ضِمْنَ ...	arasında; içində (ön qoşma)
تَأْسِيسٌ	təsis edilmə, təsis	الْاِتِّحَادُ	Sovet İttifaqı
(لَجْنَةٍ) لَجْنَةٌ	komitə	السُّوْفِيَّاتِي	olimpiada
		دَوْرَةُ اَلْاَلْعَابِ	
		الْاَوَّلْمَبِيَّةِ	

10. Ərəb dilinə şifahi şəkildə tərcümə edin:

- 1) Azərbaycanın müstəqilliyini tanımış ilk dövlətin adını bilirsənmi?
- 2) Dövlətimiz Beynəlxalq olimpiya hərəkətinə nə vaxt qoşulub?
- 3) Azərbaycan idmançıları neçə olimpiya oyununda iştirak edib?
- 4) 1992-ci ildə Barselonadakı Olimpiya oyunlarında iştirak etmiş Azərbaycan idmançıları iki qızıl medal qazanmışlar.
- 5) Məlumdur ki, Yəmən 5 may 1945-ci ildə Ərəb ölkələri liqasının paktını imzaladı.
- 6) 1996-cı ildə Azərbaycan Atlantada (أتلانتا) da keçirilən Olimpiya oyunlarında iştirak etdi.
- 7) Sən bu konfransda iştirak edəcək təşkilatların adlarını bilirsənmi?

11. Dərsin mətnini yazılı şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin.

12. Aşağıdakı məsəlləri əzbər öyrənin:

رَبُّ رَمِيَةٍ مِنْ غَيْرِ رَامٍ Zəif (pis) atıcının yaxşı atıcılığı olur.

طَاعَةُ أَلْسَانٍ نَدَامَةً Dilə itaət etmək sonra peşman olmaq

deməkdir.

13. Ucadan oxuyun və şifahi şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

الزوجة لزوجها: لماذا تتكلم في أثناء النوم؟

الزوج: لأن هذه الفرصة الوحيدة التي تتركينها لي.

Sözlər:

وَحِيدٌ yeganə, tək danışmaq (يَتَكَلَّمُ) تَتَكَلَّمُ

فُرْصَةٌ fursət ...əsnasında; ... da² (فُرْصٌ) فِي اثْتَاءٍ ...

14. Aşağıdakı sözlərin tərcümələrini deyin:

Parlaq; lüğət; təmiz; mətn; ibarət olan; şaf; problem; müasir; əldə etmə; şərait; başqa; uğur; dilçi; aktiv; səfirlik; xəstə; səbəb; nəticə; il; gün; çətin; qonaq; dəqiqə; fəaliyyət; müstəqil; çarpay.

XIX dər – أَلْدَرْسُ التَّاسِعَ عَشَرَ

زيارة "آتشگاه" (Atəşgah)

في مدينة باكو وعلى مشارفها عدد كثير من المعالم التاريخية والسياحية واني أحب زيارة هذه المعالم. قلت يوم أمس لصديقي: لنذهب الى أتشگاه في يوم السبت وقال إنه ليس مشغولا وسيذهب معي الى هذا المكان التاريخي القديم. تم لقائنا الساعة الثالثة بعد الظهر عند محطة مئزو "كُورُوغُلو" لكي نزر هذا المكان العظيم. ركبنا التاكسي وبعد ٤٠ دقيقة وصلنا "اتشگاه" ودخلناه. تحدث لنا الدليل السياحي داخل المعبد عن تاريخه وقال: " اتشگاه معبد للنار يبعد عن باكو ٣٠ كيلومترا. نشأت معابد النار في القرنين السابع عشر والثامن عشر في أماكن لا تُطفأ فيها النيران التي كانت تحسب موضع اجلال واحترام منذ نشأة الديانة الزرادشتية. فالنار أحد رموزها المقدسة. طوال القرن ال١٨ كانت قد بُنيت قاعات

للعبادة وحجيرات للكهنة. وهناك غرفة للضيوف على طراز غرف الضيوف التقليدية في أبشرون وشرفة فوق المدخل الرئيسي. أقدم مباني هذا المجمع هو الإسطبل.

كما يوجد العديد من الكتابات المنقوشة بالخط الهندي في الحجرات، منها ١٦ كتابة رمزية وقصيدة وجملة منقوشة باللغة السنسكريتية. لقد ظل المعبد مقرا للاجتماعات حتى عام ١٨٨٠ حين مات آخر هندي مقيم فيه، أو ربما رحل إلى وطنه.

أعيد ترميم المعبد عام ١٩٧٥... وقد اعلنت أرض هذا المعبد و ما عليها محمية تاريخية ومعمارية أسمها " معبد اتشكاه " بناء على مرسوم رئاسي صدر في شهر كانون الاول / ديسمبر عام ٢٠٠٧ . وأبواب المعبد اليوم مفتوحة أمام الزائرين ."

(من كتاب "أذربيجان مئة سؤال و جواب"، ٢٠١٠ ، الص. ١٧٥)

Sözlər:

(u) بَعْدَ عَن	uzaq olmaq; ...məsafədə yerləşmək	مُجْمَعٌ	tikinti, kompleks
(- ات) إِسْطَبْلٌ	at tövləsi	(ə) طَفِيٌّ	sönmək
(- ات) كِتَابَةٌ	kitabə	يُوجَدُ	...vardır
(مَقَارٌ) مَقَرٌّ	iqamətgah	(يَظَلُّ) ظَلٌّ	(mövcud olmaqda) davam etmək; qalmaq; davam etmək
(- ات) إِجْتِمَاعٌ	görüş, toplantı	(شُرْفٌ) شُرْفَةٌ	balkon; terras

رَحَلَ (ə)	səfər etmək; çıxıb getmək	مَرَسِيمٌ (مَرَسِيمٌ)	qərar; fərman
أَعِيدَ التَّرْمِيمُ	(yenidən) təmir etmək	مَحْمِيَّةٌ	qoruq
أُعْلِنَ	elan edilmək	زَائِرٌ	ziyarətçi
صَدَرَ (u)	çıxmaq (qərar, əsər və s.)	سَيَّاحِيٌّ	turist (sifət)
قُلْتُ	dedim	عَظِيمٌ	böyük; əzəmətli
لِنَذْهَبَ	gəl gedək	زَرَادُشْتِيٌّ	zərdüşt (sifət)
حُطُوطٌ (حُطُوطٌ)	xətt; yazı	مُقَدَّسٌ	müqəddəs
مَشَارِفُ الْمَدِينَةِ	şəhər kənarı	أَقْدَمُ	ən qədim
مَعَالِمٌ	görməli yer	مَنْقُوشٌ	oyulmuş, naxış açılmış
(أَمَاكِنُ ، أَمَكِنَةٌ) مَكَانٌ	məkan	هِنْدِيٌّ	hind (isim və sifət)
(-ات) مَحَطَّةٌ	stansiya	آخِرٌ	son; sonuncu
(أَدْلَاءٌ) دَلِيلٌ	bələdçi	مُقِيمٌ	yaşayan; rezident
(مَعَابِدٌ) مَعْبَدٌ	məbəd	مِعمَارِيٌّ	memarlıq
(نِيرَانٌ) نَارٌ	od	مَفْتُوحٌ	açıq
(مَوَاضِعٌ) مَوْضِعٌ	yer; mövqe	رِئَاسِيٌّ	prezident (sifət)
إِجْلَالٌ	dərin hörmət	(مَدَاخِلٌ) مَدْخَلٌ	giriş
نَشْأَةٌ	nəşət; yaranma	دِيَانَةٌ	din; dini etiqad
(-ات) قَاعَةٌ	zal	بِنَاءٌ عَلَى	...əsasən, ...əsaslanaraq
عِبَادَةٌ	ibadət	طَوَالَ boyunca
حُجَيْرَةٌ	hücrə, kiçik otaq	عَلَى طَرَازٍ tərzində

كَاهِنٌ (كَهَنَةٌ)	kahin	حِينَ	o zaman ki...
(الْمَبَانِي؛ مَبَانٍ) مَبْنَى	tikili; bina	كَمَا أَنَّ	habelə
مَدَاخِلُ (مَدَاخِلٌ)	giriş		

1. Saatların ifadəsi

Saatları ifadə etmək üçün ərəb dilində Azərbaycan dilindən fərqli olaraq miqdar deyil, **sıra saylarından** istifadə olunur. Ərəb dilində saatlar **السَّاعَةُ** “saat” sözünün sonrakı sıra sayı ilə uzlaşan təyini söz birləşməsi şəklində ifadə olunur. Məsələn:

السَّاعَةُ الْخَامِسَةُ Saat 5-dir ; السَّاعَةُ الْعَاشِرَةُ تَمَامًا Saat 10 tamamdır.

“Dəqiqə”lər "دَقَائِقُ" (دَقِيقَةٌ) “saat”dan sonra gələrək miqdar sayları ilə ifadə olunur.

1) “...qalmışdır” dedikdə **إِلَّا** – siz⁴ ədatından istifadə olunur.

Bundan sonra gələn miqdar sayı təsirlik halda olur. **إِلَّا** ədatı “saat” və “dəqiqə” sözləri arasında işlənir. Məsələn:

السَّاعَةُ الرَّابِعَةُ إِلَّا خَمْسَ دَقَائِقَ Saat 4 - ə 5 dəqiqə qalıb.

السَّاعَةُ الثَّلَاثَةُ إِلَّا إِحْدَى عَشْرَةَ دَقِيقَةً Saat 3 - ə 11 dəqiqə qalıb.

فِي السَّاعَةِ السَّابِعَةِ إِلَّا عِشْرِينَ دَقِيقَةً Saat 7 - yə 20 dəqiqə qalmış.

2) “... işləmişdir” dedikdə **دَقِيقَةً** “dəqiqə” **سَاعَةً** “saat” sözü və bağlayıcısı ilə əlaqələndirilir. Məsələn:

السَّاعَةُ الثَّمَانَةُ وَاثْنَتَا عَشْرَةَ دَقِيقَةً Saat 9 - a 12 dəqiqə işləyib.

“15 dəqiqə” əvəzinə çox vaxt **رُبْعٌ** “rüb” (¼) sözü işlədilir. Məsələn:

فِي السَّاعَةِ السَّادِسَةِ وَالرُّبْعِ Saat 7 - yə 15 dəqiqə işləmiş.

“Yarı” sözü **النِّصْفُ** kəlməsi ilə ifadə olunur. Məsələn:

السَّاعَةُ الْخَامِسَةُ وَالنِّصْفُ Saat 6-nın yarısıdır.

Saat iki cür soruşulur:

كَمْ السَّاعَةُ؟ və ya السَّاعَةُ كَمْ؟

Ərəb dilində saati ifadə etmək üçün günün vaxtını dəqiqləşdirmək tələb olunur:

(فِي الْمَسَاءِ) مَسَاءً səhər (vaxtı); (فِي الصَّبَاحِ) صَبَاحًا axşam (vaxtı); (فِي الظُّهْرِ) ظُهُرًا günorta (vaxtı); بَعْدَ الظُّهْرِ günortadan sonra.

وَصَلْنَا إِلَى بَاكُو فِي السَّاعَةِ الرَّابِعَةِ بَعْدَ الظُّهْرِ Bakıya günortadan sonra saat 4-də gəlib çatdıq.

2. Feillərin arzu forması və onun məqsəd budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlədə işlədilməsi

Arzu forması feilin xəbər şəklindən düzələrək bir sıra mənə çalarlarının ifadəsinə xidmət edir. Arzu forması indiki-gələcək zaman əsasında yaranır. [u] şəxs sonluğu [ə] ilə əvəz edilir, uzun saitlərdən sonra [ن] atılır, II və III şəxs cəm müzəkkərdə atılan

[ن]- un yerinə oxunmayan əlif hərfi yazılır. Bu dəyişiklikləri شَرِبَ [ن]- un yerinə oxunmayan əlif hərfi yazılır. Bu dəyişiklikləri (ə) “içmək” feilinin arzu formasının təsrifində nəzərdən keçirək:

أَشْرَبَ؛ تَشْرَبُ (تَشْرَبِي)؛ يَشْرَبُ (تَشْرَبُ)؛ نَشْرَبُ؛ تَشْرَبُوا (تَشْرَبْنَ)؛ يَشْرَبُوا

(يَشْرَبْنَ)؛ تَشْرَبَا؛ يَشْرَبَا؛ (تَشْرَبَا)

Arzu forması xüsusi şəkildə məqsəd budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlələrdə tətbiq edilir. Məqsəd budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlələrdə budaq cümlə həm əvvəldə, həm də baş cümlədən sonra gələ bilər. İkinci növə daha çox təsadüf olunur. Baş və budaq cümlələr arasında aşağıdakı bağlayıcılar işlənir: حَتَّى؛ لِكَيْ؛

لِكَيْلَا؛ (لِ+أَنْ+لَا) لِئَلَّا؛ كَيْلَا؛ ...üçün ki; ...ötrü ki; ...görə ki; ...ki. Bu bağlayıcıların inkar formasından da istifadə olunur: كَيْلَا؛

أَلَّا (أَنْ+لَا) ...üçün ki; ...ötrü ki; ...görə ki -ma/-mə (inkar). Məsələn:

ذَهَبَ مُرَادٌ إِلَى مَكْتَبَةِ الْجَامِعَةِ لِيَقْرَأَ الْكِتَابَ الْمَذْكُورَ. Murad adı çəkilməmiş kitabı oxumaq üçün universitetin kitabxanasına getdi.

سَافَرَ إِلَى مِصْرَ لِكَيْ يَزُورَ مَكْتَبَةَ الْإِسْكََنْدَرِيَّةِ. İsgəndəriyyə kitabxanasını ziyarət etmək üçün Misrə səfər etdi.

خَرَجَ مِنَ الْعُرْفَةِ كَيْلًا يَسْمَعُ مَلَامَنَا. Danlağımızı eşitməmək üçün o, otaqdan çıxdı.

3. Bağlayıcısız təyin budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlə

Baş cümlənin budaq cümlə ilə təyin edilməli üzvü qeyri-müəyyənlikdə olduqda, budaq cümlə bağlayıcı olmadan, bilavasitə təyinlənən sözdən sonra gəlir. Baş cümlə ilə budaq cümlə arasındakı tabelilik əlaqəsi budaq cümlədəki feili xəbərin təyin edilən üzvlə “uzlaşdırılması” və ya “aid əvəzlilikləri” vasitəsilə yaranır. Məsələn:

قَرَأْتُ كِتَابًا طُبِعَ فِي أَوَائِلِ الْقَرْنِ الْمَاضِي. Keçən əsrin əvvəllərində çap olunmuş bir kitabı oxudum.

O، Kuveytin “Əl-Arabi” jurnalında nəşr ediləcək (bir) məqalənin müəllifidir. إِنَّهُ مُؤَلِّفُ مَقَالَةٍ سَتُنَشَرُ فِي مَجَلَّةِ "الْعَرَبِيَّةِ" الْكُوَيْتِيَّةِ.

Nümunələrdən də görüldüyü kimi, bu mürəkkəb cümlə növü dilimizə sadə cümlə şəklində tərcümə olunur və bağlayıcısız təyin budaq cümləsi tərcümə zamanı feili sifət və ya feili sifət tərkibləri şəklində ifadə olunur. Nümunələrdə baş və budaq cümlələr arasındakı əlaqə budaq cümlədəki feili xəbərin təyin edilən üzvlə “uzlaşdırılması” hesabına formalaşır.

Bağlayıcısız təyin budaq cümləsi baş cümləyə “aid əvəzliyi” vasitəsilə də bağlanır. (Bu haqda bağlayıcılı təyin budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlə bəhsində məlumat verilib.) Aid əvəzlilikləri cümlənin müxtəlif üzvləri ilə işlədilə bilər. Məsələn:

إِنَّهُ كَاتِبٌ عَرَبِيٌّ شَهِيرٌ لَهُ سِلْسِلَةٌ مِنَ الرِّوَايَاتِ التَّارِيخِيَّةِ. Həqiqətən o, tarixi romanlar silsiləsi olan məşhur bir ərəb yazıçısıdır.

إِنَّهَا طَالِبَةٌ عَرَبِيَّةٌ لَا أَعْرِفُ اسْمَهَا حَتَّى الْآنَ. Bu indiyədək adını bilmədiyim bir ərəb talibədir.

قَرَأْنَا مَقَالََةَ شَيْخَةٍ لَسْنَا عَلَى عِلْمٍ بِحَيَاتِهِ وَنَشَاطِ مُؤَلَّفِهَا. Müəllifinin həyat və fəaliyyətindən xəbərsiz olduğumuz maraqlı bir məqaləni oxuduq.

4. I bab feillərinin ismi fail və ismi məfulları

İsmi fail **إِسْمُ الْفَاعِلِ** və ismi məfullar **إِسْمُ الْمَفْعُولِ** feillərdən sabit formalar üzrə düzələrək dilimizə feili sifət və ya feili sifət tərkibləri şəklində tərcümə olunur.

I bab feillərinin ismi faili **فَاعِلٌ** modeli üzrə düzəlir və işi və ya hərəkəti icra edəni bildirir. İsmi faillər təqribən indiki zaman feili sifətlərinə uyğun gəlir. Məsələn:

شَكَرَ təşəkkür etmək → شَاكِرٌ təşəkkür edən
ذَهَبَ getmək → ذَاهِبٌ gedən
سَمِعَ eşitmək → سَامِعٌ eşidən və s.

İsmi məful təsirli feillərdən **مَفْعُولٌ** forması üzrə düzəlib görülmüş işi, feilin ifadə etdiyi hərəkətin nəticəsini sifət şəklində bildirir. İsmi məfullar təqribən keçmiş zaman feili sifətlərinə uyğun gəlir. Məsələn:

فَقَدَ itirmək → مَفْقُودٌ itirilmiş

ذَكَرَ qeyd etmək; zikr etmək; adını çəkmək → مَذْكُورٌ qeyd edilmiş; zikr edilmiş; adı çəkilmiş; نَشَرَ nəşr etmək → مَنشُورٌ nəşr edilmiş və s.

Dörsamitli feillərin I babın ismi-faili **مُفَعَّلٌ** məfulu isə **مُفَعَّلٌ** modeli üzrə düzəlir. Məsələn:

تَرْجَمَ tərçümə etmək → مُتَرْجِمٌ tərçümə edən; tərçüməçi

تَرَجَّمَ tərçümə etmək → مُتَرَجِّمٌ tərçümə olunmuş

Ərəb dilində feili sifətlərdən (ismi - fail və ismi - məfullarda) hərəkət bildirən ismi xəbərlər kimi geniş istifadə olunur. Məsələn:

لَيْلَى سَامِعَةٌ. Leyla eşidir (hərfən: eşidəndir)

هَذِهِ الْمَقَالَةُ مَنَشُورَةٌ. Bu məqalə nəşr olunub.

Təsirli feillərdən düzələn feili sifətlərin – xəbərlərin vasitəsiz tamamlıqla işlədilməsini aşağıdakı misalla göstərmək olar. Məsələn:

مُرَادٌ سَامِعٌ كَلِمَاتِنَا. Murad bizim sözlərimizi eşidir.

İndiki zaman mənalı feili sifətlərdən – ismi failərdən hərəkəti danışıq anına aid etmək üçün də geniş istifadə olunur. Məsələn:

نَحْنُ شَاكِرُونَ. Biz (indi) təşəkkür edirik.

لَيْلَى وَ زَيْنَبُ كَاتِبَتَانِ. Leyla və Zeynəb (indi) yazırlar.

Eyni zamanda ismi - fail və ismi - məfullardan uzlaşan təyini söz birləşmələrinin təyinləri kimi də istifadə olunur. Məsələn:

الْمَقَالَةُ الْمَنَشُورَةُ nəşr edilmiş məqalə

هَذِهِ الطَّالِبَةُ الْمَذْكُورَةُ bu adı çəkilmiş talibə

تَلْمِيذٌ ذَاهِبٌ إِلَى الدَّرْسِ dərşə gedən bir şagird və s.

İsmi - fail və məfulların bir qismi tarixi inkişaf nəticəsində isim mənası kəsb etmişdir: كَاتِبٌ yazıçı, عَالِمٌ alim, مَعْلُومَاتٌ məlumat, مَكْتُوبٌ məktub və s.

5. كَانَ feili və onun köməkçi feil kimi işlədilməsi

كَانَ (u) boş feillər qrupuna aid olub əsl mənası “mövcud olmaq”; “haradasa olmaq” dır. Bu feil dildə çox işləndiyinə görə onun hər iki zamanda təsrifini yadda saxlayaq:

كُنْتُ، كُنْتَ (كُنْتُ)، كَانَ، كَانَتْ، كُنَّا، كُنْتُمْ (كُنْتُمْ)، كَانُوا (كُنْ)، كُنْتُمَا،
كَانَا (كَانَتَا)

Tərcüməsi: oldum /idim, oldun/idin, oldu/idi və s.

أَكُونُ، تَكُونُ (تَكُونِينَ)، يَكُونُ (تَكُونُ)، نَكُونُ، تَكُونُونَ (تَكُنْ)، يَكُونُونَ
(يَكُنْ)، تَكُونَانِ، يَكُونَانِ (تَكُونَانِ)

Tərcüməsi: oluram/olaram, olursan/olarsan, olur/olar və s.

.Keçən ay Misirdə idim. كُنْتُ فِي مِصْرَ فِي الشَّهْرِ الْمَاضِي.

O, bir neçə saatdan sonra evində olacaq. سَيَكُونُ فِي بَيْتِهِ بَعْدَ عِدَّةِ سَاعَاتٍ

كَانَ feili aşağıdakı hallarda “köməkçi” vəzifələrdə işlədilir:

1) Müxtəlif zaman əlaqələrini ifadə etmək üçün:

a) كَانَ + يَفْعَلُ – keçmiş davamedici zaman

Bu tərkib hərəkətin bitmədiyini və ya uzun zaman davam etdiyini bildirir:

كَانَ مُرَادٌ يَعْرِفُ شَيْئًا كَثِيرًا عَنْ حَيَاتِهَا. Murad onun həyatı haqqında çox şey bilirdi. (bilərdi)

إِنَّهُمَا كَانَا يَذْكُرَانِ اسْمَهُ دَائِمًا. Onlar (ikisi) daima onun adını çəkirdilər (çəkərdilər).

b) كَانَ + قَدْ + فَعَلَ – uzaq keçmiş zaman

كَانَ الطُّلَّابُ قَدْ سَمِعُوا ذَلِكَ الْإِسْمَ أَلْفَ مَرَّةٍ وَمَرَّةٍ. Tələbələr bu adı min dəfələrlə eşitmişlər.

(Dərsimizlə əlaqədar olaraq bu konstruksiya qeyd etməklə kifayətlənirik.)

2) Biz çox sabit leksik birləşmələrin tərkib hissəsi olaraq:

كَانَ عَلَى عِلْمٍ بِ... (nəyi isə) bilmək (hər fən: nəyi isə bilmədə olmaq), xəbərdar olmaq

كَانَ عَلَى الْإِمَامِ بِ... (nəyi isə) bilmək (hər fən: nəyi isə bilmədə olmaq), xəbərdar olmaq

3) Ad qruplu sözlərlə tərkibi xəbər əmələ gətirdikdə “... idim”, “...idin”, “...idi” və s. bildirir. Belə tərkiblərin ad hissəsi

təsirlik halda olur. Məsələn:

كَانَتْ هَذِهِ الشَّابَّةُ طَالِبَةً مُجْتَهِدَةً. Bu qız çalışqan talibə idi.

إِنَّهُمْ كَانُوا كُتَّابًا مَشْهُورِينَ. Həqiqətən, onlar məşhur yazıçılar idilər.

كَانَ حُسَيْنٌ رِيَاضِيًّا مَعْرُوفًا فِي بَلَدِهِ. Hüseyin öz ölkəsində tanınmış bir idmançı idi.

ÇALIŞMALAR

1. Mətnin sözlərini əzbər öyrənin.

2. Ərəb dilinə yazılı şəkildə tərcümə edib hərəkələyin:

Adı çəkilmiş bu məkanın gözəlliyi; bələdçinin “Atəşgah”a dair maraqlı məlumatları; Azərbaycan respublikasının görməli yerləri; bu ərəzidə yeni dini inancın meydana gəlməsi; ibadətəin əhəmiyyəti; hind dilində yazılmış qədim kitabələr; bu məbədin kahinlərinin həyatı haqqında bir kitab; şəhər kənarında yerləşən çoxlu ev; metro stansiyalarının yaxınlığında yaşayan sakinlərin problemləri; 1925-ci ildə müstəqil elan edilmiş bu respublika.

3. Ucadan oxuyun və şifahi şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

الساعة الخامسة. الساعة الثانية والنصف. متى سندهب الى الجامعة؟ سأذهب الى الجامعة في الساعة التاسعة وعشرين دقيقة صباحا. إنهم رجعوا الى بيتهم في الساعة العاشرة إلا احدى عشرة دقيقة في المساء. شرعت ليلى في قراءة هذا الكتاب في الساعة السابعة وعشر دقائق. كم الساعة الآن؟ الساعة الثامنة إلا أربع دقائق صباحا.

4. حَضَرَ (u) gəlmək; رَجَعَ (i) qayıtmaq; كَتَبَ (u) yazmaq; فَقَدَ (i) itirmək; سَمِعَ (ə) eşitmək feillərini arzu formasında şifahi şəkildə təsrif edin.

5. Ərəb dilinə yazılı şəkildə tərcümə edib hərəkələyin:

1) Biz adı çəkilmiş bu gözəl məkanı ziyarət etmək üçün saat 3

–də şəhərin mərkəzində görüşdük. 2) Murad meyvə dərmək üçün ağaca dırmandı (تَسَلَّقَ). 3) Onlar kəndə getmək üçün səhər saat 6-da taksiyə mindilər. 4) Leyla bu məsələdən xəbərdar olmaq üçün dostlarının yanına gəldi. 5) O, ağrını hiss etməmək üçün dərman qəbul etdi (تَتَاوَلَ). 6) Adı çəkilməmiş kitabı götürmək üçün Məryəm və Fuad universitetin kitabxanasına getdi. 7) Bu işi etmək üçün o, zalı tərək etdi. 8) Evə qayıtmaq üçün Fuad saat 7-də zalı tərək etdi.

6. Aşağıdakı feillərin zamanlarını və formalarını təyin edin:

حَضَرْتُ؛ نَفَقْتُ؛ تَذَكَّرَا؛ يُحَسِّبُ؛ سَوْفَ أَنْظُرُ؛ سَيَذَكُرُنَ؛ سَمِعُوا؛ شَارَكْنَا؛
ذَكَرْتُمَا؛ نَزُرُ؛ يَتَكَلَّمُ؛ يَذْهَبُنَ؛ يُجِيبُونَ؛ وَصَلْنَا؛ لَسْتُ؛ سَيَبْلُغُ؛ يَعْرِفُونَ.

7. Hərəkələyin və Azərbaycan dilinə yazılı şəkildə tərcümə edin:

هذه أم فقدت ابنها في نزاع قراباخ. قرأت جملة صعبة ما فهمت مفادها. إنه رياضي شهير قد شارك في الألعاب الأولمبية. أحضرت صديقتي لي طعاما لذيذا لا أعرف اسمه. نظر مراد باستغراب الى عجيبة قد سمع عنها شيئا كثيرا. رحل هذا الرجل الى بلد ما كان فيه فيما قَبْلُ (əvvəllər). ركب هذه السيارة طبيب يعمل (عَمِلَ) (işləmək) في المستشفى الخاص. هذا ريف يبعد عن المدينة ٢٠٠ كيلومتر.

8. Verilmiş sözlər arasından ismifail və ismi-məfulları seçin onların kök hərflərini göstərin:

مَسْحُورٌ məşğul; دَافِعٌ itələyən; مَدْفَعٌ top; سَحَابٌ bulud(lar); مَسْحُورٌ sehirlənmiş; مَلْعَقَةٌ qaşiq; غَامِضٌ qaranlıq; aydın olmayan; مَفْتُونٌ məftun edilmiş; رُجُوعٌ qayıtma; رُحَامٌ mərmər; مَرَصُوفٌ şəkil çəkən; مَرَصُوفٌ düzgün yerləşdirilmiş; رَاقِبٌ qorxudan; رَافِدٌ kömək edən; حَقِيقَةٌ həqiqət; مُسَلْسَلٌ zəncirə bərkidilmiş

9. Aşağıdakı feillərdən ismi-fail və ismi-məfullar düzəldin:

عَرَفَ (i) bilmək; حَسَبَ (u) saymaq; hesablamaq; حَسَدَ (u) həsəd

aparmaq; قَدَفَ (ə) sehirləmək; شَحَنَ (ə) yükləmək; doldurmaq; قَدَفَ (i) atmaq; tullamaq; كَلَّمَ (i) yaralamaq; مَشَطَ (u) saçları daramaq; خَطَفَ (ə) tutmaq; yapışmaq.

10. Ərəb dilinə yazılı şəkildə tərcümə edib hərəkələyin:

1) Onun atası əvvəllər məşhur bir mühəndis idi. 2) Həqiqətən, onlar (müz.) bu ərəb ölkələrinin tarixindən xəbərdar idilər. 3) Dünən saat 5 - də dostumgildə idim. 4) Biz bu kitabları böyük maraqla (بِأَهْتِمَامٍ) oxuyurduq. 5) Sən bilirsənmi ki, Leyla və Murad dünən saat 3- də mərkəzi kitabxanaya gədirdilər? 6) Mən bu kitabı dəfələrlə oxumuşam (مِرَارًا وَ تَكَرَّرًا). 7) O, burada 16.15-də olacaq. 8) Məlumdur ki, onun yazdığı sonuncu roman maraqlı idi.

11. Aşağıdakı mətni hərəkələyin və yazılı şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

"كان أبو بكر الرازي طبيبا وعالما وباحثا وشاعرا وموسيقارا. وهو من العقول العربية المبدعة التي شاركت في تقدم العلم وخدمة الإنسان... مكان ميلاده قرب طهران، عاش في النصف الأخير من القرن التاسع الميلادي والنصف الأول من القرن العاشر الميلادي.

وقد أصبح الرازي رئيسا لمستشفى مدينة " الرّي " فترة من الزمن. ثم سافر إلى بغداد حيث أشرف على إدارة مستشفى بغداد في ذلك الوقت. وقد اهتم الرازي بعلم الكيمياء وقادته بحوثه الى اكتشاف حامض الكبريت. وفي مجال الطب كان أول من استخدم أوتار العود في خياطة الجروح الداخلية. وكان أول من وصف مرض الجدري ومرض الحصبة.

(من كتاب "تعليم اللغة العربية لغير الناطقين بها"، ١٩٩٢، الص. ٦٢.)

Sözlər:

(i) (يَعِيشُ) عَاشَ	yaşamaq	(رُؤَسَاءُ) رَئِيسٌ	başçı
(يُصْبِحُ) أَصْبَحَ	çevrilib olmaq	فَتْرَةٌ	müddət

(يُسَافِرُ) سَافَرَ	səfər etmək	(بُحُوثٍ) بَحَثَ	tədqiqat
(يُشْرِفُ) أَشْرَفَ	idarə etmək; rəhbərlik	اِكْتِشَافٌ	kəşf etmə; kəşf etmək; başında durmaq
عَلَى			sulfat turşusu
(يَهْتَمُّ) أَهْتَمَّ بِـ	marqlanmaq	خَامِضُ الْكِبْرِيتِ	
(u) (يُقُودُ) قَادَ	gətirib çıxartmaq (mətndə)	(- اَتْ) مَجَالٌ	sahə
(يَسْتَحْدِمُ) اسْتَحْدَمَ	istifadə etmək	(أَوْتَارٌ) وَتَرَ	sim
(i) (يَصِفُ) وَصَفَ	təsvir etmək; təyin etmək; xarakterizə etmək	(عِيدَانٌ، أَعْوَادٌ)	ud
		عُودٌ	
		خِيَاطَةٌ	(tikiş) tikmə
(مَوَالِيدُ) مِيلَادٌ	doğum	(جُرُوحٌ) جُرِحَ	yara
بَاحِثٌ	tədqiqatçı; alim	(أَمْرَاضٌ) مَرَضَ	xəstəlik
(شُعْرَاءُ) شَاعِرٌ	şair	جُدْرِيٌّ	suçiçəyi xəstəliyi
مُوسِيقَارٌ	musiqiçi	حَصْبَةٌ	qızılca
(عُقُولٌ) عَقْلٌ	ağıl	مُبْدِعٌ	yaradıcı
تَقَدَّمَ	tərəqqi	حَيْثُ	haradakı
(خِدْمَاتٌ) خِدْمَةٌ	xidmət	مَنْ	o kəs ki; o adam ki
		طَهْرَانُ	Tehran

12. Dərsin mətnini yazılı şəkildə tərcümə edin və oxuyun.

13. 11-ci tapşırığın sözlərindən istifadə edərək ərəbcə

5 cümlə yazıb hərəkələyin.

14. Aşağıdakı sözlərin ərəb dilinə tərcümələrini deyin:

Dəqiqə; ağrı; ağ; mövzu; gözəllik; vermək; hiss etmək; buğda;

düyü; ayrılıq; aptek; Atlantik okeanı; sülhsevər; konfrans;
suverenlik; oyunçu; təmsil etmək; qızıl; gümüş; mədəniyyət; qonaq;
açar; nəticə; məscid; il

XX dər – أَلْدَرْسُ الْعِشْرُونَ

في المطعم

أخي الأكبر من رجال الأعمال المعروفين. له علاقاته الواسعة وأصدقائه
الكثيرون في البلدان الأجنبية. منذ عدة أيام وصل مدينتنا صديقان عربيان له.
إسماهما خالد وحسين. إننا استقبلناهما في المطار وذهبنا بهما إلى بيتنا. إنهما
كانا يزوران باكو لأول مرة في عمرهما. بعد أن نالا الضيفان قسطا من الراحة قال
أخي لهما:

" لنذهب لتناول العشاء في مطعم من المطاعم التي تطبخ فيها أطباق
المطبخ الأذري فقط. في رأيي أن مطبخنا ألدّ وأغنى من المطابخ الأخرى. الحقيقة
في أن موارد وطننا وموقعه الجغرافي بين الشرق والغرب عاملان مهمّان في وجود
مطبخ وطني يتّسم بتنوع مأكولاته. إنكما لمّا تأكلتا مثل هذه الاطباق." قبل ضيفانا
هذا الاقتراح بكل سرور. توجهنا الى مطعم فخم واقع على شاطئ بحر الخزر.
بعد ٢٥ دقيقة وصلنا ذلك المكان الجميل. وحينما دخلناه شرع ضيفانا ينظران الى
كل شيء باستغراب. لان الروح الأذرية كانت سائدة في كل ركن. قال أخي: "
إجلسوا، من فضلكم الى هذه المائدة." ثم اقترب منا نادل ورحّب بنا وقدم لنا قائمة
الطعام. وقع اختياري واختيار أخي على "فطيرة باللحم" و"الأرز مع الدجاج".
أما ضيفانا فاختارا "كباب سمك الحفش"، و"فطيرة بالأعشاب الخضراء" و"ورق
العنب المحشي". فسألنا النادل: "ماذا عن المشروبات والحلويات؟" طلبنا جميعا
الماء المعدني. أما الحلويات فوقع اختيارنا جميعا على "شكّرُورًا" و"بُقلاوة". بعد
عدة دقائق كانت طلباتنا جاهزة على المائدة. و تناولنا العشاء في جو من المودة
والصداقة.

إن أطباق المطبخ الأذريّ أعجبت ضيفينا بشكل تامّ. إنهما اعترافا بالذوق الرفيع لشعبنا في الأكل وبالمدّاق الجيّد للأطباق الأذريّة. و في الختام شكرنا الضيفان العربيّان على هذه الضيافة.

Sözlər

يَسْتَقْبِلُ (يَسْتَقْبِلُ)	qarşılamaq	أَذْوَقُ (أَذْوَقُ)	zövq
ذَهَبَ بِـ (ə)	aparmaq	مَطَاعِمُ (مَطَاعِمُ)	restoran
طَبَخَ (u)	bişirmək	أَرْوَاحُ رُوحُ (أَرْوَاحُ رُوحُ)	ruh (müən.)
يَنَالُ نَالَ قِسْطًا مِّنَ الرَّاحَةِ (يَنَالُ)	bir qədər dincəlmək	أَرْكَانُ رُكْنُ (أَرْكَانُ رُكْنُ)	künc
يَخْتَارُ (يَخْتَارُ)	seçmək	مَوَائِدُ (مَوَائِدُ)	yemək stolu
يَتَسَمَّ (يَتَسَمَّ)	fərqlənmək; səciyələnmək	نَادِلُ (نَادِلُ)	ofisiant
أَكَلَ (u)	yemək	مَشْرُوبَاتُ (مَشْرُوبَاتُ)	içkilər
قَبِلَ (ə)	qəbul etmək	حَلْوِيَّاتُ (حَلْوِيَّاتُ)	şirniyyat
يَتَوَجَّهُ (يَتَوَجَّهُ)	yönəlmək; istişamətlənmək	مِيَاءُ (مِيَاءُ)	su
جَلَسَ (i)	oturmaq; əyləşmək	أَتَ (أَتَ) طَلَبُ	istək; tələb
يَقْتَرِبُ (يَقْتَرِبُ)	yaxınlaşmaq	أَكَلَ (أَكَلَ)	(yemək) yemə dad
يُرَجِّبُ (يُرَجِّبُ)	salamlamaq	مَدَاقُ (مَدَاقُ)	
(يَقْدِمُ) قَدَّمَ	təqdim etmək	أَلْأَرْزُ مَعَ أَلْدَجَاجِ (أَلْأَرْزُ مَعَ أَلْدَجَاجِ)	cücə plov
يَقَعُ وَقَعَ الْإِخْتِيَارُ (يَقَعُ)	seçmək	كَبَابُ سَمَكِ (كَبَابُ سَمَكِ)	ağ balıq kababı
عَلَى (عَلَى)		أَلْحُفْشِ (أَلْحُفْشِ)	
يَتَنَاوَلُ (يَتَنَاوَلُ)	şam yeməyi yemək	فَطِيرَةٌ (فَطِيرَةٌ)	göy qutabı

	(qəbul etmək)	بِالْأَعْتَابِ الْحَضْرَاءِ	
(يُعْجَبُ) أَعْجَبَ	heyrləndirmək xoşuna gəlmək	(رَجَالٌ) رَجُلٌ الْأَعْمَالِ	iş adamı
(يُعْتَرَفُ) إِعْتَرَفَ بِـ	etiraf etmək	قَائِمَةُ الطَّعَامِ	menyu
(-اَتُّ) مَطَارٌ	hava limanı	فَطِيرَةٌ بِاللَّحْمِ	ət qutabı
(أَطْبَاقٌ) طَبَقٌ	qab; yemək	وَرَقٌ الْعِنَبِ الْمَحْشِيِّ	yarpaq dolması
(مَوَارِدٌ) مَوْرِدٌ	resurs	فَحْمٌ	dəbdəbəli
(مَوَاقِعُ) مَوْقِعٌ	mövqe	سَائِدٌ	hökm sürən
(عَوَامِلٌ) عَامِلٌ	amil	مَعْدِنِيٌّ	mineral
تَنْوَعٌ	çəşid çoxluğu; müxtəliflik	رَفِيعٌ	yüksək; incə
مَأْكُولَاتٌ	qida məhsulları; yeyəcəklər	خِتَامٌ	son
(-اَتُّ) إِقْتِرَاحٌ	təklif	لِلْأَوَّلِ مَرَّةٍ	ilk dəfə
ضِيَافَةٌ	qonaqlıq; qonaqpərvərlik	جَمِيعًا	hamılıqla
		فِي جَوِّ مِ الْمَوَدَّةِ وَالصَّدَاقَةِ	səmimi atmosferdə , dostluq şəraitində

1. Feillərin şərt forması və onun işlədilmə şəraiti

Feillərin şərt forması indiki-gələcək zaman formasının əsasında yaranır:

[ʔ] sonluğu [ʔ] – ilə əvəz olunur, uzunluqlardan sonra gələn ن

isə düşür. Feilin şərt formasında təsrifini دَخَلَ (u) “daxil olmaq” feili nümunəsində göstərək:

أَدْخُلُ، تَدْخُلُ (تَدْخُلِي)، يَدْخُلُ (تَدْخُلُن)، نَدْخُلُ، تَدْخُلُوا (تَدْخُلْنَ)، يَدْخُلُوا (يَدْخُلْنَ)، تَدْخُلَا، يَدْخُلَا (تَدْخُلَا).

Şərt forması aşağıdakı şəraitdə işlənir:

1) لَمْ “- ma/mə” inkar ədatından sonra. Məsələn:

لَمْ نَذْهَبْ إِلَى الْبَيْتِ. Biz evə getmədik; لَمْ أَشْكُرْ Təşəkkür etmədim; لَمْ يُتَرْجَمَنَّ هَذِهِ الْمَقَالَةَ. Onlar (müən.) bu məqaləni tərcümə etmədilər; لَمْ يَشْعُرُوا بِالْأَلَمِ. Onlar (müz.) ağrı hiss etmədilər.

2) لَمَّا “hələ ... ma/mə” inkar ədatından sonra Məsələn:

لَمَّا أَكْتُبُ شَيْئًا عَنْ هَذَا. Mən bu haqda hələ heç nə yazmamışam; لَمَّا يَحْضُرُ مُحَاضِرَةٌ هَذَا الْعَالَمِ. O, bu alimin mühazirəsində hələ iştirak etməyib.

3) İnkarlı əmrin (qadağan forması) yaranmasında. Məsələn:

لَا تُتَرْجِمُ ، (لَا تُتَرْجِمِي)، لَا تُتَرْجِمُوا (لَا تُتَرْجِمْنَ)، لَا تُتَرْجِمَا.

Tərcüməsi: sən tərcümə etmə (müz. və müən.); siz tərcümə etməyin (müz. və müən.); siz ikiniz tərcümə etməyin.

4) لَ “qoy” ədatı ilə düzələn I və III şəxsə aid “təsviri” əmrin yaranmasında. Məsələn:

لَاَدْخُلُ، لِيَدْخُلُ (لِيَدْخُلِي)، لِيَدْخُلُوا (لِيَدْخُلْنَ)، لِيَدْخُلَا، لِيَدْخُلَا (لِيَدْخُلَا).

Tərcüməsi: qoy daxil olum; qoy daxil olsun (müz. və müən.); qoy biz daxil olaq; qoy onlar daxil olsunlar (müz. və müən.); qoy onlar ikisi daxil olsunlar (müz. və müən.).

Şərt formasından şərt budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlədə də istifadə olunur ki, bu haqda gələcək dərslərdə geniş məlumat veriləcəkdir.

2. Zaman budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlə

Zaman budaq cümləsi zərflik budaq cümlələrinə aiddir. Ərəb

Tərcüməsi: sən daxil ol (müz. və müən.); siz daxil olun (müz. və müən.); siz ikiniz daxil olun

إِزَجَّ (إِزَجِّي)، إِزَجُّوا (إِزَجِّنْ)، إِزَجَّا (i) qayıtmaq:

Tərcüməsi: sən qayıt (müz. və müən.); siz qayıdın (müz. və müən.); siz ikiniz qayıdın

Birinci bab feillərinin əmr formasındakı həmzələr birləşdiricidir.

Dördkök samitli feillərin I babının əmr formasına gəlincə, burada indiki-gələcək zaman preformativlərinin atılmasına baxmayaraq söz sükunla başlamadığına görə heç bir əlavəyə ehtiyac olmur. Feilin sonunda isə şərt formasına məxsus dəyişikliklər baş verir. Məsələn:

تَرَجَّمْ (تَرَجِّمِي)، تَرَجِّمُوا (تَرَجِّمْنَ)، تَرَجِّمًا tərcümə etmək:

Tərcüməsi: sən tərcümə et (müz. və müən.); siz tərcümə edin (müz. və müən.); siz ikiniz tərcümə edin

4. Sifətin dərəcələrinin morfoloji yolla düzəlməsi

Ərəb dilində sifətin adı, müqayisə və üstünlük dərəcələri vardır. Müqayisə və üstünlük dərəcələri adı dərəcədən **morfoloji** (sabit formalar) və **analitik** (təsviri) üsullarla düzəlir.

Morfoloji yolla yalnız üç kök samiti və müvafiq qısa saitləri, ya da uzun saitdən ibarət yalnız bir əlavəsi olan keyfiyyət bildirən sifətlər dərəcələyə bilir.

Morfoloji yolla düzələn müqayisə dərəcəsi bütün cins və kəmiyyətlər üçün eyni **أَفْعُلْ** formasında olur. Bu ərəb qrammatikasında **إِسْمُ التَّقْضِيلِ** və ya **أَفْعُلُ التَّقْضِيلِ** adlanır.

جَمِيلٌ gözəl → أَجْمَلُ daha gözəl

عَادِلٌ ədalətli → أَعْدَلُ daha ədalətli

صَعْبٌ çətin → أَصْعَبُ daha çətin

Keyfiyyətləri müqayisə edilən tərəflər ayrı-ayrı sözlərlə ifadə olunduqda aralarında **مِنْ** ön qoşması işlənir. Məsələn:

هذه أجمل من ليلى تلك. Bu Leyla o Leyladan daha gözəldir.

اللغة العربية أصعب من اللغة الأذربيجانية. Ərəb dili Azərbaycan dilindən daha çətinidir.

هذا الأستاذ أعدل من ذلك الأستاذ. Bu müəllim o müəllimdən daha ədalətlidir.

II və III kök samitləri eyni olan sifətlərin müqayisə dərəcəsinə həmin samitlər gələcəkdə öyrənəcəyimiz fonetik qanunlara əsasən bir-birilə qovuşduğundan II samitin forma üzrə qəbul edəcəyi [ə] saiti I samitin üzərinə keçir. Məsələn:

مديد uzun → أمدد → أمد daha uzun

قليل az → أقل → أقل daha az

يؤنغول خفيف yüngül → أخفف → أخف daha yüngül

III kök samiti ي olan sifətlərin müqayisə dərəcəsinə sonuncu ي - [əy] səs birləşməsi fonetik dəyişiklik nəticəsində ي - [ə:] - yə keçdiyi üçün bunların müqayisə dərəcəsini أفعى modeli şəklində olur. Məsələn:

سام سامي، سامي هündür, yüksək → أسمي → أسمي daha yüksək, daha hündür.

غني زəngin, varlı → أغني → أغني daha zəngin, daha varlı

أفعل modeli [u] saiti ilə bitdiyi üçün iki hallılar qrupuna aiddir: onun formasını dəyişmiş variantı olan أفعى uzun saitle bitdiyi üçün hallanmayan sözlər qrupuna mənsubdur.

خير “yaxşı” və شر “pis” sözləri adi dərəcədə olmaqlarına baxmayaraq من ön qoşması ilə işləndikdə “daha yaxşı” və “daha pis” mənalarını ifadə edir. Məsələn:

زينب خير (شر) من أختها. Zeynəb bacısından daha yaxşıdır (daha pisdır).

Üstünlük dərəcəsi adətən müəyyənlik şəraitində işlənən, hallanan, cinsə və kəmiyyətə görə dəyişən aşağıdakı modellərə

malikdir:

	Tək	Cəm	Təsniyə
Müzəkkər	أَفْعَلُ	أَفْعَلُونَ / أَفْعَالِ	أَفْعَالِنِ
Müənnəs	أَفْعَلَى	أَفْعَلِيَّاتُ / أَفْعَلُ	أَفْعَلِيَّانِ

أَفْعَلُونَ أَلْمُدْرِسُ الْأَحْسَنُ ən yaxşı müəllim; أَلْمُعَلِّمَانِ الْأَحْسَنَانِ ən yaxşı iki müəllim; أَلْمُدْرِسَةُ الْأَحْسَنُونَ (أَلْمُدْرِسَةُ) ən yaxşı müəllimlər; أَلْمُدْرِسَتَانِ الْأَحْسَنِيَّانِ ən yaxşı iki müəllimə; أَلْمُدْرِسَاتُ الْأَحْسَنِيَّاتُ (أَلْحُسْنُ) ən yaxşı müəllimələr

Çox vaxt müəyyənlikdə işlədilən üstünlük dərəcəsi yerinə görə qeyri-müəyyənlikdə də ola bilər. Məsələn:

إِلَى حَدِّ أَقْصَى (hansısa) böyük ümidlər; أَمَّا كُبْرَى həddə qədər; maksimum dərəcədə

Bir çox ad və ifadələri də göstərmək üçün ərəb dilində üstünlük dərəcəsi istifadə edilir. Məsələn:

أَلْشَّرْقُ الْأَقْصَى Yaxın Şərq; أَلْشَّرْقُ الْأَوْسَطُ Orta Şərq; أَلْشَّرْقُ الْأَدْنَى Uzaq Şərq; أَسِيَا الْأَوْسَطَى Orta Asiya; أَسِيَا الصُّغْرَى Kiçik Asiya/Türkiyə; أَلْقُرُونُ الْوَسْطَى orta əsrlər; أَلْحَدُّ الْأَدْنَى minimum; أَلْحَدُّ الْأَقْصَى maksimum

Keyfiyyət bildirməmələrinə baxmayaraq, “birinci” və “başqa” sözləri ərəb dilində üstünlük dərəcəsi formasında işlənir:

Müzəkkər	Müənnəs
أَلْأَوَّلُ	أَلْأُولَى
أَلْآخِرُ	أَلْآخِرَى
أَلْأَوَّلِيَّانِ	أَلْأَوَّلِيَّاتُ
أَلْآخِرِيَّانِ	أَلْآخِرِيَّاتُ

5. Başlanğıc bildirən köməkçi feillər

Hal və hərəkətin başladığını ifadə etmək üçün ərəb dilində xüsusi bir qrup feillərdən - **أَفْعَالُ الشُّرُوعِ** istifadə olunur. Onlar əsas feillə bir tərkibdə işlədildikdə öz əsl mənalarından az-çox tərçid edilərək əsas feillə ifadə olunan hərəkətin başladığını bildirir. Bura aşağıdakı feillər daxildir:

بَدَأَ (ə) başlamaq; اِبْتَدَأَ başlamaq; طَفِقَ (ə) girişmək; شَرَعَ (ə) başlamaq; قَامَ (u) götürmək; جَعَلَ (ə) etmək; başlamaq; قَامَ (u) qalxmaq; başlamaq; رَاحَ (u) getmək; başlamaq; بَاتَ (i) gecələmək; gecəni keçirmək; başlamaq; صَارَ çevrilib olmaq; başlamaq; أَصْبَحَ səhər olmaq; çevrilib olmaq; başlamaq; أَضْحَى səhər olmaq; başlamaq; أَنْشَأَ tikmək; başlamaq; صَبَّ (u) tökmək; başlamaq.

Tərkibi xəbəri təşkil edən I tərəf – **köməkçi feil keçmiş** zamanda, II tərəf - **əsas feil indiki-gələcək** zamanda olub şəxs baxımından bir-biri ilə uzlaşır. Mübtədə isimlə ifadə edilmişsə, başlanğıc feili mübtədadan əvvəl, əsas feil isə mübtədadan sonra gəlir. Məsələn:

أَخَذْنَا نُنَرِّجُ هَذِهِ الْمَقَالََةَ مِنَ الْعَرَبِيَّةِ إِلَى الرُّوسِيَّةِ. Biz bu məqaləni ərəb dilindən rus dilinə tərçümə etməyə başladığımız.

جَعَلْتُ أُحْتِي تَقْرَأُ هَذِهِ الرِّوَايَةَ بِأَهْتِمَامٍ كَبِيرٍ. Bacım bu romanı böyük maraqla oxumağa başladı.

أَنْشَأَ هَؤُلَاءِ الْعَمَّالُ يَطْلُبُونَ حُقُوقَهُمْ. Bu fəhlələr öz hüquqlarını tələb etməyə başladılar.

Başlanğıc bildirən köməkçi feillər əsas feillərin şəxsləşmə forması ilə işləndiyi kimi məsdər forması ilə də işləyə bilər. Belə hallarda məsdər başlanğıc feili ilə فِي və ya ...بِ ön qoşması vasitəsilə əlaqələndirilir. Məsələn:

شَرَعْنَا فِي فَهْمِ أَهْمِيَّةِ هَذِهِ الْمَسْأَلَةِ. Bu məsələnin əhəmiyyətini başa düşməyə başladığımız.

أَخَذْنَا فِي تَرْجَمَةِ رِوَايَةِ الْكَاتِبِ الْعَرَبِيِّ. Siz ərəb yazıçısının romanını tərçümə etməyə başladınız.

6. Xəbər budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlə

Xəbər budaq cümləsi baş cümlədən sonra gələrək, ona **أَنَّ** – “ki” bağlayıcısı vasitəsilə bağlanır. Baş cümlə əsasən mübtədadan və ya mübtəda qrupundan ibarət olur; bəzi hallarda ona xəbər şəkilçisi kimi işlədilən III şəxs əvəzlilikləri (**هُوَ**، **هِيَ**، **هُم**، **هُنَّ** və **هُمَا**) də əlavə edilir. Məsələn:

أَلْحَقِيقَةُ فِي أَنَّ الْإِنْسَانَ قَادِرٌ عَلَى الْقِيَامِ بِكُلِّ شَيْءٍ. Həqiqətdir (ondadır) ki, insan hər bir şey etməyə qadirdir; **فَضْلُهُ الْأَعْظَمُ أَنَّهُ أَنْشَأَ فِي الشَّرْقِ أَوَّلَ دَوْلَةٍ دِيمُوقْرَاطِيَّةٍ.** Onun ən böyük xidməti odur ki, o, Şərqdə ilk demokratik dövlət yaratdı; **إِعْتِقَادِي أَنَّ اسْتِقْلَالَئَنَا خَالِدٌ.** İnanıram ki, (hərfən: etiqadım budur ki,) müstəqilliyimiz əbədidir.

ÇALIŞMALAR

1. Mətnin sözlərini əzbər öyrənin və onların əsasında beş cümlə yazıb hərəkələyin.

2. Aşağıdakı feilləri şifahi şəkildə şərt formasında təsrif edin:

(**جَلَسَ** (i) oturmaq; **طَبَخَ** (u) bişirmək; **قَبِلَ** (ə) qəbul etmək; **سَأَلَ** (ə) soruşmaq

3. Ərəb dilinə yazılı şəkildə tərcümə edin:

1) Leyla və Şəhla! Bu kitabları götürməyin! 2) Siz bunu məndən tələb etməyin. 3) Fuad, ananı tərək etmə! 4) Mən onun sözlərini eşitmədim. 5) Murad bizi tanımadı. 6) Qoy mən bu əlaqələrin tarixini qeyd edim. 7) Qoy, Zeynəb bizim üçün dadlı bir yemək bişirsin. 8) O hələ bizim sözlərimizin mənasını anlamayıb. 9) Biz hələ bu jurnallara nəzər salmamışıq.

4. Hərəkələyin və yazılı şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

(١) قبل أن نخرج (خَرَجَ) من البيت قال أخي: " لنذهب إلى مطعم

واقع على شاطئ بحر الخزر". (٢) بعد أن فقد مراد عائلته ترك بيروت إلى الأبد (həmişəlik). (٣) كلما أنظر الى هذه الصورة أتذكر (تذكر - يتذكرُ xatırlamaq) أيام الراحة على شاطئ البحر الأحمر. (٤) عندما قرأت ديباچه هذا الميثاق فهمت أهداف المنظمة المذكورة. (٥) منذ أن ترك مراد أذربيجان لم يأكل من أطباق المطبخ الأذريّ (٦). أحضرت أُمي أطعمة مختلفة حتى حضر الضيوف العرب. (٧) حينما قال هذه الكلمات شعر بألم شديد.

5. Aşağıdakı feilləri əmr (inkarsız əmr) formasında yazıb hərəkəlayin:

(i) عَرَفَ (ə) eşitmək; سَمِعَ (ə) eşitmək; طَبَخَ (u) bişirmək; قَبِلَ (ə) qəbul etmək; خَنَدَ (ə) xəndək qazmaq; فَلَصَفَ (ə) filosoqluq etmək; بَلِمَ (ə) bilmək;

6. Ərəb dilinə şifahi şəkildə tərcümə edin:

1) Beş dəqiqə ərzində mənzili tərək et (müz.). 2) Dostlar, bu məqaləni müxtəlif dillərə tərcümə edin. 3) Leyla, zəhmət olmasa, bu kitaba nəzər sal. 4) Murad, mənim üçün bir armud dər. 5) Fuad və Murad, iki dəqiqədən sonra evə qayıdın. 6) Qızım, bu hədiyyəyə görə qardaşına təşəkkür et. 7) Siz (müən.) bunu atanızdan istəyin (tələb edin).

7. Aşağıdakı sifətlərin müqayisə və üstünlük dərəcələrini (bütün cins və kəmiyyətlərdə göstərməklə) yazıb hərəkəlayin:

بَیْرٌ böyük; فَاضِلٌ layiqli; ideal; نَظِيفٌ təmiz; ضَخْمٌ böyük; نَهْجٌ nəhəng; شَدِيدٌ şiddətli; güclü; يَاقِينٌ yaxın

8. Boşluqları müvafiq sözlərlə doldurun, hərəkəlayib Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

- (١) المطبخ الأذريّ (daha ləzzətli və daha zəngin) من المطبخ الأوربيّ.
- (٢) هل أنت على علم بأن تاريخ هذا البلد (daha qədim) من تاريخ بلدان أوربياً؟
- (٣) إن هذا البحر (daha dərin) من ذلك البحر.
- (٤) العمل (ən çətin) هو ترجمة هذه المقالة.
- (٥) من المعلوم أن أبا بكر الرازي من العلماء (ən böyük) للشرقين الأدنى و

الأوسط للقرون الوسطى.

٦) أسرة مراد (daha kasıb) من أسرة فؤاد.

٧) من الواضح أن مستقبله سيكون (daha parlaq) من مستقبلها.

٨) إن منظمة الأمم المتحدة من المنظمات (ən böyük) للعالم.

٩) إن أختي من الطبيبات (ən böyük) لجمهوريتنا.

١٠) إن هذا الموضوع (daha asan) من الموضوع الذي درّسناه

(u) öyrənmək; tədqiq etmək) يوم أمس.

9. Hərəkələyin və yazılı şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

طفق أخي في دراسة هذه المسألة. أما هذا الكتاب الشهير فراح مراد يقرأه منذ ٣ أيام. بعد أن عادت أمي الى البيت أخذت تطبخ الفطيرة بالأعشاب الخضراء. باتت زينب تصف هذه الأحداث (حَدَّثَ (أَحْدَاثٌ) (hadisə) بشكل دقيق. شرعنا في بناء المباني الفخمة و الضخمة. أنشأ أبي وأخي يقطفان البرتقال و المشمش و التفاح. بعد هذه الأحداث بدأنا نترك البلد.

10. Ərəb dilinə yazılı şəkildə tərcümə edib hərəkələyin.

1) İş burasındadır ki, biz qonaqlarımızı hava limanında qarşılamadıq. 2) Həqiqət budur ki, o, ölkəmizin iqtisadi inkişafını etiraf etdi. 3) Onlar əmindirlər ki, (onların etiqatı budur ki,) Azərbaycan mətbəxinin yeməkləri ərəb qonaqların xoşuna gəlib. 4) Onun ən böyük xidməti odur ki, o, ilk dəfə tibb sahəsində daxili yaraları tikmək üçün ud simlərindən istifadə etmişdir. 5) Ən böyük ümidim ((أَمَلٌ (أَمَالٌ)) odur ki, o, gələcəkdə məşhur iş adamlarından biri olacaq.

11. Şifahi şəkildə ərəb dilinə tərcümə edin:

- Salam, Nurəddin! Xoş gördük! Necəsən? Bir aydan bəridir ki, səni görməmişəm (مَا رَأَيْتُكَ). Harada idin?

- Salam, Hüseyin! Sağ ol, hər şey öz qaydasındadır! Mən bir aydan bəridir ki, Azərbaycanda – Bakıda idim. İnternet vasitə-

silə (تَعَرَّفَ (يَتَعَرَّفُ) عَلَيَّ) tanış olduğum (تَعَرَّفَ (يَتَعَرَّفُ) عَلَيَّ) tanış olmaq (عَنْ طَرِيقٍ...) bir dostum məni Bakıya dəvət etdi (دَعَا (يَدْعُو) (u)). Bu Azərbaycanlı dostum Bakıda yaşayır. Mən onun təklifini böyük məmuniyyətlə qəbul etdim və Bakıya səfər etdim.

- Bu çox gözəl xəbərdir. Mən bütün bunlardan xəbərdar deyildim. Bakı xoşuna gəldimi? Onun görməli yerlərini ziyarət etdinmi? Azərbaycan mətbəxinə gəlincə, onun haqqında fikrin nədir?

- Həqiqətən, Bakı şəhəri məni öz gözəlliyi ilə heyran etdi. Fikrimcə, Bakı Qərb və Şərq arasında təmas nöqtəsidir (هَمْرَةُ الْوَصْلِ). Şəhərin görməli yerlərinə gəlincə isə, mən onların çoxunu ziyarət etdim. Bunlar arasında tarixi abidələrin (abidə (أَثَرٌ) (أَثَرٌ) xüsusi yeri vardır. Məni xüsusi şəkildə Qız qalası (بُرْجُ الْعِزَّةِ) və Şirvanşahlar sarayı heyran etdi (مُجْمَعُ قُصُورِ مُلُوكِ شِيرْوَانَ). Qız qalası Bakı şəhərinin rəmzidir. Bəzi tədqiqatçıların fikrincə, o, müdafiə (دِفَاعِيَّةٌ) (sifət)) vasitəsi ((وَسِيلَةٌ (وَسَائِلٌ)) kimi tikilib. Şirvanşahlar sarayı isə, 1420-1460-cı illər arasında Şirvan şahı I Xəlilullahın əmri ilə inşa edilib. 1964-cü ildə Azərbaycan hökuməti elan etdi ((أَعْلَنَ (يُعْلِنُ)) ki, bu kompleks rəsmi tarixi – memarlıq qoruğudur. Azərbaycan mətbəxinə gəlincə isə, onun misli-bərabəri (لَا مِثْلَ ل...) yoxdur. Mən bu mətbəxin bir çox yeməklərinin dadına baxmışam (yemişəm). Həqiqətən, Azərbaycan mətbəxi əsl şərq mətbəxi kimi Avropa mətbəxindən daha ləzzətli və daha zəngindir.

- Dostum, bu maraqlı məlumatlara görə sənə təşəkkür edirəm.

- Dəyməz!

12. Ucadan oxuyun və tərcümə edin:

إِجْلِسَا؛ لَمْ يَأْكُلْ؛ تَطْبُخَانِ؛ لَمَّا تَقَبِلْ؛ لِنَخْرُجْ؛ دَرَسْتُمْ؛ أَشْكُرُوا؛ لَا تَشْكُرُوا؛ لَمْ

يَطْلُبْنِ؛ لِنَرْجِعْ؛ لَمَّا يَسْأَلُوا؛ مَا تَرَكَتُمْ؛ أَنْشَأَ يَرْكَبُ؛ طَفِقْنَا نَسْمَعُ؛ سَأَعْرِفُ.

13. Yazılı şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

"من المؤكد أن فوائد التوقف عن التدخين تبدأ منذ اليوم الأول الذي يقلع

فيه المرء عن التدخين. فمتى توقف عن التدخين بدأ الدم يمتص الأوكسجين بدلاً من غاز أول أكسيد الكربون السام.

وبذلك تستقبل أعضاء الجسم دماً مليئاً بالأوكسجين... والمدخنون الذين يرغبون في الإقلاع عن هذه العادة الذميمة سوف يجدون في رمضان فرصة جيدة للتدريب على ذلك. فإذا كنت، أيها الصائم، تستطيع الإقلاع عن التدخين لساعات طويلة أثناء النهار فلماذا لا تداوم على ذلك؟ وليس هذا صعباً... لكنه يحتاج إلى عزيمة صادقة بالتأكيد". (من مجلة "المَجَرَّة"، العدد ٣١١، أيلول ٢٠٠٨)

Sözlər:

أَقْلَعَ (يُقْلِعُ) عَن	tərgitmək, imtina etmək	تَدْرَبُ عَلَى	alışma, vərdis, bacarıq
تَوَقَّفَ (يَتَوَقَّفُ) عَن	dayandırmaq; imtina etmək	(صَوْمٌ، صِيَامٌ) صَائِمٌ	oruc tutan
إِمْتَصَّ (يَمْتَصُّ)	sormaq; cana hopdurmaq	(عَزَائِمٌ) عَزِيمَةٌ	qətiyyət; əzm
وَجَدَ (يَجِدُ)	tapmaq	غَازٌ أَوَّلُ أَكْسِيدِ الْكَرْبُونِ	dəm qazı
أَسْتَطَاعَ (يَسْتَطِيعُ)	bacarmaq; iqtidarında olmaq	سَامٌ	zəhərli
دَاوَمَ (يُدَاوِمُ) عَلَى	inad göstərmək	مَلِيءٌ	dolu
إِحْتَاَجَ (يَحْتَاَجُ) إِلَى	ehtiyacı olmaq	دَمِيمٌ	pis; mənfur
فَائِدَةٌ (فَوَائِدُ)	fayda	صَادِقٌ	həqiqi; güclü
تَوَقَّفَ عَن	dayandırma; imtina etmə	مِنَ الْمُؤَكَّدِ أَنَّ	mübahisə edilməzdir ki,
تَدَخَّنَ	siqaret çəkmə	بَدَلًا مِنْ	...əvəzinə

إِفْلَاحٌ عَن	tərgitmə; imtina etmə	إِذَا	əgər
(دِمَاءٌ) دَمٌ	qan	مَتَى	...dıqda, ...dikdə
(وَنَ) مُدَخِّنٌ	siqaret çəkən	بِالتَّأَكِيدِ	şübhəsiz; əlbəttə

14. 20-ci dərşin mətnini yazılı şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin.

15. Atalar sözlərini əzbər öyrənin:

. لا تَدْخُلُ بَيْنَ الْبَصَلَةِ وَ قَشْرِهَا. Ətlə dırnaq arasına girmək olmaz.

كُلُّ رَأْسٍ بِهِ صُدَاحٌ. Hər başın öz ağrısı var.

XXI dərş – أَلْدَرْسُ الْحَادِي وَ الْعِشْرُونَ

في المصرف

مراد طبيب أجنبی يعمل في إحدى المستشفيات لمدينتنا. وهو صديقي أيضا. ذات يوم سألني عن كيفية تحويل النقود لابنته التي تدرس في جامعة القاهرة. فقلت له: "يجب أن يكون لديك حساب في أحد المصارف". صباح اليوم التالي ذهبت به الى المصرف لكي يفتح له حسابا فيه. أعلمته أن هذا المصرف هو أكثر المصارف شهرة في الجمهورية. حينما دخلنا المصرف رأينا في صالته شبابيك كثيرة. وعلى كل شباك لوحة تبيّن نوع عمل الموظف وراء ذلك الشباك. إقترب مراد من موظف المصرف وقال له: "أرغب في أن أفتح حسابا لأول مرّة". قال الموظف: "إذهب الى قسم الحسابات الجارية". ذهب مراد الى المكان المحدد وهناك قال للموظف: "رغبتي في أن أفتح حسابا هنا". طلب الموظف منه صورة من عقد العمل وجواز السفر. بدأ الموظف يملأ النموذج وبعد أن فرغ من ملء النموذج قال مخاطبا مرادا: "رقم حسابك ٦٦٦ واذهب الى الخزينة وادفع أي مبلغ في هذا الحساب". سأله مراد: "هل يمكنني الحصول على صكوك سياحية من المصرف؟" أجاب الموظف: "يمكنك الحصول على الصكوك السياحية عند السفر

ولكن من الممكن لك ان ترسل لأبنتك حوالة او صكًا مصرفيًا دون أن تسافر".
شكر مراد الموظف على كل ذلك وتركتنا المصرف.

Sözlər

(يَجِبُ) وَجَبَ	vacib olmaq (على üçünsə kimin)	(شَبَابِيكُ) شُبَاكُ	pəncərə
(أ) فَتَحَ	açmaq	(-ات) لَوْحَةٌ	lövhə
أَعْلَمَ (يُعَلِّمُ)	bildirmək, məlumatlandırmaq	(-ون) مُوظَّفٌ	işçi
رَأَيْنَا	biz gördük	رَغْبَةٌ فِي	istək
(يُبَيِّنُ) بَيَّنَّ	izah etmək, aydınlaşdırmaq	(عُقُودٌ) عَقْدٌ	kontrakt; müqavilə
(أ) مَلَأَ	doldurmaq	(نَمَائِجُ) نَمُودَجٌ	nümunə
(أ) فَرِغَ مِنْ	bitirmək, qurtarmaq	مَلَأَ	doldurma
(يُوقِعُ) وَقَعَ	imzalamaq	أَسْفَلَ	aşağı hissə
(أ) دَفَعَ	ödəmək	رَقْمٌ (أَرْقَامٌ)	rəqəm; nömrə
(يُمْكِنُ) أَمْكَنَ	mümkün olmaq	حَزِينَةٌ (حَزَائِنُ)	xəzinə
(يُجِيبُ) أَجَابَ	cavab vermək	مَبْلَغٌ (مَبَالِغُ)	məbləğ
(يُرْسِلُ) أَرْسَلَ	göndərmək	(صُكُوكٌ) صَكٌّ	akt; sənəd; çek
كَيْفِيَّةٌ	vasitə, forma	(-ات) جَوَازُ السَّفَرِ	pasport
تَحْوِيلٌ	pul köçürülməsi	التَّالِي = تَالٍ	növbəti
(نُقُودٌ) نَقْدٌ	pul	الْجَارِي = جَارٍ	cari
(-ات) حِسَابٌ	hesab	مُحَدَّدٌ	müəyyən edilmiş
(مَصَارِفٌ) مَصْرَفٌ	bank	دُونَ أَنْ	...nəyi isə

(- اَتْ) صَالَةٌ	zal	مُخَاطَبًا	etmədən ...müraciət edərək
(- اَتْ) حَوَالَةٌ	pul köçürülməsi; çek; veksəl	ذَاتَ يَوْمٍ	bir dəfə; günlərin bir günü
(أَنْوَاعٍ) نَوْعٌ	növ		

1. Üçsəmitli feillərin II, III və IV babları və onların keçmiş zaman məlum və məchul növləri

II bab I babdan II kök samitinin qoşalaşması yolu ilə **فَعْلٌ** modeli üzrə düzəlir. Məchul növdə bu **فُعِلٌ** vəzni üzrə təzahür edir.

II babda feillər aşağıdakı əsas mənələrdən birini kəsb edir:

1. Hərəkətin intensivliyi: **ضَرَبَ** (i) döymək, vurmaq → **ضَرَّبَ** möhkəm vurmaq

2. Təsirsiz feilləri təsirli etməsi və ya təsirli feillərin iki qat təsirli olması:

جَمَّلَ (u) gözəl olmaq → **جَمَّلَ** bəzəmək; gözəlləşdirmək; **أَكَلَ** (u) yemək → **أَكَّلَ** yedizdirmək

3. Deklarativ mənə: **كَذَّبَ** (i) yalan danışmaq → **كَذَّبَ** yalan saymaq; təkzib etmək

II bab feilləri bəzən isimlərdən də düzələ bilər: **جَيْشٌ** ordu → **جَيْشٌ** ordunu yığmaq; səfərbər etmək

III bab I babdan I kök samitindən sonra **اَ -** artırılmaqla **فَاعِلٌ** modeli üzrə düzəlir. Məchul növdə bu **فُوعِلٌ** vəzni üzrə təzahür edir.

III babda feillər aşağıdakı əsas mənələrdən birini ifadə edir:

1. İki şəxs və ya tərəf arasında qarşılıqlı hərəkəti: رَقَصَ (u) rəqs etmək → رَاقَصَ kiminlə isə rəqs etmək

2. Cəhd və yarış: سَبَقَ (i) ötüb keçmək → سَابَقَ ötüb keçməyə çalışmaq; yarışmaq

3. Başqasına olan münasibəti: حَسَنَ (u) yaxşı olmaq → حَاسَنَ kiminlə isə yaxşı davranmaq

IV bab I babın əvvəlinə أ preformativinin əlavə edilməsi, I kök samitindən sonra saitin olmaması ilə II və III kök hərflərinin fəthə ilə hərəkəlməsi vasitəsilə düzəlir: أَفْعَلُ

Məchul növdə bu أَفْعَلُ modeli üzrə təzahür edir. IV babda feillər aşağıdakı əsas mənaları kəsb edir:

1. Təsirsiz feillərin təsirli edilməsi və təsirli feillərə iki qat təsirliyin verilməsi:

فَهَمَ (ə) anlamaq, başa düşmək → أَفْهَمَ başa salmaq, anlatmaq

نَهَضَ (ə) qalxmaq, durmaq → أَنْهَضَ qaldırmaq, durquzmaq

2. İsimlərdən düzəlmiş olduğu halda, ismin mənası ilə bağlı mənə ifadə edir. Məsələn:

أَلْيَمَنُ Yəmən → أَيْمَنَ Yəmənə yollanmaq

II, III və IV babların keçmiş zaman məlum və məchul növdə təsrifi I bab feillərində olduğu kimidir. Məsələn:

أَفْهَمَ başa salmaq - IV bab məlum növ

أَفْهَمْتُ؛ أَفْهَمْتَ (أَفْهَمْتُ)؛ أَفْهَمَ (أَفْهَمْتُ)؛ أَفْهَمْتُمْ (أَفْهَمْتُمْ)؛ أَفْهَمُوا

(أَفْهَمْنَا)؛ أَفْهَمْتُمَا؛ أَفْهَمَا (أَفْهَمْتَا)

Tərcüməsi: başa saldım; başa soldın; başa soldı; başa soldıq və s.

فُدِمَ təqdim edilmək - II bab məchul növ

فُدِمْتُ؛ فُدِمْتَ (فُدِمْتُ)؛ فُدِمَ (فُدِمْتُ)؛ فُدِمْتُمْ (فُدِمْتُمْ)؛ فُدِمُوا (فُدِمْنَا)؛

فُدِمْتُمَا؛ فُدِمَا (فُدِمْتَا)

Tərcüməsi: təqdim edildim; təqdim edildin; təqdim edildi;

təqdim edildik; və s.

2. II, III və IV bab feillərinin indiki zaman məlum və məchul növləri və onların əmr formaları

I babla əlaqədar öyrəndiyimiz indiki-gələcək zaman preformativləri və şəxs sonluqları eyni ilə düzəltmə babların indiki-gələcək zamanına da aiddir. II, III və IV babların indiki-gələcək zaman məlum növündə preformativlər [u], II kök samiti [i] qəbul edəcək. Məsələn:

فَسَّرَ təfsir etmək - II bab

أَفَسَّرَ؛ تُفَسِّرُ (تُفَسِّرِينَ)؛ يُفَسِّرُ (نُفَسِّرُ)؛ تُفَسِّرُونَ (نُفَسِّرُونَ)؛ يُفَسِّرُوا (يُفَسِّرُونَ)؛ تُفَسِّرَانِ؛ يُفَسِّرَانِ (يُفَسِّرَانِ)

Tərcüməsi: təfsir edirəm / edərəm; təfsir edirsən / edərsən; təfsir edir / edər; təfsir edirik / edərik və s.

نَافَسَ rəqabət aparmaq- III bab

أَنَافَسَ؛ تُنَافِسُ (تُنَافِسِينَ)؛ يُنَافِسُ (تُنَافِسُونَ)؛ تُنَافِسُونَ (تُنَافِسُونَ)؛ يُنَافِسُوا (يُنَافِسُونَ)؛ تُنَافِسَانِ؛ يُنَافِسَانِ (يُنَافِسَانِ).

Tərcüməsi: rəqabət aparıram / apararam; rəqabət aparırsən / apararsən; rəqabət aparır/aparar; rəqabət aparırıq/apararıq və s.

أَنْجَبَ yetişdirmək –IV bab

أَنْجَبُ؛ تُنْجِبُ (تُنْجِبِينَ)؛ يُنْجِبُ (تُنْجِبُونَ)؛ تُنْجِبُونَ (تُنْجِبُونَ)؛ يُنْجِبُوا (يُنْجِبُونَ)؛ تُنْجِبَانِ؛ يُنْجِبَانِ (يُنْجِبَانِ)

Tərcüməsi: yetişdirirəm / yetişdirərəm; yetişdirirsən / yetişdirərsən; yetişdirir/ yetişdirər; yetişdiririk/ yetişdirərik və s.

II, III və IV babların indiki-gələcək zaman məchul növündə preformativlər [u], II kök samiti [ə] qəbul edəcək. Məsələn:

II bab: فَسَّرَ təfsir etmək → فُسِّرَ təfsir edilmək → يُفَسِّرُ təfsir edilir / edilər

III bab: شَاهَدَ müşahidə etmək → شُوهِدَ müşahidə edilmək →

يُشَاهَدُ təfsir edilir / edilər

IV bab: أَرْسَلَ göndərmək → أُرْسِلَ göndərilmək → يُرْسَلُ göndərilir / göndərilər

II və III babların əmr forması II şəxs feillərin indiki-gələcək zaman formasından aşağıdakı qaydalarla düzəlir:

Preformativlər atılır, sonuncu samitin hərəkəsi ː la əvəz olunur, uzun saiflərdən sonra gələn ن düşür və II şəxs cəm müzəkkərdə düşmüş ن – nun yerinə oxunmayan ى yazılır. Məsələn:

تُفْسِرُ (تُفْسِرِينَ) ← فَسِّرْ (فَسِّرِي) Təfsir et!

تُفْسِرُونَ (تُفْسِرُونَ) ← فَسِّرُوا (فَسِّرُوا) Təfsir edin!

تُفْسِرَانِ (تُفْسِرَانِ) ← فَسِّرَا (فَسِّرَا) Siz ikiniz təfsir edin!

تُشَاهِدُ (تُشَاهِدِينَ) ← شَاهِدْ (شَاهِدِي) Müşahidə et!

تُشَاهِدُونَ (تُشَاهِدُونَ) ← شَاهِدُوا (شَاهِدُوا) Müşahidə edin!

تُشَاهِدَانِ (تُشَاهِدَانِ) ← شَاهِدَا (شَاهِدَا) Siz ikiniz müşahidə edin!

IV bab feillərinin əmr forması da yuxarıdakı qaydalara əsasən düzəlir. Saitsizliyi aradan qaldırmaq üçün atılmış preformativlərin yerinə أ artırılır.

تُرْسِلُ (تُرْسِلِينَ) ← أَرْسِلْ (أَرْسِلِي) Göndər!

تُرْسِلُونَ (تُرْسِلُونَ) ← أَرْسِلُوا (أَرْسِلُوا) Göndərin!

تُرْسِلَانِ (تُرْسِلَانِ) ← أَرْسِلَا (أَرْسِلَا) Siz ikiniz göndərin!

3. II, III və IV bab feillərinin məsdər, fail və məfulları

I babdan fərqli olaraq düzəltmə babların məsdərləri özünəməxsus sabit modellər üzrə düzəlir.

II bab feillərinin məsdərləri تَفْعِيلٌ modeli üzrə yaranır. Məsələn:

سَجَّلَ qeyd etmək → تَسْجِيلٌ qeyd etmə;

صَنَّ sənayeləşdirmək → تَصْنِيعٌ sənayeləşdirmə

III bab feillərinin məsdərləri **مُفَاعَلَةٌ** və nisbətən az işlənən **فِعَالٌ** modeli üzrə düzəlir. Məsələn:

نَاقَشَ müzakirə etmək → مُنَاقَشَةٌ və ya نَقَّاشٌ müzakirə etmə; müzakirə

كَافَحَ mübarizə aparmaq → مُكَافَحَةٌ və ya كَفَّاحٌ mübarizə aparma; mübarizə

شَاهَدَ “müşahidə etmək” → مُشَاهَدَةٌ müşahidə etmə; müşahidə

IV bab feillərinin məsdərləri **إِفْعَالٌ** vəznə üzrə yaranır. Məsələn:

أَعْلَنَ elan etmək → إِعْلَانٌ elan etmə ; elan

أَهْمَلَ etinasızlıq göstərmək → إِهْمَالٌ etinasızlıq göstərmə; etinasızlıq

II bab feillərinin ismi-faili **مُفْعِلٌ** , ismi-məfulu isə **مُفَعَّلٌ** modeli üzrə düzəlir. Məsələn:

سَجَّلَ qeyd etmək → مُسَجَّلٌ qeyd edən ; مُسَجَّلٌ qeyd edilən; qeyd edilmiş

III bab feillərinin ismi-faili **مُفَاعِلٌ** , ismi-məfulu isə **مُفَاعَلٌ** modelləri üzrə yaranır. Məsələn:

شَاهَدَ müşahidə etmək → مُشَاهِدٌ müşahidə edən; مُشَاهَدٌ müşahidə edilən; müşahidə edilmiş

IV bab feillərinin ismi-faili **مُفْعِلٌ** , ismi-məfulu isə **مُفَعَّلٌ** modelləri üzrə yaranır. Məsələn:

أَعْلَنَ elan etmək → مُعْلِنٌ elan edən; مُعْلَنٌ elan edilən; elan edilmiş

4. Arzu forması və onun “**أَنَّ**” ilə işlədilməsi

Ərəb dilində feillərin öyrəndiyimiz xəbər formasından başqa, arzu, şərt və əmr formaları da vardır. Son üç forma xəbər formasından sabit dəyişikliklər vasitəsilə düzəlir.

Arzu formasında [u] şəxs sonluğu [ə] ilə əvəz edilir, uzun saitlərdən sonra gələn [n] samiti atılır, II və III şəxs cəm müzəkkərdə atılan [n] - un yerinə deyilməyən əlif hərfi yazılır.

Bu dəyişiklikləri سَافَرَ “səfər etmək” feilinin arzu formasında təsrifi nümunəsində göstərək:

أَسَافِرُ؛ تُسَافِرُ (تُسَافِرِي)؛ يُسَافِرُ (تُسَافِرُ)؛ نُسَافِرُ؛ تُسَافِرُوا (تُسَافِرُونَ)؛
يُسَافِرُوا (يُسَافِرُونَ)؛ تُسَافِرَا؛ يُسَافِرَا (تُسَافِرَا)

Aşağıda görəcəyimiz kimi, arzu formasında olan feillər Azərbaycan dilinə müxtəlif şəkildə tərümə edilir.

Arzu forması aşağıdakı şəraitdə işlənir:

1) Arzu, istək, imkan, bacarıq, zərurilik və s. bu kimi modal mənə daşıyan feil, məsdər, fail və məfullardan sonra. Modal mənəli sözlərlə feilin arzu forması arasında أَنْ “ki” ədatı işlənir, arzu forması isə, hərfi tərcüməsi nəzərə alınmazsa, ifadə etdiyi mənə etibarilə təqribən Azərbaycan, rus və bir çox başqa dillərdə belə hallarda işlənən məsdəri əvəz edir (müqayisə et: “oxumaq istəyirəm”, “oxumaq lazımdır”, “oxumaq mümkündür və s.). Bunu aşağıdakı misallardan da görmək olar.

a) **Arzu** bildirən sözlərdən sonra. Məsələn:

يُرَغِبُ فِي أَنْ يَتَعَلَّمَ O, öyrənmək istəyir (hərfən: o istəyir ki, öyrənsin/öyrənə).

رَغِبْتُ فِي أَنْ يَتَعَلَّمَ O, öyrənmək istəyir (hərfən: o istəyidir ki, öyrənsin/öyrənə).

إِنَّهُ رَاغِبٌ فِي أَنْ يَتَعَلَّمَ Həqiqətən, o (indi) öyrənmək istəyir (hərfən: o istəyəndir ki, öyrənsin/öyrənə).

مِنَ الْمَرْغُوبِ لَهُ فِي أَنْ يَتَعَلَّمَ O, öyrənmək istəyir (hərfən: onun üçün istəniləndir ki, o öyrənsin / öyrənə).

Birinci misalda arzu bildirmək üçün modal mənəli feil, ikincisində məsdər, üçüncüsündə fail, dördüncüsündə isə məful işlənmişdir.

b) **İmkan** bildirən sözlərdən sonra. Məsələn:

يُمْكِنُنِي أَنْ أَكْتُبَ Yaza bilərəm (hərfən: mümkündür mənim üçün ki,

yazım).

يَا زَا بِلَرَامَ فِي إِمْكَانِي أَنْ أَكْتُبَ Yaza bilərəm/ yazmaq imkanım vardır (hərfən: imkanımda var ki, yazam).

يَا زَا بِلَرَامَ مِنَ الْمُمْكِنِ لِي أَنْ أَكْتُبَ Yaza bilərəm (hərfən: mümkündür mənim üçün ki, yazam).

c) **Bacarıq** bildirən sözlərdən sonra. Məsələn:

إِنَّهُمْ يَقْدِرُونَ عَلَى أَنْ يَنْتَصِرُوا عَلَيْكُمْ Onlar sizin üzərinizdə qalib gələ bilərlər (hərfən: onlar bacarırlar/qadirdirlər ki, qalib gəlsinlər sizin üzərinizdə)

إِنَّهُمْ قَادِرُونَ عَلَى أَنْ يَنْتَصِرُوا عَلَيْكُمْ Onlar sizin üzərinizdə qalib gələ bilərlər (hərfən: onlar qadirdirlər ki, qalib gəlsinlər sizin üzərinizdə)

فِي مَقْدُورِهِمْ أَنْ يَنْتَصِرُوا عَلَيْكُمْ Onlar sizin üzərinizdə qalib gələ bilərlər (hərfən: onların qüdrəti daxilindədir ki, qalib gəlsinlər sizin üzərinizdə)

ç) **Lüzum** bildirən sözlərdən sonra. Məsələn:

يَلْزَمُهُ أَنْ يَقْرَأَ O oxumalıdır (hərfən: lazımdır ona ki, oxusun).

مِنْ الْاَلْزُومِ لَهُ أَنْ يَقْرَأَ O oxumalıdır (hərfən: lüzumdandır ona ki, oxusun).

مِنْ الْاَلْاَزِمِ لَهُ أَنْ يَقْرَأَ O oxumalıdır (hərfən: lazımdandır ona ki, oxusun).

2) “Yarımqıq xəbər budaq cümləsi” kimi tərkiblərdən sonra. Məsələn:

مِنَ الْمُسْتَعْرَبِ أَنْ مِنْ الْمُنْتَظَرِ أَنْ مِنْ الْاَلْزُومِ لَهُ أَنْ يَقْرَأَ gözlənilir ki; mühüm odur ki; təəccüblü burasıdır ki; sevincə səbəb olan şeylərdən biri də odur ki.

Yuxarıda sadalanan bütün hallarda feilin arzu forması müvafiq məsdərlərlə əvəz edilə bilər. Məsələn:

يُرْغَبُ فِي التَّعَلُّمِ → يَرْغَبُ فِي أَنْ يَتَعَلَّمَ (hərfən: öyrənmə istəyir)

يُمْكِنُنِي الْاَلْاِتِّصَارُ → يُكْتَبُ (hərfən: yaza bilərəm)

إِنَّهُمْ يَقْدِرُونَ عَلَى الْاَلْاِتِّصَارِ عَلَيْكُمْ → إِنَّهُمْ يَقْدِرُونَ عَلَى أَنْ يَنْتَصِرُوا عَلَيْكُمْ

(hərfən: onlar sizin üzərinizdə qalib gələ bilirlər)

يَلْزَمُهُ الْقِرَاءَةُ → يَلْزَمُهُ أَنْ يَقْرَأَ (hərfən: ona oxuma lazımdır)

Məsdərlə əvəz edilə bilən şəraitdə işlədilmiş yuxarıdakı أَنْ ədatına “məsdər أَنْ – i” (أَنْ مَصْدَرِيَّةٌ) deyilir.

Arzu forması təkcə məsdər أَنْ – i ilə deyil, bir sıra başqa ədatlardan sonra da işlənir ki, onlardan biri “heç vaxt, heç də, qətiyyən, əsla” mənalarını verən və mənşə etibarilə üç sözdən əmələ gələn لَنْ = أَنْ + يَكُونُ + لَا (hərfən: heç ola bilməz ki) inkar ədatından sonra (arzu forması həmişə gələcək zamana aid olan işi bildirdiyi üçün həmin inkar ədatından sonrakı feil də gələcək zamana aiddir). Məsələn: لَنْ نَتْرُكَ أَصْدِقَاءَنَا فِي الصَّيْقِ Biz dostlarımızı ağır gündə heç vaxt tərk etməyəcəyik.

Arzu forması tələb edən digər ədatlar məqsəd budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlələrdə işlədilir.

5. Təmyiz

Ərəb dilində bu və ya digər cümlə üzvünün mənasını açmaq və ya konkretləşdirmək lazım gəldikdə “təmyiz” – تَمْيِيزٌ (“ayırıcı tamamlıq”) adlanan köməkçi cümlə üzvündən istifadə olunur. Təmyiz tək, qeyri-müəyyənlikdə olan ismin **təsirlik halı** ilə ifadə edilir. Buradakı təsirlik hal sözün sintaktik vəzifəsindən irəli gəlir. Məsələn, هُوَ كَبِيرٌ “O, böyükdür” və هَذَا الْبَلَدُ قَدِيمٌ “Bu ölkə qədimdir.” cümlələrini götürək. Burada haqqında danışılan şəxsin məhz nə cəhətdən böyük olduğu və ölkənin məhz nə cəhətdən qədim olduğu cümlələrdən aydın olmur. Bütün bunlar, məsələn, aşağıdakı kimi dəqiqləşdirilə və konkretləşdirilə bilər:

هُوَ كَبِيرٌ مَنَصِبًا O, vəzifəcə böyükdür.

هَذَا الْبَلَدُ قَدِيمٌ حَضَارَةً Bu ölkə mədəniyyətcə qədimdir.

6. Sifət dərəcələrinin təsviri yolla ifadəsi

Morfoloji yolla dərəcələyə bilməyən sifətlərdən müqayisə dərəcəsi təsviri (analitik) üsulla düzəlir. Dərəcələyə bilməyən sifət müvafiq ismə çevrilir və ona ifadə edilən fikrin tələbinə uyğun tərzdə seçilən və **أَفْعُلْ** modelinə salınan köməkçi sifət artırılır.

Sifət və ya sifət kimi işlədilən sözün müvafiq ismə çevrilməsini aşağıdakı nümunələrlə göstərmək olar:

اِقْتِصَادِيّ iqtisadi → اِقْتِصَادٌ iqtisadiyyat;

مُنْتَطَوِّرٌ inkişaf edən → تَطْوِيرٌ inkişaf

مُسَجَّلٌ qeyd edilmiş → تَسْجِيلٌ qeyd etmə;

وَطَنِيّ vətənpərvər → وَطَنِيَّةٌ vətənpərvər

Hər hansı bir dərəcələyə bilən sifət köməkçi sifət kimi işlədilə bilər. Bu vəzifədə ən çox aşağıdakı sifətlərdən istifadə olunur:

أَكْثَرٌ daha çox, أَقَلُّ daha az, أَكْبَرُ daha böyük, أَصْغَرُ daha kiçik, أَشَدُّ daha şiddətli

Təmyizlə ifadə edilən müqayisə dərəcəsini aşağıdakı nümunələrlə göstərmək olar:

بِنْتُ أَكْثَرِ وَطَنِيَّةٍ daha vətənpərvər (bir) qız

بَنَاتُ أَكْثَرِ وَطَنِيَّةٍ daha vətənpərvər (bir) qızlar

هَذِهِ الدَّوْلَةُ أَقَلُّ تَطْوِيرًا مِنْ تِلْكَ الدَّوْلَةِ. Bu dövlət o dövlətdən daha az inkişaf edib.

Dərəcələyə bilməyən sifətlərin təsviri (analitik) üstünlük dərəcəsi də təqribən yuxarıdakı kimi ifadə edilir: əsas sifət müvafiq ismə çevrilir, lakin köməkçi sifət **أَلْأَفْعُلْ** şəklini alır. Məsələn:

الطَّالِبُ الْأَكْبَرُ اجْتِهَادًا ən çalışqan tələbə

الطَّالِبَانِ الْأَكْبَرُ اجْتِهَادًا ən çalışqan iki tələbə

الطُّلَابُ الْأَكْبَرُ اجْتِهَادًا ən çalışqan tələbələr

Təsviri üstünlük dərəcəsi ən çox izafət vasitəsilə ifadə edilərək (sintaktik-morfoloji üsul) aşağıdakı variantlarda olur:

1) أَفْعُلٌ modelinə salınmış sifətin qeyri-müəyyənlikdə təkdə,

təsniyədə və ya cəmdə olan isimlə izafəti. Məsələn:

عَالِمٌ أَكْبَرُ alimin ən böyüyü; عَالِمَيْنِ أَكْبَرُ iki alimdən ən böyüyü;
عُلَمَاءُ أَكْبَرُ alimlərin ən böyüyü

2) أَفْعُلُ modelinə salınmış sifətin cəm və ya müəyyənlikdə olan isimlə izafəti. Məsələn:

أَكْبَرُ الْعُلَمَاءِ alimlərin ən böyüyü;

أَطْوَلُ اللَّيَالِي gecələrin ən uzununu

3) فُعْلَى modelinə salınmış sifətin cəmdə, müənnəsdə və müəyyənlikdə olan isimlə izafəti. Məsələn:

صُغْرَى الْبَنَاتِ qızların ən kiçiyi;

كُبْرَى التِّلْمِيذَاتِ şagirdlərin ən böyüyü

4) أَفَاعِلُ modelinə salınmış sifətin cəmdə, müzəkkərdə və müəyyənlikdə olan isimlə və فُعْلِيَّاتُ vəznli sifətin cəmdə müənnəsdə və müəyyənlikdə olan isimlə izafəti. Məsələn: أَشَاهِرُ الْعُلَمَاءِ

alimlərin ən məşhurları; صُغْرِيَّاتُ الْبَنَاتِ qızların ən kiçikləri

Həm üstünlük, həm də müqayisə dərəcəsi müvafiq morfoloji formalarının olmasına baxmayaraq, üslub tələblərinə görə təsviri (analtik) yolla da ifadə edilir. Bunu aşağıdakı müqayisədən görmək olar:

دَوْلَةٌ صَغِيرَةٌ kiçik (bir) dövlət; → دَوْلَةٌ أَصْغَرُ daha kiçik (bir) dövlət; → دَوْلَةٌ أَكْثَرُ صَغَرًا daha kiçik (bir) dövlət

الدَّوْلَةُ الصُّغْرَى ən kiçik dövlət; → الدُّوْلُ أَكْبَرُ dövlətlərin ən kiçiyi

ÇALIŞMALAR

1.Mətnin sözlərini əzbər öyrənin və onlardan istifadə etməklə beş cümlə yazıb hərəkələyin.

2. **هَاجَرَ** mühacirət etmək, **عَرَّضَ** məruz qoymaq, **عَرَّفَ** tanış etmək, **أَثْبَتَ** sübut etmək və **أَنْكَرَ** inkar etmək feillərinin bablarını təyin edin və onları keçmiş zaman məlum və məchul növlərdə təsərif edin.

3. Aşağıdakı feillərin kök hərflərini və bablarını təyin edin:

دَفَعَ (ə) bitirmək; **أَمَكَنَّ** mümkün olmaq; **بَيَّنَّ** bəyan etmək; **فَرَّغَ** (ə) ödəmək; **فَتَّحَ** (ə) açmaq; **أَرْسَلَ** göndərmək; **وَقَّعَ** imzalamaq; **سَامَرَ** söhbətləşmək; **نَاضَلَ** mübarizə aparmaq; **دَمَدَمَ** donquldanmaq, deyilmək

4. Ərəb dilinə yazılı şəkildə tərcümə edib hərəkələyin.

Pasportun əldə edilməsi; əmək müqaviləsini imzalamış əcnəbi bir mühəndis; lazımi nümunələrin doldurulması; respublikamızda mövcud olan bankların siyahısı (siyahı – **قَائِمَةٌ (قَوَائِمُ)**); bu xəzinənin o açarı; pul köçürülməsi vasitələri; çoxlu sayda pəncərə; öz işini bitirmiş bir işçi; pasport əldə etmək üçün müəyyən edilmiş günlər; tələbənin bu məsələ haqda növbəti sualı; bank çeklərini itirmiş bir qadın.

5. Aşağıdakı feilləri indiki-gələcək zamanın məlum və məchul növlərində şifahi şəkildə təsərif edin:

أَدْرَكَ dərk etmək; **فَعَدَ** (i) itirmək; **رَمَقَ** diqqətlə, uzun-uzadı baxmaq; **رَافَقَ** müşayət etmək; **فَلَسَفَ** filosofluq etmək; **أَعْجَبَ** heyrətləndirmək; **سَامَرَ** söhbətləşmək; **وَقَّعَ** imzalamaq

6. Aşağıdakı feillərin zaman, növ, bab və şəxslərini təyin edin:

خَرَجَ؛ **رَحَلْنَا**؛ **تُقَلِّسِفُ**؛ **تُحْضِرَانِ**؛ **سَمِعْتُمْ**؛ **تُنْقِدُونَ**؛ **أُنْقِدُوا**؛ **تُعَالِجَانِ**؛ **عُولِجْتُ**؛ **تُحَرِّكَنَّ**؛ **نُدَمِدُمْ**؛ **أَحْرَزُوا**؛ **تُسَامِرُونَ**؛ **وَقَّعَ**؛ **فُدِمْتُمْ**؛ **يَفْتَحُونَ**؛ **تُعْلِمَانِ**؛ **أَعْلَمْتُ**.

7. Aşağıdakı feilləri əmr formasında yazıb hərəkələyin.

رَاقَبَ izləmək; müşahidə etmək; **دَمَدَمَ** deyilmək; donquldanmaq; **فَتَّحَ** (ə) açmaq; **وَقَّعَ** imzalamaq; **صَادَرَ** müşahidə

etmək; أَكْمَلَ bitirmək; أَضَدَرَ buraxmaq; حَدَّقَ diqqətlə baxmaq

8. Şifahi şəkildə tərcümə edin:

هي: هل صحيح أن أمراض الإنسان تظهر في أولاده؟
هو: هذه أوهاام. فإن أبي، مثلاً، مات بسوء الهضم و أنا الآن أموت من
الجوع.

Sözlər:

ظَهَرَ (ع)	ortaya çıxmaq; görünmək	سوءُ الهضمِ	həzm etməmə
أَمُوتُ	ölürəm, öləcəm	جُوعٌ	aclıq
(أَوْهَامٌ) وَهْمٌ	uydurma, yalan		

9. Aşağıdakı feillərin məsdər, fail və məfullarını yazıb hərəkələyin:

دَمَدَمَ təmsil etmək; أَحْرَزَ iştirak etmək; اَلدَّعَى əldə etmək; دَمَدَمَ deyilmək; donquldanmaq; نَسَقَ koordinasiya etmək; رَافَقَ müşayət etmək; أَتْلَفَ məhv etmək; تَلَفَ etmək; أَمَكَّنَ mümkün olmaq

10. Hərəkələyin və Azərbaycan dilinə yazılı şəkildə tərcümə edin:

(١) يريد أخي أن يزور لبنان في الخريف. (٢) في نيتنا أن نمثل جمهوريتنا في دورة الألعاب الأولمبية التالية. (٣) في إمكان أمي أن تحضر لهم أطعمة لذيذة من المطبخ الأذري. (٤) كان من عادة القدماء ان يكتبوا على أبواب المعابد و المدن أخبار الحوادث المهمة و أن يرسموا صورها. (٥) إنكم قادرون على أن تكونوا أطباء معروفين في المستقبل. (٦) يلزمك أن تشكره على هذه الهدية. (٧) يجب علينا أن نجلس و نناقش هذه المسألة بشكل لازم. (٨) إستطاع نور الدين أن يرسل الكتب الضرورية الى أخيه الذي يدرس في جامعة باكو الحكومية. (٩) لن نترجم هذه المقالة.

Sözlər:

حَرِيفٌ	payız	(يُنَاقِشُ) نَاقِشٌ	müzakirə etmək
فِي نِيَّةٍ...	niyyətində olmaq, istəmək	رَسَمَ (u)	rəsmi çəkmək
حَادِثَةٌ	hadisə; olay	إِسْتَطَاعَ	bacarmaq; iqtidarında olmaq; edə bilmək
(حَوَادِثُ)		(يَسْتَطِيعُ)	
(يُرِيدُ) أَرَادَ	istəmək		

11. Ərəb dilinə yazılı şəkildə tərcümə edib hərəkələyin:

1) Biz onun sözlərini heç vaxt eşitməyəcəyik. 2) Onlar bu məsələni heç vaxt lazımı şəkildə müzakirə etməyəcəklər. 3) Sevincə səbəb olanlardan biri də odur ki, o, bizim bankda özü üçün hesab açıb. 4) Fuad axşam yeməyini bu restoranda yemək istədi. 5) Bizim bu il Misirə səfər etməyimiz qeyri-mümkündür (مِنَ الْمُسْتَحِيلِ أَنْ). 6) Leyla öz işlərini vaxtında bitirməlidir. 7) Siz ölkəyə üç həftədən sonra qayıda bilərsiniz. 8) Fuad Misirdəki son hadisələr barədə məqalə yazmaq istəyir. 9) Siz (müən.) öz hüquqlarınızı tələb edə bilərsiniz. 10) Kuveyt iş adamlarının bu sazişi (saziş (اتِّفَاقِيَّةٌ)) imzalayacaqları gözlənir (gözlənir ki, (مِنَ الْمُتَوَقَّعِ)).

12. قَارَنَ müqayisə etmək; عَرَّفَ tanış etmək; أَنْجَدَ kömək etmək; حَدَّدَ müəyyən etmək feillərini arzu və şərt formalarda şifahi şəkildə təsrif edin.

13. Feilin arzu formasını müvafiq məsdərlərlə əvəz edib şifahi şəkildə tərcümə edin:

(١) تريد مريم أن تشارك في هذا المؤتمر الدولي. (٢) يرغب أخوه في أن يقطف البرتقال. (٣) أما أنت فهل في إمكانك أن تتروى أصدقاءك في الأسبوع التالي؟ (٤) استطاع صديقي أن يحصل على جوار السفر منذ ١٥ يوماً. (٥) من المتوقع أن يبين هذا العالم أهداف بحثه المذكورة. (٦) يجب عليه أن يوقع اليوم هذه الاتفاقية. (٧) يلزمنا أن ندرس هذا الموضوع بناءً على آراء علماء النفس.

14. Ucadan oxuyun və təmyizə xüsusi diqqət yetirərək şifahi şəkildə tərcümə edin:

قديم حضارة؛ القديم حضارة؛ قديمة حضارة؛ القديمة حضارة؛ أقدم حضارة؛ الأقدم حضارة؛ العظمى حضارة؛ الأکابر منصبا (مَنْصِبٌ) (مَنْصِبٌ) – (vəzifə)؛ الكبريات منصبا.

15. Ərəb dilinə yazılı şəkildə tərcümə edib hərəkələyin:

1) Əhməd elimcə (elm cəhətdən) Muraddan faha qüvvətli (qüvvətli, güclü قَوِيٌّ). 2) Yataq otağı sahəcə (sahə سَاحَةٌ) kiçikdir. 3) Leyla sifətcə (sifət (وَجْهٌ) (وَجْهٌ) Məryəmdən daha gözəldir. 4) Bu ölkə sahəcə daha genişdir. 5) Ölkəmiz mədəniyyət cəhətdən ən qədim ölkədir.

16. Ucadan oxuyun və şifahi şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

ألذ طعام؛ أضخم بناية؛ ألذ أطعمة؛ أضخم بنايات؛ ألذ الأطعمة؛ أضخم البنائيات؛ كبرى البنائيات؛ ألذ الاطعمة مذاقا. أعظم لغوي؛ أعظم لغوية؛ أعظم لغويين؛ أعظم لغويات؛ أعظم اللغويين؛ أعظم اللغويات؛ عظمى اللغويات؛ أعظم اللغويين؛ عظميات اللغويات.

17. Ərəb dilinə yazılı şəkildə tərcümə edib hərəkələyin:

Daha çox qorunan bir məbəd; daha çox qorunan iki məbəd; daha çox qorunan məbədlər; ən az oxunan roman; ən az oxunan iki roman; ən az oxunan romanlar; dostların ən yaxşısı; rəfiqələrin ən yaxşısı; dostların ən yaxşılıarı.

18. Hərəkələyin və yazılı şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

" الخرشوف ليس غذاء فقط، بل دواء ايضا. لأنه يحتوي على أهم عشرة فيتامينات مفيدة للجسم و تحسب بمثابة صيدلية متكاملة لعلاج أمراض الكبد و ضغط الدم و المرارة. كما أنه يقوي القلب و ينشط الذهن ... كذلك يساعد في خفض نسبة الكوليسترول في الدم. كما أنه يفيد في خفض ضغط الدم و علاج تصلب الشرايين. يلعب الخرشوف دورا مهما في خفض درجة حرارة الجسم و إزالة

رائحة العرق. كما انه يحسب غذاء مثاليا للأطفال لاحتوائه على نسبة عالية من عناصر الحديد و الكالسيوم.

(من مجلة "يَقْظَة"، ٢٠٠٧، العدد ١٩٨٦)

Sözlər:

(يَحْتَوِي) آحتوى على	ehtiva etmək; əhatə etmək	(أَدْوَارٌ) دَوْرٌ	rol
(يُقَوِّي) قَوِيٌّ	qüvvətləndirmək; gücləndirmək	إِرَالَةٌ	aradan qaldırma; ləğv etmə
(يُنَشِّطُ) نَشَّطٌ	aktivləşdirmək	(رَوَائِحٌ) رَائِحَةٌ	rayihə; qoxu
(يُسَاعِدُ) سَاعَدٌ	kömək etmək	عَرَقٌ	tər
(يُعِيدُ) أَفَادٌ	fayda vermək	اِحْتِوَاءٌ	ehtiva etmək; əhatə etmə
(لَعِبٌ) لَعِبٌ	oynamaq	(عُنَاصِرٌ) عُنَاصِرٌ	element
خُرْشُوفٌ	ənginar	حَدِيدٌ	dəmir
(أَغْذِيَةٌ) غَدَاءٌ	qida	هَامٌ	mühüm
(أَجْسَامٌ) جِسْمٌ	bədən; orqanizm	مُفِيدٌ	faydalı
(أَكْبَادٌ) كَبْدٌ	qara ciyər	مُتَكَامِلٌ	tam; bütöv
(مَرَائِرٌ) مَرَارَةٌ	öd; öd kisəsi	مِثَالِيٌّ	ideal
(قُلُوبٌ) قَلْبٌ	ürək	فَقَطٌ	yalnız
(أَذْهَانٌ) ذِهْنٌ	zəhin; yaddaş	بَلٌ	əksinə; hətta
خَفْضٌ	azaldılma; endirilmə	بِمِثَابَةٍ...	bir növü; ...kimi
تَصَلُّبُ الشَّرَاطِينِ	arterioskleroz		

19. Dərsin mətnini yazılı şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin.

20. Mətdə işlənen II, III və IV bab feillərini tapın, onların kök hərflərini təyin edin, həmçinin şifahi şəkildə onların məsdər, fail və məfullarını söyləyin.

XXII dər – أَلدَّرْسُ الثَّانِي وَ الْعِشْرُونَ

الزراعة

الزراعة نشاط من الأنشطة الاقتصادية المهمة في الوطن العربي وهي النشاط الأساسي في بعض الدول العربية. ويعمل بها حوالي ٦٠٪ من سكان الوطن العربي أي ثلثي سكانه. تحتاج الزراعة الى توفر عدد من المقومات الطبيعية والمادية ومن بينها المناخ الملائم والتربة الصالحة للزراعة و المياه ورأس المال والايدي العاملة المدربة والقادرة على استخدام الآلات الحديثة ولا بد من وجود السوق التي يتم فيها تسويق المحاصيل و المنتجات الزراعية.

تتنوع الغلات الزراعية في الوطن العربي. إذا دار الحديث عن الحبوب الغذائية فيجب علينا أن نذكر قبل كل شيء القمح والشعير والأرز. القمح أهم الحبوب. لأنه يمثل الغذاء الرئيسي للسكان في عدد كبير من دول العالم. وأهم الدول المنتجة له هي دول حوض البحر الأبيض المتوسط. ولا يكفي إنتاج القمح حاجة الاستهلاك في الدول العربية لأسباب مختلفة. تقوم دول الوطن العربي باستيراد كميات كبيرة من القمح من الخارج لسدّ العجز في الإنتاج. أما الأرز فهو زراعة صيفية تحتاج الى مياه وفيرة. تحسب مصر من أكبر الدول العربية إنتاجاً للأرز فهي تنتج وحدها ٩٥٪ من جملة الإنتاج العربي منه.

القطن أهم محصول صيفي. مصر هي أكبر دولة عربية و عالمية منتجة للقطن الطويل التيلة الذي يتميز بقوة خيوطه و نساعة بياضه.

أما الحمضيات فتشمل البرتقال واليوسفي الليمون. مصر والمغرب هما أكبر الدول العربية إنتاجاً للبرتقال. في جميع الدول العربية أنواع مختلفة من

التمور. وفي مقدمة هذه الدول الجزائر والعراق و مصر. أشجار النخيل كثيرة في مصر وهي تنتج أنواعا جيدة من البلح.

Sözlər

(يَنْتَوِعُ) تَنْوَع	çox olmaq; bol çeşidli olmaq	(- ات) زِرَاعَةٌ	əkinçilik; kənd təsərrüfatı
(يُنْتِجُ) أَنْتِج	istehsal etmək	تَوْفُرٌ	bolluq; çoxluq
لَا يَكْفِي	kifayət etmir, ödəmir	(- ات) مُقَوِّمٌ	element; əsas amil
(يُقَوِّمُ) قَامَ بِهِ	... etmək	مُنَاحٌ	iqlim
(u) شَمَلٌ	əhatə etmək	(تُرْبٌ) تُرْبَةٌ	torpaq; qrun
(يُدُورُ) دَارٌ	...söhbət getmək	رَأْسُ الْمَالِ	kapital
الْحَدِيثُ		(رُؤُوسُ الْمَالِ)	
(يَتَمَيِّزُ) تَمَيَّرَ	fərqlənmək; seçilmək	اِسْتِحْدَامٌ	istifadə etmə; istifadə
تَسْوِيقٌ	bazarlama; satış	(- ات) آلَةٌ	alət; cihaz
(مَحَاصِلُ)	məhsul	(تَمُورٌ) تَمْرٌ	xurma
مَحْصُولٌ			
مُنْتَجَاتٌ	istehsalat məhsulları	(أَنْوَاعٌ) نَوْعٌ	növ
(غِلَالٌ، غِلَاتٌ)	məhsul; dən	أَشْجَارُ النَّخِيلِ	xurma ağacları
غَلَّةٌ			
(حُبُوبٌ) حَبٌّ	dən; dənli bitki	بَلَحٌ	təzə xurma
شَعِيرٌ	arpa	الْمَغْرِبُ	Mərakeş; Məğrib
(حِيَاضٌ) حَوْضٌ	hövzə	مُقَدَّمَةٌ	Ön; ön hissə
إِنْتِاجٌ	istehsal	طَبِيعِيٌّ	Təbii

اِسْتِهْلَاكٌ	istehlak	مَادِّيٌّ	maddi
اِسْتِيْرَادٌ	idxal; import	صَالِحٌ لِّ...ِ	yararlı
سَدُّ اَلْعَجْزِ	defisiti örtmə	مُلَائِمٌ	uyğun; müvafiq
(اَقْطَانٌ) قُطْنٌ	pambıq	مُدْرَبٌ	Təlim keçmiş; təcrübəli
(قَوِيٌّ؛ - اَتٌ) قُوَّةٌ	qüvvət	قَادِرٌ عَلٰى	qadir
(حُيُوطٌ) حَيْطٌ	sap; ip	حَدِيْثٌ	yeni
نِصَاعَةٌ	ağlıq; parlaqlıq; təmizlik	مُنْتِجٌ	istehsal edən
بِيَاضٌ	ağlıq	صَيْفِيٌّ	yay (sifət)
حَمِضِيَّاتٌ	turş meyvələr; sitrus	وَفِيْرٌ	Bol
يُوسُفِيٌّ	mandarin	طَوِيْلٌ اَلْتِيْلَةُ	uzun lifli
اَلْيَمُوْنُ	limon	وَحَدٌ...ِ	yalnız; təkçə
		قَبْلَ كُلِّ شَيْءٍ	hər şeydən əvvəl

1. Üç samitli feillərin V və VI bablarının keçmiş və indiki-gələcək zaman məlum və məchul növləri və əmr formaları

V bab həm formalaşmasına, həm də öz mənasına görə II baba bağlıdır. V bab II babın əvvəlinə تَ hissəciyi artırılmaqla düzəlir: + تَ → تَفَعَّلَ. Məchul növdə bu تَفَعَّلَ vəznü üzrə təzahür edir. Əsas mənası II baba nisbətə qayıdış bildirməkdən ibarətdir. Məsələn:

تَعَرَّفَ tanış etmək → تَعَرَّفَ tanış olmaq; سَرَّc tələsdirmək → تَسَرَّc tələsmək

VI bab III babın əvvəlinə تَ hissəciyinin artırılması yolu ilə

düzəlidir: $تَ + فَاعِلٌ \rightarrow تَفَاعَلَ$. Məchul növdə $تُفَاعِلٌ$ vəzni üzrə təzahür edir. VI babda feillər aşağıdakı əsas mənaları kəsb edirlər:

1) Qarşılıqlı- kütləvi hərəkət. Məsələn:

$تَنَافَسَ$ kiminləsə yarışmaq \rightarrow $تَنَافَسَ$ bir-biriləri ilə yarışmaq; rəqabət aparmaq

$سَأَلَ$ kimə isə sual vermək \rightarrow $تَسَاءَلَ$ bir-birilərinə sual vermək

2) Hərəkətin tədricən artması və ya azalması. Məsələn:

$وَفَرَ$ bol olmaq \rightarrow $تَوَافَرَ$ tədricən artmaq, çoxalmaq

$ضُؤِلَ$ zəif olmaq \rightarrow $تَضَاءَلَ$ tədricən zəifləmək

3) Hərəkətin süni və ya saxta olması. Məsələn:

$صَغُرَ$ kiçik olmaq; dəyərsiz olmaq \rightarrow $تَصَاغَرَ$ özünü kiçik, dəyərsiz kimi təqdim etmək

$ظُرِفَ$ hazır cavab olmaq \rightarrow $تَظَارَفَ$ hazır cavab olmağa çalışmaq

V və VI babların keçmiş zaman məlum və məchul növlərdə təsrifi I bab feillərində olduğu kimidir. Məsələn:

$تَعَرَّفْتُ$; $تَعَرَّفْتِ$ ($تَعَرَّفْتِ$); $تَعَرَّفَ$ ($تَعَرَّفْتُ$); $تَعَرَّفْنَا$; $تَعَرَّفْتُمْ$ ($تَعَرَّفْتُمْ$); $تَعَرَّفُوا$

($تَعَرَّفْنَا$); $تَعَرَّفْتُمَا$; $تَعَرَّفَا$ ($تَعَرَّفْنَا$)

Tərcüməsi: tanış oldum; tanış oldun; tanış oldu; və s.

$تُنُوِلْتُ$; $تُنُوِلْتِ$ ($تُنُوِلْتِ$); $تُنُوِلَ$ ($تُنُوِلْتُ$); $تُنُوِلْنَا$; $تُنُوِلْتُمْ$ ($تُنُوِلْتُمْ$);

$تُنُوِلُوا$ ($تُنُوِلْنَا$); $تُنُوِلْتُمَا$; $تُنُوِلَا$ ($تُنُوِلْنَا$)

Tərcüməsi: toxunuldum; toxunuldun; toxunuldu və s.

V və VI babların indiki-gələcək zamanında məlum preformativ və şəxs sonluqlarından istifadə ediləcək. Həm preformativ, həm də II kök samitləri [ə] qəbul edəcək: $يَتَفَعَّلُ$ və

$يَتَفَاعَلُ$

Məsələn: $تَكَلَّمَ$ danışmaq

$أَتَكَلَّمُ$; $تَتَكَلَّمُ$ ($تَتَكَلَّمِينَ$); $يَتَكَلَّمُ$ ($يَتَكَلَّمُ$); $نَتَكَلَّمُ$; $تَتَكَلَّمُونَ$ ($تَتَكَلَّمْنَ$); $يَتَكَلَّمُونَ$

($يَتَكَلَّمْنَ$); $يَتَكَلَّمَانِ$; $يَتَكَلَّمَانِ$ ($تَتَكَلَّمَانِ$)

Tərcüməsi: danışırım/danışaram; danışırsan/danışarsan; danışır/danışar və s.

تَتَاوَلْ qəbul etmək

أَتَاوَلْ؛ تَتَاوَلْ (تَتَاوَلَيْنَ)؛ يَتَاوَلْ (تَتَاوَلُونَ)؛ نَتَاوَلْ؛ تَتَاوَلُونَ (تَتَاوَلْنَ)؛ يَتَاوَلُونَ (يَتَاوَلْنَ)؛ تَتَاوَلَانِ؛ يَتَاوَلَانِ (تَتَاوَلَانِ)

Tərcüməsi: toxunuram/toxunaram; toxunursan/toxunarsan; toxunur/toxunar və s.

V və VI babların indiki-gələcək zaman məchul növündə preformativlər [u], II kök samiti [ə] qəbul edəcək: يُتَفَاعَلُ və يُتَفَاعَلْ . Məsələn:

V bab: تَفَهَّمْ başa düşülmək → يُتَفَهَّمُ başa düşülür/ düşülür

VI bab: تَتَوَلَّوْا qəbul edilmək → يُتَتَوَلَّوْا qəbul edilir/edilər

V və VI babların əmr forması II şəxs feillərin indiki-gələcək formasından məlum qaydalar əsasında düzəlir. Məsələn:

تَتَكَلَّمْ (تَتَكَلَّمَيْنِ) danışsən ← تَكَلَّمْ (تَكَلَّمِي) danış!

تَتَكَلَّمُونَ (تَتَكَلَّمْنَ) danışsınız ← تَكَلَّمُوا (تَكَلَّمْنَ) danışın!

تَتَكَلَّمَانِ siz ikiniz danışsınız ← تَكَلَّمَا siz ikiniz danışın!

تَتَعَاوَنُ (تَتَعَاوَنَيْنِ) əməkdaşlıq edirsən ← تَعَاوَنُ (تَعَاوَنِي) əməkdaşlıq

et!

تَتَعَاوَنُونَ (تَتَعَاوَنْنَ) əməkdaşlıq edirsiniz ← تَعَاوَنُوا (تَعَاوَنْنَ) əməkdaşlıq

edin!

تَتَعَاوَنَانِ siz ikiniz əməkdaşlıq edirsiniz ← تَعَاوَنَا siz ikiniz əməkdaşlıq

əməkdaşlıq edin!

2. V və VI bab feillərinin məsdər, fail və məfulları

V bab feillərinin məsdəri تَفَعَّلْ modeli üzrə düzəlir. Məsələn:

تَعَبَّدَ dindar olmaq → نَعَبَّدُ dindar olma; تَدَخَّلَ müdaxilə etmək →

تَدَخَّلَ müdaxilə etmə

VI bab feillərin məsdəri **تَفَاعُلٌ** vəznə üzrə yaranır. Məsələn:

تَدَارَسَ birlikdə öyrənmək, tədqiq etmək → تَدَارَسُ birlikdə öyrənmə, tədqiq etmə

تَدَارَكَ işləri qaydaya salmaq → تَدَارَكَ işləri qaydaya salma

V bab feillərinin ismi-faili **مُتَّفَعِلٌ**, ismi-məfulu **مُتَّفَعِلٌ** modelləri üzrə düzəlir. Məsələn:

مُتَّفَعِمٌ dərindən başa düşmək → مُتَّفَعِيهِمْ dərindən başa düşən, مُتَّفَعِيهِمْ dərindən başa düşülmüş

VI bab feillərinin ismi-faili **مُتَّفَاعِلٌ**, ismi-məfulu **مُتَّفَاعِلٌ** modelləri üzrə düzəlir. Məsələn:

تَتَاوَلَ toxunmaq → مُتَتَاوَلُوا toxunan, مُتَتَاوَلُوا toxunulan, toxunulmuş

3. Kəsr sayları və faizlərin ifadəsi

$\frac{1}{2}$ نِصْفٌ (yarı) sözü ilə ifadə olunur.

$\frac{1}{3}$ - dən $\frac{1}{10}$ - ə qədər kəsr sayları **فُعْلٌ** və ya **فُعْلٌ** modeli üzrə düzəlir.

$\frac{1}{3}$ ثُلُثٌ və ya ثُلُثٌ

$\frac{1}{7}$ سَبْعٌ və ya سَبْعٌ

$\frac{1}{4}$ رُبْعٌ və ya رُبْعٌ

$\frac{1}{8}$ ثَمَنٌ və ya ثَمَنٌ

$\frac{1}{5}$ خُمْسٌ və ya خُمْسٌ

$\frac{1}{9}$ تِسْعٌ və ya تِسْعٌ

$\frac{1}{6}$ سُدْسٌ və ya سُدْسٌ

$\frac{1}{10}$ عَشْرٌ və ya عَشْرٌ

$\frac{2}{3-10}$ formalı kəsr sayları **فُعْلَانِ** və ya **فُعْلَانِ** modelləri üzrə yaranır.

Məsələn:

$\frac{2}{3}$ ثُلُثَانِ və ya ثُلُثَانِ; $\frac{2}{7}$ سَبْعَانِ və ya سَبْعَانِ; $\frac{2}{10}$ عَشْرَانِ və ya عَشْرَانِ

Surəti və məxrəci 3-10 olan kəsr saylarında surət δ - li miqdar sayı şəklini alır və ondan sonra gələn **أَفْعَالٌ** vəznli məxrəclə izafət əmələ gətirir. Məsələn:

$$\frac{3}{5} \text{ أَرْبَعَةٌ أَعْشَارٌ} \frac{4}{10} ; \frac{5}{7} \text{ خَمْسَةٌ سَبْعٌ} ; \frac{3}{5} \text{ ثَلَاثَةٌ أَحْمَاسٌ}$$

Tamli kəsr sayında tam δ - li miqdar sayı şəklini alır və kəsrlə و bağlayıcısı ilə əlaqələndirilir. Məsələn:

$$\frac{1}{5} \text{ وَ خُمُسٌ} \frac{4}{5} ; \frac{2}{10} \text{ وَ عَشْرَانٍ} \frac{9}{10} ; \frac{3}{5} \text{ وَ خَمْسَةٌ} \frac{3}{5} \text{ وَ ثَلَاثَةٌ أَحْمَاسٌ}$$

Qalan kəsr sayları **جُزْءٌ** (أَجْزَاءٌ) “hissə” və مِنْ sözlərindən istifadə edilməklə təsviri yolla ifadə olunur. Məsələn:

$$\frac{7}{14} \text{ ثَلَاثَةٌ عَشْرَ جُزْءًا مِنْ عِشْرِينَ (جُزْءًا)} \frac{13}{20} ; \frac{13}{20} \text{ سَبْعَةٌ أَجْزَاءٍ مِنْ أَرْبَعَةِ عَشَرَ (جُزْءًا)} \frac{7}{14}$$

Həmçinin yerdə qalan kəsr saylarını ifadə etmək üçün məxrəclə surət arasında **عَلَى** ön qoşmasından da istifadə olunur. Məsələn:

$$\frac{5}{100} \text{ خَمْسَةٌ عَلَى مِئَةٍ} \frac{6}{14} ; \frac{6}{14} \text{ سِتَّةٌ عَلَى أَرْبَعَةِ عَشَرَ} \frac{1}{12} ; \frac{1}{12} \text{ وَاحِدٌ عَلَى اثْنَيْ عَشَرَ}$$

Kəsr sayı sayılan isimlə ya izafət əmələ gətirir, ya da onlar arasında مِنْ ön qoşmasından da istifadə edilir.

$$\frac{6}{9} \text{ مِثْرٌ} \frac{6}{9} \text{ مِثْرٌ} \text{ سِتَّةٌ أَتْسَاعٍ مِنَ الْمِثْرِ} \text{ وَ} \text{ سِتَّةٌ أَتْسَاعِ الْمِثْرِ}$$

$$\frac{2}{7} \text{ سُبْحَانَ مِنَ الْمَدِينَةِ} \text{ وَ} \text{ سُبْحَانَ الْمَدِينَةِ} \text{ - si}$$

$$15,9 \text{ مِثْرٌ} \frac{15,9}{100} \text{ مِثْرًا} \text{ وَ} \text{ تِسْعَةَ أَعْشَارِ الْمِثْرِ}$$

Məxrəclər 100-lüklərlə ifadə olunduqda **فِي الْمِئَةِ** (yüzdə) – dən istifadə olunur. Məsələn:

$$20,45 \text{ مِثْرٌ} \frac{20,45}{100} \text{ مِثْرًا} \text{ وَ} \text{ خَمْسَةَ وَأَرْبَعُونَ فِي الْمِئَةِ}$$

Faizlər də həmçinin **فِي الْمِئَةِ** və ya **بِالْمِئَةِ** vasitəsilə ifadə olunur. Məsələn:

30% ثَلَاثُونَ فِي الْمِئَةِ

47% سَبْعٌ وَأَرْبَعُونَ بِالْمِئَةِ

4. Şərt budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlə

Şərt budaq cümləsi adətən baş cümlədən əvvəl gələrək onunla müxtəlif bağlayıcılar vasitəsilə əlaqələndirilir: لَوْ، إِذْمَا، إِذَا مَا، إِذَا مَا، إِذَا مَا، إِذَا مَا، إِذَا مَا، إِذَا مَا - əgər; مَنْ əgər kim ki; مَا əgər nə ki; حَيْثُ – harada ki...; كَيْفَمَا – necə ki və s.

Şərt budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlədə xəbərlər həm feilin şərt forması, həm də keçmiş zamanla ifadə oluna bilər. Bunu aşağıdakı kimi ifadə etmək olar:

Əsas cümlənin xəbəri

Budaq cümlənin xəbəri

Keçmiş zaman

keçmiş zaman

keçmiş zaman

şərt forması

şərt forması

keçmiş zaman

şərt forması

şərt forması

Bu baxımdan “Sən qayıtsan, mən də qayıdaram” cümləsini aşağıdakı şəkildə ifadə etmək olar:

(۱) إِنْ رَجَعْتَ رَجَعْتُ. (۲) إِنْ رَجَعْتَ أَرْجَعُ. (۳) إِنْ تَرَجَعْتَ رَجَعْتُ. (۴) إِنْ تَرَجَعُ أَرْجَعُ.

Qeyd etmək lazımdır ki, إِذَا və xüsusilə لَوْ ədatından sonra feili xəbər ancaq keçmiş zamanda işlənir.

Reallaşmasının mümkün olub-olmamasına görə şərt iki yerə bölünür: *real və qeyri-real şərt*.

Qeyri-real şərti ifadə etmək üçün لَوْ bağlayıcısından istifadə olunur. لَوْ bağlayıcısı çox zaman baş cümlənin xəbərinin əvvəlinə əlavə edilən ... لَ “əlbəttə, şübhəsiz” təsdiq ədatı ilə birlikdə işlədilir ki, bundan məqsəd irəli sürülən təsdiq hökümünü bir qədər də gücləndirməkdir. Həmin ədat adətən ayrıca olaraq tərcümə edilmir. Məsələn:

لَوْ كَانَتْ هَذِهِ حَقِيقَةً لَمَا قُلْتُ هَذِهِ الْكَلِمَاتِ Əgər bu həqiqət olsaydı, mən bu sözləri deməzdim.

Real şərtə aid aşağıdakı nümunələri nəzərdən keçirək:

إِنْ تَدْرُسُوا هَذِهِ الْمَسْأَلَةَ بِشَكْلِ لَازِمٍ تَحْصُلُوا عَلَى نَتَائِجٍ مَلْمُوسَةٍ Əgər siz bu məsələni lazımı şəkildə tədqiq etsəniz, konkret nəticələr əldə edəcəksiniz. إِذَا سَافَرْتُ إِلَى مِصْرَ زُرْتُ الْأَهْرَامَاتِ قَبْلَ كُلِّ شَيْءٍ. Misirə səfər etsəm, hər şeydən qabaq ehramları ziyarət edəcəm. مَنْ طَلَبَ أَحَا. Eyibsiz qardaş axtaran, qardaşsız qalar.

Şərti keçmiş zamana aid etmək üçün كَانَ köməkçi feilindən istifadə olunur. Məsələn:

إِذَا كُنْتَ ذَهَبْتَ إِلَى دَارِ السَّيْنِمَا يَوْمَ أَمْسٍ كُنْتَ شَاهِدْتَ هَذَا الْفِلمَ Əgər dünən kinoteatra getmiş olsaydın, bu filmə baxmış olardın.

Baş cümlə ilə budaq cümlənin xəbərinin bir-birinə qrammatik zamanın ifadəsi baxımından uyğun gəlmədiyi şərt budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlələrdə baş cümlənin önünə ...فَ “onda, elədə” ədatı əlavə edilir.

...فَ hissəciyinin baş cümləyə qoşulması üçün baş cümlə sadalanacaqlardan biri ilə başlamalıdır: ismi xəbər; isimlə ifadə olunan mübtəda; قَدْ – la başlayan keçmiş zaman; indiki-gələcək zaman; سَ və ya سَوْفَ ədatlı qəti-gələcək zaman; لَنْ inkar ədatlı xəbər; əmr forması; qadağan forması; لَيْسَ feili; sual sözləri və s. Məsələn:

إِنْ كَانَ لَدَيْكَ مُتَسَّعٌ مِنْ إِسْتَمِيرْسَ، (onda) öz işindir. إِنْ لَمْ تُرِدْ فَالْأَمْرُ لَكَ Vaxtın çox olsa, bu filmə baxmaq üçün kinoteatra get. هَذِهِ التَّمَثِيلِيَّةُ فَمَا رَأَيْكَ فِيهَا؟ Əgər bu tamaşaya baxmınsansa, onda onun haqqında fikrin nədir?

إِنْ لَمْ تَجِدْ هَذَا الْكِتَابَ فِي الْمَكْتَبَةِ الْمَذْكُورَةِ فَلَيْسَتْ هَذِهِ مُشْكِلَتِي Əgər bu kitabı adı çəkilməmiş kitabxanada tapmasan, bu mənim problemim deyil və s.

5. Partitivliyin ifadəsi

Hissənin tama, təkin cəmə nisbəti qrammatikada “partitivlik” adlanır. Ərəb dilində partitivlik ya izafət, ya da مِنْ ön qoşması vasitəsilə ifadə olunur. Partitivliyin مِنْ ön qoşması vasitəsilə ifadəsi ərəb dilində geniş yayılmışdır. Məsələn:

إِحْدَى الطَّلِبَاتِ talibələrdən biri; أَحَدُ الطُّلَابِ tələbələrdən biri; جُزْءُ الْكِتَابِ kitabın bir hissəsi.

بِرْزِ مِنْ الْمُهَنْدِسِينَ bir qrup mühəndis; مِنْ الْمَنْازِلِ مَنَزَلٌ institutlardan bir neçəsi; مِنْ الْأَقْطَارِ مَنَزِلٌ mənzillərdən biri; مِنْ الْأَقْطَارِ قَلِيلٌ ölkələrdən azı; مِنْ الْعَمَالِ عَشْرَةٌ fəhlələrdən onu; مِنْ الْخُبْزِ خَمْسٌ bizlərdən beşi; مِنْ الْكِيلُوغَرَامِ كِيلُوغَرَامٌ bir kiloqram ət; مِنْ اللَّبَنِ كُوبَةٌ bir stəkan süd; مِنَ النَّاسِ أَلْفٌ minlərlə insan; بَلَغَ السَّبْعِينَ مِنَ الْعُمْرِ 70 yaşına çatıb.

Partitivlik həmçinin hissə bildirən söz işlənmədən مِنْ ön qoşması vasitəsilə də ifadə oluna bilər. Məsələn:

كَانَ أَبُوهُ مِنَ الْمُهَنْدِسِينَ الْمَعْرُوفِينَ فِي جُمْهُورِيَّتِنَا Onun atası respublikamızda tanınan mühəndislərdən (biri) idi.

جَامِعَةُ الْقَاهِرَةِ مِنَ الْجَامِعَاتِ الشَّهِيرَةِ فِي الْعَالَمِ Qahirə Universiteti dünyada məşhur universitetlərdəndir (biridir).

مِنْ ilə yaranan bir çox birləşmələr öz ilkin partitivlik mənasını itirərək frazeoloji ifadələrə çevrilmişlər. Məsələn:

مِنْ دَوَاعِي السُّرُورِ أَنْ... gözlənilir ki; مِنَ الْمُنْتَوِّعِ أَنْ... sevincin səbəblərindəndir ki; مِنَ الْوَاضِحِ أَنْ... aydındır ki;

... مِنَ الْوُضُوحِ وَالْجَلَاءِ أَنْ... tam şəkildə aydın oldu ki, və s.

6. “O cümlədən...” ifadəsi

“O cümlədən” məfhumu aşağıdakı yollarla ifadə olunur:

1) ... مِنْ بَيْنِ... (hərfən: o cümlədən...), ... وَمِنْ بَيْنِ... (hərfən: arasından), ... وَمِنْ ضَمْنِ... (hərfən: sırasından), ... وَمِنْ ضَمْنِ... (hərfən: o şeylə ki, nədə ki) ifadələri sadalanan sözlərin önündə gələrək sadalanan sözlərin aid olduğu sözlə uzlaşan bitişən əvəzlik qəbul edir. Məsələn:

حَضَرَ مُحَاضِرَةَ الْأُسْتَاذِ الْكُوَيْتِيِّ جَمِيعِ الطُّلَابِ وَمِنْ جُمْلَتِهِمْ (وَبَيْنَهُمْ، وَمِنْ بَيْنَهُمْ، وَمِنْ ضَمْنِهِمْ، وَمِنْ بَيْنِهِمْ) نُورُ الدِّينِ وَمُرَادٌ وَشَمْسُ الدِّينِ وَفَرِيدٌ.

Küveytli professorun mühazirəsində bütün tələbələr, o cümlədən Nurəddin, Murad, Şəmsəddin və Fərid iştirak etmişlər.

2) ... وَمِنْ بَيْنِ... (hərfən: o şeylə ki, nədə ki) ifadələrinin vasitəsilə bildirilir. Bu halda sayılan isimlərin cinsi və kəmiyyəti heç bir əhəmiyyət daşımır. Məsələn:

حَضَرَ مُحَاضِرَةَ الْأُسْتَاذِ الْكُوَيْتِيِّ جَمِيعِ الطُّلَابِ بِمَا فِي هَذَا (بِمَا فِي ذَلِكَ) نُورُ الدِّينِ وَمُرَادٌ وَشَمْسُ الدِّينِ وَفَرِيدٌ.

Küveytli professorun mühazirəsində bütün tələbələr, o cümlədən Nurəddin, Murad, Şəmsəddin və Fərid iştirak etmişlər.

“O cümlədən” ifadəsi bitişən əvəzlikli ... وَمِنْ ön qoşması ilə də bildirilir. Bu halda bitişən əvəzlik sadalanan sözlərin aid olduğu sözlə uzlaşır. Məsələn:

حَضَرَ مُحَاضِرَةَ الْأُسْتَاذِ الْكُوَيْتِيِّ جَمِيعِ الطُّلَابِ مِنْهُمْ نُورُ الدِّينِ وَمُرَادٌ وَشَمْسُ الدِّينِ وَفَرِيدٌ.

Küveytli professorun mühazirəsində bütün tələbələr, o cümlədən Nurəddin, Murad, Şəmsəddin və Fərid iştirak etmişlər.

ÇALIŞMALAR

1. Mətnin sözlərini əzbər öyrənin və onların əsasında 5 cümlə tərtib edin.

2. تَحَاسَبَ öyrənmək; تَكَلَّمَ danışmaq; تَحَسَّنَ yaxşılaşmaq; تَحَاسَبَ bir-birinə hesab vermək; تَرَجَعَ geriyə çəkilmək feillərinin bablarını təyin edin və onları keçmiş zamanın məlum və məchul növlərində şifahi şəkildə təsrif edin.

3. Aşağıdakı feillərin kök hərflərini və bablarını təyin edin:

رَجَلَ (ə) piyada getmək; رَجَلَ saçları daramaq; رَجَعَ geri qaytarmaq; تَشَاجَرَ öz aralarında mübahisə etmək; شَارَبَ bərabər içmək; شَلَّقَ darmanmaq; شَعَّلَ işlətmək; تَشَكَّلَ təşəkkül tapmaq.

4. 3-cü çalışmadakı feilləri indiki-gələcək zamanın məlum və məchul növlərində şifahi şəkildə təsrif edin.

5. Ərəb dilinə yazılı şəkildə tərcümə edib hərəkələyin:

Kənd təsərrüfatının və sənayenin əhəmiyyəti; kapitaldan düzgün istifadə yolları; kənd təsərrüfatı mallarının dünya bazarlarında satışı; uzun lifli pambıq istehsal edən ölkələr; xurma ağaclarının çox olduğu ərəb ölkələri; Aralıq dənizi hövzəsində yerləşən ölkələrin adları; buğda istehsalındakı defisiti örtmək üçün ərəb dövlətlərinin istifadə etdikləri metodlar; bu problemi həll etmək üçün təşkilatın ehtiyacı olduğu maddi amillər (əsaslar); sitrus meyvələrini sevməyən iki qız; əkinçiliyə yararlı torpaq; xurmanın yeni növləri; xurma ağaclarının çoxluğu ilə fərqlənən bu ölkə

6. Aşağıdakı feilləri əmr formasında yazıb hərəkələyin:

تَطَّارَحَ bir-birinə atmaq; تَطَّرَفَ son həddə çatmaq; تَطَّارَشَ özünü karlığa vurmaq; تَطَّقَلَ çağrılmadan gəlmək; تَعَرَّضَ məruz qalmaq; تَعَاظَمَ yavaş-yavaş böyümək

7. Əmr formasında verilmiş feillərin kök hərflərini, bablarını təyin edin və şifahi şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin.

أَتْرَكَ؛ أَنْبَجَا؛ تَمَيَّزَ؛ تَوَجَّحْنَ؛ قَدِّمُوا؛ أَعْجَبَ؛ سَافِرِي؛ نَاقِشَا؛ إِفْرَعُ؛ تَدَكَّرُوا؛ إِطْهَرُ؛
أَحْضُرَا؛ أَحْضِرْنَ؛ شَارِكُوا؛ مَثَلِي؛ أَحْرَزْنَا؛ إِفْهَمُوا؛ إِرْحَلْ.

8. Ucadan oxuyun və şifahi şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

القاضي: كيف تجاسرت على سرقة هذا الرجل في النهار؟
اللص: في المرة السابقة سألتني كيف تجاسرت على سرقة الرجل في الليل؟
قل لي: متى يمكنني أن أقوم بأعمالي؟

Sözlər:

قَاضٍ (قُضَاةٌ)	qazi	تَجَاسَرَ عَلَى	cəsarət etmək
سِرْقَةٌ	oğurluq; soyğunçuluq	قُلْ	de
أُصُوصٌ (لِصٌّ)	oğru		

9. Kök hərflərini təyin edərək hansı babın məsdəri, ismi-faili və ya ismi-məfulu olduğunu dəqiqləşdirin:

تَقَاعُدٌ təqaüdçü; تَقَاعُسٌ imtina etmə; مُشَاجِرَةٌ mübahisə etmə; مُتَشَابِهَةٌ bir-birinə bənzəyən; تَسَاكُنٌ bərabər yaşama; تَرْسِيخٌ möhkəmləndirmə; مُتَشَكِّرٌ təşəkkür edən; تَعَدُّتٌ inadkarlıq; مُتَلَبِّسٌ cinayətdə əli olan; مُتَحَرِّكٌ hərəkətə gətirilmiş; إِبْرَامٌ imzalama; بَاحِثٌ tədqiqatçı; مُبْرَدٌ soyudulmuş; بَرَجَمَةٌ deyilmə, donquldanma; تَبْرُّمٌ narahat olma

10. Ərəb dilinə yazılı şəkildə tərcümə edib hərəkələyin:

Qonaq otağının əyər akademiyasında işlə; elml i- $\frac{1}{5}$
tədqiqatların yarısı; xəstəliklərin $\frac{2}{3}$ nin səbəbləri; ölkəmizdə
yerləşən məscidlərin $\frac{1}{10}$ nin tikilmə tarixi; ölkə sakinlərinin 40% -
nın əsas problemləri; adı çəkilmiş mövzunun $\frac{3}{4}$ hissəsinin tədqiqi;

şəhərin görməli yerlərinin $\frac{1}{4}$ nin ziyarət edilməsi; kənd təsərrüfatı məhsullarının $3\frac{2}{5}$ nin satışı; BDU-nun tələbələrinin 77%; ölkədə mövcud olan bankların $\frac{4}{10}$ - nin fəaliyyəti; siqaret çəkənlərin $25\frac{3}{10}$ ünün məruz qaldıqları (تَعَرَّضَ لـ) əsas problemlər; qara ciyər xəstəliklərinin 67 % -i

11. Hərəkələyin və yazılı şəkildə azərbaycan dilinə tərcümə edin:

(١) إذا ذكرنا الصحراء تذكرنا الجمَل (جَمَلٌ) (جَمَالٌ) (dəvə) وإذا ذكرنا الجمَل تذكرنا الصحراء. (٢) إن تتعرفوا على معالم المدينة القديمة حصلتم على معلومات شيقّة عن تاريخها. (٣) إن لم ترغب في أكل هذا الطبق فأطلب طبقاً آخر. (٤) لئن نقرأ هذه المقالة التي كتبها زميلنا (زَمِيلٌ) (زُمَلَاءٌ) (həmkar) العزيز نفهم سبب دراسته الموضوع الذي يدور الحديث عنه. (٥) إذا زرت هذا البلد العربيّ المعروف أعجبك بتوفر وتنوع أماكنه التاريخيّة. (٦) إن يمثل هذا الرياضيّ الشهير جمهوريتنا في دورة الألعاب الأولمبيّة التالية فيحرز نجاحات كبيرة مرّة أخرى. (٧) إذا كنت حضرت جميع المحاضرات لهذا الأستاذ كنت حصلت على معلومات لازمة بِخُصُوصٍ (...dair) الموضوعات الرئيسيّة. (٨) لو كان في إمكان مراد أن يغيّر (غَيَّرَ dəyişdirmək) هذا العالم لفعله بلا تَأَمُّلٍ (düşünmədən).

12. Ərəb dilinə yazılı şəkildə tərcümə edib hərəkələyin:

1) Əgər evdən saat 5.15-də çıxsaq, bir saatdan sonra hava limanında olacağıq. 2) İşlərini vaxtında bitirsən kitabxanaya gedə bilərikmi? 3) Əgər bankda hesab açdırmaq istəsəniz hansı bankı seçəcəksiniz? 4) Leylanın bu məqaləni üç gün ərzində tərcümə etməsi qeyri-mümkündür. 5) Əgər o, siqaret çəkməyi tərgitmiş olsaydı, bir çox problemlərlə üzləşməmiş (وَأَجَهَ) (üzləşmək) olardı. 6) Əgər bu işdə inad göstərməsək, arzularımızı (arzu خُلْمٌ) necə

həyata keçirəcəyik (həyata keçirmək حَقَّقَ)? 7) Fuad işlərini bitirmədən öz otağından çıxıb bilməz.

13. Partitivliyin ifadəsinə diqqət yetirərək ucadan oxuyun və şifahi şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

مئات من الشعوب (شُعْبٌ شُعُوبٌ) (xalq) ؛ ٥ كيلوغرامات من الشعير؛ إحدى الجمهوريات؛ أحد المصانع؛ أسماء عدد من الأستاذة؛ فنان من الشاي؛ مبنى من المباني؛ مقبرة فرعون من الفراعنة؛ جماعة من المسلمين؛ نشاط جماعة من العلماء العرب؛ سكان بناية من البنائات الواقعة في مركز مدينتنا؛ عدد قليل من الشقق العصرية؛ طنان من الأحجار؛ طلاب معهد من المعاهد.

14. Ərəb dilinə yazılı şəkildə tərcümə edib hərəkələyin:

1) Mən bir neçə dil, o cümlədən rus və ibri dillərini də bilirəm. 2) Bu gün atam bir çox yerləri, o cümlədən mərkəzi bankı da ziyarət etdi. 3) Ənginar bir çox bədən üzvlərinin, o cümlədən ürək və qaraciyərin fəaliyyətini aktivləşdirir. 4) Orada məndən bir çox sənədləri (مُسْتَدَاتٌ), o cümlədən pasportu tələb etdilər. 5) Azərbaycana gəlmiş bütün nümayəndə heyətləri, o cümlədən türk nümayəndə heyəti öz ölkələrini yüksək səviyyədə (عَلَى أَعْلَى) təmsil etdi. 6) Biz bu restoranda dünya mətbəxinin, o cümlədən İtaliya mətbəxinin yeməklərinin dadına baxdıq (ذُقْنَا). 7) Bakıya səfər etsəm, oradakı bütün tarixi abidələri, o cümlədən Qız qalasını ziyarət edəcəm. 8) Bütün ərəb ölkələri, o cümlədən Misir Ərəb Ölkələri Liqasının üzvüdür.

15. Ərəb dilinə şifahi şəkildə tərcümə edin:

1) Qoy bu işdə ona kömək edək! 2) Bu kitabı maraqla oxumaq qeyri-mümkündür. 3) Siz (müz.) onu banka aparmayın! 4) Leyla, şam etmək istəyirsənmi? 5) Bu yeməyin dadı bizim xoşumuza gəlmir. 6) Onlar bu sazişi nə vaxt imzalayacaqlar? 7) Bir neçə həftədən sonra bu işin nəticələri görünməyə başladı. 8) Məryəm işlərini bitirdikdən sonra qəzet oxumağa başladı. 9) Almaları dərmək üçün sən ağaca dırmanmalısan. 10) Babanı hava limanında nəvəsi qarşıladı.

16. Aşağıdakı feilləri şifahi şəkildə arzu və şərt

formalarında təsrif edin:

تَمَائِلٌ dırmanmaq; تَقَهَّمٌ anlamaq; تَعَجَّبٌ tæccüblənmək; تَمَائِلٌ meyl etmək; تَقَامَرَ kiminlə isə birlikdə oynamaq; تَغَاضَبٌ qeyzlənmək

17. Ucadan oxuyun və şifahi şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

(١) أعلمنا المرشد السياحي أن في مصر أكثر من مئة هرم. (٢) إن أهرامات الحيزة أهمها و أشهرها. (٣) الأسكندرية أقدم من القاهرة. (٤) نهر النيل هو أكثر أنهار العالم طولاً (طُولٌ uzunluq). (٥) إن بحر الخزر هو أكبر بحيرة (بُحَيْرَةٌ) (- ات) göl (مالحه (مَالِحٌ duzlu) في العالم. (٦) يحسب الشاي أكثر المشروبات رواجاً (رَوَاجٌ yayılma) في أذربيجان. (٧) النَّيْرُوز هو أقدم الأعياد في أذربيجان.

18. 22 –ci dərsin mətnini yazılı şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin.

19. Mətni hərəkələyin və yazılı şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

" إزداد إقبال الناس في أمريكا في الآونة الأخيرة على تعلم اللغة العربية خاصة بعد أحداث ١١ أيلول و الحرب على العراق. وقد تضاعف عدد الطلاب الجامعيين الذين تسجلوا في مناهج العربية بين أعوام ١٩٩٨ و ٢٠٠٢... و كان أغلب متعلّمي العربية في أمريكا في الماضي من أبناء الجالية العربية الذين يريدون تعلم ثقافة أجدادهم وحضارتهم. فاللغتان الألمانية والإيطالية أصبحتا من ضمن مقرّرات الطلاب بعد تكاثر الهجرة الأوربية في مطلع القرن العشرين. وزاد الإقبال على الروسية حينما دار أول قمر أصطناعي حول الأرض عام ١٩٥٧. وجدت اليابانية الاهتمام إبان فترة الانتعاش الاقتصادي التي عاشتها اليابان في فترة الثمانينات من القرن الماضي. تعاني أمريكا حالياً نقصاً حاداً في اختصاصيّ العربية للاستعانة بهم خصوصاً في حربها على الإرهاب وحربها على العراق. (مجلة الفيصل، العدد الـ ٣٣٥، عام ٢٠٠٤)

Sözlər:

يَزِدَادُ (يَزِدَادُ)	artmaq	(- اَتْ) هَجْرَةٌ	mühacirət
يَتَضَاعَفُ (يَتَضَاعَفُ)	iki dəfə artmaq	مَطَالِحُ (مَطَالِحُ)	başlangıç
يَتَجَسَّلُ (يَتَجَسَّلُ)	qeydiyyatdan keçmək	قَمَرٌ اصْطِنَاعِي (أَقْمَارٌ)	süni peyk
يَزِيدُ (i) زَادَ	artmaq; çoxalmaq	اِنْتِعَاشٌ	dirçəlmə; canlanma
يُدْوِرُ (u) دَارَ	fırlanmaq; dövr etmək	اَلْتَّمَانِيَّاتُ	80-ci illər
يُعَانِي (يُعَانِي) عَانِي	əzab çəkmək	نَقْصٌ	çatışmazlıq
اِقْبَالَ عَلَى	tələbat	اِسْتِعَانَةٌ بِـ	kömək üçün müraciət etmə
اَوْنَةٌ اَنْ	vaxt, zaman	اِرْهَابٌ	terror
تَعَلَّمَ	öyrənmə	(- وَن) اِخْتِصَاصِيٌّ	mütəxəssis
حُرُوبٌ حَرْبٌ	müharibə (müən.)	اَغْلَبُ	nəyinsə böyük hissəsi
مَنْهَجٌ مَنْهَجٌ	kurs; proqram	حَادٌ	ciddi
اَلْمَاضِي (اَلْمَاضِي) مَاضٍ	keçən; keçmiş (isim və sifət)	حَالِيًّا	hal-hazırda
(- وَن) مُتَعَلِّمٌ	öyrənən; savadlı	خَاصَّةً	xüsusilə
(- اَتْ) جَالِيَّةٌ	diaspora	حَوْلَ ətrafında
مُقَرَّرَاتٌ	dərs proqramı	اِبَّانَərzində; vaxtı
تَكَاتُرٌ	çoxalma; artma	خُصُوصًا	xüsusilə

اَلدَّرْسُ اَلثَّلَاثُ وَ اَلْعِشْرُونَ – XXIII dərs

قيادة السيّارة فنّ و ذوق و أخلاق

الحياة اليوم سريعة جدًا. فنحن عادة نسكن في مكان ونشتغل في مكان آخر. ونرغب في ان نذهب الى السوق لشراء ما نحتاج اليه. فقد اختفي الدكان الصغير الذي كان موجودا في كل شارع. و جاء السوق الكبير الذي يخدم أكثر من منطقة. غير أنه يحتاج إلى الوصول إليه.

علاقاتنا الاجتماعية تفرض علينا أن نذهب لزيارة أصدقائنا في الأعياد مثل عيد الفطر و المناسبات الاجتماعية مثل الزواج وزيارة المريض وتهنئة الصديق. نريد في الصيف أن نذهب الى البحر وفي الربيع نريد أن نستقبل الربيع و نريد أن ننقل أولادنا الى المدرسة ونرجع بهم الى البيت. و لذلك كانت حاجة الفرد الى السيّارة حاجة أساسية. فالسيّارة سريعة ومريحة واقتصادية وخصوصية أيضا. وهكذا دخلت السيّارة حياة الانسان. وصارت الحياة العصرية بدونها صعبة جدًا.

تحتاج السيّارة الى معرفة قيادتها واحترام قواعد المرور حتى تكون السيارة مصدر خير وليست مصدر شر. ولذلك وضعت المجتمعات قوانين تنظم قيادة السيّارة والسير على الطريق العام تنظيمًا لازما. ومع ذلك يبقى القانون وحده غير كاف لتحسين سلوكنا. فنحن نستطيع ان نخالف قانون المرور إذا غاب الشرطي.

إننا نكون متحضرين ومتعلمين إذا عرفنا كيف نستخدم السيّارة. إن قيادة السيّارة ليست في الحصول على رخصة قيادة، بل القيادة الصحيحة هي تلك التي يظهر فيها الذوق واللطف في احترام الآخرين. و تظهر فيها المعرفة الصحيحة في السيطرة على السيّارة بعقل سليم.

(من كتاب "تعليم العربية لغير الناطقين بها" ١٩٩٢)

Sözlər:

(u) سَكَنَ	yaşamaq; sakin olmaq	(مَعَارِفُ) مَعْرِفَةٌ	bilik; bacarıq
(يَشْتَغَلُ) اِسْتَعْلَل	işləmək;	قِيَادَةٌ	idarə etmə;

(يَخْتَفِي) إِخْتَفَى	məşğul olmaq yoxa çıxmaq; gizlənmək	قَاعِدَةٌ (قَوَاعِدُ) الْمُرُورِ	maşın sürmə yol hərəkəti qaydası
(u) خَدَمَ	xidmət etmək	(مَصَادِرُ) مَصَدَّرٌ	mənbə
(i) فَرَضَ عَلَى	boynuna qoymaq; tələb etmək	سَيْرٌ	gediş
(u) نَقَلَ	daşımaq; aparmaq	طَرِيقٌ عَامٌّ (طُرُقَاتٌ؛ طُرُقٌ)	magistral
(i) (يَصِيرُ) صَارَ	çevrilib olmaq	نَحْسِينٌ	yaxşılaşdırma
(ə) (يَضَعُ) وَضَعَ	yazmaq; ixtira etmək	سُلُوكٌ	davranış
(i) (يُنْظِمُ) نَظَّمَ	nizamlamaq; tənzimləmək	(فُنُونٌ) فُنٌّ	sənət
(i) (يَغِيبُ) غَابَ	olmamaq; görünməmək	(أَخْلَاقٌ) خُلُقٌ	əxlaq
(i) (يُخَالِفُ) خَالَفَ	(qanunu) pozmaq	شُرْطِيٌّ	polis
(ə) (يَبْقَى) بَقِيَ	qalmaq	رُخْصَةٌ (رُخْصٌ)	sürücülük vəsiqəsi
شِرَاءٌ	alma	الْقِيَادَةُ	lütfgarlıq
(دَكَكِيْنُ) دُكَّانٌ	dükan	(الطَّافُ) لُطْفٌ	lütfgarlıq
(شَوَارِعُ) شَارِعٌ	küçə	سَيِّطْرَةٌ	ağalığ; hökmranlıq
(- اَتُّ) مُجْتَمَعٌ	cəmiyyət	اَجْتِمَاعِيٌّ	sosial
(قَوَانِيْنُ) قَانُونٌ	qanun	سَرِيْعٌ	sürətli
وُصُوْلٌ	gəlib çatma	اِقْتِصَادِيٌّ	iqtisadi; qənaətcil
عِيْدُ الْفِطْرِ	Ramazan bayramı	خُصُوْصِيٌّ	şəxsi; xüsusi
		غَيْرُ كَافٍ	qeyri-kafi; yetərli olmayan

تَهَانِيٌّ (تَهَانِيٌّ)	təbrik etmə	مُتَحَصِّرٌ (-وَنَ)	sivil; mədəni
أَصْيَافٌ (أَصْيَافٌ)	yay	سَلِيمٌ	sağlam; normal
أَرْبَاعٌ، رِبْعٌ أَرْبَعَةٌ	yaz	غَيْرَ أَنْ	lakin
أَفْرَادٌ (أَفْرَادٌ)	fərd; adam	لِذَلِكَ	buna görə də

1. VII, VIII və X bab feillərinin keçmiş zamanının məlum və məchul növləri

VII bab I babın əvvəlinə ...إِنِّ artırılmaqla düzəlir, mənaca feilin məchul növünü xatırladır və ya qayıdış bildirir: **إِنْفَعَلٌ**. I kök samiti **ن, ل, ر** və **ي, ن, ل, ر** olan feillərin VII babı olmur. Məsələn:

خَفَضَ endirmək; azaltmaq → **إِنْخَفَضَ** enmək; azalmaq

خَطَفَ tutmaq; oğurlamaq → **إِنْخَطَفَ** tutulmaq; oğurlanmaq

VII bab feillərinin məchul növü yoxdur. **إِنْقَلَبَ** “çevrilmək” feili üzərində VII bab feillərinin keçmiş zamanda təsrifini nəzərədən keçirək:

إِنْقَلَبْتُ؛ إِنْقَلَبْتَ (إِنْقَلَبْتُ)؛ إِنْقَلَبْنَا؛ إِنْقَلَبْتُمْ (إِنْقَلَبْتُمْ)؛ إِنْقَلَبُوا

(إِنْقَلَبْنَا)؛ إِنْقَلَبْتُمَا؛ إِنْقَلَبْنَا (إِنْقَلَبْنَا)

Tərcüməsi: çevrildim; çevrildin; çevrildi və s.

VIII bab I babdan sözün əvvəlinə preformativ həməzənin əlavə edilməsi (إِ), I kök samitinin üzərinə sükun qoyulması və I kök samitindən sonra **ت** infiksini artırılması yolu ilə düzəlir: **إِنْفَعَلٌ**

VIII babı əsasən qayıdış bildirir. Məsələn:

رَفَعَ qaldırmaq → **إِرْفَعَهُ** toplamaq → **إِجْتَمَعَ** toplamaq; **جَمَعَ** qalxmaq

Bəzən qayıdış “özü üçün” mənasını verir. Məsələn:

قَطَعَ kəsmək → اِقْتَطَعَ özü üçün kəsmək

كَسَبَ əldə etmək → اِكْتَسَبَ özü üçün əldə etmək

I kök hərfi ط, ص və ض olan feillərin VIII babında ت samiti I kök hərfi ilə assimilyasiya olunur, yəni ط samitinə keçir. I kök hərfi د, ذ və ز olan feillərin VIII babında ت samiti I kök hərfi ilə assimilyasiya olunaraq د və يا ذ samitinə keçir. Məsələn:

طَلَعَ xəbər vermək → اِطَّلَعَ → اِطَّلَعَ xəbər bilmək; tanış olmaq

صَفَقَ vurmaq → اِصْطَفَقَ səs çıxarmaq

ذَكَرَ qeyd etmək → اِذَكَرَ və يا اِذَكَرَ xatırlamaq; yada salmaq

I kök samiti ظ olan hallarda ت samiti əsasən ظ – ya assimilyasiya olunur və yanaşı düşən iki ظ isə bir-birilərilə qovuşur. Məsələn:

ظَلَمَ zülm etmək → اِظْلَمَ → اِظْلَمَ zülm çəkmək

Məchul növdə VIII bab feilləri اَفْتَعَلَ modelini alırlar. Həm məlum, həm də məchul növ feilləri keçmiş zamanda təsrif olunarkən məlum sonluqları qəbul edir. Bu baxımdan məchul növdə olan اُعْتَقَلَ həbs edilmək - feilini keçmiş zamanda təsrif etməklə kifayətlənirik:

أُعْتَقَلْتُ؛ أُعْتَقِلْتُ (أُعْتَقِلْتُ)؛ أُعْتَقِلَ (أُعْتَقِلْتُ)؛ أُعْتَقِلْنَا؛ أُعْتَقِلْتُمْ (أُعْتَقِلْتُمْ)؛

أُعْتَقِلُوا (أُعْتَقِلْنَا)؛ أُعْتَقِلْتُمَا؛ أُعْتَقِلَا (أُعْتَقِلْنَا)

Tərcüməsi: həbs edildim; həbs edildin; həbs edildi və s.

X bab feilləri I babın önünə اِسْتَفْعَلَ hissəciyinin əlavə edilməsi və I kök samitinin saitləşdirilməsi yolu ilə düzəlir: اِسْتَفْعَلَ

Aşağıdakı əsas mənaları ehtiva edir:

1) IV bab feillərinə nisbətdə qayıdış mənasını. Məsələn:

أَيَقَظَ oyatmaq → اِسْتَيْقَظَ oyanmaq

أَذَكَرَ xatırlatmaq → اسْتَذَكَرَ xatırlamaq; əzbər öyrənmək

2) İstək, arzu, xahiş, qıraqdan cəlb etmə mənalərini:

خَدَمَ xidmət etmək → اسْتَحْدَمَ xidmətə götürmək; istifadə etmək

خَبَرَ xəbərdar olmaq → اسْتَخْبَرَ xəbər verməsini xahiş etmək;
xəbərdar olmaq

3) Münasibət bildirmə:

كَبِرَ böyük olmaq → اسْتَكْبَرَ böyük, mühüm hesab etmək

X bab isimlərdən də düzələ bilər. Məsələn:

حَجَرَ daş → اسْتَحَجَرَ daşa çevrilmək; daşlaşmaq

X babın məchul növü اسْتَفْعِلَ modeli üzrə düzəlidir. X bab feilləri keçmiş zamanın həm məlum, həm də məchul növündə təsrif olunarkən məlum sonluqları qəbul edir. Bu baxımdan məchul növdə olan اسْتَفْعِلَ “qarşılamaq” feilini keçmiş zamanda təsrif etməklə kifayətlənirik:

أَسْتَفْعِلْتُ؛ أَسْتَفْعِلْتِ (أَسْتَفْعِلْتِ)؛ أَسْتَفْعِلُ (أَسْتَفْعِلْتِ)؛ أَسْتَفْعِلْنَا؛ أَسْتَفْعِلْتُمْ
(أَسْتَفْعِلْتُنَّ)؛ أَسْتَفْعِلُوا (أَسْتَفْعِلْنَ)؛ أَسْتَفْعِلْتُمَا؛ أَسْتَفْعِلَا (أَسْتَفْعِلْتَا)

Tərcüməsi: qarşılıdım; qarşılıdın; qarşılıdı və s.

Qeyd: Hər üç babın həmzəsi birləşdirici həmzədir.

2. VII, VIII və X bab feillərinin indiki-gələcək zamanın məlum və məchul növləri və əmr formaları

Hər üç babın indiki-gələcək zamanın məlum növündə preformativlər [ə], II kök samiti isə [i] qəbul edir:

VIII bab: اِفْتَعَلَ → يَفْتَعِلُ ; VII bab: اِنْفَعَلَ → يَنْفَعِلُ ; X bab:

يَسْتَفْعِلُ → اسْتَفْعِلْ

VII babın indiki-gələcək zamanın məlum növündə təsrifini

اِنْقَلَبَ “çevrilmək” feili üzərində nəzərdən keçirək:

اِنْقَلَبْتُ؛ تَنْقَلِبُ (تَنْقَلِبِينَ)؛ يَنْقَلِبُ (تَنْقَلِبُ)؛ نَنْقَلِبُ؛ تَنْقَلِبُونَ (تَنْقَلِبِينَ)؛ يَنْقَلِبُونَ

(يَنْقَلِبَنَّ)؛ يَنْقَلِبَانِ؛ يَنْقَلِبَانِ (تَنْقَلِبَانِ)

Tərcüməsi: çevrilirəm/ çevrilərəm; çevrilirsən/ çevrilərsən; çevrilir/ çevrilər və s.

VIII babın indiki-gələcək zamanın məlum növündə təsrifini اِفْتَخَرَ “fəxr etmək” feili üzərində nəzərdən keçirək:

أَفْتَخِرُ؛ نَفْتَخِرُ (تَفْتَخِرِينَ)؛ يَفْتَخِرُ (نَفْتَخِرُ)؛ نَفْتَخِرُ؛ نَفْتَخِرُونَ (تَفْتَخِرُونَ)؛ يَفْتَخِرُونَ (يَفْتَخِرُونَ)؛ نَفْتَخِرَانِ؛ يَفْتَخِرَانِ (نَفْتَخِرَانِ)

Tərcüməsi: fəxr edirəm/edərəm; fəxr edirsən/edərsən; fəxr edir/edər və s.

X babın indiki-gələcək zamanın məlum növündə təsrifini اِسْتَقْبَلَ “qarşılamaq” feili üzərində nəzərdən keçirək:

أَسْتَقْبِلُ؛ تَسْتَقْبِلُ (تَسْتَقْبِلِينَ)؛ يَسْتَقْبِلُ (تَسْتَقْبِلُ)؛ نَسْتَقْبِلُ؛ تَسْتَقْبِلُونَ (تَسْتَقْبِلُونَ)؛ يَسْتَقْبِلُونَ (يَسْتَقْبِلُونَ)؛ تَسْتَقْبِلَانِ؛ يَسْتَقْبِلَانِ (تَسْتَقْبِلَانِ)

Tərcüməsi: qarşılayıram / qarşılayaram; qarşılayırsan / qarşılayırsan; qarşılayır / qarşılayar və s.

VIII və X babların indiki-gələcək zamanın məchul növündə preformativlər [u], II kök samitləri [ə] qəbul edir:

VIII bab: يَفْعَلُ → يُفْعَلُ ; X bab: يَسْتَفْعَلُ → يُسْتَفْعَلُ Məsələn:

يَكْتَسِبُ kəsb edir → يُكْتَسَبُ kəsb edilir

يَسْتَقْبِلُ qarşılayır → يُسْتَقْبَلُ qarşılanır

Hər üç babın əmr forması məlum qaydalar üzrə düzəlidir: II şəxs preformativləri atıldığı üçün saitsizliyi aradan qaldırmaq məqsədilə feilin önünə اِ əlavə olunur. Bu həmzə də birləşdirici həmzədir.

VII bab: اِنْقَلَبَ çevrilmək

تَنْقَلِبُ (تَنْقَلِبِينَ) çevrilirsən ← اِنْقَلِبْ (اِنْقَلِبِي) Çevril!

تَنْقَلِبُونَ (تَنْقَلِبِينَ) çevrilirsiniz ← اِنْقَلِبُوا (اِنْقَلِبِينَ) Çevrilin!

تَنْقَلِبَانِ çevrilirsiniz ← اِنْقَلِبَا Çevrilin!

VIII bab: **اِفْتَحَرَ** fəxr etmək

Fəxr et! **اِفْتَحِرْ** (اِفْتَحِرِي) ← fəxr edirsən (**تَفْتَحِرِينَ**)

Fəxr edin! **اِفْتَحِرُوا** (اِفْتَحِرُونَ) ← fəxr edirsiniz (**تَفْتَحِرُونَ**)

Siz ikiniz fəxr edin! **اِفْتَحِرَا** ← siz ikiniz fəxr edirsiniz (**تَفْتَحِرَانِ**)

X bab: **اِسْتَقْبَلَ** qarşılamaq

Qarşıla! **اِسْتَقْبَلْ** (اِسْتَقْبَلِي) ← qarşılayırsan (**تَسْتَقْبِلِينَ**)

Qarşılayın! **اِسْتَقْبِلُوا** (اِسْتَقْبِلُونَ) ← qarşılayırsınız (**تَسْتَقْبِلُونَ**)

Siz ikiniz qarşılayın! **اِسْتَقْبِلَا** ← siz ikiniz qarşılayırsınız (**تَسْتَقْبِلَانِ**)

3. VII, VIII və X bab feillərinin məsdər, ismi-fail və ismi-məfulları

VII bab feillərinin məsdər **اِنْفِعَالٌ**, ismi-faili isə **مُنْفَعِلٌ** modeli üzrə yaranır. VII babın ismi-məfulu yoxdur. Məsələn:

اِنشَرَخَ sevinmək, fərəhlənmək → **اِنشِرَاحٌ** fərəh; sevinc; razılıq

مُنْفَعِلٌ : **مُنشِرٌ** sevincli, şad-xürrəm

VIII bab feillərinin məsdəri **اِفْتِعَالٌ**, ismi-faili **مُفْتَعِلٌ**, ismi-məfulu **مُفْتَعِلٌ** modelləri üzrə düzəlir. Məsələn:

اِسْتَلَمَ almaq; qəbul etmək → **اِسْتِلَامٌ** alma; qəbul etmə

مُفْتَعِلٌ : **مُسْتَلَمٌ** alan; qəbul edən; **مُفْتَعَلٌ** : **مُسْتَلَمٌ** alınan; qəbul edilmiş

X bab feillərinin məsdəri **اِسْتِفْعَالٌ**, ismi-faili **مُسْتَفْعِلٌ**, ismi-məfulu isə **مُسْتَفْعِلٌ** vəznləri üzrə düzəlir. Məsələn:

اِسْتَلْهَمَ ilham almaq → **اِسْتِلْهَامٌ** ilham alma

مُسْتَفْعِلٌ : **مُسْتَلْهَمٌ** ilham alan; **مُسْتَفْعَلٌ** : **مُسْتَلْهَمٌ** ilham alınan; ilham alınmış

4. Sərbəst tamamlıq

Bir sıra dillərdə, o cümlədən rus dilində tərz-i-hərəkət bəzən feili xəbərlə eyni kökdən ibarət olan isim vasitəsi ilə ifadə edilir. Məsələn:

Bu növ ifadə forması ərəb dilində çox geniş yayılmışdır, həm də tək-cə feillərlə deyil, məsdər, fail, məful və bir sıra sifətlərlə də işlənir. Belə tərkiblərdə tərz-i-hərəkət bildirmək məqsədilə işlədilən isim aid olduğu feilin, məsdərin, fail, məful və ya sifətin təsirlik hal vasitəsi ilə idarə edib-etməməsinə, feilin məlum və ya məchul növdə olub-olmamasına baxmayaraq, daim təsirlik halda olur və xidmət etdiyi sözü mənə etibarı ilə tamamlasa da, icra edilən işin və ya hərəkətin bilavasitə təsir obyektini vəzifəsini daşımır. Ərəb qrammatikasında bu cür tamamlıqlara **الْمُفْعُولُ**

"**الْمُطْلَقُ**" "sərbəst (azad) tamamlıq" deyilir.

Sərbəst tamamlıqlar əsasən məsdərlərlə ifadə olunur. Tərz-i-hərəkət zərfliyi sərbəst tamamlıqlarla aşağıdakı şəkillərdə ifadə edilir:

1) Feili xəbər və onun məsdəri. Məsələn:

وَصَفَّ الْحَدَّثَ وَصْفًا hadisəni təsvir etdi (hərfən: hadisəni təsvirlə təsvir etdi).

عَالَجَهُ مُعَالَجَةً onu müalicə etdi (hərfən: onu müalicə ilə müalicə etdi).

2) Feili xəbər, məsdər və sifət. Məsələn:

شَرَحَ الْمَسْأَلَةَ شَرْحًا تَامًّا Məsələni tam şəkildə şərh etdi (hərfən: tam şərh ilə şərh etdi).

أَيَّدَهُ تَأْيِيدًا وَدَيًّا Onu dostcasına dəstəklədi (hərfən: dost dəstəyi ilə onu dəstəklədi).

3) Feili xəbər, izafət şəklində birləşmiş sifət və məsdər (burada məsdər yuxarıdakılardan fərqli olaraq artıqlıq qəbul edir). Məsələn:

أَيَّدَهُ تَامًّا التَّأْيِيدِ Onu tam (şəkildə) dəstəklədi (hərfən: onu tam dəstəklə dəstəklədi).

دَرَسَ الْمَوْضُوعَ وَاسِعَ الدِّرَاسَةِ Məsələnı genıř (řekıldə) tədqıq etdı.

Bu növ birləşmələrdə sıfətlər أَفْعُلُ formasında da işlənır.

Məsələn:

أَيَّدَهُ أَيْدَهُ أَيْدَهُ أَيْدَهُ أَيْدَهُ Onu tam (řekıldə) dəstəklədı.

دَرَسَ الْمَوْضُوعَ أَوْسَعَ الدِّرَاسَةِ Mövzunu genıř (ən genıř) řekıldə tədqıq etdı.

4) Feılı xəbər və özündən sonrakı məsdərlə ızafət təşkil edən كُلُّ “bütün” sözü. Məsələn:

صَادَرَ كُلُّ الْمُصَادِرَةِ O, tamamilə qayıtdı; رَجَعَ كُلُّ الرُّجُوعِ O, tamamilə müsadirə etdı.

5) Feılı xəbər və sərbəst tamamlığın özündən sonrakı isimlə ızafəti. Məsələn:

تَرَجَّمَ الْمَقَالََةَ تَرْجَمَةَ الْمُتَرْجِمِ الْمُحْتَرَفِ Məqaləni peşəkar tərcüməçi kimi tərcümə etdı.

Tək-tək hallarda sərbəst tamamlıq məsdərlə deyil, feillə bir kökdən olan başqa bir isimlə də ifadə edilir. Məsələn:

بَرَهَنَ بُرْهَانًا قَاطِعًا O, inandırıcı řekıldə sübut etdı.

Bu misalda بَرَهَنَةً “sübut etmə” məsdəri əvəzinə بُرْهَانًا “sübut” ismi işlədilmişdir.

Sərbəst tamamlıqların məsdər, fail, məful və ya bir sıra sıfətlərlə işlədilməsini aşağıdakı nümunələrlə göstərmək olar:

شَرَحْنَا كُلَّ شَرْحًا كُلَّ شَرْحًا كُلَّ شَرْحًا كُلَّ شَرْحًا كُلَّ شَرْحًا doğru řekıldə tərcümə edilmiş; شَرَحْنَا كُلَّ شَرْحًا كُلَّ شَرْحًا كُلَّ شَرْحًا كُلَّ شَرْحًا كُلَّ شَرْحًا bizim tam řekıldə şərh etməyimiz; تَأَخَّرَ تَأَخَّرًا دَائِمًا Onun daima gecikməsi; كُلَّ الصِّحَّةِ كُلَّ الصِّحَّةِ كُلَّ الصِّحَّةِ كُلَّ الصِّحَّةِ كُلَّ الصِّحَّةِ tam doğru

5. Qiyasi modellər üzrə feillərdən düzələn əsas isim qrupları

I bab üç samitli feillərdən qiyası (bənzərinin olması) modellər üzrə aşağıdakı əsas isim qrupları yaranır:

1) “Zaman və məkan bildirən isimləri”

– "إِسْمُ الْمَكَانِ وَالزَّمَانِ" - مَفْعَلٌ və ya مَفْعِلٌ modellərin üzrə düzəlidir. Adətən مَفْعِلٌ vəznini üzrə indiki-gələcək zamanda II kök samiti [i] qəbul edən feillərdən “zaman və məkan” isimləri yaranır. İndiki-gələcək zamanda tipik saiti [ə] və ya [u] olan feillərdən zaman və məkan bildirən isimlər adətən مَفْعَلٌ modeli üzrə düzəlidir. Lakin bu məsələdə istisnalara da rast gəlmək olar. Məsələn:

حَبَسَ (i) həbs etmək → مَحْبَسٌ məhbəs; حَفَلَ (i) toplamaq → مَحْفِلٌ toplantı yeri

ذَخَرَ (ə) toplamaq, ehtiyat yığmaq → مَذَخَرٌ anbar; رَتَعَ (ə) otlamaq → مَرْتَعٌ otlaq

2) “Hərəkətin daim və ya çox icra olunduğu yeri bildirən” isimlər tipik saitlərindən asılı olmayaraq مَفْعَلَةٌ modeli üzrə düzəlidir. Məsələn:

دَرَسَ (u) oxumaq → مَدْرَسَةٌ məktəb

حَضَنَ (u) böyütmək, tərbiyə etmək → مَحَضْنَةٌ körpələr üçün uşaq bağçası

Bu isimlərin cəmi مَفَاعِلٌ modeli üzrə düzəlidir. Məsələn:

مَعْمَلٌ fabrika → مَعَامِلٌ fabriklər; مَدْرَسَةٌ məktəb → مَدَارِسٌ məktəblər

3) “Alət bildirən isimlər” "اسم الآلة" - مِفْعَلٌ، مِفْعَالٌ və مِفْعَلَةٌ modelləri üzrə düzəlidir. Məsələn:

دَفَعَ (ə) itələmək → مِذْفَعٌ top

سَطَرَ (u) xətt çəkmək → مِسْطَرَةٌ xətkəş

فَتَحَ (ə) açmaq → مِفْتَاْحٌ açar

مِفْعَلٌ və مِفْعَلَةٌ vəznli sözlərdən مَفَاعِلٌ، مِفْعَالٌ modeli sözlərdən isə مِفَاعِيلٌ modelləri üzrə yaranır. Məsələn:

مَحْفَظَةٌ çanta → مَحَافِظُ çantalar; مِفْتَاحُ açar → مَفَاتِيحُ açarlar

4) “Peşə, sənət və ya məşğuliyyət sahibini bildirən” isimlər فَعَّالٌ modeli üzrə düzələrək müənnəsdə ە qəbul edir. Məsələn:

حَمَلَ (i) daşımaq → حَمَّالٌ hambal; حَلَقَ (ə) qırmaq → حَلَّاقٌ dəllək

5) “Dəzgah, qurğu və ya maşın bildirən” isimlər فَعَّالَةٌ modeli üzrə düzəlir. Məsələn:

طَارَ (i) uçmaq → طَيَّارَةٌ təyyarə; بَرَدَ (u) soyuq olmaq → بَرَّادَةٌ soyuducu

6) “Fəaliyyətin və ya məşğuliyyətin adını bildirən” isimlər فَعَّالَةٌ modeli üzrə düzəlir. Məsələn:

فَلَحَ (ə) əkmək, şumlamaq → فَلَاحَةٌ əkinçilik; şumlama

سَبَّحَ (ə) üzmək → سَبَّاحَةٌ üzgüçülük

6. مَا وَ مَن ƏVƏZLİKLƏRİNİN NİSBI ƏVƏZLİK KİMİ İŞLƏDİLMƏSİ

Sintetik tipli tabeli mürəkkəb cümlənin ən geniş yayılmış və məhsuldar növlərindən biri مَن kim? və مَا nə? sual əvəzlilərinin substantiv nisbi əvəzlik kimi işləndiyi növüdür. Bu halda مَن “kim ki,”; “o kəs ki,”; “o adam ki,”, مَا isə “nə ki,”; “o şey ki,” mənalarını ifadə edəcək. Bu cür konstruksiyaya malik cümlələrdə مَا və مَن eyni zamanda həm baş, həm də budaq cümlənin üzvləri kimi çıxış edir. Bu konstruksiyalarda budaq cümlənin növü onun işlədilməsi şəraitindən asılıdır. Məsələn:

قَدْ زَارَ هَذَا الْمُنْتَحَفِ مَنْ وَصَلَ بَاكُو. Bakıya gələn bu muzeyi ziyarət etdi. (hərfən: bu muzeyi ziyarət etdi o kəs ki, Bakıya gəldi); أَهْوُ مَنْ يَعْرِفُ الْحَقِيقَةَ؟ Həqiqəti bilən odurmu? (hərfən: o, o kəsdirmi ki, həqiqəti bilir?).

I cümlədə من həm baş, həm də budaq cümlənin mübtədası, II cümlədə isə من həm baş, həm də budaq cümlənin xəbəri rolunda çıxış edir.

İnsanlara aid olduğu halda من nisbi əvəzliyi yerinə görə təkcə III şəxs müzəkkərin təkini deyil, həmçinin təsniyə və cəmini, müənnəsin tək, təsniyə və cəmini də bildirir. Məsələn:

قَدْ نَجَحَ مَنْ اجْتَهَدَا Çalışan (kəs) uğur qazandı; قَدْ نَجَحَ مَنْ اجْتَهَدَا İki çalışan (kəs) uğur qazandı; قَدْ نَجَحَ مَنْ اجْتَهَدُوا Çalışanlar uğur qazandılar; قَدْ نَجَحَتْ مَنْ اجْتَهَدَتْ Çalışan (kəs) (müən.) uğur qazandı; قَدْ نَجَحَتْ مَنْ اجْتَهَدَتَا İki çalışan (kəs) (müən.) uğur qazandı. قَدْ نَجَحَتْ مَنْ اجْتَهَدَتَا Çalışanlar (müən.) uğur qazandılar.

Öyrəndiyimiz الَّذِي،الَّتِي və s. nisbi əvəzlilərdə olduğu kimi, qeyri-adlıq hal tələb edən sintaktik şəraitdə مَنْ və مَا –nin halı aid əvəzlilər vasitəsilə dəqiqləşdirilir. Məsələn: أَحْزَنَنِي مَا قَرَأْتُهُ oxuduğum məni kədərləndirdi (hərfən: kədərləndirdi məni o şey ki, onu oxudum.); جَاءَ مَنْ كُنْتُ أَنْتَظِرُهُمَا Gözlədiyim kəslər gəlib çıxdı. (hərfən: gəldi o kəs ki, onları gözləyirdim). Burada مَنْ və مَا adlıq haldadırlar.

Aid əvəzliləri təkcə təsirli feillərlə deyil, daşdığı cümlə üzvü vəzifəsinə görə ön qoşma və isimlərlə də işlənilə bilər. Məsələn:

هَذَا هُوَ مَنْ تَعَرَّفْتُ عَلَيْهِ يَوْمَ امْسِ O, dünən tanış olduğum kəsdir. Bu, baş verməsini gözləmədiyim bir şeydir. مَا لَا أَتَوَقَّعُ حُدُوثَهُ.

مَا və مَنْ nisbi əvəzliləri həmçinin ön qoşmalarla birlikdə işlənə bilər:

فِيْمَنْ kiminlə ki; لِمَنْ kimin üçün ki, kimə ki, kimin ki; kimdə ki; (عَنْ عَمَّنْ + مَا) kimin haqda ki; (مِنْ + مَنْ) kimdən ki və s.

بِمَا nə ilə ki; لِمَا nə üçün ki; فِيمَا nədə ki; (مِنْ + مَا) nədən ki; (عَنْ + مَا) nə haqda ki; عَلَامَا ondan ötrü ki və s.

عَمَّا، عَلَامًا، مِمَّا və لِمَا birləşmələri مِمَّ، عَلَامٌ، عَمَّ və لِمَ şəklində də verilə bilər. Məsələn:

إِنَّ أَخِي مِمَّنْ شَارَكُوا فِي هَذَا الْمُؤْتَمَرِ الْعَظِيمِ Həqiqətən, qardaşım bu möhtəşəm konfransda iştirak edənlərdən biridir.

إِنَّهُ شَعَرَ بِمَا لَمْ يَشْعُرْ بِهِ فِيمَا قَبْلُ O, əvvəllər hiss etmədiyi bir şeyi hiss etdi.

رَأَيْتُهُ بِمَنْ لَا أَعْرِفُ اسْمَهُ Onu adını bilmədiyim bir kəslə gördüm.

مَا – nin tez-tez işləndiyi bəzi cümlə və birləşmələr öz ilkin mürəkkəbli xüsusiyyətini itirərək, bir növ frazeoloji birləşmələrə çevrilmişdir. Məsələn:

1) مَا قَبْلَهُ maqəbli, əvvəli (hərfən: nə ki, ondan əvvəldir); مَا بَعْدَهُ mabədi, ardı (hərfən: nə ki, ondan sonradır); فِيمَا قَبْلُ əvvəllər; فِيمَا بَعْدُ sonralar; ... فِيمَا بَيْنَ ... arasında olan; ... فِي مَا o cümlədən

2) مَا يَبْدُو عَلَى مَا يَبْدُو ya və عَلَى مَا يَبْدُو kimi (hərfən: nə üzrə ki, görünür); مَا يَقُولُونَ عَلَى مَا deyildiyi kimi; necə ki, deyirlər; فِيمَا فِيمَا يَأْتِي فِيمَا مَضَى keçmişdə; فِيمَا يَتَعَلَّقُ və ya مَا يَخُصُّ gələcəkdə

3) مِمَّا لَا جِدَالَ فِيهِ أَنَّ Təəssüfə layiqdir ki; مِمَّا يُؤَسَفُ لَهُ أَنَّ mübahizəedilməzdir ki; مِمَّا يَسْتَحِقُّ الذِّكْرَ أَنَّ qeyd etməyə dəyər ki;

مِمَّا يَجْدُرُ الْإِشَارَةُ إِلَيْهِ أَنَّ işarə etməyə dəyər ki, və s.

مَا nisbi əvəzliyi bir sıra xüsusi adların ayrılmaz hissəsinə çevrilmişdir. Məsələn:

مَا وَرَاءَ الْقَفَّاسِ Zaqqafqaziya (hərfən: nə ki, Qafqazın arxasındadır); مَا بَيْنَ النَّهْرَيْنِ Mesopotamiya, İkiçayarası (hərfən: nə

ki, iki çayın arasındadır).

مَا nisbi əvəzliyinin işləndiyi cümlələrin sintaksisinin özəlliklərindən biri də odur ki, مَا nisbi əvəzliyi çox zaman مِنْ –lə işlənən partitiv birləşmə ilə müşayət olunur ki, bu da bir növ مَا -nin ehtiva etdiyi mənanı açıqlayır və ya dəqiqləşdirir. Məsələn:

هَلْ تَعْرِفُتْ عَلَامًا كَتَبَهُ مِنَ الرِّوَايَاتِ التَّأْرِيخِيَّةِ؟ Onun yazdığı tarixi romanlarla tanış olmu-sanmı? (hərfən: nə ki, yazmışdır tarixi romanlardan).

بُذِرَ الْفُلَانِ فِي هَذِهِ الْمَقَالَةِ عَمَّا شَهِدَهُ مِنَ التَّقَدُّمِ فِي الْبُلْدَانِ الْأُوْرُبِيَّةِ. Bu məqalədə onun Avropa ölkələrində gördüyü tərəqqi barədə danışılır. (hərfən: o şey barəsində ki, görüb onu tərəqqidən...)

Ç A L I Ş M A L A R

1. Mətnin sözlərini əzbər öyrənin və onların əsasında 5 mürəkkəb cümlə tərtib edin.

2. Aşağıdakı feillərin bablarını təyin edin və onları keçmiş zamanın məlum və məchul növlərində şifahi şəkildə təsrif edin:

إِسْلَحَ dərisini atmaq; إِنْظَرَ gözləmək; اِسْتَحْفَ axmaq hesab etmək; اِسْتَرْشَدَ əldə rəhbər tutmaq; اِسْتَشْرَفَ istinad etmək; اِسْتَبَطَ bağlı, əlaqəli olmaq; اِسْتَرْشَدَ əldə rəhbər tutmaq

3. Aşağıdakı feillərin kök hərflərini və bablarını təyin edin:

أَرْبَحَ gəlir əldə etmək; اِسْتَبَطَ bağlı olmaq; اِنْذَهَلَ heyrətə, dəhşətə gəlmək; اِسْتَحْسَرَ yavaş-yavaş sönmək; اِسْتَحْصَمَ qələbə çalmaq; اِسْتَحْسَرَ həsəd aparmaq; اِسْتَحْمَدَ tərifləmək, həmd etmək; اِحْتَرَقَ alovlanmaq, yanmaq; اِسْتَسْمَحَ üzr istəmək

4. 3 №- li çalışmada olan VII, VIII və X bab feillərini indiki-gələcək zamanın məlum və məchul növlərində şifahi şəkildə təsrif edin.

5. Ərəb dilinə yazılı şəkildə tərcümə edib hərəkələyin:

Şəxsi avtomobili olan bir gənc; yayı Avropa ölkələrinin birində keçirmiş tələbə; Ramazan bayramı münasibətilə (...بِمُنَاسَبَةِ...) Fuadın dostlarını təbrik etməsi; yol hərəkəti qaydalarını pozan bu sürücü (سَائِقٌ); adı çəkilməmiş mənbələrlə tanış olmanın əhəmiyyəti; sürücülük vəsiqəsinin əldə edilməsi; köhnə küçələrin yeni adları; yazın misli-bərabəri olmayan gözəlliyi; yol hərəkəti qaydalarını nizamlayan qanunlar; bizim binada yaşayan bu polislin davranışı; sosial problemlərin həlli ilə məşğul olan fərdlər; Leylanın dükandan 6 kq ət alması; mədəni və savadlı bir insanın lütfkarlığı.

6. Aşağıdakı feilləri inkarlı və inkarsız əmr formalarında yazıb hərəkələyin:

إِنْحَنَقَ məşğul olmaq, işləmək; اِسْتَهْرَ şöhrət tapmaq; اِسْتَعَلَّ boğulmaq; اِنْدَنَرَ yoxa çıxmaq, silinmək; اِسْتَضْحَكَ gülüş doğurmaq; اِسْتَلْفَتَ cəlb etmək

7. Ərəb dilinə yazılı şəkildə tərcümə edib hərəkələyin:

- ١) يجب علينا أن... (xidmət etmək) لشعبنا.
- ٢) في إمكانك أن... (yaşamaq) في هذه البناية الجديدة.
- ٣) في نيته... (alma) سيارة جديدة واقتصادية.
- ٤) ترغب هذه الطالبة في أن... (taniş olmaq) هذه المصادر الجديدة.
- ٥) من المستحيل أن... (o tərək etsin) التدخين.
- ٦) من المؤكد أننا (qarşılayacağıq) ضيوفنا العرب في المطار.
- ٧) استطاع أخي أن... (istifadə etmək)... الوسائل الحديثة للوصول الى النجاح.

8. Ucadan oxuyun, kök hərflərini və bablarını təyin edərək Azərbaycan dilinə şifahi şəkildə tərcümə edin:

لَا تَسْكُنُوا؛ لِيُنْظَمَ؛ لَمْ يَشْتَعِلْ؛ أُخْدِمَنَّ؛ لَنْ يَنْقُلَنَّ؛ وَضَعُوا؛ صَارُوا؛ لَمَّا تُخَالِفَا؛ قَدْ أَنْتَجْنَا؛ لِيَتَمَيَّرَ؛ لَنْ نَسْجَلَ؛ قَبَلُوا؛ مَا أَكَلُوا؛ لِنُرْجَبُوا؛ مَا عَبَأُوا؛ اِفْتَرَبُوا؛ مَا عَاشُوا؛ لِيُعْلِنُوا؛ لِأَعْلَمَ؛ لَمْ يُعَدِّمْ؛ مَا مَلَأَتْ

9. Ucadan oxuyun və şifahi şəkildə azərbaycan dilinə tərcümə edin:

- أمتزوج أنت؟

- نعم!

- من هي زوجتك؟

- امرأة.

- امرأة؟ يا للعجب!

- أتعرف أحدا تزوج رجلا؟

- نعم، يا سيدي، أختي!

Sözlər:

يا للعجب! nə qəribədir!

(يَتَزَوَّجُ) evlənmək

10. Aşağıdakı feillərin ismi-fail, ismi-məful və məsdərlərini yazıb hərəkələyin:

إِنْفَجَرَ yuyulmaq; اِنْتَفَخَ əyirmək; اِسْتَعْرَبَ təəccüblənmək; اِنْفَجَرَ partlamaq; اِسْتَفْحَرَ əzəmətli, müayinə etmək; اِنْفَجَرَ möhtəşəm hesab etmək; اِنْفَجَرَ qorxutmaq; اِنْفَجَرَ qorxudulmaq; اِنْفَجَرَ kütləvi şəkildə öldürmək; اِنْفَجَرَ yaxınlaşmaq; اِنْفَجَرَ pis bir şey etmək; اِنْفَجَرَ qısaltmağa çalışmaq

11. Sərbəst təməllərin işlədilməsinə xüsusi diqqət yetirərək şifahi şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

(١) ترجمنا هذه المقالة من العربية الى الأذربيجانية ترجمة دقيقة. (٢) من المعلوم لنا أنه سيدرس هذه المسألة دراسة جيدة. (٣) لندرحب ترحيبا بضيوفنا الذين جاؤوا مدينتنا. (٤) من المستحيل أن نستخدم هذه الموارد استخداما تاما. (٥) وصف المدرس أهمية هذا الموضوع وصفا واسعا. (٦) رجعوا الى بيوتهم رجوعا سريعا. (٧) شارك وفدنا في هذا المؤتمر كل المشاركة. (٨) مثل هذا الطالب جامعتنا تمثيلا جميلا.

12. Ucadan oxuyun, modellərini, kök hərflərini və hansı

növ isim qruplarına aid olduqlarını təyin edin:

مَكْتَبٌ kontor; مَطْبَعٌ mətbəx; مَطْعَمٌ restoran; مَلْعَبٌ stadion;
مَزْرَعَةٌ əkin sahəsi; نَجَّارٌ xarrat; فَلَاحٌ əkinçi; خَبَّازٌ çörək bişirən;
مِطْرَقَةٌ məşin; مِعْصَرٌ press; مِخْوَرٌ mehvər; ثَلَاجَةٌ buzxana; غَوَاصَةٌ sualtı qayıq;
مِزْرَابٌ mizrab; قِيَادَةٌ maşın idarə etmə; خِيَاطَةٌ tikiş
مِزْرَابٌ mizrab; قِيَادَةٌ maşın idarə etmə; خِيَاطَةٌ tikiş
تِكْمَةٌ tikmə; ذَوَاقٌ dequstator

13. ما və مَنْ nisbi əvəzliliklərinin işlədilməsinə xüsusi diqqət yetirərək yazılı şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

(١) نجد في الإنترنت دائماً ما نبحث عنه. (٢) إنه ممن يستفيدون من "الفايس بوك" خلال كل اليوم. (٣) أخذ من المكتبة ما يحتاج إليه. (٤) ذكر أسماء من سيشاركون في هذا المؤتمر الإقليمي. (٥) شرب ما يحبّه من المشروبات. (٦) أحرز في هذا الحقل ما لم يحرزه فيما قبل. (٧) أهو من يشتغل بتحقيق البرنامج المذكور؟ (٨) على ما يقولون سترجع الى وطنها بعد عشرة أيام. (٩) إنها مشغولة بترجمة ما وضعه هذا الكاتب اللبناني من الحكايات. (١٠) مما يستحق الذكر أنه يدور الحديث الآن عن يمتيز بنشاطه العلمي المهم.

14. Ərəb dilinə yazılı şəkildə tərcümə edib hərəkələyin:

1) Sən Mesopotamiyanın tarixi haqqında bir şey bilirsənmi?
2) Təəssüfə layiqdir ki, mən onun bildiyini bilmirəm. 3) Azərbaycan Zaqafqaziya respublikalarından biri hesab olunur. 4) Bizimlə bərabər Tunisə səfər edəcək kəslər haqda fikrin nədir? 5) Fakültativ dərsləri seçmiş kəslər imtahanlarda (امْتِحَانَاتٌ) uğur qazandılar. 6) Heyrət və təəccüb doğuran (bir də) odur ki, وَمِمَّا يُثِيرُ onun bu sahədə yazdıqları indiyə qədər tədqiqatçılar tərəfindən öyrənilməyib. 7) Bu məlumatlara gəlincə, həqiqətən, onlar haqqında eşitdiyimiz kəslər haqqındadır. 8) Onların eşitdiklərini biz tam şəkildə qiymətləndirə (يَقْدَرُ) (قَدَّرَ) bilmərik. 9) Siz mənə anamın bişirdiklərindən yemək istəyirsinizmi? 10) Göründüyü kimi, o, beynəlxalq təşkilatda

işləyənlərdəndir.

15. Verilmiş sözləri elə düzün ki, cümlə əmələ gəlsin:

- ١) بالأحداث - غنيًا - تاريخًا - شَهِدَت (şahidi olmaq) - مصر - أن
- المرشد - أعلما - في - السيارة.
- ٢) أرض - على - نشأت - مصر - الإنسان - عرفها - الفرعونية -
أعظم - الحضارة - حضارة - التي - تحسب.
- ٣) هي - مصر - دولة - أكبر - منتجة - الطويل - التيلة - عربية -
و- عالمية - للقطن.
- ٤) أرغب - في - حَقَلِي - وضعه - العلماء - في - الجامعة - أن -
الأدب (ədəbiyyat) - الفَلْسَفَةُ (fəlsəfə) - و - ما - العرب - أدرس
- ٥) أن - سمعنا - الشرق الأدنى - الى - هؤلاء - الطلاب - يريدون -
أن - يسافروا.
- ٦) إذا - حصلت - على - كتبت - الجواب - في - التالي - الأسبوع -
هذا - في - الأسبوع - له - رسالة.
- ٧) إقبال - إزداد - في - أمريكا - على - العراق - الحرب - ١١ -
أيلول - بعد - أحداث - تعلم - العربية - اللغة - خاصة - الناس - على - و.
- ٨) لا - الأخيرة - في - لماذا - الحوادث - في - مصر - الأونة -
نناقش - لازمة - مناقشة - التي - حدثت.

16. Dərsin mətnini oxuyun və yazılı şəkildə tərcümə edin.

17. 23-cü dərsin mətninə əsaslanaraq aşağıdakı suallara şifahi şəkildə cavab verin:

- ١) لماذا تحسب الحياة اليوم سريعة؟ ٢) ما الذي تفرضه علينا علاقاتنا الاجتماعية؟ ٣) أما أنت فهل تحسب حاجة الفرد الى السيارة حاجة أساسية؟ ٤) إلى ما تحتاج الاستفادة من السيارة قبل كل شيء؟ ٥) هل أنت على علم بقوانين تنظم قيادة السيارة و السير على الطريق العام؟ ٦) هل الحصول على رخصة القيادة يكفي لقيادة السيارة؟ ٧) ما هي القيادة الصحيحة؟

18. Hərəkələyin və yazılı şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

"تکمن أهمیة النوم في الساعة البيولوجیة التي خلقها الله سبحانه وتعالى في جسم الإنسان. فالنوم أهم من الطعام والشراب أحيانا حيث يستطيع الإنسان ان يصبر عليهما أكثر من النوم... وهو ضروري لجميع الناس من أطفال وشباب وشيوخ ذكورا وإناثا. وهو يحافظ على الوظائف المناعية للجسم ويزيد من كفاءة العقل ويضبط سلوكيات الإنسان ويقلل حدوث الشيخوخة. يقضى الانسان $\frac{1}{3}$ عمره في النوم ولكن تختلف فترة النوم لدى الإنسان. الطفل الوليد ينام تقريبا كل يوم ٢٠ ساعة. أما الأطفال الكبار فيحتاجون الى ما بين ١٠-١٢ ساعة للنوم يوميا، أما المراهقون فيحتاجون الى ٩ ساعات يوميا. أما الشباب والكبار فيحتاجون الى ٨ ساعات يوميا ولا ننسى أن هذه الاحتياجات اليومية قد تكون تامة أو على مراحل. ومما يجدر الاشارة إليه أن التعب الجسمي والفكري والطعام الزائد يؤثران على فترة النوم." (من مجلة "العربي"، العدد ٦١٨، عام ٢٠١)

Sözlər:

(يُكْمِنُ) أَكْمَنَ	gizlənmək	(إِنَاثٌ) أَنْثَى	dişi; qadın
(u) خَلَقَ	yaratmaq; xəlq etmək	(وُظَائِفُ) وُظَيْفَةٌ	vəzifə
(i) صَبَرَ عَلَى	dözmək; səbr etmək	كَفَاءَةٌ	bacarıq; imkan
(يُحَافِظُ) حَافِظًا عَلَى	qorumaq	سُلُوكِيَّاتٌ	davranış
(يُزِيدُ) زَيْدًا	artırmaq	(ذُكُورٌ) ذَكَرٌ	erkək; kişi
(u;i) صَبَطَ	müəyyən etmək;	(وَلَدَانٌ) وَلِيدٌ	körpə uşaq

	nizamlamaq		
(يَقْلَلُ) قَلَّلَ	azaltmaq	حُدُوثٌ	baş vermə
(يَخْتَلِفُ) اِخْتَلَفَ	fərqlənmək	كِبَارٌ	böyük (cəm); böyüklər
(يَنَامُ) نَامَ	yatmaq	جِسْمِيٌّ	fiziki
(يَنْسَى) نَسِيَ	unutmaq	فِكْرِيٌّ	zehni
(يُؤْتِرُ) أُتِرَ عَلَى	təsir göstərmək	أَحْيَانًا	bəzən
(مَرَجِلٌ) مَرَجَلَةٌ	mərhlə	مَنَاعِيٌّ	immunitet (sifət)
تَعَبٌ	yorğunluq	يَوْمِيًّا	gündəlik; gündəlik olaraq
شَيْخُوْحَةٌ	qocalıq	قَدْ	ola bilsin ki (ind- gəl.zam.işləndikdə)
(يُؤْتِرُ) مُرَاهِقٌ	yetkin şəxs; həddi-buluğa çatmış	حَيْثُ	belə ki

19. “Qədr” surəsini əzbər öyrənin:

سُورَةُ الْقَدْرِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Bismillahir-rəhmanir-rəhim!

1. إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ Həqiqətən, Biz onu (Qurani) Qədr gecəsi (ləvhi-məhfuzda dünya səmasına) nazil etdik!
2. وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ (Ya Peyğəmbər!) Sən nə bilirsən (haradan bilirsən) ki, Qədr gecəsi nədir?!
3. لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ Qədr gecəsi (savab cəhətdən) min aydan daha xeyirlidir! (O, ramazan ayının on doqquzuna, iyirmi birinə, iyirmi üçünə, iyirmi beşinə, bir rəvayətə görə isə iyirmi yeddisinə təsadüf edir).
4. O gecə mələklər və ruh (Cəbrail) Rəbbinin izni ilə (həmin gündən gələn ilin

Qədr gecəsinədək dünyada baş verəcək) hər bir işdən dolayı (Allah dərgahından əmrlər alaraq) yerə enərlər.

5. O gecə dan yeri sökülənə kimi (büsbütün) salamatlıq, əmin-amanlıqdır! (əmin-amanlıqdır) (Qədr gecəsi heç bir bəla nazil olmaz, o, bütünlüklə xeyir-bərəkətdən ibarətdir. O gecə mələklər yer üzündə gəzib Allahın müxlis bəndələrinə salam verərlər. Buna görə də Qədr gecəsi səhərə qədər oyaq qalıb ibadət etmək lazımdır!)

XXIV dər – أَلَدْرِسُ الرَّابِعُ وَ الْعِشْرُونَ

الحوار

يدور الحديث بين صديقين:

- يا أخي، أخذت منذ ٥ أيام من مكتبة الجامعة كتابا جديدا اسمه "الكويت: حقائق وأرقام". أصدرته وزارة الإعلام لدولة الكويت. بعد أن تصفحته تصفحا عابرا بدأت أقرأه قراءة جدية. إذا اطلعت على المعلومات الموجودة فيه حصلت على فكرة ملموسة عن مؤسسات الكويت ووزاراتها وهيئاتها وما اشبه ذلك.

- إن آراءك في هذا الكتاب جعلتني أهتم به. قل لي، من فضلك، لماذا

أخذته؟

- كان يجب علي أن أعدّ تقريرا عن المؤسسات الموجودة في بلد من البلدان

العربية وعن مشاريعها وآثرت إعداد تقرير عن مؤسسة الكويت للتقدم العلمي.

- إن التقرير قد أثار موضوعه اهتمامي. إذا كان لديك متسع من الوقت

فعرّفني على بعض المعلومات عن هذه المؤسسة.

- على الرأس و العين. أنشئت مؤسسة الكويت للتقدم العلمي كمؤسسة

خاصة ذات نفع عام بموجب قرار أميري صدر في ١٢ ديسمبر-كانون الأول عام

١٩٧٦ م. تتلقى الدعم من الشركات المساهمة الكويتية بمقدار ١٪ من صافي

الأرباح السنوية لهذه الشركات. الهدف العام للمؤسسة هو المعاونة في سبيل

التطوّر العلميّ و الحضاريّ. لقد ساهمت المؤسسة في تقديم الدعم الماليّ لتمويل العديد من المشاريع العلميّة في دولة الكويت وخارجها ومن أهمّها - المركز العلميّ الذي تمّ افتتاحه في ١٧ أبريل-نيسان عام ٢٠٠٠. ويعتبر أحدث الصروح العلميّة . أنشأته مؤسسة الكويت للتقدّم العلميّ ليكون "هدية المؤسسة" للشعب الكويتيّ. يتألّف المركز العلميّ من "أكواريوم" وقاعة استكشاف وسينما "آي مأكس" ومرسى السفن الشراعيّة القديمة. يقدّم المركز لزائريه المعرفة الممزوجة بجو من الترفيه و المتعة من خلال مرافقه المتعددة التي تتيح لروادها فرصا نادرة للتعلم و الأطلاع، حيث يضمّ المركز الأكواريوم الذي يحتوى على أحياء وحيوانات تمثل البيئات الطبيعيّة الصحراويّة والساحليّة والبحريّة. كما يضمّ قاعة استكشاف وهي المرفق الأمثل لإتاحة المجال أمام المتعلّمين الصغار للتفاعل مع جميع معروضاتها واكتشاف أسرار العلوم ويشمل قاعة عرض "آي مأكس" بنظام ثلاثيّ الأبعاد وسعتها ٢٥٤ مقعدا. كما يضمّ المركز مرسى للسفن الشراعيّة فيه بعض أنواع السفن الشراعيّة الكويتيّة. وذلك من أجل الحفاظ على تراث الكويت و ماضيها.

-شكرا جزيلاً على هذه المعلومات. إني سأخذ هذا الكتاب من كل بدّ. في

رأبي يجب عليّ أن أقرأه و استمتع بما يوجد فيه من المعلومات الشيقة.

Sözlər

يُضدِرُ) أَضدِرَ	buraxmaq	(رُوَادٌ) زَائِدٌ	ziyarətçi; tədqiqatçı
يَتَصَفَّحُ) تَصَفَّحَ	vərəqləmək	إِطْلَاعٌ عَلَى	tanış olma
يَطَّلِعُ) إِطَّلَعَ عَلَى	tanış olmaq	(أَحْيَاءٌ) حَيٌّ	canlı
يَتَأَلَّفُ) تَأَلَّفَ	ibarət olmaq	(- اَتْ) بِيئَةٌ	mühit
جَعَلَ) (ə)	etmək; sövq etmək	(- اَتْ) قَاعَةٌ	zal
يُعِدُّ) أَعَدَّ	hazırlamaq	اِسْتِكْشَافٌ	kəşf etmə
يُؤَثِّرُ) أَثَرَ	üstün tutmaq	نَفَاعَةٌ	birdləşmə; əlaqəyə

(يُثِيرُ) أَثَارٌ	doğurmaq; səbəb olmaq	(-ات) مَعْرُوضٌ	girmə eksponat
(يُنشِئُ) أَشْيَاءٌ	inşa etmək; tikmək; qurmaq	(أَسْرَارٌ) سِرٌّ	sirr
(يَتَلَقَّى) تَلَقَّى	almaq; əldə etmək	عَرَضٌ	nümayiş
(يُسَاهِمُ) سَاهِمٌ	səhmdar olmaq; iştirak etmək	سَعَةٌ	genişlik
(يُعْتَبِرُ) إِعْتِبَارٌ	hesab etmək	(مَقَاعِدُ) مَقْعَدٌ	oturacaq
(يُنْبِئُ) أَتَاخٌ	imkan vermək	تُرَاثٌ	irs
(يَضُمُّ) ضَمٌّ	əhatə etmək; ehtiva etmək	(مَرَاسٍ) مَرَسَى	lövbər
(يَسْتَمْتَعُ) إِسْتِمْتَاعٌ بِـ	zövq almaq	(سُفُنٌ) سَفِينَةٌ	gəmi
(حَقَائِقُ) حَقِيقَةٌ	həqiqət	(مَرَافِقُ) مِرْفَقٌ	sahə; müəssisə
إِعْلَامٌ	xəbər vermə; informasiya	(مُتَعٌ) مُتْعَةٌ	zövq
تَصَفُّحٌ	vərəqləmə	تَرْفِيَةٌ عَنِ	əyləndirmə; əyləncə
(-ات) مَوْسَسَةٌ	müəssisə; institut; fond	(الْصَافِي) صَافٍ	saf; təmiz
(-ات) هَيَاةٌ	təşkilat; komitə	جِدِّيٌّ	ciddi
(أَرَاءُ) رَأْيٌ	rəy; fikir	مَمْرُوجٌ	qarıxıq
(تَقَارِيرٌ) تَقْرِيرٌ	məruzə	أَلْأَمْتَلُ	ideal; ən yaxşı
إِعْدَادٌ	hazırlama	(صِغَارٌ) صَغِيرٌ	balaca
جَوَارٌ	dialog	ثُلَاثِيٌّ أَلْأَبْعَادِ	3-D formatlı
(مَشَارِيعٌ) مَشْرُوعٌ	plan; proyekt	مُتَعَدِّدٌ	çoxlu
نَفْعٌ	mənfəət	عَابِرٌ	ötəri
إِتَاخَةٌ	imkan vermə	نَادِرٌ	nadir; qeyri- adi

دَعَمَ	dəstək; kömək; yardım	مُتَّسِعٌ	geniş; çox
(-ات) شَرِكَةٌ مُسَاهِمَةٌ	səhmdar cəmiyyəti	شِرَاعِيٌّ	yelkənli
(أَرْبَاحٌ) رِبْحٌ	gəlir	أَمِيرِيٌّ	əmir (sifət)
مُعَاوَنَةٌ	kömək; dəstək	مِنْ أَجْلِ...	...üçün;...uğr unda
(سُبُلٌ) سَبِيلٌ	yol	بِمُوجِبِ...	...müvafiq olaraq
تَمْوِيلٌ	maliyyələşdirmə	مِنْ خِلَالِ...	...vasitəsilə
إِفْتِتَاحٌ	açma; açılış	عَلَى الرَّأْسِ وَالْأَعْيُنِ	baş üstə!
(صُرُوحٌ) صَرْحٌ	saray; bina	مِنْ كُلِّ بَدٍّ	hökmən

1. Üçsamitli sadə feillərin kök samitlərin xüsusiyyətlərinə görə təsnifatı

Kök hərflərinin fonetik dəyişikliyi baxımından üç samitli sadə feillər “salim”- **فِعْلٌ سَالِمٌ** və “qeyri-salim” – **فِعْلٌ غَيْرٌ سَالِمٌ** olmaq üzrə iki qrupa bölünür. Salim feillər kökündə و və ya ي, qovuşa bilən samit və ya həmzə olmayan feillərə deyilir. Qeyri- salim feillər öz növbəsində **فِعْلٌ صَحِيحٌ** - “düzgün” və **فِعْلٌ مُعْتَلٌّ** – “zəif feillər” olmaq üzrə iki yerə bölünür. Düzgün feillər - **فِعْلٌ صَحِيحٌ** qrupuna aşağıdakılar aiddir:

1) **فِعْلٌ مُضَاعَفٌ** – müdaaf feillər. Bu feillər eyni səsdən ibarət olan II və III kök samitinin qovuşması ilə səciyyələnir.

حَطَطَ → حَطَّ xətt çəkmək; سَرَّرَ → سَرَّ sevindirmək

2) **فِعْلٌ مَهْمُوزٌ** – həmzəli feillər. Bu feillər I, II və ya III kök samitlərindən birinin həmzə olması ilə səciyyələnir. I kök samiti

həmzə olan feillərə **فِعْلٌ فَاوُّهُ مَهْمُوزَةٌ** , II kök samiti həmzə olan feillərə **فِعْلٌ عَيْنُهُ مَهْمُوزَةٌ** , III kök samiti həmzə olan feillərə **فِعْلٌ لَامُهُ مَهْمُوزَةٌ** adlanır. Məsələn:

أَكَلَ yemək; بَزِمَ bezmək; مَلَأَ doldurmaq

“Zəif feillər” qrupuna aşağıdakılar daxildir:

1) **فِعْلٌ مِثَالٌ** – misal feillər. Bu feillərin birinci kök samiti **و** və **ي** zəif samitlərin (**حُرُوفُ أَلْعَلَّةِ**) birindən ibarət olur. Məsələn:

يَمَنَ xoşbəxt olmaq; وَرَدَ varid olmaq

2) **فِعْلٌ أَجْوَفٌ** – boş feillər. Bu feillərin II kök samiti **و** və **ي** zəif samitlərinin birindən ibarətdir. (İki samit arasında yerləşmiş zəif samit tez-tez dəyişdiyinə görə sanki arada boşluq əmələ gəlir). Məsələn:

نَامَ yatmaq; سَارَ getmək → س ي ر → ن و م

3) **فِعْلٌ نَاقِصٌ** – naqis feillər. Bu feillərin III kök samiti **و** və **ي** zəif samitlərinin birindən ibarətdir. Məsələn:

نَسِيَ unutmaq; عَلَا hündür olmaq; ن س ي → ع ل و yüksəlmək

Qeyri-salim feillərin xüsusi bir növünü “ikiqat və üçqat qeyri-salim” feillər təşkil edir.

İkiqat qeyri-salim feillərə aşağıdakılar daxildir:

1) İki samiti zəif olan “ləfif feillər” – **فِعْلٌ لَفِيفٌ**. Bu feillər iki qrupa bölünür:

a) I və III kök samiti zəif olan ləfif feillər – **لَفِيفٌ مَفْرُوقٌ** (“ayrı düşmüş ləfif”). Məsələn:

وَلِيَ idarə etmək; وَشَى xəbərçilik etmək

b) II və III kök samiti zəif olan ləfif feillər – **لَفِيفٌ مَقْرُونٌ** (“yanaşı düşmüş ləfif”). Məsələn:

سَوَى bərabər olmaq; رَوَى rəvayət etmək

2) I kök samiti həməzə, II və III kök samitləri eyni olan (qovuşa bilən) feillər. Məsələn:

أَمَّ → أَمَّ can atmaq; yönəlmək

3) Həməzəsi və zəif kök samiti olan feillər. Məsələn:

رَأَى → رَأَى görmək; أَتَى → أَتَى gəlmək; سَاءَ → سَاءَ pis olmaq

4) I kök samiti و , II və III kök samitləri isə eyni olan (qovuşa bilən) feillər. Məsələn:

وَدَّ → وَدَّ sevmək

Üç qat qeyri-salim feillərə aşağıdakını nümunə göstərmək olar:

أَوَى → أَوَى sığınacaq (yer) axtarmaq

2. Həməzə samitinin fonetik dəyişmələri

Həməzə kök və qeyri-kök samiti olaraq iki yerə bölünür. İkinciyə aşağıdakılar aiddir:

1) Söz yaradıcılığı və ya sözdəki dəyişiklə əlaqədar olaraq daxil edilən həməzə (müqayisə et: أَفْعَلُ؛ أَفْعَلُ؛ أَفْعَلُ və s.)

2) و və ya ي zəif samitlərinin fonetik dəyişmələri nəticəsində yaranan həməzə (müqayisə et: قَائِلٌ → قَائِلٌ ; لِقَاءِي → لِقَاءٌ və s.)

Kök samiti olan həməzə isə sözün kökünə daxil olaraq, onun I, II və ya III samiti ola bilər. Fonetik dəyişikliyə ən çox I kök hərfi olan həməzə məruz qalır. Bu aşağıdakı hallarda özünü göstərir:

1) أَ + أُ səs birləşməsi [ʾə:] -yə keçərək bir növ Ā ilə işarə olunan أَ + ا birləşməsini xatırladır. Məsələn:

أَأْتَرُ → أَأْتَرُ seçmək; üstün tutmaq

Qeyd edilməlidir ki, أَ + أُ → Ā səs birləşməsinə ancaq sözün əvvəlində təsadüf edildiyi halda, أَ + ا → Ā səs birləşməsinə müxtəlif hecalarda rast gəlmək olar. Məsələn:

بَدَأَ → بَدَأَ Quran; فُرْأَانُ → فُرْأَانُ oxuma; أَمْرٌ → أَمْرٌ əmr edən; onlar ikisi başladı

2) Sözüün əvvəlində gələn اِئِ [’i’] və اُؤْ [’u’] iki həmzəli başlanğıc müvafiq اِئِ

[’i:] və اُؤْ [’u:] - ya keçir. Məsələn:

اِئِمَانٌ → اِئِمَانٌ inam; iman; اُؤْمُنْ → اُؤْمُنْ Ümid et!

Səkkizinci babda göstərilən şəraitdə həmzə samitinin dəyişməməsi hallarına da az təsadüf edilmir. Məsələn:

اِئْتَمَرَ və ya اِئْتَمَرَ məsləhətləşmək; sözü bir yerə qoymaq;

اِئْتِلاَفٌ və ya اِئْتِلاَفٌ saziş; ittifaq

Tammənəli sözdən sonra gələn iki həmzəli başlanğıca malik sözlərdə kök hərfi olan həmzə dəyişikliyə uğramadığı halda, əlavə həmzə vəsləyə keçir. Məsələn:

اِئْتَمَرَ + اِئْتَمَرَ → اِئْتَمَرَ o dedi: icazə ver!; اُؤْمُنْ + اُؤْمُنْ → اُؤْمُنْ o dedi: ümid et!

اِئْتَمَرَ və ف -dən sonra gələn ikihəməzli başlanğıca malik sözlərdə vəsləli həmzə düşür. Buna görə də kök hərfi olan həmzə başlanğıc həmzəyə keçərək اُ şəklində yazılır. Məsələn:

اِئْتَمَرَ → اِئْتَمَرَ və icazə ver; اُؤْمُنْ → اُؤْمُنْ ümid et!

3) اِئْتَمَرَ götürmək; əxz edilmək; başlamaq; اِئْتَمَرَ əmr etmək; buyurmaq və اِئْتَمَرَ yemək - feilləri I bab əmr formasında اِئْتَمَرَ , اِئْتَمَرَ və اِئْتَمَرَ yerinə çevrilib اِئْتَمَرَ , اِئْتَمَرَ və اِئْتَمَرَ olur.

4) اِئْتَمَرَ feilinin I kök samiti VIII babda əlavə [t] ilə assimilyasiya edilməsi nəticəsində اِئْتَمَرَ → اِئْتَمَرَ ; اِئْتَمَرَ → اِئْتَمَرَ və اِئْتَمَرَ → اِئْتَمَرَ -yə keçir.

Həmçinin kök hərfi olan həmzə ilə bağlı digər xüsusiyyətlər də diqqəti cəlb edir:

1) سَأَلَ - soruşmaq; yalvarmaq; dilənmək feili şərt formasında يَسْأَلُ (يَسْأَلُ kimi də yazılır) ilə yanaşı يَسَلُ şəklini də alır. Əmr formasında həmin feilin إِنْسَأَلَ variantı ilə bərabər سَلْ şəkli də işlənir.

2) İkiqat qeyri-salim feil olan رَأَى (ə) -görmək feili indiki-gələcək zamanda sükun və həmzədən məhrum olaraq يَرَى (تَرَى) “o görür” şəklini alır.

3) Məhdud bir qrup isimdə də kök samiti olan həmzə [y] və ya [ə:] ilə əvəz oluna bilər. Məsələn:

رِئَاسَةٌ və ya رِيَّاسَةٌ başçılıq; rektorluq; prezidium ; إِبَاءَةٌ və ya إِبَائَةٌ rədd; təkəbbür; تَارِيخٌ və ya تَارِيحٌ tarix; عَبَاءَةٌ və ya عَبَائَةٌ əba ; مِلَاءَةٌ və ya مِلَائَةٌ örtük ; أَلْتَهَانِيٌّ və ya أَلْتَهَانِيٌّ təbriklər

4) رَأَى -rəy və بَيْرٌ -quyu sözlərindəki II kök hərfi olan həmzə أفعالٌ modeli cəm formasında I kök samiti ilə yerini dəyişir:

رَأَى rəy → آراءٌ → آراءٌ rəylər; بَيْرٌ quyu → أَبَارٌ → أَبَارٌ quyular

5) III kök hərfi həmzə olan feillərin II babının məsdəri تَعْيَلٌ modeli üzrə deyil, تَفْعَلَةٌ vəznini üzrə təzahür edir. Məsələn:

gizlətmək → تَخْبِيئَةٌ gizlətmə ; هَنَأٌ təbrik etmək → تَهْنِئَةٌ təbrik etmə

3. Həməzəli feillər

Həməzəli feillər də salim feillər kimi təsərif edilir. Bu zaman əvvəlki dərslərdə öyrənilmiş qrammatik qaydalara, xüsusən həməzə samitinin yazılışı ilə bağlı qaydalara tam şəkildə riayət olunur.

I kök samiti həməzə olan feillər. Nümunə: أَكَلَ (u) - yemək

№	Məlum növ (keçmiş)	Məchul növ	Məlum növ	Məchul növ	Əmr forması
---	-----------------------	---------------	--------------	---------------	----------------

	zaman)	(keçmiş zaman)	(indiki-gələcək zaman)	(indiki-gələcək zaman)	
I	أَكَلَ	أَكَلَ	يَأْكُلُ	يُؤْكَلُ	كُنْ
II	أَكَلَّ	أَكَلَّ	يُؤْكَلُ	يُؤْكَلُ	أَكَنَّ
III	أَكَلَ	أُوَكِلَ	يُؤَاكِلُ	يُؤَاكِلُ	أَكَلَ
IV	أَكَلَ	أُوَكِلَ	يُؤْكَلُ	يُؤْكَلُ	أَكَلَ
V	تَأَكَّلَ	تُوَكِّلَ	يَتَأَكَّلُ	يُتَأَكَّلُ	تَأَكَّلَ
VI	تَأَكَّلَ	تُوَكِّلَ	يَتَأَكَّلُ	يُتَأَكَّلُ	تَأَكَّلَ
VII	Yoxdur	-	-	-	-
VIII	إِيتَكَلَ ؛ اِئْتَكَلَ	أُوْتِكِلَ	يَأْتِكِلُ	يُؤْتَكَلُ	إِيتَكَلَ
X	إِسْتَأَكَلَ	أُسْتُؤْكِلَ	يَسْتَأْكِلُ	يُسْتَأْكَلُ	إِسْتَأَكَلَ

Məsdər, ismi-fail və ismi-məfular

№	Məsdər	İsmi-fail	İsmi-məful
I	أَكَلَ	أَكَلَ	مَأْكُولٌ
II	تَأَكَّلَ	مُؤَكَّلٌ	مُؤَكَّلٌ
III	مُؤَاكَلَةٌ	مُؤَاكِلٌ	مُؤَاكَلٌ
IV	إِيكَالٌ	مُؤَكِّلٌ	مُؤَكَّلٌ
V	تَأَكَّلَ	مُتَأَكِّلٌ	مُتَأَكَّلٌ
VI	تَأَكَّلَ	مُتَأَكِّلٌ	مُتَأَكَّلٌ
VII	yoxdur	-	-
VIII	إِئْتِكَالٌ ؛ اِئْتِكَالٌ	مُؤْتِكِلٌ	مُؤْتَكَّلٌ
X	إِسْتِئْكَالٌ	مُسْتَأْكِلٌ	مُسْتَأْكَلٌ

II kök samiti həməzə olan feillər. Nümunə: سَمِمَ (ə) -
bezmək

№	Məlum növ (keçmiş zaman)	Məchul növ (keçmiş zaman)	Məlum növ (indiki-gələcək zaman)	Məchul növ (indiki-gələcək zaman)	Əmr forması
I	سَمِمَ	سَمِمَ	يَسَامُ	يُسَامُ	إِسَامٌ
II	سَامَ	سَمِمَ	يُسَمِّمُ	يُسَامُ	سَمِّمُ
III	سَاءَمَ	سُوِّمَ	يُسَائِمُ	يُسَاءَمُ	سَائِمٌ
IV	أَسَامَ	أُسِمِمَ	يُسَمِّمُ	يُسَامُ	أَسَمِّمُ
V	تَسَامَ	تُسَمِّمُ	يَتَسَامُ	يُتَسَامُ	تَسَامٌ
VI	تَسَاءَمَ	تُسَوِّمُ	يَتَسَامُ	يُتَسَاءَمُ	تَسَاءَمٌ
VII	إِنْسَامَ	-	يُنْسَمِمْ	-	إِنْسَمِّمُ
VIII	إِسْتَامَ	أُسْتَمِمُ	يَسْتَمِمُ	يُسْتَامُ	إِسْتَمِّمُ
X	إِسْتَسَامَ	أُسْتَسَمِمُ	يَسْتَسَامُ	يُسْتَسَامُ	إِسْتَسَمِّمُ

Məsdər, ismi-fail və ismi-məfular

	Məsdər	İsmi-fail	İsmi-məful
I	سَامٌ	سَائِمٌ	مَسْمُومٌ
II	تَسَمِّمٌ	مُسَمِّمٌ	مُسَامٌ
III	مُسَاءَمٌ	مَسَائِمٌ	مُسَاءَمٌ

	ه		
IV	إِسْمًا	مُسْتَمًّا	مُسْتَمًّا
V	تَسْوَمًا	مُسْتَمًّا	مُسْتَمًّا
VI	تَسَاوَمًا	مُسْتَمًّا	مُسْتَمًّا
VII	إِسْمًا	مُسْتَمًّا	-
VIII	إِسْتِمًا	مُسْتَمًّا	مُسْتَمًّا
X	إِسْتِمًا	مُسْتَمًّا	مُسْتَمًّا

III kök samiti həməzə olan feillər. Nümunə: قَرَأَ (ə) -

oxumaq

№	Məlum növ (keçmiş zaman)	Məchul növ (keçmiş zaman)	Məlum növ (indiki-gələcək zaman)	Məchul növ (indiki-gələcək zaman)	Əmr Forması
I	قَرَأَ	قَرِئَ	يَقْرَأُ	يُقْرَأُ	اقْرَأْ
II	قَرَأَ	قَرِئَ	يُقْرِئُ	يُقْرَأُ	قَرِئْ
III	قَارَأَ	قُورِئَ	يُقَارِئُ	يُقَارَأُ	قَارِئْ
IV	أَقْرَأَ	أُقْرِئَ	يُقْرِئُ	يُقْرَأُ	أَقْرِئْ
V	تَقْرَأَ	تُقْرِئَ	يَتَقْرَأُ	يَتُقْرَأُ	تَقْرِئْ
VI	تَقَارَأَ	تُقُورِئَ	يَتَقَارِئُ	يَتَقَارَأُ	تَقَارِئْ
VII	إِنْقَرَأَ	-	يُنْقَرِئُ	-	إِنْقَرِئْ
VIII	إِقْتَرَأَ	أُقْتَرِئَ	يُقْتَرِئُ	يُقْتَرَأُ	إِقْتَرِئْ
X	إِسْتَقْرَأَ	أُسْتَقْرِئَ	يَسْتَقْرِئُ	يُسْتَقْرَأُ	إِسْتَقْرِئْ

Məsdər, ismi-fail və ismi-məfular

№	Məsdər	İsmi-fail	İsmi-məful
---	--------	-----------	------------

I	قُرْآنٌ؛ قِرَاءَةٌ	قَارِئٌ	مُقْرُوءٌ
II	تَقْرِئَةٌ	مُقْرِئٌ	مُقْرَأٌ
III	مُقَارَاةٌ	مُقَارِئٌ	مُقَارَأٌ
IV	إِقْرَاءٌ	مُقْرِئٌ	مُقْرَأٌ
V	تَقْرُؤٌ	مُتَقْرِئٌ	مُنْقَرَأٌ
VI	تَقَارُؤٌ	مُتَقَارِئٌ	مُنْقَارَأٌ
VII	إِنْقِرَاءٌ	مُنْقَرِئٌ	–
VIII	إِقْتِرَاءٌ	مُقْتَرِئٌ	مُقْتَرَأٌ
X	إِسْتِقْرَاءٌ	مُسْتَقْرِئٌ	مُسْتَقْرَأٌ

4. İkibaşlanğıcı olan cümlə

Nitqdə diqqəti cəlb etmək üçün müxtəlif dil vasitələri (sözün sırasını dəyişmək, xüsusi vurğu ilə demək, müvafiq leksik vasitələrə müraciət etmək və s.) vardır.

Bütün bunlarla yanaşı, ərəb dilində həmin məqsədlə **جُمْلَةٌ ذَاتٌ**

وَجْهَيْنِ “iki başlanğıcı olan cümlə” adlanan xüsusi cümlə növündən də istifadə edirlər. Belə cümlələrdə diqqət cəlb ediləsi söz (əsasən isim) əvvəldə (“başlanğıc”da) sanki sonrakı nitqlə sintaktik əlaqəsi olmayan müstəqil bir söz kimi gəlir, ondan sonra bütöv bir cümlə başlanır (yeni “başlanğıc”) ki, bu da əvvəldəki sözlə müvafiq aid əvəzliliklə əlaqələndirilir. Məsələn:

بَاكُو فِيهَا عَدَدٌ كَثِيرٌ مِنَ الْمَتَاجِفِ. Bakıda çoxlu muzey vardır.
(hərfən: Bakı, vardır orada çoxlu muzey).

هَذَا الضَّيْفُ الْعَرَبِيُّ تَعَرَّفْتُ عَلَيْهِ يَوْمَ أَمْسٍ. Bu ərəb qonaqla dünən tanış oldum
(hərfən: bu ərəb qonaq, tanış oldum onunla dünən).

الْمَقَالَةُ الْمَذْكُورَةُ لَهَا أَهْمِيَّةٌ خَاصَّةٌ. Adı çəkilmiş məqalənin xüsusi əhəmiyyəti vardır
(hərfən: adı çəkilmiş məqalə, vardır onun xüsusi əhəmiyyəti).

Diqqət cəlb ediləsi söz (birinci başlanğıc) əsasən adlıq halda olur. Lakin cümlədən bir üzv kimi ayrı düşməsinə baxmayaraq, vasitəsiz tamamlıq kimi çıxış edirsə, təsirlik halda ola bilər. Məsələn:

الْغَرِيقُ مَا يَهُمُّهُ الْمَطَرُ. Suda boğulanı yağış maraqlandırmır (hərfən:suda boğulanı, yağış onu...) atalar sözü)

5. Müxtəlif mübtədalara aid olan feillərin yanaşı işlədilməsi

Müxtəlif mübtədalara aid olan və daim distant vəziyyətdə işlədilən feili xəbərlər arasındakı sintaktik və məna əlaqəsi aşağıdakı şəraitdə təzahür edir:

1) Bir şəxsə aid iş və ya hərəkət (feilin keçmiş zamanı) digər şəxsə aid iş və ya hərəkət (feilin indiki-gələcək zamanı) məqsədi ilə edildikdə. Məsələn:

تَرَكَهَا تَذَهُبُ Onu buraxdıq getsin (hərfən:...buraxdıq gedir);
أَرْسَلَهُ أَبُوهُ يَدْرُسُ Atasını oxumağa göndərmişdir (hərfən:
göndərmişdir onu, oxuyur); جَعَلْتُهُ يَقْرَأُ هَذِهِ الْمَقَالَ مən onu bu
məqaləni oxumağa məcbur etdim (hərfən:... məcbur etdim onu, o
oxuyur).

Qrammatik ədəbiyyatda feillərin əlaqədar olduğu belə tərkibləri bəzən məqsəd budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlənin müxtəsər (bağlayıcısız) növü hesab edirlər.

2) Bir iş və ya hərəkət (feilin hər iki zamanı) üçün digər iş və ya hərəkətin (feilin indiki-gələcək zamanı) bir növ görmə və eşitmə obyektini olduğu bildirildikdə. Məsələn:

سَمِعْنَاكُمْ تَقُولُونَ Sizin dediyinizi eşitdik (hərfən:
eşitdik...deyirsiniz); رَأَيْتُكَ تَدْخُلُ هَذِهِ الْبِنَايَةَ Sənin bu binaya girdiyini
gördüm (hərfən:...gördüm ..., girirsən); وَجَدَ أَخَاهُ يُشَاهِدُ هَذَا الْفِلمَ Qardaşının bu filmə baxdığını gördü (hərfən: tapdı...baxır)

Feillərin bu cür əlaqədar işləndiyi tərkibləri bəzən tamamlıq budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlənin müxtəsər (bağlayıcısız)

növü hesab edirlər.

6. ذُو və ذَاتْ sözlərinin işlədilməsi

ذُو (müz.) və ذَاتْ (müən.) sözləri dilimizə "...malik; lı/li" kimi tərcümə olunur. Bu sözlər bir növü mürəkkəb sifətlərin yaranmasına xidmət edərək özlərindən sonra gələn sözün yiyəlik halda olmasını tələb edir. Bu sözlər aşağıdakı kimi hallanır:

Hal	Tək		Cəm		Təsniyə	
	Müz.	Müən.	Müz.	Müən.	Müz.	Müən.
Adlıq	ذُو..	ذَاتٌ..	ذُوو..	ذَوَاتٌ..	(ذَوَانِ) ذَوَا..	(ذَاتَانِ) ذَاتَا..
Yiyəlik	ذِي..	ذَاتِ..	ذَوِي..	ذَوَاتِ..	(ذَوَيْنِ)	(ذَاتَيْنِ)
Təsirlilik	ذَا..	ذَاتِ..			ذَوِي..	ذَاتِي..

Məsələn:

ذَاتٌ أَهْمِيَّةٌ ağlı olan; ağillı; ذُووُ عَقْلٍ ağlı olanlar; ağillılar; ذَاتٌ أَهْمِيَّةٌ böyük əhəmiyyətə malik; ذَوَاتُ الشَّعْرِ الرَّمَادِيِّ küllü rəngli saçları olanlar

- A. أَلْبَنَاتُ ذَوَاتِ الشَّعْرِ الرَّمَادِيِّ küllü rəngli saçları olan qızlar
Y. ذَوَاتِ الشَّعْرِ الرَّمَادِيِّ أَلْبَنَاتُ küllü rəngli saçları olan qızların
T. أَلْبَنَاتُ ذَوَاتِ الشَّعْرِ الرَّمَادِيِّ küllü rəngli saçları olan qızları

- A. طَالِبٌ ذُو عَقْلٍ ağillı tələbə
Y. طَالِبٌ ذِي عَقْلٍ ağillı tələbənin
T. طَالِبًا ذَا عَقْلٍ ağillı tələbəni

Qeyd etmək lazımdır ki, ذُو، ذَوُو، ذَاتٌ və ذَوَاتٌ sözlərinin

iştirakı ilə ərəb dilində bir sıra frazeoloji ifadələr də yaranır.
Məsələn:

ذُو الْقُرْبَى نədə isə maraqlı olan insanlar; ذُو الشَّانِ qohumlar;
ذَوَاتُ الْحَيْثِيَّةِ əsilzadələr
اَغْصِيَا ذَاتَ الرِّئَةِ ağciyər iltihabı;

7. “Və başqaları”, “və sairə” məfhumlarının ifadəsi

“Və başqaları” aşağıdakı yollarla ifadə olunur:

1) غَيْرٌ + sadalanan isimlə müvafiq bitişən əvəzlik. Məsələn:

يُحِبُّ الْأَطْفَالَ الْفَرَاوِلَةَ وَالْحَوْخَ وَالْتَّقَاَحَ وَغَيْرَهَا. Uşaqlar çiyələyi, şaftalı, almanı və başqalarını sevirlər.

Bəzən sadalanan sözlərdən sonra onları ümumiləşdirən digər bir söz gəldikdə وَغَيْرٌ sözü yenə də əvvəlki qayda üzrə bitişən əvəzlik qəbul edir və bundan əlavə, cəmdə müəyyənlikdə olan həmin ümumiləşdirici isimlə مِنْ ön qoşması vasitəsilə əlaqələndirilir. Məsələn:

يُحِبُّ الْأَطْفَالَ الْفَرَاوِلَةَ وَالْحَوْخَ وَالْتَّقَاَحَ وَغَيْرَهَا مِنَ الْفَوَاكِهِ. Uşaqlar çiyələyi, şaftalı, almanı və başqa meyvələri sevirlər.

2) Sadalanan sözlərin sonunda gələrək ümumiləşdirici sözlə izafət yaradan سَائِرٌ “qalan” sözü vasitəsilə. Məsələn:

زُرْتُ فِي السَّنَةِ الْمَاضِيَةِ لُبْنَانَ وَالْكُوَيْتَ وَالْجَزَائِرَ وَسَائِرَ الْبُلْدَانِ الْعَرَبِيَّةِ. Keçən il Livan, Kuveyt, Əlcəzair və başqa ərəb ölkələrini ziyarət etdim.

Qeyd etmək lazımdır ki, سَائِرٌ sözü cəmdə olub müəyyənlikdə olan sözlə izafət yaratdıqda daha çox “və sairə” mənasını verir. Məsələn:

في سَائِرِ الْبُلْدَانِ - və sairə ölkələrdə

3) مَا إِلَى غَيْرِ ذَلِكَ + ümumiləşdirici söz vasitəsilə:

قَرَأْتُ مَقَالَاتٍ كَثِيرَةً مِنْ "الْفَيْصَلِ" و"آخِرِ سَاعَةٍ" و"الْعَرَبِيِّ" وَمَا إِلَى غَيْرِ

ذَلِكَ مِنَ الْمَجَلَّاتِ الْعَرَبِيَّةِ.

“Feysəl”, “Əxir saat”, “Əl-arabi” və başqa ərəb jurnallarından çoxlu məqalə oxudum.

“Və sairə” məfhumu aşağıdakı yollarla ifadə olunur:

1) هَلْمَجْرًا هَلْمٌ / إِلَى آخِرِهِ / إِلْحُ

vasitəsilə: Məsələn:

نَحْنُ مَشْغُولُونَ بِقِرَاءَةِ الْأَشْعَارِ الْعَرَبِيَّةِ وَتَرْجَمَتِهَا وَشَرْحِهَا وَإِلْحُ (هَلْمٌ جَرًّا).

Biz ərəb şeirlərinin qiraəti, tərcüməsi, şərh və s. ilə məşğuluq.

2) وَمَا عَلَى شَاكِلَةِ ذَلِكَ ، وَمَا إِلَى ذَلِكَ ، هَكَذَا ،

Məsələn:

أَمَّا حَصَائِصُ الْعَرَبِيَّةِ مِثْلَ غَنَائِهَا بِالْمُفْرَدَاتِ وَالْأَضْدَادِ وَهَكَذَا (وَمَا إِلَى ذَلِكَ ،

وَمَا عَلَى شَاكِلَةِ ذَلِكَ) فَتَسْتَحِقُّ اسْتِقْرَاءً مُنْفَرِدًا.

Ərəb dilinin sözlər, sinonim, addadlar və s. ilə zəngin olmasına gəlincə, o, ayrıca bir tədqiqata layiqdir.

3) مَائِلٌ ؛ شَابِيَةٌ ؛ شَاكِلٌ ؛ أَشْبَهُ

verən feillərin keçmiş zamanının مَا وَذَلِكَ ilə işlədilməsi vasitəsilə. Məsələn:

لَقَدْ تَنَاوَلْنَا مَوْضُوعَ غِنَاءِ الْعَرَبِيَّةِ بِالْمُفْرَدَاتِ وَالْمُتَرَادِفَاتِ وَالْأَضْدَادِ وَمَا أَشْبَهُ

ذَلِكَ (وَمَا مَائِلٌ ذَلِكَ ؛ وَ مَا شَابِيَةٌ ذَلِكَ ؛ وَ مَا شَاكِلٌ ذَلِكَ).

Biz ərəb dilinin sözlər, sinonim, addadlar və s. ilə zəngin olması mövzusunda toxunduq.

Ç A L I Ş M A L A R

1. Mətnin sözlərini əzbər öyrənin və onlardan istifadə etməklə 10 mürəkkəb cümlə yazıb hərəkələyin.

2. Aşağıdakı feillərin hansı qrupa aid olduğunu təyin edin:

شَافَ qalxmaq; شَالَ zəhərləmək; سَمَّ kobud olmaq; سَمَجَ

baxmaq; عَمِيَ kor olmaq; عَمَّ yayılmaq; عَاهَتَ etmək; طَرَأَ qəfildən üz

vermək; فَاة danışmaq; قَرَى qonaq qəbul etmək; قَرَّ soyuq, sərin olmaq; ظَاطَّ qışqırmaq; ضَاءَ işıq saçmaq; ضَوَى üz tutmaq; كَبِلَ tən-bəl olmaq; وَشَّ cingildəmək

3. أَثَرَ “danışmaq; sitat gətirmək” feilini bütün bəblər üzrə şifahi şəkildə keçmiş və indiki-gələcək zamanın məlum və məchul növlərində təsrif edin və əmr formalarını deyın.

4. أَثَرَ “danışmaq; sitat gətirmək” feilinin bütün bəblər üzrə fail, məful və məsdərlərini yazıb hərəkələyin.

5. شَأَمَ (ə) “bədbəxtçiliyi çəkmək” feilini bütün bəblər üzrə şifahi şəkildə keçmiş və indiki-gələcək zamanların məlum və məchul növlərində təsrif edin və əmr formalarını deyın.

6. شَأَمَ (ə) “bədbəxtçiliyi çəkmək” feilinin bütün bəblər üzrə fail, məful və məsdərlərini yazıb hərəkələyin.

7. بَدَأَ (ə) “başlamaq” feilini bütün bəblər üzrə şifahi şəkildə keçmiş və indiki-gələcək zamanların məlum və məchul növlərində təsrif edin və əmr formalarını deyın.

8. بَدَأَ (ə) “başlamaq” feilinin bütün bəblər üzrə ismi-fail, ismi- məful və məsdərlərini yazıb hərəkələyin.

9. Aşağıdakı məsdər, fail və məfulların kök hərflərini və hansı baba aid olduqlarını təyin edin:

إِنشَاءٌ inşa etmə; تَسْأُؤٌ sorğu-sual etmə; مُسَاءَلَةٌ sual vermə; مَسْئُولٌ məsul; إِزْقَاءٌ qanın axmasını dayandırma; مُخْطِئٌ səhv edən; مَتْشَائِمٌ səhv hesab etmə; مُصْداً pasla örtülmüş; تَفَاؤُؤٌ optimizm; مَتْشَائِمٌ pessimist; اِمْتِلَاءٌ dolma, dolu olma; مُمْتَلِئٌ dolu olan; اِسْتِقْرَاءٌ dərindən öyrənmə; اِسْتِئْصَالٌ kökündən çıxartma; مُتَأَصِّلٌ kök salmış; مُؤْلِمٌ əzab verici

10. Hərəkələyin və yazılı şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

إفتتاح مؤسسة جديدة من قبل الشركات المساهمة؛ متحف السفن الشراعية

القديمة؛ متع الصيف التي لا مثيل لها؛ المعروضات المتعددة الموجودة في هذا الجناح (جَنَاحٌ (أَجْنَحَةٌ) (guşə)؛ الأرباح الصافية لهذه الشركة الأوربية؛ إكتشاف أسرار العلوم؛ إطلاعنا على التراث الحصريّ لدولة الكويت؛ عدد الرواد الذين زاروا هذا المركز العلميّ؛ ترفيهه عن الأطفال الصغار بالألعاب المختلفة؛ إعدادها هذا التقرير بموجب المعلومات الأخيرة لوزارة الإعلام؛ تمويل هذه الهيئة الدوليّة المشاريع الخاصّة بدراسة عالم الحيوانات للمحيط الهنديّ؛ السبيل الأمثل لاكتشاف الحقائق.

لماذا لا تعتبرين آراءنا صحيحة؟ أثار ما قاله عن هذا اهتمامي الكبير. أصدرت مؤسّسة الكويت للتقدّم العلمي كتابا جديدا عمّا قامت به في السنوات الأخيرة. إستمتع مراد بالاطلاع على معالم هذه المدينة القديمة. من المستحيل أن نعدّ هذا التقرير خلال أسبوعين. هل أنت على علم بأن الكويت تتألّف من ٦ جزر (جَزِيرَةٌ (جُرُرٌ) (ada)؟. قد أنشئ هذا الصرح بدعم ومعاونة هذه الشركة المساهمة. إنني أؤثر تصفّح كتاب جديد أو قراءته بدّلاً من القيام بأعمالٍ الأساسيّة.

11. İkibaşlanğıçlı cümlələrini hərəkələyib yazılı şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

(١) إن الإسكندرِيّة شيدها المهندس اليونانيّ "ديمقراطيس" بأمر من الإسكندر الأكبر المقدونيّ سنة ٣٣٢ - ٣٣١ قبل الميلاد. (٢) مصر اسمها الرسميّ - جمهورية مصر العربيّة. (٣) وزارة الإعلام ذهبنا إليها في اليوم التالي. (٤) أهرامات الجيزة وصلنا إليها بعد ٢٠ دقيقة. (٥) إن المشاريع المذكورة تمّ تمويلها من قبل مؤسّسة الكويت للتقدّم العلميّ. (٦) إن هذا المبنى القديم يرجع تأريخه الى العصر الثامن عشر. (٧) إن مجلة "الفيصل" يجب عليه أن يقرأه من كلّ بدّ. (٨) الجمال يعتبرها كثير من الناس "سفينة الصحراء".

12. Altından xətt çəkilməmiş sözləri cümlənin əvvəlində yazaraq aşağıdakıları ikibaşlanğıçlı cümlə kimi ərəb dilinə yazılı şəkildə tərcümə edin:

1) Fəridin fikirləri bizim marağımıza səbəb oldu. 2) Fuadın

siqaret çəkməyi tərgitməsi qeyri-mümkündür. 3) Portağalın ətri mənim xoşuma gəlir. 4) Bu diasporanın fəaliyyətinin ölkəmiz haqqında həqiqətlərin bütün dünyada yayılmasında (نشرٌ) böyük rolu vardır. 5) Bu dərstdə 20-ci əsrin şahidi olduğu müharibələr barəsində söhbət gedəcək. 6) Bir neçə gündən sonra şirkətlər sənədləri imzalayacaqlar. 7) Mən ənginarın faydalarından xəbərdar deyiləm. 8) Mən onun bu məsələ ilə bağlı təklifini doğru hesab etmirəm.

13. Hərəkələyin və yazılı şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin.

(١) من المعلوم أن هذا المشروع قد حققه أشخاص ذوو تَجْرِبَةٍ كبيرة (تəcrübə) في هذا الحقل. (٢) بَادِئٌ ذِي بَدْءٍ (başlangıçda) بدأنا في الأطلاع على تراثها الحضاري. (٣) أحضرت أُمِّي أطعمة ذات مذاق لذيذ. (٤) ذات يوم فقدت كل آمالي و تركت المدينة. (٥) كانت أعمالنا هذه ذات أهميَّة اجتماعيَّة كبيرة. (٦) إن هذا البيت يتألَّف من غرف ذات أبواب صغيرة. (٧) إن هؤلاء البنات ذوات المعرفة للغات الأجنبية شاركن في هذا المؤتمر كمتجمات. (٨) كنا نناقش مسائل ذات علاقة مُباشِرَة (bilavasitə) بهذه الأحداث.

14. Aşağıdakı cümlələri نُؤ، دَاتٌ، ذُوو، وə ذَوَاتٌ sözlərindən istifadə etməklə ərəb dilinə yazılı şəkildə tərcümə edib hərəkələyin:

1) Onu böyük rəngli şəkilləri olan bir kitab oxuduğunu gördüm (tapdım). 2) Doktor Murad şəhərimizdə nüfuza malik olan şəxslərdən hesab olunur. 3) Sən bilirsənmi ki, bu böyük eynəkli (نَظَّارَةٌ) kişi bizim yeni müəllimimizdir? 4) Biz bu gün aeroportda bu sahədə konkret təcrübəsi olan Avropalı mütəxəssisləri qarşılamalıyıq. 5) Adı çəkilmiş bu fond fitri istedadada (قَرَائِحُ) قَرِيحَةٌ tələbələrə öz yardımını təqdim edir. 6) O, qeyd etdi ki, bu böyük məsuliyyətə (مَسْئُولِيَّةٌ) malik bir işdir. 7) İki pəncərəli bu otaq yataq otağıdır. 8) Qədim tarix abidələri olan bu şəhəri hər il 200000 - dən artıq turist ziyarət edir.

15. Hərəkələyin və yazılı şəkildə Azərbaycan dilinə

tərcümə edin.

١) نَزَلَ (enmək) فؤاد إلى القَهْوَة (kafe) يَنْتُلُ (öldürmək) فيها الوقت

ويشرب فيها فنجانا من القهوة.

٢) وجدت أختي تتصفّح كتابا جديدا مُكْرَسًا (həsr edilmiş) لنشاط هذا

العالم المَرْمُوق (görkəmli).

٣) تركناهم يناقشون هذه المسائل مناقشة تامّة.

٤) إن أصدقائي جعلوني أداوم على تحقيق أحلامي.

٥) سمعناها تسأل عن الأحداث التي حدثت في الآونة الأخيرة.

٦) وجدوه يقطف فواكه لذيذة.

٧) رأيته يترك بيته ويركب هذه السيارة الزرقاء.

٨) أرسلته الى المكتبة يأخذ الكتب الضرورية لإعداد التقرير.

16. Aşağıdakıları cümlə formasına salıb ucadan oxuyun və tərcümə edin:

١) مفيدة - من - المعلوم - الأجنبية - دراسة - اللغات - أن - جدا

٢) الغرفة - دون - من - تركت - ان - أعماله - أفرغ.

٣) هذا - في - تمّ - و - الصداقة - الودّ - مع - لقاءنا - العرب -

اصدقائنا - جوّ - من.

٤) ذا - زمانه - اصبح - إن - الروح - نموذجا - ل - الفرد - المبدعة -

شعراء - هذا

٥) هل - ان - المرارة - في - تعرف - لا - علاج - الكبد - أمراض -

الأقراص - هذه - و - تفيد

٦) العصريّة - إشتهر - الشراعيّة - هذا - السفن - المصنع - بإنتاجه

٧) عن - مدّة - سمعنا - الى - بعد - غاب - البلد - طويلة - وصوله

- أن

٨) مني - القيادة - طلبوا - رخصة - بعض - على - المستندات - ل -

17. Aşağıdakı ifadələri əzbər öyrənin:

يَا məsələn; مَا يَبْدُو göründüyü kimi; أَلْحَقْ يُقَالُ sözün düzü; عِلَاوَةً عَلَى ذَلِكَ; طَبْعًا (بِالطَّبْعِ) əlbəttə; مَعَ الْأَسْفِ görəsən; هِجْرًا heç bir şeyə baxmayaraq; بِكَلِمَةٍ أُخْرَى، başqa sözlə (deyilərsə); مَعْرُوفٌ məlum olduğu kimi (üzrə); بِالْمُنَاسِبَةِ yeri gəlmişkən; خُلَاصَةُ الْقَوْلِ uzun sözün qıtası

16. Aşağıdakı cümlələri yazılı şəkildə ərəb dilinə tərcümə edin:

1) Bu şirkət kompleksləri, elmi mərkəzləri, sarayları və başqa binaları inşa edir. 2) Tədqiqatçılar, alimlər, mütəxəssislər bə başqaları bu elmi mərkəzin fəaliyyəti ilə yaxından maraqlanırlar. 3) Leyla, Məryəm, Zeynəb və başqa talibələr Qarabağ həqiqətlərindən bəhs edən bu yeni kitabı maraqla vərəqləyirdilər. 4) Turislər bu qədim şəhərdə muzeyləri, bazarları, məscidləri və s. ziyarət etmək istədilər. 5) Mandarin, portağal və s. sitrus meyvələr hesab olunur. 6) Tabletkalar, sirop və s. bu xəstəliyin müalicəsində fayda verir.

17. Hər iki sütundan bir-birinə sinonim olan sözləri seçin və onların tərcümələrini deyin:

١		٢
فعل	–	أعلم
نافذة	–	مجال
طريق	–	رائد
بياض	–	بحث
فواكه	–	أكل
وقت	–	طبخ
توقف عن	–	تقدم
رغب في	–	إستخدام
صرح	–	تعرف على

إطلع على	-	مبني
إستفادَة	-	أراد
تطور	-	آن
أحضر	-	حمضيات
تناول	-	نصاعة
دراسة	-	رجل
باحث	-	سبيل
مرء	-	شباك
حقل	-	قام بـ
بين	-	إقلاع عن

18. Ərəb dilinə yazılı şəkildə tərcümə edib hərəkələyin:

Xurşudbanu Natəvan (خُورْشُدْبَانُو نَاتَوَان) 19-cu əsrdə yaşamış Azərbaycan ədəbiyyatı sahəsində tanınmış bir şəxsiyyətdir. O, 1832-ci ildə Şuşada Qarabağda hakim sülalədən olan Mehdi Qulu Xanın (مَهْدِي قُلُوخَان) ailəsində anadan olmuşdur. Təhsilini evdə alıb. Uşaqlıqdan pəeziya və musiqi ilə maraqlanırdı. Habelə şərq dillərinin bilicisi idi. 1872-ci ildə “Məclisi-üns” yaratdı. Bu klassik üslubları ilə tanınan şairlərin toplaşdığı ədəbi məclis idi. O, 1858-ci ildə Bakıda Aleksandr Düma Ata (دُومَا الْأَبُّ) ilə görüşmüş və ona öz əl işlərini hədiyyə etdi (təqdim etmişdi). Düma da öz növbəsində ona qiymətli şaxmat fiqurlarını təqdim edib.

Nətavanın şeirlərinin böyük bir hissəsi silsilə (ardıcıl) şəkildə yazılıb. Bu şeirlər onun təbiətə olan sevgisini və kiçik ikən vəfat etmiş oğluna olan güclü məhəbbətini ifadə edir. Onun ən məşhur şeirləri “Bənövşə”, “Qərənfil”, “Sənsiz”, “O getdi” və s.-dir.

Sözlər:

وُلِدَ	doğulmaq	صَلِيحٌ	bilici
تَلَقَّتْ (تَلَقَّتْ) تَلَقَّى الْعُلُومَ	təhsil almaq	شَطْرُنْجٌ	şaxmat
يَجْتَمِعُ (يَجْتَمِعُ) اجْتَمَعَ	toplaşmaq	قِطْعَةٌ (قِطْعَةٌ)	(şaxmat) fiqur
التَّقَى (التَّقَى)	görüŝmək	مُعْظَمٌ	böyük hissə
يُعَبِّرُ (يُعَبِّرُ) عَبَّرَ عَنْ	ifadə etmək	بِنَفْسٍ	bənövşə
تُوفِي	vəfat etmək	قَرْنُفُلٌ	qərənfil
(ات) سُلَالَةٌ	sülalə	مُنْتَسِلٌ	silsilə (ardıcıl)
نُعُومَةٌ الْأَطْفَارِ	uşaqlıq	حَاكِمٌ	hakim
(أَشْعَالٌ) شُعْلٌ يَدْوِي	əl işi	قِيَمٌ	qiymətli
(أَسَالِيبٌ) أُسْلُوبٌ	üslub	بِدْوَرِهِ	öz növbəsində
أُنْسٌ	üns, ünsiyyət		

XXV dər – أَلْدَرْسُ الْخَامِسُ وَ الْعِشْرُونَ

حكاية الثعلب و الديك

مرّ ثعلب بإحدى القرى بعد الغروب و رأى خارج القرية ديكاً باحثاً برجليه في التراب عن حبّ يأكله. وأقترب الثعلب منه و حيّاه و قال له:
- لقد كان أبوك مبعلاً، حسن الصوت، حينما كنت أمرّ بهذه القرية أسمع صياحه المحبوب و كنت أرجع مسروراً مرتاح النفس.

قال الديك:

- إن صوتي حسن، ليس بأقلّ حسناً من صوت أبي.
ثم صفّق بجناحيه إغماضاً عينيه و صاح. فوثب الثعلب عليه، فإذا هو معلق بين أنيابه فأحسّت به كلاب القرية و جرت وراءه. ففرّ خائفاً. فقال له الديك:
- إن وددت ان تتخلص من هذه الكلاب فقل لها: ان هذا الديك ليس مختطفاً من قريتكم و لكنّه من قرية أخرى.

فلَمَّا فَتَحَ الثَّعْلَبُ فَمَّهُ وَ تَكَلَّمَ سَقَطَ الدِّيكُ مِنْ فَمِهِ وَ أَخَذَ يَجْرِي نَحْوَ الْقَرْيَةِ
 حَيْثُ كَانَ يَعِيشُ. فَأَسْفَ الثَّعْلَبُ عَلَى ضِيَاعِ فَرَيْسَتِهِ وَ قَالَ:
 - لَعْنُ اللَّهِ الْفَمِ الْمَفْتُوحِ فِي غَيْرِ وَقْتِهِ.
 - فَقَالَ الدِّيكُ
 - وَ لَعْنُ اللَّهِ الْعَيْنِ الْمَغْمُضَةِ فِي غَيْرِ أَوَانِهَا.

Sözlər:

(ə/u) (يَمُرُّ) مَرَّ بِ	yanından ötüb keçmək	صِيَاخٌ	qışqırtı, səs; banlama
(يَرَى) رَأَى	görmək	(أَجْنَحَةٌ) جَنَاحٌ	qanad
(يُحَيِّي) حَيًّا	salamlamaq	(أَنْيَابٌ) نَابٌ	diş (heyvanın)
(يُصَفِّقُ) صَفَّقَ	çırpmaq (qanadları)	(كِلَابٌ) كَلْبٌ	It
(i) (يَصِيحُ) صَاخَ	qışqırmaq; banlamaq	ضَيَاعٌ	itirmə
(i) (يَثْبُ) وَثَبَ عَلَى	üstünə atdanmaq	(فَرَائِسُ) فَرَيْسَةٌ	qurban, qənimət
(i) (يَجْرِي) جَرَى	qaçmaq	(أَفْمَامٌ، أَفْوَاهٌ) فَمٌّ	ağız
(ə/i) (يَعْرِ) فَرَّ	qaçıb getmək	إِغْمَاضٌ	gözləri yumma
(i/ə) (يُودُّ) وَدَّ	istəmək	بَاحِثٌ عَن	axtaran
(يَتَخَلَّصُ) تَخَلَّصَ	xilas olmaq	مُجَلِّ	hörmətli
(u) سَقَطَ	düşmək	مَحْبُوبٌ	sevimli
(ə) أَسِفَتْ عَلَى	təəssüflənmək (nəyə)	مَسْرُورٌ	fərəhli, şad- xürrəm
(أَوَانَةٌ) أَوَانَ	vaxt, zaman	مُرْتَاخُ النَّفْسِ	sakit, rahat
(عُيُونٌ) عَيْنٌ	göz (müən.)	مُعَلَّقٌ	asılmış
(تُعَالِبُ) تَعَلَّبُ	tülkü	خَائِفٌ	qorxan
(قُرَى) قَرِيَةٌ	kənd	مُحْنَطَفٌ	oğurlanmış

(دِيكَّةً، دُيُوكٌ) دِيكٌ	xoruz	مُعْمَصٌ	yumulmuş (göz)
(أَرْجُلٌ) رِجْلٌ	ayaq	نَحْوٌ	...doğru
(أَتْرِبَةٌ) تُرَابٌ	toz-torpaq	لَعِنَ اللّٰهُ!	Allah lənət eləsin!
(أَصْوَاتٌ) صَوْتُ	səs	فَإِذَا هُوَ ب...	budur o...!

1. II və III kök samiti eyni olan köklərdə baş verən fonetik dəyişikliklər

Ərəb qrammatikasında II və III kök samitləri eyni olan üçsamitli sözlərə “**müdaaf**” (مُضَاعَفٌ) köklü sözlər deyilir. II və III kök samitlərinin bir-birilə qovuşması fonetik hadisəsi ərəb dilində **إِدْغَامٌ** (idğam, qovuşma, geminasiya) adlanır. Yanaşı düşmüş eyni samitlər qovuşma nəticəsində üzərində dayanılan bir samit kimi deyilir, bir hərflə yazılır və təşdidlə hərəkələnir. Eyni olan II və III kök samitlərinin arasına uzun sait daxil olduqda, II kök samiti təşdidli olduqda və ya III kök samiti sükun qəbul etdikdə qovuşma baş vermir.

İdğam hadisəsi aşağıdakı fonetik dəyişikliklərlə müşayət olunur:

1) Qısa saitini və ya sükununu itirərək II kök samiti III kök samiti ilə qovuşur. Məsələn:

→ إِنْزَجَ → حُدُّ → حَدٌّ; رَبَّ → رَبٌّ; تَرْبِيَةً → تَرْبِيَةٌ
 → صَارَ → صَارَرٌ; سَلَّةٌ → سَلَّةٌ; سَلَّةٌ → سَلَّةٌ
 atılmış olmaq; məqsəd, hədəf; ziyan vurmağa çalışmaq

Qovuşmaq üçün zəruri şərtlər ortadan qalxdıqda II kök samiti yenidən əvvəlki vəziyyətində bərpa olunur. Məsələn:

→ رَبُّ → رَبٌّ; مَن تَرْبِيَةً → رَبُّ; صَارَ → صَارَرْتُ Biz ziyan vurmağa çalışdıq.

2) I kök samiti saitsiz, II və III kök samitləri saitli olduqda, II və III kök samitləri qovuşur və II kök samitinin qısa saiti I kök

samitinin üzərinə keçir. Məsələn:

يُحِبُّ → يُحِبُّ o sevir; تَمُرُّ → تَمُرُّ sən keçib gedirsən; مُسِرٌّ → مُسِرٌّ sevinən

أَشَدُّ → أَشَدُّ daha şiddətli; أَحَبُّ → أَحَبُّ daha sevimli

3) İstisna hal olaraq III və VI babların keçmiş zaman məchul növündə II və III kök samitlərinin qovuşması baş vermir. Məsələn:

III مَادَّ → مُودِدَ (مُودَّ əvəzinə) dartılmış olmaq

VI تَمَادَّ → تُمُودِدَ (تُمُودَّ əvəzinə) dartılmış olmaq (başqaları ilə birlikdə)

4) Əlavə samiti olmayan qısa saitli və tənvinli sözlərdə qovuşma baş vermir. Məsələn:

مَدَّدَ kömək; سُرَّرَ xətlər (əldə, alında); سَدَّدَ düzgünlük; ضَرَّرَ ziyan

5) II və III şəxs cəm müənnəs formaları istisna olunmaqla, eyni kök samitləri sükunla qarşılaşdıqda qovuşa da bilər. Bu zaman qoşalaşmanı [ə] və ya [i] protetik saitləri ilə, tipik saiti [u] olan feillərdə isə [u] saiti “yüngülləşdirmək” olar. Bunu aşağıdakı nümunələrdən görmək olar:

Qovuşmamış variant

لَمْ أَدُلُّ Mən göstərmədim

أَدُلُّ Göstər!

Qovuşmuş variant

لَمْ أَدُلُّ، أَدُلُّ، أَدُلُّ

دُلُّ، دُلُّ، دُلُّ

Qeyd: Əmr formasının qovuşmuş variantında həmzənin düşməsi II kök samitinin saitinin I kök samitinin üzərinə keçməklə qapalı hecanı açıq hecaya keçməsi ilə izah olunur. (müqayisə et: دُلُّ → تَدُلُّ → دُلُّ)

2. Müdaaf feillərin keçmiş və indiki-gələcək zaman məlum və məchul növləri

Ərəb dili lüğətlərinin çoxunda I bab müdaaf feillər kök samitləri qovuşdurulmuş şəkildə verilərək keçmiş zaman tipik saiti göstərilmədiyi halda, X.K.Baranovun “Арабско-русский словарь”

lüğətində hər iki zamanın tipik saiti mötərizə daxilində qeyd edilmiş və aralarına ayırıcı xətt qoyulmuşdur. Məsələn:

دَبَّ (ə/i) sürünmək; رَبَّ (ə/u) tərbiyə etmək; مَلَّ (i/ə) bezikmək

Deməli, دَبَّ feili دَبَّبْتُ , رَبَّ feili رَبَّبْتُ , مَلَّ feili isə مَلَلْتُ şəklində keçmiş zamanda təsrif olunur. Mötərizədəki II sait isə indiki-gələcək zamanın tipik saitidir. Düzəltmə bablara gəlincə, bunların keçmiş zaman saitləri modellərin özlərindən bəllidir.

I bab feillərinin keçmiş zaman məlum növdə təsrifini nəzərdən keçirək:

رَبَّ (ə/u) tərbiyə etmək və مَلَّ (i/ə) bezmək feilləri

رَبَّبْتُ؛ رَبَّبْتَ (رَبَّبْتُ)؛ رَبَّ (رَبَّبْتُ)؛ رَبَّبْنَا؛ رَبَّبْتُمْ (رَبَّبْنَا)؛ رَبُّوا (رَبَّبْنَا)؛ رَبَّبْتُمْ؛

رَبَّا (رَبَّبْنَا)

Tərcüməsi: tərbiyə etdim; tərbiyə etdin; tərbiyə etdi və s.

مَلَلْتُ؛ مَلَلْتَ (مَلَلْتُ)؛ مَلَّ (مَلَلْتُ)؛ مَلَلْنَا؛ مَلَلْتُمْ (مَلَلْنَا)؛ مَلُّوا (مَلَلْنَا)؛ مَلَلْتُمْ؛

مَلَّا (مَلَلْنَا)

Tərcüməsi: bezdim; bezdin; bezdi və s.

Məchul növdə bu feillər məlum qaydalara tabe olub aşağıdakı şəkilləri alır:

رَبَّبْتُ → رَبَّبْتُ tərbiyə edilmək; مَلَلْتُ → مَلَّ bezdirilmək

رَبَّبْتُ؛ رَبَّبْتَ (رَبَّبْتُ)؛ رَبَّ (رَبَّبْتُ)؛ رَبَّبْنَا؛ رَبَّبْتُمْ (رَبَّبْنَا)؛ رَبُّوا (رَبَّبْنَا)؛ رَبَّبْتُمْ؛

رَبَّا (رَبَّبْنَا)

Tərcüməsi: tərbiyə edildim; tərbiyə edildin; tərbiyə edildi və

s.

Fonetik dəyişmələri nəzərə almaqla düzəltmə bablarda müdaaf feillər aşağıdakı şəkilləri alır:

Feil bəbləri

(حَدَدَ kökü əsasında)

	Məlum	Məchul
II	حَدَّدَ	حُدِّدَ

III	حَادَّ (حَادَّدَ əvəzinə)	حُوِدَّ (حُوِدَّ əvəzinə)
IV	أَحَدَّ (أَحَدَّ əvəzinə)	أُحِدَّ (أُحِدَّ əvəzinə)
V	تَحَدَّدَ	تُحَدِّدُ
VI	تَحَادَّ (تَحَادَّدَ əvəzinə)	تُحُوِدَّ (تُحُوِدَّ əvəzinə)
VII	إِنْحَدَّ (إِنْحَدَّدَ əvəzinə)	Yoxdur
VIII	إِحْتَدَّ (إِحْتَدَّدَ əvəzinə)	أُحْتَدَّ (أُحْتَدَّ əvəzinə)
X	إِسْتَحَدَّ (إِسْتَحَدَّدَ əvəzinə)	أُسْتَحَدَّ (أُسْتَحَدَّدَ əvəzinə)

Keçmiş zamanda (hər iki növdə) II və V bablar salim feillər, III, VI, VII və VIII bablar təqribən I bab kimi təsrif olunur. IV və X bablar isə təsrifcə eyni olub göstərilən bablardan nisbətən fərqləndiyinə görə onların təsrifini أَحَدَّ yas saxlamaq və اسْتَحَدَّ itələmək feillərinin nümunəsində göstərək:

أَحَدْتُ؛ أَحَدْتِ (أَحَدْتِ)؛ أَحَدَّ (أَحَدْتِ)؛ أَحَدْنَا؛ أَحَدْتُمْ (أَحَدْتُمْ)؛ أَحَدُوا (أَحَدْنَا)؛ أَحَدْتُمْ؛ أَحَدْتُمْ؛ أَحَدًا (أَحَدْنَا)

Tərcüməsi: yas saxladım; yas saxladın; yas saxladı və s.

اسْتَحَدْتُ؛ اسْتَحَدْتِ (اسْتَحَدْتِ)؛ اسْتَحَدَّ (اسْتَحَدْتِ)؛ اسْتَحَدْنَا؛ اسْتَحَدْتُمْ (اسْتَحَدْتُمْ)؛ اسْتَحَدُوا (اسْتَحَدْنَا)؛ اسْتَحَدْتُمْ؛ اسْتَحَدْتُمْ؛ اسْتَحَدًّا (اسْتَحَدْنَا)

Tərcüməsi: itələdim; itələdin; itələdi və s.

Məchul növdə أَحَدَّ formasında olan IV bab أُحِدَّتِ (أُحِدَّتِ) və s. kimi təsrif olunur.

Məchul növdə اسْتَحَدَّ formasında olan X bab اسْتَحَدَّتِ (اسْتَحَدَّتِ) ... və s. kimi təsrif olunur.

I bab feillərinin indiki-gələcək zamanın məlum növünü müxtəlif tipik saitləri olan مَلَّ (i/ə) → يَمَلُّ (يَمَلُّ əvəzinə) bezmək və رَبَّ (ə/u) → يَرْبُّ (يَرْبُّ əvəzinə) tərbiyə etmək feillərinin timsalında

nəzərdən keçirək:

أَمَلٌ؛ تَمَلُّ (تَمَلَّيْنَ)؛ يَمَلُّ (تَمَلُّ)؛ نَمَلٌ؛ تَمَلُّونَ (تَمَلَّلْنَ)؛ يَمَلُّونَ (يَمَلَّلْنَ)؛
تَمَلَّانِ؛ يَمَلَّانِ (تَمَلَّانِ)

Tərcüməsi: bezirəm/bezərəm; bezirsən/bezərsən; bezir/bezər
və s.

أَرْبٌ؛ تَرْبٌ (تَرْبَيْنِ)؛ يَرْبُ (تَرْبُ)؛ نَرْبٌ؛ تَرْبُونَ (تَرْبِنْنَ)؛ يَرْبُونَ (يَرْبِنْنَ)؛
تَرْبَانِ؛ يَرْبَانِ (تَرْبَانِ)

Tərcüməsi: tərbiyə edirəm/edərəm; tərbiyə edirsən/edərsən;
tərbiyə edir/edər və s.

Məchul növdə feillər müvafiq fonetik dəyişiklikləri nəzərə
almaqla məlum növdəki kimi təsrif olunur: Məsələn:

يُؤَبِّبُ → يُؤَبِّبُ tərbiyə edilir/edilər; يُؤَمِّلُ → يُؤَمِّلُ
bezdirlir/bezdirlər

أَرْبٌ؛ تَرْبٌ (تَرْبَيْنِ)؛ يَرْبُ (تَرْبُ)؛ نَرْبٌ؛ تَرْبُونَ (تَرْبِنْنَ)؛ يَرْبُونَ (يَرْبِنْنَ)؛
تَرْبَانِ؛ يَرْبَانِ (تَرْبَانِ)

Tərcüməsi: tərbiyə edirəm /edilərəm; tərbiyə edirsən /edi-
lərsən; tərbiyə edilir/edilər

Düzəltmə babların indiki-gələcək zamanına gəlincə isə, II
və V bablar hər iki növdə salim feillər kimi təsrif olunur. Qalan
babların təsrifini nəzərdən keçirək:

III bab məlum növdə: يُشَاحُ xəsislik etmək → يُشَاحُ (يُشَاحُ)
əvəzinə) xəsislik edir/edər

أَشَاحٌ؛ تُشَاحُ (تُشَاحَيْنِ)؛ يُشَاحُ (تُشَاحُ)؛ نُشَاحٌ؛ تُشَاحُونَ (تُشَاحِنَ)؛
يُشَاحُونَ (يُشَاحِنَ)؛ تُشَاحَانِ؛ يُشَاحَانِ (تُشَاحَانِ)

III bab məchul növdə يُشَاحُ əvəzinə feil olacaq.

IV bab məlum növdə: أَتَمُّ bitirmək → يُتِمُّ (يُتِمُّ) əvəzinə)
bitirir/bitirər

أَتَمٌ؛ تُتِمُّ (تُتِمِّينِ)؛ يُتِمُّ (تُتِمُّ)؛ نَتِمُّ؛ تُتِمُّونَ (تُتِمِّمْنَ)؛ يُتِمُّونَ (يُتِمِّمْنَ)؛
تُتِمَّانِ؛ يُتِمَّانِ (تُتِمَّانِ)

IV bab məchul növdə يُنَمُّ əvəzinə feil يُنَمُّ olacaq. IV və I bablar indiki-gələcək zaman məchul növdə təsrif baxımından üst-üstə düşür.

VII bab məlum növdə: اِنْكَبَّ özünü həsr etmək → يَنْكَبُ (يُنْكِبُ əvəzinə) özünü həsr edir/ edər

أَنْكَبُ؛ تَنْكَبُ (تَنْكِبِينَ)؛ يَنْكَبُ (تَنْكَبُ)؛ نَنْكَبُ؛ تَنْكَبُونَ (تَنْكِبِينَ)؛ يَنْكَبُونَ (يُنْكِبِينَ)؛ تَنْكَبَانِ؛ يَنْكَبَانِ (تَنْكَبَانِ)

VIII bab məlum növdə: اِرْتَدَّ geri qayıtmaq → يَرْتَدُّ əvəzinə) geri qayıdır/qayıdar

أَرْتَدُّ؛ تَرْتَدُّ (تَرْتَدِّيْنَ)؛ يَرْتَدُّ (تَرْتَدُّ)؛ نَرْتَدُّ؛ تَرْتَدُونَ (تَرْتَدُونَ)؛ يَرْتَدُونَ (يَرْتَدُونَ)؛ تَرْتَدَانِ؛ يَرْتَدَانِ (تَرْتَدَانِ)

VIII bab məchul növdə يُرْتَدُّ əvəzinə feil يُرْتَدُّ olacaq.

X bab məlum növdə: اِسْتَحَقَّ layiq olmaq → يَسْتَحِقُّ (يَسْتَحِقُّ əvəzinə) layiq olur/olar

أَسْتَحِقُّ؛ تَسْتَحِقُّ (تَسْتَحِقِّيْنَ)؛ يَسْتَحِقُّ (تَسْتَحِقُّ)؛ نَسْتَحِقُّ؛ تَسْتَحِقُونَ (تَسْتَحِقُّنَ)؛ يَسْتَحِقُونَ (يَسْتَحِقُّنَ)؛ تَسْتَحِقَّانِ؛ يَسْتَحِقَّانِ (تَسْتَحِقَّانِ)

X bab məchul növdə يُسْتَحَقُّ əvəzinə feil يُسْتَحَقُّ olacaq.

3. Müdaaf feillərin arzu, şərt və əmr formaları

Müdaaf feillərin *arzu forması* məlum qaydalar üzrə düzəldiyinə görə onu müxtəsər şəkildə حَدَّ feilinin şərti məsdərləri ilə göstərək:

I يُحَدُّ → يَحَدُّ ; II يُحَدِّدُ → يُحَدِّدُ ; III يُحَادُّ → يُحَادُّ ; IV يُحَدُّ → يُحَدُّ ;
V يَتَحَدَّدُ → يَتَحَدَّدُ ; VI يَتَحَادُّ → يَتَحَادُّ ; VII يَنْحَدُّ → يَنْحَدُّ ; VIII يَحْتَدُّ →
يَحْتَدُّ ; X يَسْتَحِدُّ → يَسْتَحِدُّ

Sükunla bitən şəxs sonluqları şəraitində *şərt forması* “qovuşmayan” və “qovuşan” şəkillərdə olur. Qovuşma zamanı tipik

sait I kök samitinə keçir, III kök samitinin saitsizliyi isə tipik saiti [u] olan feillərdə [u], [ə] və ya [i] ilə, [i] və ya [ə] olanlarda isə [ə] və ya [i] saitləri ilə aradan qaldırılır. Bunu حَدَّ (u) hədd qoymaq; مَلَ (i) bezmək və مَسَّ (ə) toxunmaq feilləri nümunəsində göstərək:

(i) bezmək və مَسَّ (ə) toxunmaq feilləri nümunəsində göstərək:

	Qovuşan variant	Qovuşmayan variant
I	أَحَدُ (أَحَدٌ / أَحَدٌ)؛ أَمَلٌ (أَمَلٌ)؛ أَمَسَ (أَمَسَ)	لَمْ أَحَدُدْ؛ أَمَلْتُ؛ أَمَسْتُ
II	تَحَدُّ (تَحَدُّ / تَحَدُّ)؛ تَمَلَّ (تَمَلَّ)؛ تَمَسَّ (تَمَسَّ)	لَمْ تَحَدُدْ؛ تَمَلَّلْتُ؛ تَمَسَسْتُ
III	يَحُدُّ (يَحُدُّ / يَحُدُّ)؛ يَمَلُّ (يَمَلُّ)؛ يَمَسُّ (يَمَسُّ)	لَمْ يَحَدُدْ؛ يَمَلَّلْتُ؛ يَمَسَسْتُ

Qalan babların şərt formasını حَدَّ feilinin şərti məsdərləri ilə göstərək:

II يُحَدِّدُ → يُحَدِّدُ ; III يُحَادُّ → يُحَادُّ / يُحَادُّ ; IV يُحَدُّ → يُحَدِّدُ / يُحَدِّدُ ;
 V يَتَحَدَّدُ → يَتَحَدَّدُ ; VI يَتَحَادُّ → يَتَحَادُّ / يَتَحَادُّ ; VII يَنْحَدُّ → يَنْحَدُّ / يَنْحَدُّ ;
 VIII يَحْتَدُّ → يَحْتَدُّ / يَحْتَدُّ ; X يَسْتَحَدُّ → يَسْتَحَدُّ / يَسْتَحَدُّ

Əmr forması: Preformativdəki dəyişmələri nəzərə almaqla əmr forması da qovuşan və qovuşmayan olur. حَدَّ (u) hədd qoymaq; مَلَ (i) bezmək və مَسَّ (ə) toxunmaq feillərinin əmr formalarını nəzərdən keçirək:

	Qovuşan variant
I	حُدِّ (حُدِّ / حُدِّ) (حُدِّي)؛ حُدُّوا (أَحَدُونَ)؛ حُدَّا
II	مَلِّ (مَلِّ) (مَلِّي)؛ مَلُّوا (إِمْلَانِ)؛ مَلَّا
III	مَسِّ (مَسِّ) (مَسِّي)؛ مَسُّوا (إِمْسَانِ)؛ مَسَّا

	Qovuşmayan variant
I	أَحَدُدْ (أَحْدِي)؛ أَحَدُّوا (أَحْدُونَ)؛ أَحَدَّا
II	إِمْلَنْ (إِمْلِي)؛ إِمْلُوا (إِمْلَانِ)؛ إِمْلَلَّا
III	إِمْسَنْ (إِمْسِي)؛ إِمْسُوا (إِمْسَانِ)؛ إِمْسَسَّا

II və V bablarda olan müdaaf feillərin əmr forması salim feillərdə olduğu kimidir. Məsələn: حَدَّدَ ؛ حَدَّدَ

Qalan babların əmr formaları qovuşan və qovuşmayan üzrə təzahür edir. Məsələn:

III شَاخَّ xəsislik etmək

Qovuşan variant

شَاخَّ (شَاخَّي)؛ شَاخُّوا (شَاخَّوْا)؛ شَاخَّوْا

Qovuşmayan variant

شَاخَّ (شَاخَّي)؛ شَاخُّوا (شَاخَّوْا)؛ شَاخَّوْا

IV أَتَمَّ bitirmək

Qovuşan variant

أَتَمَّ (أَتَمَّي)؛ أَتَمُّوا (أَتَمَّنْ)؛ أَتَمَّوْا

Qovuşmayan variant

أَتَمَّ (أَتَمَّي)؛ أَتَمُّوا (أَتَمَّنْ)؛ أَتَمَّوْا

VI تَذَامَّ bir-birini məzəmmət etmək

Qovuşan variant

تَذَامَّ (تَذَامَّي)؛ تَذَامُّوا (تَذَامَّنْ)؛ تَذَامَّوْا

Qovuşmayan variant

تَذَامَّ (تَذَامَّي)؛ تَذَامُّوا (تَذَامَّنْ)؛ تَذَامَّوْا

VII اِنْحَلَّ həll olunmaq

Qovuşan variant

اِنْحَلَّ (اِنْحَلَّي)؛ اِنْحَلُّوا (اِنْحَلَّنْ)؛ اِنْحَلَّوْا

Qovuşmayan variant

اِنْحَلَّ (اِنْحَلَّي)؛ اِنْحَلُّوا (اِنْحَلَّنْ)؛ اِنْحَلَّوْا

VIII اِحْتَلَّ işğal etmək

Qovuşan variant

اِحْتَلَّ (اِحْتَلَّي)؛ اِحْتَلُّوا (اِحْتَلَّنْ)؛ اِحْتَلَّوْا

Qovuşmayan variant

اِحْتَلَّ (اِحْتَلَّي)؛ اِحْتَلُّوا (اِحْتَلَّنْ)؛ اِحْتَلَّوْا

X **إِسْتَدَلَّ** göstəriş almaq

Qovuşan variant

إِسْتَدْلِكُ (إِسْتَدْلِي)؛ إِسْتَدْلُوا (إِسْتَدْلِن)؛ إِسْتَدْلُوا

Qovuşmayan variant

إِسْتَدَلَّ (إِسْتَدْلِي)؛ إِسْتَدْلُوا (إِسْتَدْلِن)؛ إِسْتَدْلَا

4. Müdaaf feillərdən düzələn məsdər, ismi-fail və ismi- məfullar

Başqa feillərdə olduğu kimi müdaaf feillərində I babda çox müxtəlif məsdərlər vardır. Feil və məfullar isə məlum iki forma üzrə düzəlir. Qalan babların məsdər, fail və məfulları fonetik dəyişiklərə riayət etməklə məlum modellər üzrə təzahür edir.

	Məsdər	Fail	Məful
I	müxtəlif formalarda olur	حَادٌّ → حَادِدٌ	مَحْدُودٌ
II	تَحْدِيدٌ	مُحَدِّدٌ	مُحَدَّدٌ
III	مُحَادَّةٌ → مُحَادَّةٌ	مُحَادِّدٌ → مُحَادِّدٌ	مُحَادَّدٌ → مُحَادَّدٌ
IV	إِحْدَادٌ	مُحَدِّدٌ → مُحَدِّدٌ	مُحَدَّدٌ → مُحَدَّدٌ
V	تَحَدُّدٌ	مُتَحَدِّدٌ	مُتَحَدَّدٌ
VI	تَحَادُّدٌ → تَحَادُّدٌ	مُتَحَادِّدٌ → مُتَحَادِّدٌ	مُتَحَادَّدٌ → مُتَحَادَّدٌ
VII	إِحْدَادٌ	مُنْحَدِّدٌ → مُنْحَدِّدٌ	Yoxdur
VIII	إِحْتِدَادٌ	مُحْتَدِّدٌ → مُحْتَدِّدٌ	مُحْتَدَّدٌ → مُحْتَدَّدٌ
X	إِسْتِحْدَادٌ	مُسْتَحْدِدٌ → مُسْتَحْدِدٌ	مُسْتَحَدَّدٌ → مُسْتَحَدَّدٌ

Nümunələrdən göründüyü kimi, II və III kök samitlərinin qovuşması nəticəsində III, VI, VII və VIII fail və məfulları eyni formada təzahür edir.

5. Doqquzuncu bab

Digər düzəltmə bablarından fərqli olaraq doqquzuncu bab

həm miqdarca, həm də mənaca məhdud bir qrup təşkil edərək yalnız rəng və fiziki keyfiyyət bildirən sözlərlə əlaqədardır.

Feillərin IX babı **إَفْعَلٌ** vəznə üzrə düzəlir (həmzəsi birləşdiricidir). Məsələn:

إِطْرَشٌ qara olmaq; qaralmaq; إِصْفَرٌ sarı olmaq; saralmaq; إِسْوَدٌ kar olmaq; karlaşmaq; إِخْرَسٌ lal olmaq; lallaşmaq.

(Müqayisə et: إِسْوَدٌ qara, أَصْفَرٌ sarı, أَطْرَشٌ kar, أَخْرَسٌ lal).

Sonuncu kök samiti tələffüzdə “ikiləşdirilən” (təşdidlə deyilən) IX bab ikiləşmiş kök samitinin bir-birindən ayrılması və qovuşması cəhətdən müdaaf feilləri xatırladır. Bunu **إِزْرَقٌ** feilinin nümunəsində görmək olar.

Keçmiş zaman

	Tək	Cəm	Təsniyə
I	إِزْرَقْتُ	إِزْرَقْنَا	
II	(إِزْرَقْتِ) إِزْرَقْتِ	(إِزْرَقْتُمْ) إِزْرَقْتُمْ	إِزْرَقْتُمَا
III	(إِزْرَقْتِ) إِزْرَقْتِ	(إِزْرَقْتُمْ) إِزْرَقْتُمْ	(إِزْرَقْتَا) إِزْرَقْتَا

İndiki-gələcək zaman

	Tək	Cəm	Təsniyə
I	أِزْرَقُ	نِزْرَقُ	
II	(تِزْرَقِينَ) تِزْرَقِينَ	(تِزْرَقُونَ) تِزْرَقُونَ	تِزْرَقَانِ
III	(يِزْرَقُ) يِزْرَقُ	(يِزْرَقُونَ) يِزْرَقُونَ	(تِزْرَقَانِ) يِزْرَقَانِ

Misaldan göründüyü kimi, indiki-gələcək zaman forması ilə əlaqədar olan (i) saiti ikiləşmə baş verən şəraitdə ixtisar edilir.

Məsələn: يِزْرَقُ → يِزْرَقُ

IX bab feillərin məlum növ arzu, şərt və əmr formaları da müdaaf feillərdəki kimidir:

Arzu forması: يَزْرُقُ → يَزْرَقُ ; Şərt forması: يَزْرُقُ və ya (يَزْرُقُ)

IX babın qayıdış bildirdiyi üçün məchul növü olmaz.

Məsdər إِزْرَاقٌ forması üzrə düzəlir: إِزْرَاقٌ

Faili (məfulu olmur) مُفْعَلٌ olmaq əvəzinə مُفْعَلٌ olur:

مُحْمَرٌّ → مُحْمَرٌّ

6. حَيْثُ sözünün işlədilməsi

Hallanmayan köməkçi söz olan حَيْثُ müstəqil olaraq və ya başqa köməkçi söz və hissəciklərlə bərabər işlənərək bir sıra leksik-qrammatik funksiyaları yerinə yetirir:

1) “Harada ki; haraya ki” mənalarını ifadə edərək yer budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlədə bağlayıcı funksiyasını yerinə yetirir. Məsələn:

زُرْتُ بَلَدًا عَرَبِيًّا حَيْثُ لَمْ تَزُرْ Sənin olmadığın bir ərəb ölkəsində oldum (hərfən: oldum bir ərəb ölkəsində harada ki, sən olmamısan).

Göstərilən funksiyada حَيْثُ həmçinin مِنْ və إِلَى ön qoşmaları ilə də işlədilə bilər. Məsələn:

سَافَرْتُ إِلَى مَدِينَةٍ إِلَى حَيْثُ لَمْ تُسَافِرْ Sənin səfər etmədiyən bir şəhərə səfər etdim (hərfən: səfər etdim bir şəhərə, haraya ki, sən səfər etməmisən).

حَيْثُ həmçinin əlaqədar sözlər olmadan da işlədilə bilər. Bu zaman حَيْثُ “o yerdə ki, harada ki”, “o yerə ki, haraya ki”, “o yerdən ki, haradan ki” mənalarını bildirir. Məsələn:

سَكَنْتُ حَيْثُ لَمْ تَسْكُنْ Sənin yaşamadığın yerdə yaşadım (hərfən: yaşadım, o yerdə ki, harada ki, sən yaşamadın); رَجَعْتُ مِنْ حَيْثُ لَمْ يَرْجِعْ أَحَدٌ Mən heç kəsin qayıtmadığı bir yerdən qayıtdım (hərfən: qayıtdım o yerdən ki,haradan ki, heç kəs qayıtmayıb).

2) Bəzən zaman budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlədə

bağlayıcı kimi işlədilərək “o zaman ki, haçan ki” mənasını ifadə edir. Məsələn:

تَرَكْتُ الْبَيْتَ مَسَاءً حَيْثُ كَانَتْ أُمِّي مَشْغُولَةً. Evi axşam vaxtı anam məşğul olanda tərək etdim; زُرْتُكَ حَيْثُ كُنْتَ نَائِمًا Yatdığın vaxt sənə baş çəkdim (ziyarət etdim).

3) “Belə ki; ona görə ki” mənalarını ifadə edərək budaq cümlədə ya müstəqil şəkildə, ya da ki, حَيْثُ أَنْ؛ حَيْثُ أَنْ؛ حَيْثُ أَنْ formasında işlənir. Məsələn:

مَا اسْتَطَعْتُ قِرَاءَةَ هَذَا الْكِتَابِ حَيْثُ (حَيْثُ أَنْنِي، مِنْ حَيْثُ أَنْي) رَجَعْتُ إِلَى الْبَيْتِ لَيْلًا. Bu kitabı oxuya bilmədim, belə ki, evə gecə qayıtdım.

4) حَيْثُ formasında budaq cümlələrdə bağlayıcı funksiyasında işlədilərək “belə ki” mənasını ifadə edir. Məsələn:

أُنشِئَتْ فِي هَذِهِ الْمِنَاطِقَةِ مَدَارِسُ جَدِيدَةً بِحَيْثُ بَلَغَ عَدَدُهَا ١٥ مَدْرَسَةً. Bu regionda yeni məktəblər tikildi, belə ki, onların (məktəblərin) sayı 15-ə çatdı.

5) Şərt budaq cümləsində حَيْثُMA formasında işlədilərək “harada olursa olsun” mənasını bildirir. Məsələn:

سِزْ تُسَافِرُونَ حَيْثُ مَا تُسَافِرُونَ. Siz hara səfər etsəniz, biz də oraya səfər edəcəyik.

6) Özündən sonra gələn isim adlıq halda tələb edərək حَيْثُMA formasında işləndikdə “...görə, ...etibarı ilə” mənalarını verir. Məsələn:

مِنْ حَيْثُ طُولُهُ uzunluğuna görə; مِنْ حَيْثُ الْمَبْدَأُ prinsip etibarı ilə

7. Məsdərlər vasitəsilə səbəb və ya məqsəd zərfliyinin ifadəsi

Səbəb və məqsəd zərfliyi çox zaman məsdərlər vasitəsilə də ifadə olunur. Bu zaman məsdərlər təsirlik halda və qeyri-müəyyənlik şəraitində və ya özündən sonra gələn isimlə izafət əmələ gətirərək işlənir. Bu cür məsdərlər adətən mübtədadan sonra

gəlmələrinə baxmayaraq, ondan qabaq da işlənə bilər. Məsələn:

قَامَ جَمِيعُ الطُّلَّابِ إِكْرَامًا لِلْأُسْتَاذِ Bütün tələbələr müəllimə hörmət əlaməti olaraq ayağa qalxdılar; فَعَلْنَا كُلَّ هَذَا أَنْتِقَاءَ الْخَيْرِ Biz bütün bunları xeyir istəyərək etdik.

Bu məsələlər dilimizə əsasən feili bağlama kimi tərcümə edilir. Məsələn:

إِنْطِلَاقًا مِنْ كُلِّ هَذَا نُرَحِّبُ بِمُبَادَرَتِكُمْ Bütün bunlardan çıxış edərək sizin təşəbbüsünüzü salamlayırıq.

Öyrənilən funksiyada məsələlərin təkcə subyektə deyil, həmçinin hərəkət obyektinə aid olduğunu nəzərə alaraq bəzən onları subyekt və ya obyektə uyğun olan bitişən əvəzliyin *مِنْ* ön qoşması ilə işlədilməsi yolu ilə dəqiqləşdirirlər. Məsələn:

فُرْسَةً مِنْ أَرَائِنَا بِخُصُوصٍ هَذَا الْمَوْضُوعِ Fürsətdən istifadə edərək (biz tərəfdən) biz mövzu ilə bağlı öz fikirlərimizi ifadə etdik.

8. Hal zərfliyi

Zərf mənalı sözlərə ərəb qrammatikləri həmçinin “hal zərfliyi”ni də (الْحَال) aid edirlər. Bu sözlər qeyri-müəyyənlik şəraitində olub təsirlik hal (adverbial) vasitəsilə idarə olunur. Hal zərfliyi müəyyənlik şəraitində olan subyekt və ya hərəkətin obyektindən sonra gələrək onlarla cins və kəmiyyətə görə uzlaşır və onların halını (vəziyyətini) hadisənin baş verdiyi zamana uyğun xarakterizə edir. Hal zərfliyini ifadə etmək üçün feili sifətlərdən (ismi-fail və ismi məfullar) və yalançı feili sifətlərdən (öz leksik mənalara görə ismi-faillərə yaxın olub feildən düzələn sifətlər) istifadə edilir. Məsələn:

خَرَجْنَا مِنَ الْعُرْفَةِ خَرَجَ مِنَ الْعُرْفَةِ غَاضِبًا Otaqdan qəzəblə çıxdı. خَرَجَا مِنَ الْعُرْفَةِ غَاضِبَيْنِ Onlar ikisi (müz.) otaqdan qəzəblə çıxdılar. مَاتَ بَعِيدًا عَنْ أَهْلِهِ O, ailəsindən uzaqda öldü. مَاتَتْ بَعِيدَةً عَنْ أَهْلِهَا O, (müən.) ailəsindən uzaqda öldü.

رَجَعَ مُرَادٌ مَاتُوا بَعِيدِينَ عَنِ الْوَطَنِ Onlar (müz.) vətəndən uzaqda öldülər. وَجَدْتُهَا مِنْ الْحَرْبِ جَرِيحًا Murad müharibədən yaralı (şəkildə) qayıtdı. مَنِ أَمَامَ الْبَيْتِ بَاكِئَةً Mən onu (müən.) evin qabağında ağlayan gördüm.

Nəzərdən keçirilən hal zərfliklərinin vasitəsiz tamamlıqları da ola bilər. Məsələn:

خَرَجَتْ لَيْلَى مِنَ الْغُرْفَةِ حَامِلَةً كِتَابًا صَحْمًا Leyla böyük bir kitabı apararaq (daşıyaraq) otaqdan çıxdı.

Qeyd etmək lazımdır ki, nəzərdən keçirilən yolla ifadə olunan hal zərfliyi dilimizə adətən feili bağlama kimi tərcümə olunur.

Ç A L I Ş M A L A R

1. Mətnin sözlərini əzbər öyrənin və onlardan istifadə etməklə 10 mürəkkəb cümlə yazın.

2. سَمَّ (ə/u) “zəhərlənmək” feilini bütün bablarda yazın və şifahi şəkildə keçmiş zamanın məlum və məchul növlərində təsrif edin.

3. تَمَّ (ə/i) “tam olmaq; bitmək” feilini bütün bablarda yazın və onları indiki zamanın məlum və məchul növlərində təsrif edin.

4. تَضَادَّ “vanna qəbul etmək”; اِسْتَحَمَّ “maraqlanmaq”; اِهْتَمَّ “bir-birinə zidd olmaq”; اِنْحَلَّ “həll olunmaq” feillərini yazılı şəkildə arzu və əmr formalarında təsrif edin.

5. طَبَّ (ə/u) “müalicə etmək” feilinin bütün bablarını şifahi şəkildə söyləyin və hamısının əmr formalarını yazın.

6. Ərəb dilinə yazılı şəkildə tərcümə edin:

1) Siz (müz.) bu kəndin yanından ötüb keçməyin! 2) Sən (müən.) öz evindən qaçıb getmə! 3) Qoy Murad bu ağrını hiss etsin! 4) Nə üçün Leyla bu haqda danışmaq istəmir? 5) Haqqında söhbət gedən yeni binalar nə vaxt inşa ediləcək? 6) Siz (müz.) onun elmi fəaliyyəti barədə məruzə hazırlamayın.

7. Hərəkələyin və yazılı şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə

edin:

مشاكل سكان القرية التي مررنا بها يوم أمس؛ حكاية شخص باحث عن سعادة (سَعَادَةٌ – xoşbəxtlik)؛ جمال عينيها السوداوين؛ فريسة معلقة بين أنياب الثعلب؛ رجال الأعمال الخائفون من ضياع موظفيهم؛ قائمة ضيوفنا المجلين الذين يعتبرون هذا المشروع مهمًا جدًا؛ الأرباح التي حصلنا عليها من بيع (بيع – satış) الجمال القيّمة؛ إغماضنا العين عن صياح الديك في غير أوانه.

8. (ə/i) “tam olmaq; bitmək” feilinin bütün bablar üzrə fail, məful və məsdərlərini yazıb hərəkəloyin.

9. Müdaaf kökdən olan sözləri seçin və tərcümələrini söyləyin:

إِزَالَةٌ؛ حُرْشُوفٌ؛ مَلِيٌّ؛ سَامٌّ؛ حَرِيْفٌ؛ مُحَدَّدٌ؛ دَارِسٌ؛ بَاحِثٌ؛ إِهْتَمٌّ؛ تَقْرِيرٌ؛ شَطْرُنْجٌ؛ قَتَلٌ؛ مَادِيٌّ؛ مَوَالِحٌ؛ إِسْتِيرَادٌ؛ حَبٌّ؛ مُقَرَّرَاتٌ؛ طَبِيعَةٌ؛ رُمُوزٌ؛ لِصٌّ؛ مُتَعَدِّدٌ؛ أَسْرَارٌ؛ نَفْعٌ؛ مُعَاوَنَةٌ.

10. Verilmiş feillər arasında IX bab feillərini seçin və onları keçmiş və indiki zamanların məlum növündə təsərif edin:

إِعْلَانٌ elan etmək; إِزْوَرٌ üz döndərmək; تَسْلُوقٌ dırmanmaq; إِخْضَرٌ yaşıl olmaq, yaşıllaşmaq; أَحْرَزَ əldə etmək; اِنْضَمَّ qoşulmaq; اِزْرَقَ göy rəngdə olmaq, göyermək; اِحْمَرَّ qırmızı olmaq, qızarmaq; اَصْدَرَ buraxmaq

11. 10-cu çalışmadakı IX bab feillərinin məsdər və faillərini söyləyin və onların əmr formasını yazın.

12. "حَيْثُ" sözünün işlənməsinə xüsusi diqqət yetirərək Azərbaycan dilinə yazılı şəkildə tərcümə edin:

من حيث عدد طلاب كَلِيَّةِ الأَسْتَشْرَاقِ؛ من حيث أهِمِّيَّةِ المسأَلَةِ التي درسناها منذ ٩ أيامٍ؛ من حيث مساحة البلدان العربيَّة الواقعة في قارَّةِ آسِيَا؛ من حيث حصوله على استقلاله؛ هذه هي المدينة حيث ما رغبت في أن أترك؛ يتكلم حينما كان؛ ما استطعنا أن نحضر محاضرات الأستاذ اللبناني حيث اننا كنا

مشغولين بترجمة هذا الكتاب الشهير. شارك فؤاد في المؤتمر الإقليمي حيث لم تشارك في السنة الماضية. يعبر عن آرائه حيثما كان. يحب زيارة المتاحف حيثما يسافر.

13. Boş yerlərə aşağıda verilmiş uyğun gələn sözlərdən birini əlavə etməklə şifahi şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

(١) من المعلوم أن ال... الأذربيجانية الموجودة في هذا البلد الأوربي تتميز بنشاطها القيم في جميع الحقول. (٢) بعد أن نال قسطا من ال... توجه الى المطعم المذكور لأن يتناول العشاء. (٣) دون أن يجيب عن سؤالي طلب من ال... قائمة الطعام و اختار ما يأكله ويشربه. (٤) بدأ يهتم... بمشاكل البلدان العربية منذ أن اصبح طالبا لكلية الاستشراق. (٥) ... لم يفهم مسؤولية هذا العمل فشرع يفعل ما أراد. (٦) إني آسفة جدا على أنه لم يطلع حتى الآن على هذا الكتاب الذي... من خمسة أجزاء.

Sözlər:

عن كتب؛ جرسون؛ وتر؛ اقتراح؛ راحة؛ إقبال على؛ جالية؛ يتألف؛ آثار؛ بادئ ذي بدء.

14. Ərəb dilinə yazılı şəkildə tərcümə edin:

Novruz (النَّيْرُوزُ) Azərbaycanca ən qədim bayramlardan biridir.

Bu bayram baharın gəlişini və təbiətin oyanmasını simvolizə edir. Bayramdan qabaq insanlar evlərini və həyəət-bacalarını təmizləyir. Bayram gecəsi ilə dadlı yeməklər və şirniyyatlar hazırlayırlar. Hər bir evdə hökmən plov (الْبَيْلَافُ) bişirilir, yumurtalar müxtəlif rənglərə boyadılır, bu gecə üçün şamlarla bəzədilmiş və quru meyvələrlə, qoz-fındıqla doldurulmuş xüsusi bir xonça hazırlanır. Bayramın əsas atributlarından biri açıq havada tonqalın yandırılmasıdır. Bayram münasibətilə buğda toxumlarından istifadə etməklə səməni (سَمَانِي) göyərdirlər (əkirlər).

Bu bayramın geniş yayılmış adətlərdən biri “Novruz”

hədiyyəsinin təqdim edilməsidir. Bu qonşulara və dostlara novruz xonçasının və ya müxtəlif hədiyyələrin göndərilməsindən ibarət olur. Novruz hədiyyəsini almış hər bir kəs qabları bu bayramla bağlı olan müxtəlif hədiyyələrlə doldurulmuş şəkildə geri qaytarır. Bayramın şən abu-havasından zövq almaları üçün xüsusi şəkildə Azərbaycanlı olmayan (qeyri – Azərbaycanlı) qonşulara Novruz xonçası göndərilir.

Sözlər:

رَمَزَ إِلَى (u)	simvolizə etmək	شَمَعُ	şamlar
يُنَظِّفُ (نَظَّفَ)	təmizləmək	جَوْزُ	qoz
صَبَغَ (u)	boyamaq; rəngləmək	بُنْدُقُ	fındıq
زَرَ (ə)	əkmək (göyərtmək)	صَوَانِي (صَوَانِيَّةُ)	sini; xonça (mətndə)
يُعِيدُ (أَعَادَ)	geri qaytarmaq	إِضْرَامُ	yandırma (tonqal)
يُزِينُ (زَيْنَ)	bəzəmək	هَدَايَا (هَدِيَّةُ)	hədiyyə
حُلُولُ	gəlmə; gəliş	جِيرَانُ (جَارُ)	qonşu
إِنْبِعَاتُ	oyanma; dirçəliş	صُحُونُ (صَحْنُ)	qab
حَدَائِقُ (حَدَائِقُ)	həyət-baca (mətndə)	مُجَفَّفَاتُ (مَجَفَّفَاتُ)	quru meyvə
بَيُوضُ (بَيُوضُ)	yumurta	شَائِعُ	yayılan; yayılmış
أَلْيَالِي (أَلْيَالِي؛ لَيْالٍ) لَيْلَةٌ	gecə	مَرِحُ	şən
نَارُ (نِيرَانُ)	od-alov; tonqal	غَيْرُ الْأَذْرَبِيجَانِي	qeyri-Azərbaycanlı
عَادَةٌ (عَادَةٌ)	adət	فِي الْهَوَاءِ أَلْطَلَقُ	açıq havada

15. Ərəb dilinə yazılı şəkildə tərcümə edib hərəkələyin və məsdərlərin zərflik rolunda çıxış etməsinə xüsusi diqqət yetirin:

1) Tülkü itlərin səsini eşitdi və onlardan qorxaraq (qorxu -

sürətlə (بِسُرْعَةٍ) qaçıb getdi. 2) Bu məşhur yeməkləri yeyərək Azərbaycan mətbəxi ilə yaxından tanış oldum. 3) Sənə və ailənə hörmət naminə mən bu məsələ ilə bağlı öz fikirlərimi ifadə etmədim. 4) Dediklərimin xitamı olaraq o, bizə təşəkkür etdi və zalı tərkd etdi. 5) Dünənki söhbətimizin davamı olaraq (davam - لِسْتِمْرَارٍ) bu gün bu məsələ ilə bağlı fikir mübadiləsi aparacağıq (تَبَادُلُ الْأَرْاءِ). 6) Leyla rəfiqəsinin sözlərinə inanaraq heç bir şey etmədi. 7) Dünən baş verənlərə göz yumaraq Fuad son xəbərlərlə tanış olmağa başladı.

16. Feili sifətlərin hal zərfliyini ifadə etməsinə diqqət yetirərək şifahi şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

(١) ذهب صديقي إلى المكتبة المركزية أملا البحث عن الكتاب الذي ما وجده في مكتبة الجامعة. (٢) رحّب بي ترحيب الصديق مقتربا مني. (٣) تركت ليلي البنك المركزي مائة الصكوك الضرورية. (٤) حصلن على المعلومات الكثيرة متعرفات على ثقافة هذا البلد العربي المعروف. (٥) بعد أن فحص الطبيب المريض بالشكل اللازم خرج من غرفته شاكرا له. (٦) قطف التفاح متسلقا الشجرة. (٧) شاركوا في دورة الألعاب الأولمبية ممثلين وطننا أذربيجان.

17. Feili sifətlərin hal zərfliyini ifadə etməsinə xüsusi diqqət yetirərək yazılı şəkildə ərəb dilinə tərcümə edib hərəkələyin:

1) Öz səhvini ((حَطَأً (أَخْطَاءً)) anlayaraq susmağı üstün tutdu. 2) Onlar (müən.) Azərbaycanla ərəb ölkələri arasında mövcud olan dostluq və mədəni əlaqələri xüsusi şəkildə qeyd edərək məsələni daha geniş şəkildə şərh etməyə başladılar. 3) Həkimin reseptdə yazdığı dərmanları qəbul edərək müalicəyə başladı. 4) Onlar ikisi (müz.) bir fincan çay içərək evlərinə qayıtdılar. 5) Biz bu kitabı maraqlı hesab edərək onu Azərbaycan dilinə tərcümə etməyə qərar verdik (قَرَّرَ). 6) Onlar (müz.) Fəridin son məruzəsi ilə bağlı fikirlərini bildirərək onun boynuna ərəb ölkələrindəki son siyasi hadisələrə dair yeni bir məruzə hazırlamağı qoydular. 7) Əcnəbi turist “Qız qalası” və “Şirvanşahlar” sarayına ziyarətini təsvir

edərək bildirdi ki, o, ömründə ilk dəfə idi ki, bu cür əzəmətli tarixi abidələrlə tanış olurdu.

18. Cümlələri doğru şəkildə tamamlayaraq şifahi olaraq Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

(١) أرسله أبوه الى دولة الكويت لأن... (٢) لا مثيل لهذا المشروع لأنه يثير... (٣) خلال وقت قصير (qısa) استطاع أخي الإقلاع عن التدخين لأنه... (٤) يعتبر الكثير من الناس الخزر بحرا و الحال أنه (halbuki)... (٥) يحب الشعب الأذربيجاني جميع الأعياد أما النيروز ف... (٦) في النهاية (sonda) قررت أن أحقق جميع أحلامي ف...

19. Ərəb dilinə yazılı şəkildə tərcümə edib hərəkələyin:

Bir dəfə şah mollaı sarayına şam yeməyinə dəvət etdi. Aşpaz bu münasibətlə başqa yeməklərlə yanaşı dolma da bişirmişdi. Şam yeməyindən sonra şah mollaya dedi:

- Dolmanı bəyəndinmi (dolma xoşuna gəldimi)?

Molla yalandan cavab verdi:

- Ləzzətli idi.

Şah dedi:

- Məncə, onun dadı olduqca pis idi.

Molla cavab verdi:

- Haqlısan. Dadı – tamı yox idi (dad və tamdan xali idi).

Şah təəccüblə qışqırdı:

- Sən indicə dedin ki, onun dadı ləzzətli idi.

Molla cavab verdi:

- Bəli, lakin mən şahın qulluqçusuyam, dolmanın qulluqçusu deyiləm.

Sözlər:

(مُلُوكٌ) مَلِكٌ	şah	شَهِيٌّ	ləzzətli, dadlı
(قُصْرٌ) قَصْرٌ	saray; qəsr	رَدِيٌّ	pis
(طُهَّاءٌ) الطَّاهِي، طَاهٍ	aşpaz	حَالٍ مِنْ	xali
مَلْفُوفٌ	dolma	بِتَمَلُّقٍ	yalandan;

طَعْمٌ	dad	لِلْغَايَةِ	yaltaqcasına olduqca
نَكْهَةٌ	yaxşı dad; ətir	لِلتَّو	indicə
(خَدَمٌ؛ خُدَامٌ) خَادِمٌ	qulluqçu	مَعَكَ حَقٌّ	sən haqlısan
مُلًّا	molla		

20. Dərsin mətnini oxuyun və yazılı şəkildə tərcümə edin.

21. Aşağıdakı suallara ərəbcə cavab verin:

- ١) متى مَرَّ الثعلب بالقرية؟
- ٢) ماذا رأى الثعلب خارج القرية؟
- ٣) كيف آخْتَالَ (aldatmaq, fırıldaq gəlmək) على الديك والتقطه؟
(التَّقَطَّ - tutmaq)
- ٤) ما فعل الديك للخلاص من أنياب الثعلب؟
- ٥) هل أعجبتك الحكاية او لم؟ ولماذا؟

22. Azərbaycan dilinə yazılı şəkildə tərcümə edin:

"دشنت دُبي برج "كيان" الذي يبلغ ارتفاعه ٣٥٧ مترا و يلتوي حول ذاته بزواوية تبلغ ٩٠ درجة ليكون بذلك أعلى برج لولبي في العالم و يشكّل أيقونة عمرانيّة جديدة في الإمارة. بلغت كلفة بناء البرج عرف سابقا باسم "إنفينيتي" حول مليار درهم. استغرقت أعمال البناء ٧ سنوات شهدت خلالها الامارة أزمة اقتصادية حادة أدت الى تدهور القطاع العقاري تدهورا شديدا. تزامن افتتاح البرج مساء الإثنين في حفلة كبيرة مع انتعاش في القطاع العقاري للإمارة...

يتألف هذا البرج من ٧٥ طابقا، يضمّ البرج السكني ٤٩٥ شقة وأستلزم بناؤه ٢٥ الف طن من الحديد. يبلغ سعر أرخص شقة في البرج مليوني درهم (٥٤٤ الف دولار لشقة من غرفة نوم واحدة)" (الشرق الاوسط اليوم، ١٢ يونيو- حزيران سنة ٢٠١٣)

Sözlər:

(يُدشِنُ) دَشَنَ	təntənəli şəkildə açmaq	(- اِتُّ) اِمَارَةٌ	əmirlik
(يَلْتَوِي) اِلْتَوَى	əyilmək	(- اِتُّ) اَزْمَةٌ	böhran
(يُشَكِّلُ) شَكَّلَ	təşkil etmək	تَدَهُوْرٌ	Tənəzzül
(يَسْتَعْرِقُ) اِسْتَعْرَقَ	almaq (vaxt); davam etmək	(- اِتُّ) قِطَاعٌ	sektor
(ع) شَهِدَ	şahidi olmaq	(- اِتُّ) حَفْلَةٌ	təntənəli yığıncaq
(يُؤَدِّي) اَدَّى اِلَى	gətirib çıxarmaq; səbəb olmaq	(طَوَابِقُ) طَابِقٌ	mərtəbə
(يَتَرَامَنُ) تَرَامَنَ	vaxt baxımından üst-üstə düşmək	(اَسْعَارُ) سِعْرٌ	qiymət
(يَسْتَلْزِمُ) اِسْتَلْزَمَ	tələb etmək	عُمْرَانِيٌّ	yaşayış; tikinti
(اَبْرَاجُ) بُرْجٌ	qüllə	لَوْلَبِيٌّ	spiralvari
ذَاتٌ	öz	حَادٌ	ciddi
(زَوَايَا) زَاوِيَةٌ	bucaq	عَقَارِيٌّ	daşınmaz (mülkiyyət)
اِبْقُونَةٌ	ikona	سَكْنِيٌّ	Yaşayış
(كُلْفٌ) كُفْفَةٌ	qiymət, dəyər	اَرْحَصُ	ən ucuz
(دِرَاهِمٌ) دِرْهَمٌ	dirhəm	حَوْلٌ	ətrafında

XXVI dərס – اَلْدَّرْسُ اَلْسَّادِسُ وَا اَلْعِشْرُونَ

عجوز الحديقة

ذهبت ذات مساء الى حديقة غير كبيرة لأقضي بعض الوقت في ظلال أشجارها، بجانب الورود والأزهار. الناس يردون ويجلسون في كل مكان. الاطفال يركبون الأراجيح ويَجْرُونَ بدراجاتهم حول النافورة الجميلة التي يتدفق منها الماء.

بعد لحظات رأيت رجلا عجوزا. إنه كان يتقدّم نحو المقعد الذي أجلس عليه وهو يتوكأ على عصا. لما دنا منّي حيّاني تحية الإسلام وجلس. فتح العجوز مجلة كانت عنده وبدأ يقرأها. بعد لحظات توقّف عن القراءة وأخذ ينظر هنا وهناك كأنه يبحث عن شيء مفقود. فسألته: "هل تبحث عن نظارتك لمواصلة القراءة؟" فأجابني: "لا، أنا استطيع القراءة بدون نظارة، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ! لكوني تقاعدت منذ ١٠ أعوام أخرج من بيتي مساء كل يوم من أيام الصيف. وأمشي في شوارع المدينة حتي أصل الى هذه الحديقة كي أقضى ساعتين و أشمّ الهواء النقي. أجد الطيور تنتقل من غصن الى غصن وهي تغني وتشقشق"

منذ نفس اليوم شرعت أتردد على نفس الحديقة لأقابل ذلك العجوز وأسمع أحاديثه وتجاربه. و ذات مساء لم أجده هناك وسألت نفسي: "لماذا لم يصل اليوم؟ هل قرّر أن يترك هذه الحديقة؟" إنتظرته طويلا ولكن دون جدوى. وكرهت الجلوس وحدي. وتركت الحديقة واشترت جريدة يومية. وكم كانت دهشتي كبيرة عندما وجدت صورة العجوز في الصفحة الثانية وقد كُتِبَ تحتها: "انتقل الى رحمة الله".

Sözlər

(يَرِدُ) وَرَدَ	gəlmək; varid olmaq	تَحِيَّةٌ	salamlama
يَجْرُونَ	qaçırlar; hərəkət edirlər	(-ات) لَحْظَةٌ	an
(يَتَدَفَّقُ) تَدَفَّقَ	axmaq; tökülmək	غُصْنٌ	budaq
(يَتَقَدَّمُ) تَقَدَّمَ	yaxınlaşmaq	(غُصُونٌ، أَغْصَانٌ)	söhbət
(يَتَوَكَّأُ) تَوَكَّأَ عَلَى	(nəyə isə) dirənmək	(أَحَادِيثُ) أُحْدِثُهُ	fontan
(يَدْنُو) دَنَا مِنْ	yaxınlaşmaq	(نَوَافِيرُ) نَافُورَةٌ	oturma
		جُلُوسٌ	

يُقَابِلُ (يُقَابِلُ) قَابِلٌ	görüşmək	حَدَائِقُ (حَدَائِقُ) حَدِيقَةٌ	park
بَحَثَ عَنْ (ə)	axtarmaq	أَشْجَارٌ (أَشْجَارٌ) شَجَرَةٌ	ağaclar
يَتَقَاعَدُ (يَتَقَاعَدُ) تَقَاعَدٌ	təqaüdə çıxmaq	أَزْهَارٌ (أَزْهَارٌ) زَهْرٌ	gül
يَمِشِي (يَمِشِي) مَشَى (i)	gəzmək	دَرَاجَةٌ (دَرَاجَةٌ) دَرَجَةٌ	velosiped
يَشُمُّ (يَشُمُّ) شَمٌّ	udmaq; (havanı) almaq	عَصَا (عَصَا) عَصَا	əsa
يَنْتَقِلُ (يَنْتَقِلُ) انْتَقَالَ	hərəkət etmək	مُؤَاصَلَةٌ	davam etdirmə
يَغْنَى (يَغْنَى) غَنَى	oxumaq	طَيْرٌ (طَيْرٌ) طَيْرٌ	quş
يُسْقِئُ (يُسْقِئُ) شَقِئٌ	cikkildəmək	تَجْرِبَةٌ (تَجْرِبَةٌ) تَجْرِبَةٌ	təcrübə
يَتَرَدَّدُ (يَتَرَدَّدُ) تَرَدَّدَ عَلَى	getmək; ziyarət etmək	صَفْحَاتٌ (صَفْحَاتٌ) صَفْحَةٌ	səhifə
يَتَوَكَّأُ (يَتَوَكَّأُ) تَوَكَّأَ عَلَى	(nəyə isə) dirənmək	عَجُوزٌ	qoca
يَنْتَظِرُ (يَنْتَظِرُ) انْتِظَرَ	gözləmək	نَفِيٌّ	təmiz
كَرِهَ (ə)	nifrət etmək	كَمْ	nə qədər
يَشْتَرِي (يَشْتَرِي) اشْتَرَى	almaq	بِجَانِبِ ...	yanında
لَحِظَةٌ (لَحِظَةٌ) لَحِظَةٌ	an	هُنَا وَ هُنَاكَ	ora-bura
ظِلٌّ (ظِلٌّ) ظِلٌّ	kölgə	ذَاتَ مَسَاءٍ	bir dəfə axşam
وُرُودٌ	qızıl güllər	وَحْدِي	təkbaşına, yalnız
أُرْجُوْحَةٌ (أُرْجُوْحَةٌ) أُرْجُوْحَةٌ	karusel	بِدُونِ...؛ دُونَ...	sız
جَدْوَى	fayda	إِنْتَقَلَ إِلَى رَحْمَةِ اللَّهِ	rəhmətə gedib !

1. I zəif kök samitinin fonetik dəyişmələri

Birinci kök samiti و və ya ي samitlərindən ibarət olan üçsamitli sözlərdə də zəif samitlər müxtəlif fonetik dəyişikliklərə

uğraya bilir ki, bunları aşağıdakı kimi qruplaşdırmaq olar.

Zəif و samitinin dəyişmələri

1) İndiki-gələcək zamanda II kök samiti (i) qəbul edən feillərin məlum növündə و samiti düşür. Məsələn:

وَزَنَ (i) ölçmək, çəkmək → يَزُنُ ;

وَرَدَ (i) gəlmək, varid olmaq → يَرُدُ

وَجَسَ (i) qorxmaq, çəkinmək → يَجِسُ ;

وَرَشَ (i) dəvətsiz gəlmək → يَرِشُ

2) İkinci və üçüncü kök samiti boğaz səsindən ibarət olan məhdud bir qrup feillərin indiki-gələcək zamanın məlum növündə II kök samiti (ə) qəbul etdikdə də و samiti düşür. Məsələn:

وَلِعَ (ə) aşıq olmaq → يَلِغُ ;

وَقَعَ (ə) düşmək; vaqe olmaq → يَقَعُ

وَضَعَ (ə) qoymaq → يَضَعُ ;

وَلِهَ (ə) kədərlənmək, başını itirmək → يَلِهُ

İkinci kök samiti (ə) qəbul edən feillərin az bir hissəsi, o cümlədən kök samitləri içərisində boğaz səsləri olan feillərin bir qismi indiki-gələcək zamanın məlum növündə و zəif samitini qoruyub saxlayır. Məsələn:

وَحَشَ (ə) vəhşi olmaq → يَوْحَشُ ;

وَجَلَ (ə) çirkaba bulaşmaq → يَوْجَلُ

وَسَخَ (ə) çirkli, palçıqlı olmaq → يَوْسَخُ ;

وَعَثَ (ə) çətinkeçilən olmaq → يَوْعَثُ

3) Göstərilən şəraitdə و zəif samitini itirən feillərin əmr formasında da و samiti düşür. Məsələn:

يَلِغُ → لِغْ Aşıq ol!; يَجِسُ → جِسْ Qorx! Çəkin!;

يَلَهُ → لَهُ Kədərlən!

4) [uy] səs birləşməsi [u:] saitinə çevrilir. Məsələn:

يُوضَعُ → وَضِعَ qoyulur;

مُؤَلَّعٌ → مَلَعٌ vurulmuş, aşıq olmuş

يُولَدُ → وُلِدَ doğulur; يُوزَنُ → وَزَنَ ölçülür, çəkilir

5) [ıv]səs birləşməsi [i:] saitinə çevrilir. Məsələn:

مِوَزَانٌ → مِيزَانٌ tərəzi; اِوَصَالٌ → اِصَالٌ çatdırılma

مِوْتَاقٌ → مِيتَاقٌ pakt, müqavilə;

يُوجَدُ → وُجِدَ → اِجِدَ Kədərlən!

6) VIII babda و kök samiti özündən sonrakı əlavə ت ilə assimilyasiya edilir.

Məsələn:

وَسِعَ → اِوْتَسَعَ → اِتَّسَعَ genişlənmək; geniş olmaq

وَكَلَّ → اِوْتَكَلَّ → اِتَّكَلَّ inanmaq, təvəkkül etmək

Zəif ي samitinin dəyişmələri

1) [uy] səs birləşməsi [u:] saitinə çevrilir. Məsələn:

يُؤْبِسُ → يَبِسُ → يَبِسُ qurutmaq

مُؤَسِّرٌ → مَسِرٌ varlı, imkanlı

يُؤْمِنُ → يَمِنُ → يَمِنُ Yəmənə yollanmaq

مُؤَيِّنٌ → مَوَيِّنٌ → əmin olmuş; əmin

2) [iy] səs birləşməsi [i:] saitinə çevrilir. Məsələn:

اِئْتِقَانٌ → اِيقَانٌ əmin olma; əminlik;

اِئْسَارٌ → اِيسَارٌ zənginləşdirmə; zəngin olma

3) VIII babda ي kök samiti özündən sonrakı əlavə ت ilə assimilyasiya edilir.

Məsələn:

يَيْئَسُ → اِئْتَأَسَ → اِئْتَأَسَ ümidini kəsmək

2. Misal feillərin keçmiş zaman məlum və məchul növləri. Əmr formaları

I kök samiti و və ي zəif samitləri ilə ifadə olunan feillərə “misal feillər” – فَعْلٌ مِثَالٌ deyilir. Misal feillər təsrif baxımından salim feillərdən nisbətən az fərqlənir. Yuxarıda göstərilən fonetik dəyişikliklər nəzərə alınmaqla misal feillər salim feillər kimi təsrif olunur, bablar, formalar və növlər üzrə dəyişir. Bunu وَصَفَ (i) “təsvir etmək” və يَمُنُّ (u) “xoşbəxt olmaq” feillərinin bablar üzrə dəyişməsi, təsrifi və formaları nümunəsində göstərək:

Bablar	Keçmiş zaman (məlum)	Keçmiş zaman (məchul)	İndiki zaman (məlum)	İndiki zaman (məchul)	Əmr
I	وَصَفَ	وُصِفَ	يَصِفُ	يُوصَفُ	صِفْ
II	وَصَّفَ	وُصِّفَ	يُوصِّفُ	يُوصَّفُ	وَصِّفْ
III	وَأَصَفَ	وُوصِفَ	يُؤَاصِفُ	يُؤَاصَفُ	وَأَصِّفْ
IV	أَوْصَفَ	أُوصِفَ	يُؤْصِفُ	يُؤْصَفُ	أَوْصِّفْ
V	تَوَصَّفَ	تُوصِّفَ	يَتَوَصَّفُ	يُتَوَصَّفُ	تَوَصِّفْ
VI	تَوَاصَفَ	تُؤْصِفَ	يَتَوَاصِفُ	يُتَوَاصَفُ	تَوَاصِّفْ
VII	اِنْوَصَفَ	–	يَنْوَصِفُ	–	اِنْوَصِّفْ
VIII	اِتَّصَفَ	اِتُّصِفَ	يَتَّصِفُ	يُتَّصَفُ	اِتَّصِّفْ
X	اِسْتَوْصَفَ	اُسْتُوصِفَ	يَسْتَوْصِفُ	يُسْتَوْصَفُ	اِسْتَوْصِّفْ

Bablar	Keçmiş zaman (məlum)	Keçmiş zaman (məchul)	İndiki zaman (məlum)	İndiki zaman (məchul)	Əmr
I	يَمُنُّ	يُمِنُّ	يَمِينُ	يُؤْمِنُ	اُؤْمِنُ

II	يَمِّنَ	يُؤْمِنُ	يُؤَيِّنُ	يُؤَيِّنُ	يَمِّنَ
III	يَأْمَنُ	يُؤْمِنُ	يُؤَيِّنُ	يُؤَيِّنُ	يَأْمَنُ
IV	أَيْمَنَ	أُؤْمِنَ	أُؤَيِّنَ	أُؤَيِّنَ	أَيْمَنَ
V	تَيِّمَنَ	تُؤَيِّنَ	تُؤَيِّنَ	تُؤَيِّنَ	تَيِّمَنَ
VI	تَيِّمَنَ	تُؤَيِّنَ	تُؤَيِّنَ	تُؤَيِّنَ	تَيِّمَنَ
VIII	إِئْتَمَنَ	أُؤْمِنَ	أُؤَيِّنَ	أُؤَيِّنَ	إِئْتَمَنَ
X	إِسْتَيِّمَنَ	أُسْتُؤْمِنَ	أُسْتُؤَيِّنَ	أُسْتُؤَيِّنَ	إِسْتَيِّمَنَ

3. Misal feillərdən düzələn məsdər, fail və məfular

Salim feillərdə olduğu kimi, misal feillərin də I babda müxtəlif məsdər formaları vardır. Düzəldilməsi xüsusiyyəti nəzərə alınaraq, عَلَّةٌ və عَلَّةٌ vəznli məsdərlər bunlar arasında xüsusi şəkildə qeyd edilməlidir.

II kök samiti indiki-gələcək zamanda (i) qəbul edən I kök samiti و olan misal feillərin bir qismindən عَلَّةٌ vəznli, (ə) qəbul edənlərin isə bir hissəsindən عَلَّةٌ vəznli üzrə məsdər düzəlir. Bu formalarda I kök samiti olan و atılmış sözün sonuna “əvəzedici” ە artırılmışdır. Bu növ məsdərlər hərəkət deyil, konkret məfhum bildirdikləri üçün “ismi-məsdər” hesab edilməlidir. Məsələn:

وَتَقَى (i) inanmaq → تَقَى inam; وَسِعَ (ə) geniş olmaq → سَعَةً genişlik; وَضَعَ (ə) alçaq olmaq → ضَعَةً alçaqlıq

№	Məsdər	Fa il	Məful
I	صِفَةٌ؛ وَصَفَ	وَ صِفَ	مَوْ صُوفَ
II	تَوْصِيفٌ	مَوْ	مَوْ

		صِفَّ	صَفَّ
III	مُواصَفَةٌ	مُوا صِفَّ	مُوا صَفَّ
IV	إِيصَافٌ	مُو صِفَّ	مُو صَفَّ
V	تَوَصَّفُ	مُتَوَّ صِفَّ	مُتَوَّ صَفَّ
VI	تَوَاصَفُ	مُتَوَّا صِفَّ	مُتَوَّا صَفَّ
VII	إِنْوِصَافٌ	مُنُو صِفَّ	-
VIII	إِتِّصَافٌ	مُدَّ صِفَّ	مُدَّ صَفَّ
X	إِسْتِصَافٌ	مُسْتَوِصِفٌ	مُسْتَوِصِفٌ

№	M əsdər	İs mi-fail	İsmi-məful
I	يُمُّ نْ	يَامِ نْ	مَيْمُونٌ
II	نَيِّمِ يُنْ	مَيِّمِ نْ	مَيِّمَنٌ
III	مِيَا مَنَّةٌ	مِيَامِ نْ	مِيَامَنٌ
IV	إِيْمَ أَنْ	مُومِ نْ	مُومَنٌ

V	تَيْمُّ نْ	مُتَيْمٍ نْ	مُتَيْمٍ نْ
VI	تَيًّا مُنْ	مُتَيًّا مِنْ	مُتَيَّامُنْ
VII	y oxdur	-	-
VIII	إِئْتَمَّ انْ	مُئْتَمِّ نْ	مُئْتَمِّنْ
X	إِسْمُ تَيْمَانٍ	مُسْتَمِدَّ يَمِّنْ	مُسْتَيْمِينْ

4. İsimlərdən yaranan isim qrupları

İsimlərdən düzələn isim qruplarını aşağıdakı kimi qruplaşdırmaq olar:

1) Nisbi sifətlərdən δ vasitəsilə “keyfiyyətin mücərrəd ismi” -

إِسْمُ الْكَيْفِيَّةِ Məsələn:

مَدَنِيٌّ mədəni, sivil → مَدَنِيَّةٌ sivilizasiya

Qeyd etmək lazımdır ki, başlanğıcda mücərrəd sayılan isimlərin bəziləri zaman keçdikcə konkret isimlərə çevrilmişlər. Məsələn:

أَجَاهِلِيَّةٌ cahiliyyə dövrü; جُمْهُورِيَّةٌ respublika

2) Nisbi sifətlərdən artikl və δ hesabına yaranan “dil adları”.

Məsələn:

يَابَانِيٌّ yapon → الْيَابَانِيَّةُ yapon dili; رُوسِيٌّ rus → الرُّوسِيَّةُ rus dili

3) δ vasitəsilə toplu isimlərdən yaranan “təklük ismi”- **إِسْمٌ**

الْوَحْدَةَ (Qeyd: bu haqda əvvəlki dərslərdə məlumat verilib).

4) وَيَّ , - يَّ , - انِّي - və şəkilçiləri vasitəsilə düzələn “nisbi isimlər” - اِسْمُ اَلنِّسْبَةِ (Qeyd: bu haqda əvvəlki dərslərdə məlumat verilib).

5) مِفْعَلٌ , مِفْعَلَةٌ , مِفْعَالٌ , مِفْعَالَةٌ və ya مَفْعَلَةٌ modelləri vasitəsilə yaranan “qab bildirən isimlər” - اِسْمُ اَلْوَعَاءِ . Məsələn:

سُودٌ حَلِيبٌ → مِخْلَبٌ və ya مِخْلَابٌ süd qabı;

اِيْنَةٌ اِيْنَةٌ → مِئْبَرٌ və ya مِئْبَرَةٌ iynədan

مِئْبَرٌ مِئْبَرَةٌ → مِئْبَرٌ مِئْبَرَةٌ üçün qab;

سُورْمَةٌ سُرْمَةٌ → مِخْلَبٌ سُرْمَةٌ qabı

6) مَفْعَلَةٌ modeli üzrə düzələn “əşyanın bol olduğu yeri bildirən isimlər” - اِسْمُ اَلكَثْرَةِ Məsələn:

كِتَابٌ كِتَابٌ → مِخْلَبٌ كِتَابٌ (kitabların bol olduğu yer).

7) Aşağıdakı modellər üzrə düzələn “kiçiltmə ismi” - اِسْمُ اَلتَّصْغِيرِ

a) Uzun saiti olmayan üçsəmitli isimlərdən فُعَيْلٌ modeli üzrə. Məsələn:

يَوْمٌ يَوْمٌ → دُرَيْبٌ küçük bir yol

b) I kök samitindən sonra uzun saiti olan sözlərdən فُؤَيْعِلٌ modeli üzrə. Məsələn:

سَاكِنٌ سَاكِنٌ → سُوَيْكِنٌ küçük bir sakin

c) II kök samitindən sonra uzun saiti olan isimlərdən فُعَيْلٌ modeli üzrə. Məsələn:

كِتَابٌ كِتَابٌ → كُتَيْبٌ küçük bir kitab

ç) Dördköksəmitli sözlərdən və əlavə samiti olan üçköksəmitli isimlərdən فُعَيْلٌ modeli üzrə. Məsələn:

عَقْرَبٌ əqrəb → عَقِيْرَبٌ kiçik bir əqrəb;

مَكْتَبٌ kontora → مَكْتَبٌ kiçik bir kontora

d) Beş köksamitli isimlərdən sonuncu samiti atmaqla فُعَيْلٌ modeli üzrə. Məsələn:

سَفْرَجٌ heyva → سَفِيْرَجٌ kiçik bir heyva

e) III kök samitindən sonra uzunluğu olan dördköksamitli isimlərdən və uzun saiti və əlavə samiti olan üçsamitli isimlərdən فُعَيْلٌ vəznü üzrə. Məsələn:

عُصْفُورٌ quş → عَصِيْفُورٌ quşcuğaz;

مِنْشَارٌ mişar → مَنِيْشَارٌ kiçik bir mişar

Həmçinin kiçiltmə isimlərini yaradarkən aşağıdakı dəyişiklikləri də nəzərə almaq lazımdır:

a) Müənnəsliyin göstəricisi olan ة , ي - və ya اء - suffiksləri qorunub saxlanılır. Məsələn:

دَوْلَةٌ dövlət → دَوِيْلَةٌ kiçik bir dövlət; بُشْرَى şad xəbər → بُشِيْرَى

kiçik bir şad xəbər; صَحْرَاءٌ səhra → صَحِيْرَاءٌ kiçik bir səhra

b) Müənnəslik göstəricisinə malik olmayan isimlərin kiçiltmə isminə ة əlavə olunur. Məsələn:

مُحَارِبَةٌ müharibə → مُحَرِيْبَةٌ kiçik bir müharibə

c) Qeyri-salim köklü isimlərdə onlara məxsus olan dəyişikliklər baş verir və ya dəyişikliyə uğramış kök samiti bərpa olunur. Məsələn:

دَارٌ ev → دَوِيْرَةٌ kiçik bir ev;

أَبٌ ata → أَيْ (أَبِيْو) əvəzinə) ata (əzizləmə mənasında);

إِسْمٌ ad → إِسْمِيْ (إِسْمِيْو) əvəzinə) kiçik bir ad

5. Analitik zaman formasının ifadəsi üçün كَوْنٌ məsdərinin işlədilməsi

Analitik zaman formaları təkcə كَانَ köməkçi feili ilə deyil, həmçinin onun məsdəri olan كُونُ vasitəsilə də ifadə olunur. Aşağıda كُونُ sözünün bu funksiyada işlədilməsi bir neçə üsulla izah olunur:

1) كُونُ + hərəkətin subyekti ilə uzlaşan bitişən əvəzlilər + keçmiş zamanda olan əsas feili. Məsələn:

سَأَلْنَاهُ عَنْ صِحَّتِهِ لِكُونِهِ مَرِيضًا (Əvvəlcədən) xəstələndiyinə görə onun səhhətini soruşduq.

2) كُونُ + bitişən əvəzlilik + قَدْ + keçmiş zamanda olan əsas feil. Məsələn:

سَأَلْنَاهُ عَنْ صِحَّتِهِ لِكُونِهِ قَدْ مَرِيضًا (Əvvəlcədən) xəstələndiyinə görə onun səhhətini xəbər aldığımız.

3) كُونُ + bitişən əvəzlilik + indiki-gələcək zamanda olan əsas feil. Məsələn:

سَأَلْنَاهُ عَنْ صِحَّتِهِ لِكُونِهِ يَمْرُضُ مَرَارًا Tez-tez xəstələndiyinə görə onun səhhətini xəbər aldığımız.

6. Hal budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlə

Hal budaq cümləsi - جُمْلَةٌ حَالِيَّةٌ zərflik budaq cümlələrinin növü olaraq baş cümlədən sonra gəlir və onunla adətən (وَ أَوْ الْحَالِيَّةِ) bağlayıcısı ilə bağlanır.

وَ bağlayıcılı hal budaq cümləsinin aşağıdakı növləri vardır:

1) Keçmiş zaman xəbərli baş cümlə + وَ bağlayıcısı + əsas cümlənin xəbəri ilə uzlaşan şəxs əvəzliyi + halı ifadə edən ismi fail. Məsələn:

دَخَلَ مُرَادٌ الْغُرْفَةَ وَ هُوَ ضَاحِكٌ. Murad gülərək otağa daxil oldu. (hərfən: ...daxil oldu və o, gülür).

2) Keçmiş zaman xəbərli baş cümlə + وَ bağlayıcısı + əsas cümlənin xəbəri ilə uzlaşan şəxs əvəzliyi + indiki-gələcək zamanda

olan feili xəbər. Məsələn:

دَخَلَتْ فَاطِمَةُ الْعُرْفَةَ وَ هِيَ تَضْحَكُ. Fatimə gülərək otağa daxil oldu. (hərfən:...daxil oldu və o, gülür).

3) Budaq cümlə baş cümləyə و bağlayıcısı və şəxs əvəzliyi olmadan indiki-gələcək zamanda olan feili xəbər vasitəsilə bağlanır. Məsələn:

دَخَلَ مُرَادٌ الْعُرْفَةَ يَضْحَكُ. Murad gülərək otağa daxil oldu. (hərfən: ...daxil oldu, o gülür).

4) Budaq və baş cümlələrdəki hərəkət ayrı-ayrı subyektlər tərəfindən icra olunur. Məsələn:

دَخَلَ مُرَادٌ الْعُرْفَةَ وَ أَنَا ضَاحِكٌ. Mən gülərkən Murad otağa daxil oldu. (hərfən: Murad daxil oldu və mən gülürəm).

5) Budaq və baş cümlələrin mübtədaları ayrı-ayrı olsa da, budaq cümlənin obyekt rolunda baş cümlənin subyektini çıxış edir. Budaq cümlənin xəbəri قَدْ ədatı ilə işlədilir. Məsələn:

دَخَلَ مُرَادٌ الْعُرْفَةَ وَ قَدْ ضَرَبُوهُ. Murad otağa döyülmüş şəkildə daxil oldu. (hərfən: ...daxil oldu, onu artıq döymüşlər).

لَمْ inkarı işlədildikdə قَدْ ədatı ixtisara düşür. Məsələn:

دَخَلَ مُرَادٌ الْعُرْفَةَ وَ لَمْ أَدْرِ أَيْنَ ضَرَبُوهُ. Murad otağa daxil oldu, mən isə bilmirdim onu harda döyüblər.

6) Budaq cümlə baş cümləyə inversiya sıralanmalı ismi cümlə vasitəsilə bağlanır. Məsələn:

دَخَلْتُ لَيْلَى الْعُرْفَةَ وَ بِيَدِهَا مَجَلَّةٌ. Leyla əlində jurnal otağa daxil oldu. (hərfən:... daxil oldu və onun əlində jurnal vardır).

7. نَفْسٌ, دَاتٌ, مُجَرَّدٌ sözlərinin işlədilməsi

“Qəlb”, “könlü” mənasını ifadə edən نَفْسٌ (أَنْفُسٌ) sözü çox zaman köməkçi mənada işlədilərək aşağıdakı mənaları bildirir.

1) Təsirli feildən sonra gələrək subyektə müvafiq bitişən əvəzlik qəbul edərək “öz” mənasını verir. Məsələn:

نِيَّاهُ لِمَاذَا لَا تُتَّقِدُونَ أَنْفُسَكُمْ؟ Özüni xilas etdi; Niyə özünüzü xilas etmirsiniz?

2) Özündən sonrakı isimlə izafət yaradaraq “həmin” mənasını ifadə edir. Məsələn:

نَفْسُ الْمَقَالَةِ həmin yazıçı; نَفْسُ الْكَاتِبِ həmin məqalə

3) Əlavə kimi işlədilərək isimdən sonra gəlir və ona müvafiq bitişən əvəzlik qəbul edir. Bu vəziyyətdə نَفْسُ sözü بِ ön qoşması qəbul etdikdə “özü” mənasını verir. Məsələn:

الْكَتَّابُ أَنْفُسُهُمْ həmin yazıçı; (məlum) yazıçı özü; الْكَتَّابُ نَفْسُهُ həmin yazıçılar; (məlum) yazıçılar özləri; الْكَاتِبُ بِنَفْسِهِ (həmin) yazıçı özü; الْكَتَّابُ بِأَنْفُسِهِمْ (həmin) yazıçılar özləri

4) Əvəzliklə işlədildikdə də “özü (özləri)” bildirir. Məsələn:

هُوَ نَفْسُهُ (بِنَفْسِهِ) o (müz.) özü; هِيَ نَفْسُهَا (بِنَفْسِهَا) o (müən.) özü; هُمْ أَنْفُسُهُمْ (بِأَنْفُسِهِمْ) onlar (müz.) özləri

“Öz” mənasını ifadə edən ذَاتُ sözü də köməkçi mənada işlədilərək “həmin...özü” mənasını ifadə edir. Məsələn:

هُوَ ذَاتُهُ (بِذَاتِهِ) o (müz.) həmin ölkə özü; كَتَبَ ذَاتُهُ (بِذَاتِهِ) O özü yazdı.

مُجَرَّدٌ “mucərrəd” sözü özündən sonrakı sözlə izafət yaradaraq yalnız mənasını bildirir. Məsələn:

هَذَا مُجَرَّدُ رَأْيِي Bu, yalnız mənim fikrimdir.

هَذَا مُجَرَّدُ صُعُوبَةٍ Bu, yalnız bir çətinlikdir.

8. غَيْرٌ sözünün işlədilməsi

غَيْرٌ “qeyri, başqa” sözü müxtəlif leksik-qrammatik mənaların ifadəsi üçün istifadə edilir. O özündən sonrakı sifətlə izafət əmələ gələrək “... olmayan”, “qeyri-...” mənasını ifadə edir. Məsələn:

خَوَّسَبَخْتٌ → خَيْرٌ سَعِيدٌ xosbəxt olmayan, qeyri- xosbəxt

Qeyd etmək lazımdır ki, təyin olunan isimlə halda yalnız خَيْرٌ sözü, cins, kəmiyyət, müəyyənlik və qeyri- müəyyənlik baxımından isə sifətin özü uzlaşır. Məsələn:

أَلْعَمَلُ الْغَيْرُ الشَّرْعِيِّ / عَمَلٌ غَيْرُ شَرْعِيٍّ qeyri-qanuni bir iş / qeyri-qanuni iş

الْأُسْرَةُ الْغَيْرُ السَّعِيدَةِ / أُسْرَةٌ غَيْرُ سَعِيدَةٍ xosbəxt olmayan bir ailə / xosbəxt olmayan ailə

الْأُسْرَتَانِ الْغَيْرُ السَّعِيدَتَيْنِ / غَيْرُ شَرْعِيَّيْنِ qeyri-mümkün iki iş; xosbəxt olmayan iki ailə

Xəbər funksiyasını yerinə yetirərək غَيْرٌ “deyil” mənasını ifadə edir. Məsələn:

لَيْلَى غَيْرُ سَعِيدَةٍ Leyla xosbəxt deyil.

Situasiyadan asılı olaraq tərcümədə “qeyri” sözündən də istifadə etmək olar. Məsələn:

هَذَا الْعَمَلُ غَيْرُ شَرْعِيٍّ Bu iş qeyri-mümkündür.

ÇALIŞMALAR

1. Mətnin sözlərini əzbər öyrənin.

2. Aşağıdakı feillərin arasından misal feilləri seçin və onların bablarını təyin edin:

أَصَلَ؛ يَأْكُلُ؛ وَقَعَ؛ نَفَرُ؛ نُؤَاثِرُ؛ يَتَذَكَّرُ؛ وَصَفْتُ؛ أَرْسَلُ؛ وَجَدَ؛ اِمْتَصَّ؛ تَيَامَنُ؛
اِسْتَيْقَنَ؛ سَاعَدَ؛ تَسْتَخْدِمُونَ؛ نَاقَشْنَا؛ تَلَعَبُ؛ تَيَتَّمْتُمْ؛ اَيَّبَسْنَا؛ تَصَاغَفَ؛ اُنْتَجَحَ؛ وَتَرَ؛
تَوَتَّبَ؛ اِنْحَدَّ؛ اِسْتَمَرَ؛ شَمَلَ

3. Ərəb dilinə yazılı şəkildə tərcümə edib hərəkələyin:

Hər gün bizim parka gələn (1) qoca; ağacların kölgəsində əyləşərək qızılgüllərin ətrindən zövq alan insanlar; yay tətilini Avropa ölkələrinin birində keçirmiş (1) ailə; təmiz hava almaq üçün hər axşam parka gələn dostlar; faydası olmayan işlərlə məşğul olan şəxslər; maraqlı söhbətləri və həyatla bağlı təcrübələri ilə bizi heyrətləndirən qonaq; atasının aldığı yeni velosipedinə minmiş

uşaq; bu barədə dialoqu davam etdirmək istəyən iki qonşu; ağacların budaqları üzərində hər səhər cıkgildəyən quşlar.

4. أَيْتَمَ “yetim qoymaq” və أَوْفَدَ “nümayəndə göndərmək” feillərini indiki-gələcək zamanın hər iki növündə və əmr formasında yazılı şəkildə təsrif edin.

5. يَقِظَ (ə) “oyaq olmaq; yatmamaq” və وَرَقَ (i) “yarpaqlarla örtülmək” feillərinin bütün bablarını şifahi şəkildə söyləyin və onların I, IV, X bablarını indiki-gələcək və keçmiş zamanların hər iki növündə yazılı şəkildə təsrif edin.

6. 5-ci çalışmadakı feillərin bütün bablarının əmr formalarını şifahi şəkildə söyləyin.

7. وَرِثَ (i) “varis olmaq” və يَبِسَ (ə) “quru olmaq” feillərinin bütün bablar üzrə məsdər, ismi-fail və məfullarını yazın.

8. Aşağıdakı sözlərin kiçiltmə formalarını yazın:

حَدِيثٌ budaq; غُصْنٌ işçi; اميل; وَزْنٌ çəki, vəzn; جَوَارٌ dialoq; حَدِيثٌ söhbət; hədis; رَاتِبٌ maaş; عَسْكَرٌ ordu; مَعْشَرٌ toplantı, cəmiyyət; مَسْجِدٌ məscid; عَرْشٌ taxt-tac; مَعْرِضٌ sərgi; مِضْرَابٌ mizrab; مِحْرَابٌ mehrab; خَاتِرَةٌ xatirə; سَهْرَاءٌ səhra; عَيْنٌ göz; بَابٌ qapı; أَخٌ qardaş

9. Verilmiş sözlər arasından isimlərdən düzəlmiş sözləri təyin edin və onların hansı isim qruplarına aid olduğunu söyləyin:

نَافُورَةٌ fontan; كَلْبٌ it; كَلْبٌ balaca bir it; مُوَاصَلَةٌ davam etdirmə; أَلْيُونَانِيَّةٌ yunan dili; مِخْلَبٌ süd qabı; صَحْرَاوِيٌّ səhra (sif.); شَجَرَةٌ bir ağac; مُدْرِسٌ müəllim; شَمْسِيَّةٌ kiçik bir günəş; oğulcığaz; صُحَيْنٌ kiçik bir qab; سَخَّانَةٌ suqızdırıcı; سَحَابٌ kiçik bir bulud; أَنْتِصَارٌ qələbə; مَرِيصِيَّةٌ kiçik bir tələ

10. كَوَّنَ sözünün işlədilməsinə xüsusi diqqət yetirərək aşağıdakı cümlələri şifahi şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

(١) ما أستطاع أن ينام في هذه الليلة لكونه مشغولاً بدراسة هذه المخطوطات القديمة. (٢) لم يحضر مراد افتتاح هذا الصرح الجديد لكونه قد سافر الى الأردن. (٣) لم يوقعوا على هذا الصك لكونهم ليسوا على علم بشروطه بشكل دقيق. (٤) لم تبين ليلى آراءها بشكل واضح امام رجال الأعمال هؤلاء لكونها ما تعرّفت بعد على نشاطهم في حقل إدارة المصارف. (٥) أحسب الجدي و الحصبه من الأمراض الجدّية لكونهما يتركان في جسم الإنسان آثاراً (təsir) كبيرة. (٦) قرّر أخي الإقلاع عن التدخين لكونه قد فهم في نهاية الأمر ضرره (ضَرَرٌ (أُضْرَرٌ) (ziyan).

11. Hal budaq cümləsindən istifadə edərək aşağıdakı cümlələri yazılı şəkildə ərəb dilinə tərcümə edin:

1) Tələbələr öz tələblərində inad göstərərək otağı tərk etdilər. 2) O, lazımı sənədləri stolun üstündən götürərək köməyə görə bizə təşəkkür etdi. 3) Nazir xarici ölkələrdəki Azərbaycan diasporalarının fəaliyyətini yüksək şəkildə qiymətləndirərək (قَدَّرَ – qiymətləndirmək) bir sıra məsələlərə dair öz fikirlərini bəyan etdi. 4) Bu istehsal məhsullarının satışını xarici ölkələrdə həyata keçirən adı çəkilmiş şirkət (شَرِكَةٌ) uğurlarının səbəblərini etiraf edərək digər şirkətlərin fəaliyyəti ilə də yaxından maraqlandı. 5) Qarson əlində menyü qonaqlara yaxınlaşdı və onlara menyunu təqdim etdi. 6) Anam mətbəxdə qabları yuya –yuya (yumaq – غَسَلَ (i)) atamla dünən baş verənləri müzakirə edirdi. 7) Qardaşım yeni dostları ilə sərginin açılışına getdi, mən isə bilmirdim ki, o, onlarla harada nə vaxt tanış olub? 8) Qoca bu hadisənin onun həyatında oynadığı rolunu xatırlayaraq söhbətini davam etdirdi (وَاصَلَ – davam etdirmək).

12. Azərbaycan dilinə şifahi şəkildə tərcümə edin:

(١) هذه هي نفس الطالبة. (٢) قرّرت زينب أن تترجم نفس المقالات الى اللغتين الأذربيجانية و الروسية. (٣) هي نفسها مشغولة بتحويل النقود. (٤) إن رجال الأعمال أنفسهم أرادوا أن يوقعوا على هذه الاتفاقية. (٥) هذه مجرد تجارب.

٦) قالت أمي أن هذه مجرد أحاديث. ٧) يجب على المجتمع بذاته أن يجد طريق صحيحا لحل هذه المشكلة. ٨) إن الحصول على رخصة القيادة ذاتها يطلب من الفرد بعض المعارف. ٩) أنشأت هذه الشركة ذات المبني الذي يثير دهشة وأستغراب الجميع. ١٠) مرّ جماعة من السياح بالقرية نفسها التي لها تاريخ قديم.

13. غَيْرِ sözünü işlətməklə aşağıdakıları yazılı şəkildə ərəb dilinə tərcümə edin:

a) Faydası olmayan (1) təcrübələr; güclü olmayan (1) iki şəxs; ideal olmayan (1) cəmiyyətin vətəndaşları (مُؤَاطِنٌ – vətəndaş); böyük olmayan (1) xonça; məsələni tədqiq etmək üçün yetərli olmayan mənbələr; dəbdəbəli olmayan mənzil; duzsuz bir yemək.

b) 1) Həkim xəstəni müayinə etdi və bildirdi ki, onun qaraciyəri və ürəyi sağlam deyildir. 2) Məlumdur ki, onun dedikləri bizim üçün mühüm deyil. 3) Onun oxuduğu kitablar maraqlı deyil. 4) Bu tədqiqatların nəticələri məlum deyil. 5) Bu abidələri ziyarət etmək onlar üçün zəruri deyil.

14. Hərəkələyin və yazılı şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

" أمِستَرْدَامُ هي عاصمة هُولَنْدَا و أكبرُ مدن البلاد من حيث عدد السكّان، تحتضن أقدم بورصة في العالم وهي بورصة أمستردام. تحتوي المدينة على العديد من الأماكن الجاذبة للسياح كمتحف ريكز و متحف فأن غُوخْ وأوبرا أمستردام إلى جانب القنوات المائية الكثيرة المنتشرة في أمستردام والتي تجعل منها قطعة ساحرة مثل البندقية. في فصل الشتاء تفرغ المتاحف من المواطنين الأمر الذي يجعل زيارة المعالم السياحية أمرا مثاليا. يعتبر التزلج على الجليد من أبرز النشاطات التي يمكن للسياح القيام بها حيث تتجمّد بعض البحيرات وتتحول الى ساحات رائعة لمحبي هذه الرياضة. أمّا عشاق ركوب الدراجات فيمكنهم أيضا الاستمتاع بجولات هادئة ورؤمانيّة". (من مجلة "صحارى"، العدد ٠٦، ديسمبر عام ٢٠١٣، ص. ١١٩)

Sözlər:

(يَخْتَضِرُنَّ) تَخْتَضِرُنَّ	qucaqlamaq, ehtiva etmək (mətndə)	قَنَاةٌ (قَنَاةٌ)	kanal
(فَرِغَ مِنْ)	boş olmaq	جَلِيدٌ	Buz
(يَتَحَوَّلُ) تَحَوَّلَ	çevrilmək	قِيَامٌ بِـ	etmə; həyata keçirmə
(يَتَجَمَّدُ) تَجَمَّدَ	donmaq	(- اَتْ) جَوْلَةٌ	gəzinti
تَزَلُّجٌ	sürüşmə	(عُشَّاقٌ) عَاشِقٌ	Aşıq
(- اَتْ) بُورِصَةٌ	birja	رُكُوبٌ	Minmə
(مَتَّاحِفٌ) مَتَّحِفٌ	muzey	عَدِيدٌ مِنْ	çoxlu
(قِطْعَةٌ) قِطْعَةٌ	parça, hissə	سَاحِرٌ	sehirli
الْبِنْدُوقِيَّةُ	Venesiya	رَائِعٌ	çox gözəl
شِتَاءٌ	qış	مُنْتَشِرٌ	geniş yayılmış
		إِلَى جَانِبٍ yanaşı

15. Dərsin mətnini oxuyun və yazılı şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin.

16. “Ən-nas” surəsini əzbər öyrənin:

صُورَةُ النَّاسِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Bismillahir-rəhmanir-rəhim!

1. قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ (Ya Peyğəmbər!) De: “Pənah aparıram insanların Rəbbinə;
2. مَلِكِ النَّاسِ İnsanların ixtiyar sahibinə;
3. إِلَهِ النَّاسِ İnsanların tanrısına;
4. مِنَ الشَّرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ Vəsvəsə verən, (Allahın adı çəkiləndə isə qorxusundan) qaçıb gizlənən Şeytanın şərindən-

5. O Şeytan ki, insanların
الَّذِي يُوسِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ
ürəklərinə vəsvəsə salır,

6. (O Şeytan ki) cinlərdən də olur,
insanlardan da! [Və ya: (o Şeytan) istər cinlərdən olsun, istər
insanlardan!]"

XXVII dərş – الدَّرْسُ السَّابِعُ وَ الْعِشْرُونَ

من تاريخ دولة الإمارات العربية المتحدة

تعود الجذور العريقة لتاريخ الإمارات العربية المتحدة، التي أعلن عن قيامها دولة مستقلة عام ١٩٧١، الى نحو ٥٥٠٠ عام قبل الميلاد. كما تبين أقدم منطقة سكنية تم اكتشافها في أراضي الدولة. و تشير الدلائل الأثرية الى أن سكان هذه المنطقة أداروا علاقات تجارية مع جيرانهم، و هي سمة بقيت ثابتة على مر العصور و ما زالت تشكل جزءا حيويًا من هوية الدولة حتى يومنا هذا.

بدأ التاريخ الحديث لدولة الإمارات التي كانت مركزا لصيد اللؤلؤ خلال العشرين ال١٩- ال٢٠ في عام ١٩٧١ مع الإعلان عن توحيد الإمارات المتجاورة الصغيرة ذات الموارد المحدودة ضمن دولة اتحادية تحت قيادة الأب المؤسس المغفور له الشيخ زايد بن سلطان آل نهيان رحمه الله.

تقع هذه الدولة على شواطئ خليج عمان و الخليج العربي في جنوب غرب آسيا و هي مؤلفة من الإمارات السبع. كان عدد سكان دولة الإمارات عند تأسيسها لا يتجاوز ٢٨٠ الف نسمة. و قد ارتفع هذا العدد الآن بعد أربعين عاما الى ٢٦,٨ مليون نسمة. و هي نسبة زيادة عالية تزامنت مع التطور السريع للبنية التحتية في الدولة. تضم الإمارات نحو ٩٪ من احتياطي النفط العالمي. و هي

تمتلك في الوقت ذاته اقتصادا متنوعا للغاية. حيث تشكّل التجارة غير النفطية ٧١٪ من الناتج المحلي الإجمالي. يجب الذكر أن دبي تحسب واحدة من الإمارات السبع و تعتبر دبي حاليًا واحدة من المدن العالمية العشر الأكثر جذبًا للسياح، حيث يحفل سجلها بالعديد من الإنجازات الضخمة مثل "طيران الإمارات" و"فنادق جُمَيْرًا" و "ميناء جَبَلِ عَلَيّ" الذي يعدّ الميناء الأكثر ازدحامًا في العالم خارج آسيا. كما تعتبر دبي مدينة آمنة وشاملة وعالمية الى أبعد الحدود.

Sözlər

عَادَ (u)	qayıtmaq; gedib çıxmaq	قِيَادَةٌ	rəhbərlik
يَبِينُ (يَبِينُ)	aydın olmaq; ortaya çıxmaq	مُؤَسَّسٌ	bani, təsisçi
يُشِيرُ (أَشَارَ إِلَى)	işarə etmək	(شَوَاطِي) شَاطِئٌ	sahil
يُدِيرُ (أَدَارَ)	idarə etmək; fırlatmaq; qurmaq (mətnədə)	خَلِيجٌ (خُلُجٌ، خُلْجَانٌ)	körfəz
مَا زَالَ (ə)	(olmaqda) davam etmək	زِيَادَةٌ	artım
تَقَعُ (تَقَعُ)	(ə) yerləşmək	إِخْتِيَاظِيٌّ	ehtiyat; rezerv
تَجَاوَزُ (تَجَاوَزُ)	ötüb keçmək	إِنْجَازَاتٌ	nailiyyətlər
يَرْتَفِعُ (يَرْتَفِعُ)	yüksəlmək	طَيْرَانٌ	aviasiya
يَتْرَافِعُ (يَتْرَافِعُ)	sinxron olmaq; üstüstə düşmək	الإِمَارَاتُ الْعَرَبِيَّةُ الْمُتَّحِدَةُ	BƏƏ
يَمْتَلِكُ (يَمْتَلِكُ)	malik olmaq	الْبِنَى النَّحْتِيَّةُ	infrastruktur
يَشْكَلُ (يَشْكَلُ)	təşkil etmək	سَكْنِيٌّ	yaşayış (sif.)
حَقْلٌ (i)	dolu olmaq	حَيَوِيٌّ	həyati əhəmiyyətə

عَدَّ (ə/u)	hesab etmək	مُتَجَاوِرٌ	malik; canlı qonşu (sif.)
جُدْرٌ (جُذْرٌ)	kök	إِتْحَادِيٌّ	federal
قِيَامٌ	mövcud olma	مُتَنَوِّعٌ	rəngarəng
دَلِيلٌ (دَلَالٌ)	dəlil, sübut	أَمِينٌ	dinc, sakit
أَرْضٌ	ərazi	شَامِلٌ	universal
(الأراضي، أراضٍ)			
فُنْدُقٌ (فُنَادِقٌ)	otel	أَثَرِيٌّ	arxeoloji
هُوِيَّةٌ (هَاتٌ)	mövcudiyyyət; şəxsiyyət; individuallıq	إِجْمَالِيٌّ	ümumi; yekun
مَوَانِيءٌ (مَوَانِيءٌ)	port, liman	عَرِيقٌ	dərin, qədim
صَيْدٌ	ovlama; ov	عَلَى مَرِّ الْعُصُورِ	əslər keçdikcə
لُؤْلُؤٌ	mirvari	مَغْفُورٌ لَهُ	rəhmətlik
تَوْجِيدٌ	birləşdirmə	نَحْوٌ	təqribən
نَاتِجٌ	nəticə; məhsul	إِلَى أَبْعَدِ الْحُدُودِ	son dərəcə, əhəmiyyətli dərəcədə
		يَجِبُ الذِّكْرُ أَنَّ	qeyd edilməlidir ki,

1. Boş feillərdə II kök samitinin fonetik dəyişmələri. I bab

II kök samiti و və ya ي olan üçsamitli feillər boş feillər adlanır. Belə ki, zəif kök samitləri bir çox hallarda [ə:] , [i:] və ya [u:] keçərək bir növ I və III kök samitləri arasında “boşluq” yaradır. Boş feillərdə aşağıdakı fonetik dəyişmələr baş verir:

- 1) [aʏu], [aʏi], [aʏa], [əyə]və [əyi] səs birləşmələri çevrilib

[ə:/a:] olur. Məsələn:

رَوَحَ → رَاحَ çıxıb getmək; خَوِفَ → خَافَ qorxmaq;

سَيَّرَ → سَارَ getmək

2) Yuxarıda göstərdiyimiz I bab feilləri keçmiş zamanda məlum növdə təsrif olunarkən III kök samiti sükün qəbul etdiyi məqamlarda fonetik dəyişmələr nəticəsində yaranmış [ə:/a:] (boşluq) itir. Həmçinin, I kök samitinin qəbul edəcəyi qısa sait boş feillərin indiki-gələcək zamanda qəbul edəcəkləri tipik saitə əsasən təsbit edilir: tipik sait [u] olduqda I kök samiti [u] , tipik sait [i] və ya [ə] olarsa [i] qəbul edir. Məsələn:

رَوَحَ → رَاحَ (u) çıxıb getmək

رُحْتُ؛ رُحْتَ (رُحْتُ)؛ رَاحَ (رَاحْتُ)؛ رُحْنَا؛ رُحْنُمْ (رُحْتُنَّ) رَاحُوا (رُحْنَا)؛
رُحْتُمَا؛ رَاحَا (رَاحْتَا)

Tərcüməsi: mən çıxıb getdim; sən çıxıb getdin; o çıxıb getdi və s.

خَوِفَ → خَافَ (ə) qorxmaq

خِفْتُ؛ خِفْتَ (خِفْتُ)؛ خَافَ (خَافْتُ)؛ خِفْنَا؛ خِفْنُمْ (خِفْتُنَّ)؛ خَافُوا (خَفْنَا)؛
خِفْتُمَا؛ خَافَا (خَافْتَا)

Tərcüməsi: mən qorxdum; sən qorxdun; o qorxdu və s.

سَيَّرَ → سَارَ (i) getmək

سَيَّرْتُ؛ سَيَّرْتَ (سَيَّرْتُ)؛ سَارَ (سَارْتُ)؛ سَيَّرْنَا؛ سَيَّرْنُمْ (سَيَّرْتُنَّ)؛ سَارُوا (سَيَّرْنَا)؛
سَيَّرْتُمَا؛ سَارَا (سَارْتَا)

Tərcüməsi: mən getdim; sən getdin; o getdi və s.

I bab feillərinin keçmiş zaman məchul növündə [uɣi] və [uyi] səs birləşmələrində zəif kök samiti [i:] saitinə keçir. Təsrifdə III kök samiti sükün qəbul etdiyi hallarda [i:] saiti itir. Məsələn:

صِيدَ → صِيدَ ovlanılmaq

صِيدْتُ؛ صِيدْتَ (صِيدْتُ)؛ صِيدَ (صِيدْتُ)؛ صِيدْنَا؛ صِيدْنُمْ (صِيدْتُنَّ)؛ صِيدُوا (صِيدْنَا)؛
صِيدْتُمَا؛ صِيدَا (صِيدْتَا)

Tərcüməsi: ovlanıldım; ovlanıldın; ovlanıldı və s.

3) Əsasən fiziki və ya əqli çatışmazlığı bildiren فَعِلٌ vəznli bir qrup feillərin I babında zəif kök samiti dəyişikliyə uğramır və həmin feillər salim feillər kimi təsrif olunur. Məsələn:

إِحْوَلٌ ؛ لَمْ يَحْوَلْ؛ يَحْوَلُ؛ حَوَلْتُ: (ə) çəp baxmaq (göz): حَوَلٌ

إِهْوَجٌ؛ لَمْ يَهْوَجْ؛ يَهْوَجُ؛ هَوَجْتُ (ə) dəlisov olmaq: هَوَجٌ

4) I bab boş feilləri indiki-gələcək zamanda təsrif olunarkən qapalı hecadan bilavasitə sonra gələn zəif samit öz tipik saitinə uyğun olan uzun saitə çevrilir, tipik saiti isə ondan əvvəlki qapalı hecaya keçərək onu açıq hecaya çevirir. Məsələn:

يُقَوِّدُ → يَفُودُ (u) idarə etmək: قَادَ (قود)

يَلِينُ → يَلِينُ (i) plastik olmaq: لَانَ (لين)

يَخَافُ → يَخَوْفُ (ə) qorxmaq: خَافَ (خوف)

قَادَ (u) “idarə etmək” feilini indiki-gələcək zamanda bütün şəxslər üzrə təsrif edək:

أَقْوَدُ؛ تَقْوِدُ (تَقْوِدِينَ)؛ يَقْوِدُ (تَقْوِدُ)؛ نَقْوِدُ؛ تَقْوِدُونَ (تَقْوِدْنَ)؛ يَقْوِدُونَ (يَقْوِدْنَ)؛

تَقْوِدَانِ؛ يَقْوِدَانِ (تَقْوِدَانِ)

Tərcüməsi: idarə edirəm/edərəm; idarə edirsən/edərsən; idarə edir/edər və s.

I bab boş feillərin indiki zaman məchul növünə gəlincə isə, o, müvafiq qaydalara riayət olunmaq şərti ilə düzəlir. Məsələn:

يُقَالُ → يُقَوْلُ “deyilir”. Burada qapalı hecadan sonra gələn zəif samit [ə:/a:] -ya çevrilir, onun qısa saiti isə ondan əvvəlki qapalı hecaya keçərək onu açıq hecaya çevirir. Bütün şəxslər üzrə feilin təsrifini nəzərdən keçirək:

أُقَالُ؛ تُقَالُ (تُقَالِينَ)؛ يُقَالُ (تُقَالُ)؛ نُقَالُ؛ تُقَالُونَ (تُقَالْنَ)؛ يُقَالُونَ (يُقَالْنَ)؛

تُقَالَانِ؛ يُقَالَانِ (تُقَالَانِ)

Tərcüməsi: deyilirəm/ deyilərəm; deyilərsən/ deyilərsən; deyilir/ deyilər və s.

Arzu formasında məlum dəyişikliklər nəzərə alınmaqla təsrif icra olunur. Məsələn:

لَنْ أَخَافَ؛ لَنْ تَخَافَ (تَخَافِي)؛ لَنْ يَخَافَ (تَخَافَ)؛ لَنْ نَخَافُ؛ لَنْ تَخَافُوا
(تَخَفْنَ)؛ لَنْ يَخَافُوا (يَخَفْنَ)؛ لَنْ تَخَافَا؛ لَنْ يَخَافَا (تَخَافَا)

Tərcüməsi: heç vaxt qorxmayacam; heç vaxt qorxmaya-
caqsan; heç vaxt qorxmayacaq və s.

Məlum dəyişikliklərə riayət etməklə I bab boş feilin şert
formasında da təsrifini nəzərdən keçirək:

لَمْ أَحْفَ؛ لَمْ تَحْفَ (تَحْفِي)؛ لَمْ يَحْفَ (تَحْفَ)؛ لَمْ نَحْفَ؛ لَمْ تَحْفُوا (تَحْفَنَ)؛
لَمْ يَحْفُوا (لَمْ يَحْفَنَ)؛ لَمْ تَحْفَا؛ لَمْ يَحْفَا (تَحْفَا)

Tərcüməsi: qorxmadım; qorxmadın; qorxmadı və s.

I bab boş feillərin əmr formasında indiki zaman
preformativləri atılır və feillərin sonunda öncədən öyrəndiyimiz
dəyişikliklər baş verir. III kök samiti sükün qəbul etdiyi
məqamlarda fonetik dəyişmələr nəticəsində yaranmış [ə:/a:] , [i:/ı:]
və [u:] itir. Məsələn:

تَخَافُ ← حَفَ؛ تَخَافِينَ ← خَافِي؛ تَخَافُونَ ← خَافُوا؛ تَخَفْنَ ← حَفْنَ؛

تَخَافَانِ ← خَافَا

Tərcüməsi: Qorx! (müz. və müən.); Qorxun! (müz. və müən.);
Siz ikiniz qorxun!

تَسِيرُ ← سَرَ؛ تَسِيرِينَ ← سِيرِي؛ تَسِيرُونَ ← سِيرُوا؛ تَسِرْنَ ← سِرْنَ؛

تَسِيرَانِ ← سِيرَا

Tərcüməsi: Get! (müz. və müən.); Gedin! (müz. və müən.);
Siz ikiniz gedin!

تَقُودُ ← قُدَ؛ تَقُودِينَ ← قُودِي؛ تَقُودُونَ ← قُودُوا؛ تَقُدْنَ ← قُدْنَ؛

تَقُودَانِ ← قُودَا

Tərcüməsi: İdarə et! (müz. və müən.); İdarə edin ! (müz. və
müən.); Siz ikiniz idarə edin!

2. Boş feillərin düzəltmə bəbləri

Boş feillərin düzəltmə bəblərini قَادَ “idarə etmək” və سَارَ
“getmək” feillərinin nümunəsində nəzərdən keçirəcəyik. I babda

أَتَارُ؛ تَتَارُ (تَتَارِينَ)؛ يُتَارُ (تَتَارُ)؛ نَتَارُ؛ تَتَارُونَ (تَتَرْنَ)؛ يُتَارُونَ (يَتَرْنَ)؛
تَتَارَانِ؛ يُتَارَانِ (تَتَارَانِ)

Arzu forması

لَنْ أُتِيرَ؛ لَنْ تُتِيرَ (تُتِيرِي)؛ لَنْ يُتِيرَ (تُتِيرُ)؛ لَنْ نُتِيرَ؛ لَنْ تُتِيرُوا (تُتَرْنَ)؛
لَنْ يُتِيرُوا (يُتَرْنَ)؛ لَنْ تُتِيرَا؛ لَنْ يُتِيرَا (تُتِيرَا)

Şərt forması

لَمْ أُتِرْ؛ لَمْ تُتِرْ (تُتِيرِي)؛ لَمْ يُتِرْ (تُتِرُ)؛ لَمْ نُتِرْ؛ لَمْ تُتِيرُوا (تُتَرْنَ)؛ لَمْ يُتِيرُوا
(يُتَرْنَ)؛ لَمْ تُتِيرَا؛ لَمْ يُتِيرَا (تُتِيرَا)

Əmr forması

أُتِرْ؛ أُتِيرِي؛ أُتِيرُوا؛ أُتِرْنَ؛ أُتِيرَا

X bab feilləri təsrif zamanı uğradığı dəyişikliklər IV bab boş feillərinin uğradığı dəyişikliklərlə üst-üstə düşür. Bu baxımdan X bab feili olan اِسْتَعَادَ “istifadə etmək” feilinin natamam şəkildə təsrifi veriləcək.

Keçmiş zaman (məlum və məchul növlər)

اِسْتَعَدْتُ؛ اِسْتَعَدْتِ (اِسْتَعَدْتِ) اِسْتَعَادَ (اِسْتَعَادَتْ) ... / اِسْتَعَدْتُ؛ اِسْتَعَدْتِ
(اِسْتَعَدْتِ)؛ اِسْتَعَدْتِ (اِسْتَعَدْتِ) ...

İndiki zaman (məlum və məchul növlər)

اِسْتَعِيدُ؛ تَسْتَعِيدُ (تَسْتَعِيدِينَ)؛ يَسْتَعِيدُ (تَسْتَعِيدُ) ... / اِسْتَعَادُ؛ تَسْتَعَادُ
(تَسْتَعَادِينَ)؛ يُسْتَعَادُ (تُسْتَعَادُ) ...

Arzu və şərt formaları

اِسْتَعِيدُ؛ تَسْتَعِيدُ (تَسْتَعِيدِي)؛ يَسْتَعِيدُ (تَسْتَعِيدِ) ... / اِسْتَعِيدُ؛ تَسْتَعِيدُ (تَسْتَعِيدِي)؛
يَسْتَعِيدُ (تَسْتَعِيدِ) ...

Əmr forması

اِسْتَعِدْ؛ اِسْتَعِيدِي؛ اِسْتَعِيدُوا؛ اِسْتَعِدْنَ؛ اِسْتَعِيدَا

VII bab feillərinin təsrifini اِنْقَادَ “idarə edilmək; aparılmaq” feilinin timsalında nəzərdən keçirək:

Keçmiş zaman (məlum növ) اِنْسَادٌ

اِنْسَدْتُ؛ اِنْسَدْتَ (اِنْسَدْتِ)؛ اِنْسَادُ (اِنْسَادَتْ)؛ اِنْسَدْنَا؛ اِنْسَدْتُمْ (اِنْسَدْتُنَّ)؛
اِنْسَادُوا (اِنْسَدْنَ)؛ اِنْسَدْتُمَا؛ اِنْسَادَا (اِنْسَادَتَا)

İndiki zaman (məlum növ) يَنْسَادُ → يَنْسَادُ

اِنْسَادُ؛ تَنْسَادُ (تَنْسَادِيْنَ)؛ يَنْسَادُ (تَنْسَادُ)؛ تَنْسَادُ؛ تَنْسَادُونَ (تَنْسَدْنَ)؛ يَنْسَادُونَ
(يَنْسَدْنَ)؛ تَنْسَادَانِ؛ يَنْسَادَانِ (تَنْسَادَانِ)

Arzu forması

لَنْ نَسَادَ؛ لَنْ تَنْسَادَ (تَنْسَادِي)؛ لَنْ يَنْسَادَ (تَنْسَادَ)؛ لَنْ نَسَادَ؛ لَنْ تَنْسَادُوا
(تَنْسَدْنَ)؛ لَنْ يَنْسَادُوا (يَنْسَدْنَ)؛ لَنْ تَنْسَادَا؛ لَنْ يَنْسَادَا (تَنْسَادَا)

Şərt forması

لَمْ اَنْسَدْ؛ لَمْ تَنْسَدْ (تَنْسَادِي)؛ لَمْ يَنْسَدْ (تَنْسَدَ)؛ لَمْ نَنْسَدْ؛ لَمْ تَنْسَادُوا
(تَنْسَدْنَ)؛ لَمْ يَنْسَادُوا (يَنْسَدْنَ)؛ لَمْ تَنْسَادَا؛ لَمْ يَنْسَادَا (تَنْسَادَا)

Əmr forması

اِنْسَدْ (اِنْسَادِي)؛ اِنْسَادُوا (اِنْسَدْنَ)؛ اِنْسَدَا

VIII bab feillərinin təsrifini اِحْتَالَ “fırılmaq gəlmək” feilinin timsalında nəzərdən keçirəcəyik. Məlum növdə VIII bab təsrif baxımından VII baba bənzəyir. Buna görə də VIII babın məchul növdə təsriflərini nəzərdən keçirəcəyik.

İndiki zaman (məchul növ) يُحْتَالُ → يُحْتَالُ

اِحْتَالَ؛ اِحْتَالُ (اِحْتَالِيْنَ)؛ يُحْتَالُ (اِحْتَالُ)؛ نُحْتَالُ؛ تُحْتَالُونَ (تُحْتَلْنَ)؛
يُحْتَالُونَ (يُحْتَلْنَ)؛ نُحْتَالَانِ؛ يُحْتَالَانِ (يُحْتَالَانِ)

İndiki zaman (məchul növ) أُحْتِيلُ → أُحْتِيلُ

أُحْتِلْتُ؛ أُحْتِلْتِ (أُحْتِلْتِ)؛ أُحْتِيلُ (أُحْتِيلْتِ)؛ أُحْتِلْنَا؛ أُحْتِلْتُمْ (أُحْتِلْتُنَّ)؛ أُحْتِيلُوا
(أُحْتِلْنَ)؛ أُحْتِلْتُمَا؛ أُحْتِيلَا (أُحْتِيلَتَا)

Arzu və şərt formaları

لَنْ أَحْتَالَ؛ لَنْ تَحْتَالَ (تَحْتَالِي)؛ لَنْ يَحْتَالَ (تَحْتَال)... / لَمْ أَحْتَلْ؛ لَمْ تَحْتَلْ (تَحْتَالِي)؛ لَمْ يَحْتَلْ (تَحْتَل)...

Əmr forması

إِحْتَلْ؛ إِحْتَالِي؛ إِحْتَالُوا؛ إِحْتَلْنِ؛ إِحْتَالَا

3. Boş feillərin məsdərləri

I bab müxtəlif vəznlərdə təzahür edir. Bunların düzəldilməsinin aşağıdakı xüsusiyyətləri vardır:

1) [aya] → [ə:] dəyişməsi olmur. Məsələn:

خَوْرٌ gücdən düşmə; ثَوْرَانٌ həyəcanlanma; فِرْلَانٌ fırlanma

2) [ıya] səs birləşməsi əksər halda çevrilib [iyə] olur. Məsələn:

صَوَانَةٌ → قِيَامٌ ayağa qalxma, كَوَانٌ → كِيَانٌ mövcud olma, صَوَانَةٌ

→ صِيَانَةٌ qoruma

Dəyişməyə məruz qalmamış tək bir məsdərlərə də təsadüf edilir. Məsələn:

لَوَادٌ sığınacaq axtarma

Aşağıda göstərəcəyimiz kimi, III babın فِعَالٌ vəznli məsdərlərində də [ıya]→[iyə] dəyişməsi baş vermir. Konkret mənəli isimlərdə belə dəyişmənin olmamasına daha çox təsadüf edilir. Məsələn:

سَوَاكٌ dişləməzləyən, عَوَارٌ çatışmazlıq, nöqsan

3) Mim məsdərlərində qapalı hecadan sonra gələn zəif kök samiti məlum qayda üzrə uzun saitə çevrilir, qonşu qapalı heca isə II kök samitinin qısa saiti hesabına açıq hecaya çevrilir. Məsələn:

مَطَافٌ → مَطُوفٌ (طوف) ətrafında dolanma; təvaf

مَقَالَةٌ → مَقُولَةٌ (قول) demə, söyləmə; məqalə

مَبِيعٌ → مَبِيعٌ (بيع) satma; satış

Mim məsdərlərində ikinci kök samitinin dəyişməsi hallarına rast gəlmək olar. Məsələn:

مَشُورَةٌ məsləhətləşmə; məşvərət

4) فُعُولٌ vəznli məsdərlərdə [v] samiti [u:] saitindən əvvəl həməzə samitinə çevrilir. Məsələn:

تُؤُوبٌ → تُوُوبٌ toplama; axışib gəlmə, حُوُولٌ → حُوُولٌ mane olma.

5) Bir qrup boş feillərin məsdəri xüsusi فَعْلُولَةٌ vəznli üzrə düzəlir. Məsələn:

كُنُوُوتٌ mövcud olma, حَوْلٌ mane olma

دَوُومَةٌ davam etmə, صَيُورَةٌ çevrilib olma

II bab: تَفْعِيلٌ Məsələn:

تَقْوِيمٌ düzəltmə, (زيد) تَزْيِيدٌ çoxaltma

Bu formada nadir halda [v]→[y] dəyişməsinə təsadüf edilir ki, bu, mənə dəyişikliyi ilə əlaqədar bir hadisə kimi qiymətləndirilməlidir. Məsələn:

تَرْوِيحٌ havasını dəyişmə, تَرْيِيحٌ çökmə, aşağı enmə

III bab: مُفَاعَلَةٌ və ya فَعَالٌ Məsələn:

مُحَاوِرَةٌ mübahisə etmə; söhbət etmə; söhbət, حَوَارٌ etiraz etmə; danışma; söhbət; dialoq

مُحَايَدَةٌ bitərəf qalma; neytrallıq, حَيَادٌ bitərəf qalma; neytrallıq.

IV və X bablar. Uzun saitə çevrilən [v] və [y] kök samitləri vəznlərə görə əlavə ediləsi [ə:] saiti ilə yanaşı düşdüyü üçün ləğv edilir, əvəzinə məsdərin sonuna ə artırılır. Məsələn:

إِنَارَةٌ → إِنَارٌ → إِنَوَارٌ həyəcanlandırma; doğurma

إِسْتِثَارَةٌ → إسْتِثَارٌ → إسْتِثْوَارٌ həyəcanlandırma; doğurma; təbliğ

etmə

(بين) إِبَانَةٌ → إِبَانٌ → إِبْيَانٌ aydınlaşdırma; göstərmə

إِسْتِبَانٌ → إِسْتِبَانٌ → إِسْتِبَانَةٌ aydın olma; aydın etmə

VII və **VIII** bablar. [v] çevrilib [y] olduğundan, [y] isə eynilə qaldığından bu bab məsdərlər aşağıdakı kimidir:

(قوم) إِنْقِيَامٌ → إِنْقِيَامٌ ucalma

(حوج) إِحْتِيَاجٌ → إِحْتِيَاجٌ ehtiyacı olma; ehtiyac

(قيس) إِفْتِيَاْسٌ ölçülmə; ölçmə; ölçüsünü götürmə

IX bab. Salim feillərin müvafiq məsdər formalarından fərqlənir. Məsələn:

(بيض) إِبْيَاضٌ ağarmaq → إِبْيَاضٌ ağarma

(سود) إِسْوَدٌ qaralmaq → إِسْوَدٌ qaralma

4. Boş feillərdən düzələn fail və məfullar

I bab: Fail formasında **II** kök samiti həməzə samitinə çevrilir. Məsələn:

(خوف) خَائِفٌ → خَائِفٌ qorxan; قَاوِدٌ → قَائِدٌ idarə edən

Məfulda zəif kök samiti uzun saitə, qonşu qapalı heca isə açıq hecaya çevrilir və vəzn üzrə (مَفْعُولٌ) əlavə edilməsi uzun sait düşür.

Məsələn:

مَبِيعٌ → مَبِيعٌ → مَبِيعٌ → مَبِيعٌ
مَخُوفٌ → مَخُوفٌ → مَخُوفٌ qorxudulmuş; بَاعَ → مَبِيعٌ → مَبِيعٌ
satılmış

II və **III** bablar: Fail və məfullar salim feillərdə olduğu kimi təzahür edir. Heç bir dəyişiklik baş vermir (مُفَاعَلٌ və مُفَاعَلٌ ; مُفَعَّلٌ və مُفَعَّلٌ). Məsələn:

مُمَيَّلٌ və مُمَيَّلٌ : مَيَّلٌ ; مَجْوَفٌ və مَجْوَفٌ : جَوَّفَ

مُسَائِرٌ və مُسَائِرٌ : سَايَرَ ; مُقَاوَلٌ və مُقَاوَلٌ : قَاوَلَ

IV bab: Fail və məfullar məlum modellər (مُفْعَلٌ və مُفْعِلٌ) üzrə düzəlir. Fonetik dəyişmələr nəticəsində zəif samit uzun saitə çevrilir və qonşu qapalı heca açıq hecaya keçir. Məsələn:

IV مُجَابٌ → مُجَوِّبٌ ; مُجَوِّبٌ → مُجَابٌ

IV مُمَالٌ → مُمَيَّلٌ ; مُمَيَّلٌ → مُمَالٌ

V və **VI** bablar: Fail və məfullar salim feillərdə olduğu kimi təzahür edir. Heç bir dəyişiklik baş vermir (مُتَفَاعِلٌ və مُتَفَعِّلٌ ; مُتَفَاعِلٌ və مُتَفَاعِلٌ). Məsələn:

V مُتَمَيَّلٌ və مُتَمَيِّلٌ : تَمَيَّلَ ; مُتَجَوِّفٌ və مُتَجَوِّفٌ : تَجَوَّفَ

VI مُتَمَائِلٌ və مُتَمَائِلٌ : تَمَائَلَ ; مُتَجَاوِبٌ və مُتَجَاوِبٌ : تَجَاوَبَ

VII və **VIII** bablar: Bu bablarda [aʏ] və [aʏa] və [əyi] səs birləşmələri çevrilib yalnız [ə:] olduğu üçün fail və məfullar birbirindən fərqlənir. Məsələn:

VII مُنْقَادٌ → مُنْقَوِّدٌ : اِنْقَادَ (məful yoxdur); مُنْحَازٌ → مُنْحَيِّزٌ : اِنْحَازَ

VIII مُقْتَادٌ → مُقْتَوِّدٌ və مُقْتَوِّدٌ : اِقْتَادَ ; مُحْتَالٌ → مُحْتَيِّلٌ və مُحْتَيِّلٌ : اِحْتَالَ

X bab: IV babın fail və məfullarında baş verən dəyişikliklər X babın fail və məfullarına da aiddir. Məsələn:

X مُسْتَجَابٌ → مُسْتَجَوِّبٌ ; مُسْتَجَوِّبٌ → مُسْتَجَابٌ

5. Ərəb dili lüğətlərindən istifadə qaydaları

Ərəb dili lüğətlərinin çoxunda sözlər köklərinə görə əlifba sırası ilə verilir. Kökdən bilavasitə sonra feilin I babı, onun məsdəri, düzəltmə babları, daha sonra isə göstərilən kökdən düzələn isim, sifət, fail, məful və sair sözlər əlifba sırası ilə verilir. Deməli, ərəb dili lüğətlərindən istifadə edə bilmək üçün ən ümdə sözlərin köklərini (kök hərflərini) tapa bilmək lazımdır. Bunu edə bilmək üçün isə müəyyən qrammatik bilik tələb olunur. Məhz belə bir bilik əsasında sözün formasını təyin etmək və əlavə hərfləri kök hərflərindən ayırmaq mümkün olur.

Başqa lüğətlərdə olduğu kimi, ərəb dili lüğətlərində də sözlər

hər hansı bir işlənən şəkildə deyil, məhz lüğət formasında verilir, yəni isim və sifət təkdə qeyri-müəyyənlikdə, feil şərti məsdər formasında verilir və s. Deməli, lüğətlərdən səmərəli istifadə edə bilmək üçün təkcə kökü tapmaq kifayət deyil, həm də sözü lüğət formasına salmağı da bacarmaq lazımdır.

Sözlərin lüğət formasına salınmasını və köklərinin tapılmasını aşağıdakı nümunələrlə göstərək:

Mətnə təsadüf edilmiş söz	Sözün qrammatik quruluşu və onun lüğət formasına salınması	Sözün kökü
تَرَكَيبٌ tərkiblər	تَفَاعِيلٌ modelli məsdərin تَفَاعِيلٌ modelli sınıq cəmidir. Lüğət forması: تَرَكَيبٌ Əlavə hərfləri: ي və ت	ر ك ب
رَجَالٌ adamlar; kişilər; xadimlər	أَتِ فَاعِلٌ modelli sınıq cəmin ات şəkilçisi ilə ikinci dəfə cəmlənmiş formasıdır. Lüğət forması: رَجُلٌ	ر ج ل
الْمَشَارِيعُ planlar	مَفَاعِيلٌ modelli məfulun مَفَاعِيلٌ modelli sınıq cəmidir. Lüğət forması مَشْرُوعٌ . Əlavə hərfləri: و və م	ش ر ع

Orta əsrlərdə yazılmış bir çox lüğətlərdə sözlərin kökü sonuncu kök hərfinə görə əlifba sırası ilə verilmişdir. Belə lüğətlərdə əvvəlcə axtarılan sözün sonuncu, sonra birinci, daha sonra ikinci hərfinin əlifba sırası nəzərə alınmalıdır. Məsələn:

حطم sözünü tapmaq üçün əvvəlcə [m] ilə bitən sözləri göstərən səhifələr, sonra əvvəlində [h] , daha sonra isə arasında [t]olan səhifələr və sözlər axtarılır.

Orta əsr tipli lüğətlərdə sözlərin çoxu, hətta məsdərlər də

artikillə göstərilir. İzahat hissəsində sözlərin həm mənası, həm də hərəkəsi olmadıqda, forması izah edilir. Forma iki cür izah edilir: bənzətmə yolu ilə və təsvirlə. Bənzətmədə sözün forması geniş məlum olan bu və ya digər sözün forması ilə müqayisə edilir və deyilir:

“(filan) sözün vəznində” (formasında). Məsələn:

صغیر → أديب vəznindədir; خطاب → كتاب vəznindədir; deməli axtarılan sözlər: [şaği:run] və [xıta:bun] oxunmalıdır və s. Təsviri üsulda isə kök hərflərinin hansı hərəkə qəbul etməsi sözlərlə təsvir edilir: Məsələn:

ذَكَرَ zə -nin kəsərəsi, kəf-in sükunu ilə, yəni نَكَر və s.

Köhnə tipli lüğətlərə Firuzabadinin الْقَامُوسُ الْمُحِيطُ kitabını, yeni tipli lüğətlər isə prof. X.K.Baranovun «Арабско-русский словарь» (Moskva, 1985) kitabını misal göstərmək olar.

6. “Olmaq” və “çevrilib olmaq” mənasını verən köməkçi feillər

Başlanğıc feillərindən başqa ərəb dilində daha bir neçə qrup feillər vardır ki, bunlar cümlə daxilində öz konkret mənasını dəyişib köməkçi feillərə çevrilirlər. Ərəb qrammatikasında كَانْ وَ كَانَتْ (hərfən: كَانَ və onun bacıları) adı altında şərh edilən bir neçə feil bu kimi köməkçi feillərdəndir. Aşağıda ilk öncə “olmaq” mənalı köməkçi feillər sadalanacaq:

Əsas məna	Köməkçi məna
كَانَ (u) “olmaq, mövcud olmaq”	→ olmaq (nə, kim)
لَيْسَ olmamaq	→ olmamaq (nə, kim)
بَقِيَ (ə) qalmaq; mövcud olmaq”	→ olmaqda davam etmək (nə, kim)
ظَلَّ (i,ə) qalmaq	→ mövcud olmaqda davam etmək

Bu qrupa daxil olan feillər bəzən مَا , لَمْ və لَا inkar ədatları ilə də işlədilir:

Əsas məna	Köməkçi məna
-----------	--------------

دَامَ (u) davam etmək → مَا دَامَ (nə isə, kim isə) olmaqda davam edirsə
 زَالَ (ə) dayanmaq, mövcud olmamaq → مَا زَالَ (mövcud olmaqda)
 davam etmək
 بَرِحَ (ə) tərk etmək, qoyub getmək → مَا بَرِحَ olmaqda davam etmək
 فَتِيَ (ə) dayanmaq, mövcud olmamaq → مَا فَتِيَ olmaqda davam etmək
 أَنْفَكَ ayrılmmaq, azad olmaq → مَا أَنْفَكَ olmaqda davam etmək

“Çevrilib olmaq” feillərinə aşağıdakılar aiddir:

Əsas mənə

Köməkçi mənə

صَارَ (i) olmaq; keçib getmək → çevrilib olmaq
 غَدَا (u) səhər yola düşmək; nəyi isə səhər vaxtı etmək
 → çevrilib olmaq
 أَصْبَحَ səhər olmaq, səhərə çıxmaq → çevrilib olmaq
 أَمْسَى axşam olmaq, axşamı keçirmək → çevrilib olmaq
 بَاتَ (i) gecə olmaq, gecələmək → çevrilib olmaq

Bu feillərlə yaranan tərkibi xəbərin ad hissəsi təsirlik halda olmalıdır, lakin لَيْسَ –dən sonra təsirlik halda yanaşı isim → ön qoşması ilə də işləyə bilər. Məsələn:

كَأَنْتَ لَيْلَى طَالِبَةٌ فَاصْبَحْتِ طَبِيبَةً شَهِيرَةً. Leyla tələbə idi, məşhur bir həkim oldu.

مَتَى صِرْتِ مُهَنْدِسًا، يَا عَلِيٌّ؟ Əli, sən nə vaxt mühəndis oldun?

لَيْسَتْ رُوسِيَا بِلَادِ عَرَبِيٍّ Rusiya ərəb ölkəsi deyil.

مَا دَامَ طَالِبًا يَجِبُ أَنْ يَدْرُسَ Nə qədər ki, tələbədir, oxumalıdır.

مَا زَالَ صَدِيقًا صَدُوقًا Hələ də sadıq dost olmaqda davam edir.

7. “Davamiyyət” bildirən köməkçi feillər

Köməkçi feillərin bir qolunu da “davamiyyət” bildirən feillər

أَفْعَالُ الْآسْتِمْرَارِ – təşkil edir. Bura aşağıdakı feillər daxildir:

Əsas mənə		Köməkçi mənə
مَضَى (i) çıxıb getmək	→	davam etmək
بَقِيَ (ə) qalmaq	→	davam etmək
ظَلَّ (ə) davam etmək; qalmaq	→	davam etmək
دَامَ (u) davam etmək	→	مَا دَامَ hələ ki, davam edir...
زَالَ (ə) dayanmaq; mövcud olmamaq	→	مَا زَالَ davam etmək; ara vermədən etmək
بَرِحَ (ə) tərk etmək; qoyub getmək	→	مَا بَرِحَ davam etmək (nəyi)
دَامَ dayanmaq, mövcud olmamaq	→	مَا فَتَى davam etmək (nəyi)
انْفَكَّ ayrılmmaq, azad olmaq	→	مَا أَنْفَكَ davam etmək (nəyi)

Bu feillər adətən keçmiş zamanda, əsas feillər isə indiki-gələcək zamanda işlənir. Məsələn:

مَضَى مُرَادٌ يُتْرَجَمُ الْمَقَالَةَ الْمَذْكُورَةَ. Murad adı çəkilmiş məqaləni tərcümə etməkdə davam edir. مَا فَتَيْتُ زَيْنَبُ تَهْتَمُ بِهِذِهِ الْمَسْأَلَةَ. Zeynəb bu məsələ ilə maraqlanmaqda davam edir. مَا دَامَ يُشَاهِدُ التِّلْفَازَ. Hələ ki, o televizora baxmaqda davam edir, paltarları yuyaq.

ÇALIŞMALAR

1. Mətnin sözlərini əzbər öyrənin və onların əsasında 10 mürəkkəb cümlə tərtib edin.

2. Verilmiş feillər arasından boş feilləri seçin və bablarını təyin edin.

سَبَبٌ səbəb olmaq; أَقَالَ istefaya göndərmək; اسْتَحْسَنَ bəyənmək; اسْتَقَالَ istefaya getmək; أَحَدَّ danlamaq; قَيَّدَ buxovlamaq; أَعَمَّ kədərləndirmək; انْضَمَّ qoşulmaq; اِضْطَادَ ovlamaq; ضَعُفَ zəif olmaq;

شَاك (u) tikanlı olmaq; تَامَ (i) dəlicəsinə sevmək; اِشْتَهَرَ məşhur olmaq; اُنْثَاةً yolundan azdırmaq; تَجَوَّفَ boş olmaq

3. (u) جَاَعَ (جوع) “ac olmaq” və (u) جَاَزَ (جوز) “keçmək” feillərinin bütün bablarını söyləyin və onları keçmiş zamanın məlum və məchul növlərdə şifahi şəkildə təsrif edin.

4. (i) بَاتَ (بيت) “gecələmək” və (ثور) ثَارَ “həyəcanlanmaq, coşmaq” feillərinin bütün bablarını söyləyin və onları indiki-gələcək zamanın məlum və məchul növlərdə yazılı şəkildə təsrif edin.

5. 4-cü tapşırıqdakı feillərin və onların düzəltmə bablarının məsdər, fail və məfullarını yazıb hərəkələyin.

6. Verilmiş məsdər, fail və məfullar arasından boş feillərdən düzənləri təyin edin və onların hansı baba aid olduğunu söyləyin:

دَائِجٌ geri qaytarma; اِهْتِمَامٌ marağ; تَحْقِيقٌ həyata keçirmə; دَائِجٌ dəniz xəstəliyinə məruz qalan; دَوْرَانٌ dövran etmə; مُسْتَدِيرٌ yumru, dairəvi; مُتَدَاوِلٌ tədavüldə olan; مُتَبَادِلٌ qarşılıqlı; عَائِرٌ ehtiyacı olan; مُعَارٌ borc götürülmüş; مَدْلُولٌ mənə; نَعُوْدٌ alışma; öyrəşmə; تَمَيُّزٌ fərqlənmə; صِلَةٌ əlaqə; اِتِّصَالٌ əlaqə; عَوْدَةٌ geri qayıtma; مُنْحَرِّرٌ heyrətlənən; مُقَدَّدَاتٌ ət və ya balıq konservləri; مُقَابِلَةٌ qarşılaşdırma, müqayisə etmə; تَجَاسُرٌ cəsarət etmə; مُقَيَّدٌ bağlanmış; جَالِسٌ oturan; اِسْتِغْمَانٌ gizlənmə

7. Lüğətdən istifadə etməklə aşağıdakı mətni Azərbaycan dilinə yazılı şəkildə tərcümə edin:

"ذاق سُقْرَاطُ الْأَمْرَيْنِ فِي حَيَاتِهِ الزَّوْجِيَّةِ. مَعَ ذَلِكَ قَالَ فِي أَوَاخِرِ أَيَّامِهِ لِلْفَيْفِ مِنَ الشَّبَانِ نَاصِحًا: يَجِبُ أَنْ يَتَزَوَّجَ الشَّابُّ عَلَى كُلِّ حَالٍ. فَإِذَا رَزَقَ زَوْجَةً حَكِيمَةً مُخْلِصَةً غَدًا سَعِيدًا. وَإِذَا مَنَحَتْهُ الْأَقْدَارُ زَوْجَةً شَرِيْرَةً مُشَاكِسَةً أَضْحَى فَيْلسُوفًا" (من مجلة "الأجواء المفتوحة" مايو ٢٠١٠، العدد ٢٦٦، ص. ٢٤)

8. Ərəb dilinə şifahi şəkildə tərcümə edin:

1) Bu görkəmli şəxs adı çəkilmiş dövlətin banisi oldu. 2) Məlumdur ki, o çalışqan tələbə deyildir, bəs necə yaxşı həkim olacaq? 3) O, mənim dostum olmaqda davam edir. 4) Madam ki, sən onun dostusan, onun problemlərindən xəbərdar olmalısən. 5) Biz eşitmişik ki, adı çəkilmiş dövlət federativ dövlət olmaqda davam edir. 6) Mənim qardaşım polis olacaq. 7) Onlar tanınmış tədqiqatçılar olmaqda davam edirlər. 8) Madam ki, sən Leylanın qonşususan, sən onun harada işlədiyini bilməlisən.

9. Doğru olan variantı seçin və cümlələri Azərbaycan dilinə şifahi şəkildə tərcümə edin:

(١) ...هذه الدولة العربيّة على شواطئ الخليج العربيّ (نَعْمُ/ تَعُوذُ). (٢)
تحتوي المدينة المذكورة... العديد من الأماكن الجاذبة للسياح (بَيْنُ/عَلَى). (٣)
تحسب دبي ... من الإمارات السبع (إِمَارَةً / قَرْيَةً). (٤) يجب علينا أن ... الآراء
في هذا الموضوع المهمّ (تَتَبَادَلُ/ تَتَدَفَّقُ). (٥) تعرّف أخي على عدد كبير من ...
الشيقة في تاريخ دولة قطر (المَعْرُوضَاتُ/ الصُّرُوحُ). (٦) كانت دولة الإمارات
مركزا لصيد ... خلال العصرين ال ١٩- ال ٢٠ (اللُّؤْلُؤُ/ التَّعَالِبُ). (٧) تعتبر
أراضي هذه الدولة ... منطقة سكنيّة (أَقْدَمُ/أَحْسَنُ). (٨) من المعلوم أن هذه السمّة
بقيت ثابتة ... (على مَرِّ العُصُورِ/في جَوِّ من الوِدِّ و الصِّدَاقَةِ). (٩) تعود...
العريقة لتأريخ الإمارات العربيّة المتّحدة الى نحو ٥٥٠٠ عام قبل الميلاد
(الجُدُورُ/العُصُونُ). (١٠) كان عدد سگان الدولة المذكورة لا... ٣٤٥ ألف نسمة
عند تأسيسها (يَتَجَاوَزُ/ يُدِيرُ).

10. Davamiyyət bildirən feillərdən istifadə edərək aşağıdakı cümlələri yazılı şəkildə ərəb dilinə tərcümə edin:

1) O, dünən işarə etdiyimiz müəssisəni idarə etməkdə davam edir. 2) Xəstənin hərərəti yüksəlməkdədir. 3) Dostları onu hərtərəfli (universal) bir insan hesab etməkdədirlər. 4) Bu dövlətin ərazisi qitənin $\frac{1}{10}$ -ni təşkil etməkdədir. 5) Ölkə vətəndaşları qeyri-neft ticarətində dövlətlərinin əldə etdiyi nailiyyətlərlə durmadan fəxr edir. 6) Turistlər Dubayı dinc və cazibəli bir yer hesab etməkdədirlər. 7) Ərəb körfəzinin sahillərində yerləşən bu dövlət

durmadan ən dəbdəbəli otellərə sahib olmaqdadır. 8) Bu ölkənin əhalisinin sayı durmadan digər ərəb ölkələrinin əhalisinin sayını ötüb keçir.

11. Aşağıdakı sözləri lüğətdən taparaq tərcümələrini yazın:

(۱) تَدَاوَلَ، أَدَالَ، تَدَاوُلٌ، مُدَاوَلَةٌ، دَوَّلٌ؛ ۲) تَسْعِيرَةٌ، سِعْرٌ، سِعْرٌ، مُسْتَعِرٌ، مِسْعَارٌ؛ ۳) صَاعِدٌ، صُعْدٌ، صُعْدَاءٌ، تَصَاعَدٌ، اسْتَصَعَدَ؛ ۴) غَمْرَةٌ، غَمْرَةٌ، غَمِيرَةٌ، غَمَارَةٌ، مُغَامِرَةٌ؛ ۵) أَكْشَفُ، مَكْشُوفٌ، كَظِيظٌ، كَظِيمَةٌ، كِشَافَةٌ

12. Tanış olmayan sözləri lüğətdən taparaq yazılı şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

"أمثال ساخرة:

(۱) العبقريّ هو الشخص الذي يستطيع أن يفعل أيّ شيء ما عدا كسب معاشه. ۲) الحرية هي إعطاء كل فرد الحقّ المطلق في أن يتدخّل في شؤون الآخرين. ۳) الجار هو من يعرف أمورك الخاصّة اكثر ممّا تعرف. ۴) المؤرّخ رجل يسير الى الوراء. ۵) المحامي هو الذي يدافع عمّا تملكه لكي يصبح هو مالكة" (من مجلة "الأجواء المفتوحة"، مايو ۲۰۱۰، العدد ۲۶۶، ص. ۲۴)

13. Sözlərin tərcümələrini deyin və kontekste uyğun olmayan sözü qeyd edin:

(۱) بَحْرٌ؛ بُحَيْرَةٌ، مُحِيطٌ؛ جَادَةٌ ۲) مُسْتَعْرِبٌ؛ أَرِيكَةٌ؛ بَسَاطٌ؛ مِرَاةٌ ۳) لِيبيّا؛ مَفْهُومٌ؛ إِبْطَالِيّا؛ فَرَنْسَا ۴) مَفَادٌ؛ أَرْزُقٌ؛ أَبْيَضٌ؛ أَسْوَدٌ ۵) بُزُقَالٌ؛ سَاعَةٌ؛ مِشْمِشٌ؛ مَوْزٌ ۶) كَبْدٌ؛ دَوْرٌ؛ قَلْبٌ؛ مَرَارَةٌ ۷) نَصَاعَةٌ؛ إِنْتَاجٌ؛ إِسْتِهْلَاكٌ؛ إِسْتِيْرَادٌ ۸) سَيَّارَةٌ؛ رَبِيعٌ؛ شُرْطِيٌّ؛ سَاتِقٌ.

14. Dərsin mətnini yazılı şəkildə tərcümə edin.

15. Dərsin mətninə əsasən aşağıdakı suallara şifahi şəkildə cavab verin:

(۱) متى أصبحت الإمارات العربيّة المتّحدة دولة مستقلة؟ ۲) ما هي السمة الأساسيّة التي تمتاز بها هذه الدولة ابتداء من الزمن القديم حتّى الآن؟ ۳) من يعتبر مؤسساً لهذه الدولة العربيّة؟ ۴) أين تقع الإمارات العربيّة المتّحدة؟ ۵) من كم إمارة مؤلّفة هذه الدولة؟ ۶) لماذا تحسب دبي من أكبر المدن العالميّة؟ ۷) ما

هي الإنجازات الضخمة التي تمتاز بها دبي؟ (٨) هل في نيتك أن تتور دبي و تستمتع بمعالم هذه المدينة الشهيرة؟

16. “Ən-nasr” surəsini əzbər öyrənin:

صُورَةُ النَّصْرِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Bismillahir-rəhmanir-rəhim!

1. إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ (Ya Peyğəmbər!) Allahın köməyi və zəfər (Məkkənin fəthi) gəldiyi zaman;
2. وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا İnsanların dəstə-dəstə Allahın dininə (islama) daxil olduqlarını gördüyün zaman
3. فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا Rəbbini həmd-səna ilə təqdis et (Onu bütün naqis sifətlərdən uzaq tutub pak bil, “Sübhanəkə Allahümmə və bihəmdikə” kəlməsini de) və Ondan bağışlanmağımı dilə. Həqiqətən, O, tövbələri qəbul edəndir!

XXVIII dər – أَلَدْرِسُ آالثَّامِنُ وَ الْعِشْرُونَ

لماذا يحب الأذريون احتساء الشاي؟

بدأت عادة احتساء الشاي في الشرق. إن كون الشاي أكثر المشروبات رواجاً في أذربيجان أمر لا يدعو للعجب لا يعرف أحد متى شرب الشاي لأول مرة في أذربيجان. لكن شجرة الشاي الأولى زُرعت عام ١٨٩٦ في قرية سِيدَانُورِبَا في لَانْكَازَان و تتم زراعة الشاي في أذربيجان منذ عام ١٩١٢. في عشرينات القرن العشرين اتحدت هذه الزراعة شكلاً تجارياً على مدى واسع. فقد أنشئت مزارع الشاي في الجنوب – في مقاطعات لَانْكَازَان و أَسْتَارَا و مَصْلِي و في المنطقة الشماليّة الغربيّة. فيما بعد أخذت معامل الشاي تصنع أنواعاً مختلفة ومتعددة من الشاي. خلال الحقبة السوفياتيّة كانت بعض أنواع الشاي الأذريّ تصدر الى ألمانيا و يوغوسلافيا و هُنْغَارِيَا و فَرَنْسَا.

لتحضير الشاي، يغلى الماء في الإبريق أو السّمَاوِر. ويسكب الماء المغلي على أوراق الشاي في الإبريق و يُترك على الغاز كي يختمر الشاي لدقيقة. لكن يجب توخّي الحذر لئلا تُنقَع الاوراق لمدة طويلة. في هذه الحال لن يكون للشاي أي طعم. ما إن يختمر الشاي حتى يُسكَب في أكواب أو أقداح. ثم يضاف الماء المغلي حسب ذوق الشارب. عادةً يقَدّم الشاي مع السكر أو المربّي وغيرهما من الحلويات وغالبا ما يُحتسى بعد تناول قطعة من السكر او مقدار من المربّي. حفلات الشاي رائجة جدًا في كل بيت أذري، والشاي مقوم أساسي للضيافة الأذرية. إذ يستقبل الضيف عادة لدى وصوله بكوب شاي زكي الرائحة طيب المذاق.

Sözlər

دَعَا لَ (u)	çağırmaq; səbəb olmaq	(أُورَاقٌ) وَرَقٌ	yarpaq
زَرَعَ	(ə) əkmək	(الْتَوَاحِ) تَوَخَّ	riayət etmə; qəbul etmə
إِتَّخَذَ	qəbul etmək	حَدَّرَ	ehtiyat; təhlükəsizlik
صَنَعَ	istehsal etmək	طَعَّمَ	dad
عَلَى (i)	qaynatmaq	(أَكْوَابٌ) كُوبٌ	stəkan
سَكَبَ (u)	tökmək	(أَقْدَاحٌ) قَدَحٌ	qədəh; stəkan
اِخْتَمَرَ	dəm almaq	سُكَّرَ	şəkər
نَقَعَ (ə)	cövherini almaq, şirəsini çıxarmaq	مُرَبَّبَى	mürəbbə
أَضَافَ	əlavə etmək	حَلَوِيَّاتٌ	şirniyyat
صَدَّرَ	ixrac etmək	وَضَعَ	qoyma
اِخْتِسَاءٌ	qurtum-qurtum içmə	(قِطْعَةٌ) قِطْعَةٌ	hissə

كُونُ	olma	حَفْلَةٌ (ات)	çay mərasimi
أَمْرٌ (أُمُورٌ)	iş	أَفَمَّامٌ (فَم)	ağız
عَجَبٌ (أَعْجَابٌ)	təəccüb	حَقَبَةٌ (حَقَب)	dövr
عَشْرِيَّاتٌ	20-ci illər	هُنْغَارِيَا	Macarıstan
مَدَى	həcm	مُنْعَدِّدٌ	çoxlu; çoxsaylı
مَزْرَعَةٌ (مَزَارِعٌ)	əkin sahəsi; plantasiya	مَغْلِيٌّ	qaynanmış
مُقَاطَعَةٌ (ات)	vilayət; bölgə	رَاجِحٌ	yayılan; yayılmış
مِنَاطِقٌ (مِنَاطِقٌ)	region	زَكِيٌّ الرَّائِحَةِ	tünd ətirli
مَعْمَلٌ (مَعَامِلٌ)	fabrik	سُوفِيَّاتِيٌّ	sovet (sifət)
تَحْضِيرٌ	hazırlanma	غَالِبًا مَا	çox vaxt
أَبْرِيْقٌ (أَبْرِيْقٌ)	çaynik	حَسَبَ görə
سَمَاوَرٌ (ات)	samovar	مَا إِنْ ... حَتَّىedər etməz...

1. Naqis feillər və III zəif kök samitinin fonetik dəyişmələri

Sonuncu kök samiti و və ي olan kökə “naqis kök”, feillərə isə “naqis feillər” deyilir. Zəif samitlərlə əlaqədar baş verən fonetik dəyişikliklər təkcə boş köklərə deyil, naqis köklərə də aiddir. Həmçinin naqis köklərin özlərinə xas dəyişmələri də vardır ki, bunlar da feillərin təsrifi fonunda nəzərdən keçiriləcək.

I bab feillərin keçmiş zamanın məlum və məchul növləri

Zəif samitlər fonetik dəyişikliyə uğradığı üçün III kök samiti و olan feillərin I babی فَعْلٌ və فَعْلٌ modellərində, ي olan feillərin isə I babی فَعْلٌ və فَعْلٌ vəznlərində təzahür edir. Məsələn:

رَمِيَ (رَمَى) görünmək; بَدَا (بَدَا) nəcabətli olmaq; سَرُو

yerinə) atmaq; بَقِيَ qalmaq.

Bu feillərin keçmiş zamanın məlum növündə təsriflərini nəzərdən keçirək və fonetik dəyişmələrin xüsusiyyətlərini şərh edək:

1) سَرُو نəcəbətli olmaq

	Tək	Cəm	Təsniyə
I	سَرُوْتُ (سَرُوْتُ yerinə)	سَرُونَا	
II	سَرُوْتِ (سَرُوْتِ)	سَرُوْتُمْ (سَرُوْتُمْ)	سَرُوْتُمَا
III	سَرُوْ (سَرُوْ)	سَرُوا (سَرُوا yerinə)	سَرُوَا (سَرُوَا)

Burada aşağıdakı fonetik dəyişikliklər baş verib:

[uɣ] → [u:]; [uɣú] → [u:]

2) III kök samiti و olan فَعَلْ vəznli feillərin təsrifi zamanı و samiti bərpa olunur:

بَدَا (بَدَا) görünmək

	Tək	Cəm	Təsniyə
I	بَدُوْتُ	بَدُونَا	
II	بَدُوْتِ (بَدُوْتِ)	بَدُوْتُمْ (بَدُوْتُمْ)	بَدُوْتُمَا
III	بَدَا (بَدَا yerinə)	بَدُوا (بَدُوا yerinə)	بَدُوا (بَدَا)

Burada aşağıdakı fonetik dəyişikliklər baş verib:

[aɣa] → [ə:]; [aɣu:] → [au]

[ə:] saitinə çevrilmiş و və ي – dən sonra bilavasitə sükunlu samit gəldikdə zəif samit düşür: بَدُوْتُ → بَدَاتُ → بَدَتْ

3) ي ilə bitən فَعَلْ vəznli feillərin təsrifi zamanı ي bərpa olunur:

رَمَى (رَمَى) atmaq

	Tək	Cəm	Təsniyə
I	رَمَيْتُ	رَمَيْنَا	
II	رَمَيْتَ (رَمَيْتِ)	رَمَيْتُمْ (رَمَيْتُنَّ)	رَمَيْتُمَا
III	رَمَى (رَمَتْ (رَمَيْتَ yerinə	رَمَوْا (رَمِيُوا yerinə) (رَمَيْنَ)	رَمَيَا (رَمَتَا)

Burada aşağıdakı fonetik dəyişikliklər baş verir:

[əyu:] → [au] ; [əyə] → [ə:]

[ə:] saitinə çevrilmiş و və ي dən sonra bilavasitə sükunlu

samit gəldikdə zəif samit düşür: رَمَيْتُ → رَمَاتُ → رَمَتْ

4) رَمَى modelli بَقِيَ ilə bitən بَقِيَ “qalmaq” feilinin təsrifi:

	Tək	Cəm	Təsniyə
I	بَقَيْتُ (بَقَيْتَ yerinə)	بَقَيْنَا	
II	بَقَيْتَ (بَقَيْتِ)	بَقَيْتُمْ (بَقَيْتُنَّ)	بَقَيْتُمَا
III	بَقِيَ (بَقَيْتَ)	بَقَوْا (بَقِيُوا yerinə) (بَقَيْنَ)	بَقَيَا (بَقَيْتَا)

Aşağıdakı fonetik dəyişmələr baş verir:

[iy] → [i:] ; [iyu:] → [u:]

Qeyd: Göstərilən fonetik dəyişikliklər feillərin məchul növündə, bablarda, arzu, əmr, şərt formasında və s. baş verir. Dəyişikliklər haqda məlumat verildiyi üçün növbəti qrammatik izahatlarda onların üzərinə bir daha qaydılmayacaq.

Məchul növdə göstərilən bütün qruplar çevrilib فَعِلْ şəklini alır və müvafiq olaraq [iyə] → [iyə] fonetik dəyişikliyi baş verir. Məsələn:

رَمَى → رَمِي ; بُدِيَ → بُدُو

	Tək	Cəm	Təsniyə
I	رُمَيْتُ	رُمَيْنَا	
II	رُمَيْتَ (رُمَيْتِ)	رُمَيْتُمْ (رُمَيْتُنَّ)	رُمَيْتُمَا

Düzəltmə babların keçmiş zamanının məlum və məchul növləri

I bab naqis feillərin III kök samitinin و və ya ي olmasından asılı olmayaraq düzəltmə babların III kök samiti ي olur. Naqis feillərin bablarını, təsrifini və müxtəlif formalarını بَدَا (u) “görünmək” feilinin nümunəsində nəzərdən keçirək:

Bablar	Məlum növ	Məchul növ
II	بَدَى	بُدِي
III	بَادَى	بُودِي
IV	أَبَدَى	أُبْدِي
V	تَبَدَى	تُبْدِي
VI	تَبَادَى	تُبُودِي
VII	إِنْبَدَى	-
VIII	إِنْبَدَى	أُبْدِي
X	إِسْتَبَدَى	أُسْتَبْدِي

Keçmiş zamanın məlum və məchul növünün təsrifini istənilən düzəltmə bab üzərində göstərmək olar. Çünki bütün bablarda eyni dəyişikliklər baş verir. Məsələn:

أَبَدَى göstərmək (IV bab)

أَبَدَيْتُ؛ أَبَدَيْتَ (أَبَدَيْتِ)؛ أَبَدَى (أَبَدَتْ)؛ أَبَدَيْنَا؛ أَبَدَيْتُمْ (أَبَدَيْتُنَّ)؛ أَبَدُوا (أَبَدَيْنَ)؛
 أَبَدَيْتُمْ؛ أَبَدَيْتُمْ؛ أَبَدَيْتُمْ (أَبَدَيْتُمْ)؛ أَبَدَيْتُمْ؛ أَبَدَيْتُمْ (أَبَدَيْتُمْ)؛
 أَبَدَيْتُمْ؛ أَبَدَيْتُمْ؛ أَبَدَيْتُمْ (أَبَدَيْتُمْ)؛ أَبَدَيْتُمْ؛ أَبَدَيْتُمْ (أَبَدَيْتُمْ)

I bab və düzəltmə bab naqis feillərin indiki-gələcək zaman məlum və məchul növləri

I bab naqis feillərin indiki-gələcək zaman məlum növdəki təsrifini aşağıdakı kimi qruplaşdırmaq olar.

1) **و** ilə bitən **يَفْعُلُ** modeli feillərin təsrifi. Nümunə **يَبْدُو** → **بَدَا** (يَبْدُو əvəzinə) görünür/görünər. Qeyd etmək lazımdır ki, [uɣu]→[u:] -yə çevrilir.

أَبْدُو؛ تَبْدُو (تَبْدُوَيْنَ تَبْدُوَيْنَ yerinə)؛ يَبْدُو (تَبْدُو)؛ نَبْدُو؛ تَبْدُون (تَبْدُون)؛ يَبْدُون (يَبْدُون)؛ تَبْدُون؛ يَبْدُون (تَبْدُون)

Burada öncədən qeyd edilmiş dəyişikliklərlə yanaşı [uɣi:]→[i:] dəyişikliyi də baş verir.

2) **ي** ilə bitən **يَفْعِلُ** modeli feillərin təsrifi. Nümunə: **رَمَى** → **رَمِي** (رَمِي əvəzinə) atır/atar. Qeyd etmək lazımdır ki, [iyu]→[i:] -yə çevrilir.

أَرَمِي؛ تَرَمِي (تَرَمِيْنَ تَرَمِيْنَ əvəzinə)؛ يَرَمِي (تَرَمِي)؛ نَرَمِي؛ تَرَمُون (تَرَمِين)؛ يَرَمُون (يَرَمِين)؛ تَرَمِيَان (تَرَمِيَان)

Burada da əvvəlcədən qeyd edilmiş dəyişikliklərlə yanaşı [iyi:]→[i:] dəyişikliyi də baş verir.

3) **ي** ilə bitən **يَفْعُلُ** vəznli feillərin təsrifini **بَقِيَ** feilin üzərində nəzərdən keçirək. **بَقِيَ** → **بَقِيَ** (بَقِيَ əvəzinə) qalır/qalar. Burada [əyu]→[ə:] -yə keçir.

أَبَقِيَ؛ نَبَقِيَ (نَبَقِيْنَ نَبَقِيْنَ əvəzinə)؛ يَبَقِيَ (نَبَقِيَ)؛ نَبَقِيَ؛ تَبَقُونَ (تَبَقِيْنَ)؛ يَبَقُونَ (يَبَقِيْنَ)؛ تَبَقِيَان (تَبَقِيَان)

Burada da öncədən qeyd edilmişlərlə yanaşı [əyi:]→[ey] dəyişikliyi də baş verir.

Məchul növdə bütün göstərilən qruplar **يَفْعُلُ** modelində olduğundan onların indiki-gələcək zamanını bir nümunə ilə göstərmək olar: **يُبْدُو** → **يُبْدَى** göstərilir/göstərilər

أُبْدَى؛ تُبْدَى (تُبْدِيْنَ)؛ يُبْدَى (تُبْدَى)؛ تُبْدَى؛ تُبْدُونَ (تُبْدِيْنَ)؛ يُبْدُونَ (يُبْدِيْنَ)؛

تُبْدِيَانِ؛ يُبْدِيَانِ (تُبْدِيَانِ)

Naqis feillərin düzəltmə bablarında sonuncu kök samiti daima ي ilə təmsil olunduğundan onlardakı zəif samit eyni ilə ي ilə bitən I bab feillərin şəxs sonluqlarında baş verən fonetik dəyişikliklərə uğrayır. İndiki-gələcək zamanda II, III, IV, VII, VIII və X bab naqis feillərin sonunda eyni dəyişikliklər baş verir və يُفْعِلُ modeli (məs: يَرْمِي atır/atar) feillərin təsrifi sonluq baxımından onların təsrifi üst-üstə düşür. Misal olaraq اِنْبَدَى feilini (VII bab) indiki-gələcək zamanda tərif edək:

أَنْبَدَى؛ تَنْبَدِي (تَنْبَدِيْنَ)؛ يَنْبَدِي (تَنْبَدِيْنَ)؛ نَنْبَدِي؛ تَنْبَدُونَ (تَنْبَدِيْنَ)؛ يَنْبَدُونَ (يَنْبَدِيْنَ)؛ تَنْبَدِيَانِ؛ يَنْبَدِيَانِ (تَنْبَدِيَانِ)

V-VI bablar və bütün düzəltmə babların məchul növü يُفْعَلُ və يُفْعَلُ modeli (məs: يَبْقَى qalır/qalar; يُرْمَى atılır/atılar) I bab feilləri kimi tərif olunur. Məsələn:

أَبْقَى؛ تَبْقَى (تَبْقَىْنَ)؛ يَبْقَى (تَبْقَىْنَ)؛ نَبْقَى؛ تَبْقُونَ (تَبْقَىْنَ)؛ يَبْقُونَ (يَبْقَىْنَ)؛ تَبْقَىَانِ؛ يَبْقَىَانِ (تَبْقَىَانِ)

2. Naqis feillərin əmr, arzu və şərt formaları

Naqis feillərin I və düzəltmə bablarının əmr formaları əvvəlcədən izah edilmiş qrammatik qaydalara əsasən yaranır və zəif köklə əlaqədar olan fonetik dəyişikliklərə də riayət olunur. Qeyd edilməlidir ki, و və ي samitləri **sükunlu** olduqda düşürlər.

Naqis feillərin I bab əmr formasını aşağıdakı nümunələrlə göstərək:

أَبْدُ (أَبْدُوا yerinə)؛ أَبْدِي (أَبْدُونَ)؛ أَبْدُوا
إِرْمِ (إِرْمِي yerinə)؛ إِرْمِ (إِرْمُوا)؛ إِرْمِيَا
إِبْقَ (إِبْقِي yerinə)؛ إِبْقِ (إِبْقُوا)؛ إِبْقِيَا

II, III, IV, VII, VIII və X babların əmr formaları sonluq baxımından رَمَى “atmaq” feilinin əmr forması, V və VI babların əmr formaları isə sonluq baxımından بَقِيَ “qalmaq” feilinin əmr forması ilə üst-üstə düşür. Buna görə də, düzəltmə babların əmrini göstərmək üçün iki nümunə ilə kifayətlənmək olar:

III bab

بَادِ (بَادِي)؛ بَادُوا (بَادِيْنَ)؛ بَادِيَا

VI bab

تَبَادَ (تَبَادِي)؛ تَبَادُوا (تَبَادِيْنَ)؛ تَبَادِيَا

Naqis feillərin arzu formasında da salim feillərdə baş verən dəyişikliklər müşahidə olunur. Eyni zamanda zəif kök samiti ilə bağlı fonetik dəyişikliklərə riayət olunmalıdır. Məsələn:

I bab بَدَا (u) görünmək

لَنْ أَبْدُو؛ لَنْ تَبْدُو (تَبْدِي)؛ لَنْ يَبْدُو (تَبْدُو)؛ لَنْ نَبْدُو؛ لَنْ تَبْدُوا (تَبْدُونَ)؛ لَنْ يَبْدُوا (يَبْدُونَ)؛ لَنْ تَبْدُوا؛ لَنْ يَبْدُوا (تَبْدُوا)

Göründüyü kimi, [u] sonluğu heç bir fonetik dəyişikliyə məruz qalmır.

IV bab أَلْقَى atmaq

لَنْ أُلْقِي؛ لَنْ تُلْقِي (تُلْقِي)؛ لَنْ يُلْقِي (تُلْقِي)؛ لَنْ نُلْقِي؛ لَنْ تُلْقُوا (تُلْقِينَ)؛ لَنْ يُلْقُوا (يُلْقِينَ)؛ لَنْ تُلْقِيَانِ؛ لَنْ يُلْقِيَانِ (تُلْقِيَانِ)

V bab تَسَنَّى müyəssər olmaq

لَنْ أَتَسَنَّى (أَتَسَنِّي yerinə)؛ لَنْ تَتَسَنَّى (تَتَسَنِّي)؛ لَنْ يَتَسَنَّى (تَتَسَنِّي)؛ لَنْ نَتَسَنَّى؛ لَنْ تَتَسَنَّنَا (تَتَسَنَّنِينَ)؛ لَنْ يَتَسَنَّنَا (يَتَسَنَّنِينَ)؛ لَنْ تَتَسَنَّنَا (تَتَسَنَّنِيَا)

Göründüyü kimi, [əy] sonluğu [ə:] -yə keçir.

Naqis feillərin şərt forması salim feillərin müvafiq formalarından yalnız fonetik çevrilmələri və zəif kök samitlərinin sükunlu olduqda düşməsi ilə fərqlənir. Məsələn:

I bab بَدَا (u) görünmək

لَمْ أَبْدُ (أَبْدُوا yerinə)؛ لَمْ تَبْدُ (تَبْدِي)؛ لَمْ يَبْدُ (تَبْدُو)؛ لَمْ نَبْدُ؛ لَمْ تَبْدُوا

(تَبْدُونَ)؛ لَمْ يَبْدُوا (يَبْدُونَ)؛ لَمْ تَبْدُوا ؛ لَمْ يَبْدُوا (تَبْدُوا)

IV bab اَلْقَى atmaq

لَمْ اَلْقِ (اَلْقَى yerinə)؛ لَمْ تُلِقْ (تَلْقَى)؛ لَمْ يُلِقْ (تَلِقْ)؛ لَمْ تُلِقُوا (تَلْقَى)؛ لَمْ يُلِقُوا (يُلْقَى)؛ لَمْ تُلِقُوا (تَلْقَى)

V bab تَسَنَّى müyəssər olmaq

لَمْ اَتَسَنَّ (اَتَسَنَّى yerinə)؛ لَمْ تَتَسَنَّ (تَتَسَنَّى)؛ لَمْ يَتَسَنَّ (تَتَسَنَّ)؛ لَمْ نَتَسَنَّ؛ لَمْ تَتَسَنَّا (تَتَسَنَّى)؛ لَمْ يَتَسَنَّا (يَتَسَنَّى)؛ لَمْ نَتَسَنَّا (تَتَسَنَّى)

3. Naqis feillərdən düzələn məsdərlər, fail və məfullar

Naqis feillərdən düzələn məsdər, fail və məfulların zəif kök samitləri tənvinlərlə birləşmə nəticəsində müxtəlif dəyişikliyə uğrayır, yeni keyfiyyətli [in] və [ən] səs birləşmələri yaradır. Belə birləşmələr tənvin-kəsrə və tənvin-fəthə ilə göstərilərsə də, müvafiq tənvinlərdən fərqli olaraq yalnız qeyri-müəyyənlik bildirir, ismin halı isə yalnız nitq şəraitinə görə müəyyən edilir. Bu tənvinlərə تَوِينٌ halı isə yalnız nitq şəraitinə görə müəyyən edilir. Bu tənvinlərə تَوِينٌ “əvəzedici tənvin” deyilir. Əvəzedici tənvinə çevrilən səs birləşmələri bunlardır.

1) [ıyın] və [ıyın] → [in] : بَادٍ → بَادٍ görünən; بَادٍ → بَادٍ görünən

2) [iyun] və [iyin] → [in] : رَامِيَّ → رَامٍ atan; رَامِيَّ → رَامٍ atanın

3) [aɣun] , [aɣın] və [aɣan] → [ən] : عَصَوُ , عَصَوِ , عَصَا → عَصَا əsa; əsanın; əsanı

4) [əyun] , [əyin] və [əyən] → [ən]. Sonunda bu fonetik dəyişmələr baş vermiş sözlərdə zəif samit deyilməmək şərti ilə yazıda ى şəklində saxlanılır, [ən] səs birləşməsinə əvəz edən tənvin isə hərəkələmədə ى – dən bilavasitə əvvəl gələn hərfə qoyulan َ ilə işarə edilir. Məsələn:

مُبْتَغِيًّا، مُبْتَغِيٍّ، مُبْتَغِيٍّ → مُبْتَغِيٌّ arzu olunan; arzu olunanın; arzu olunanı. Bu kimi sözlər artikl qəbul etdikdə aşağıdakı formaları alır: الْمُبْتَغِيَّ görünən; الْعَصَا əsa; الْمُبْتَغِيَّ arzu olunan

Məsdərlər

Birinci bab naqis feillərin məsdərləri içərisində zəif kök samitinin dəyişmələri baxımından aşağıdakı formalar diqqətə layiqdir.

Üçüncü kök samiti و olan məsdərlərdən:

1) فُعُولٌ: Məsələn: جُتُوْ → جُتُوْ diz üstə çökmə, خُلُوْ → خُلُوْ boş olma; boşluq

2) فَعَلٌ → فَعَا / أَلْفَعَا : Məsələn: تَعَوُّ → تَعَا / أَلْتَعَا mələmə,

رَجَوُّ → رَجَا / أَلْرَجَا ümid etmə; diləmə

3) فَعَلٌ → فَعَا / أَلْفَعَا : Məsələn: رِضَوُّ → رِضَا / أَلْرِضَا razı olma; razı qalma

Məsdərlərin və habelə başqa isimlərin ۱ sonluğu çox vaxt ي kimi də yazılır. Məsələn:

رِضَى / أَلْرِضَى؛ نَدَى / أَلْنَدَى

Üçüncü kök samiti ي olan məsdərlərdən:

1) فُعُولٌ → فُعِيٌّ : Məsələn: رُقُويٌّ → رُقِيٌّ tərpaniş (irəliyə doğru), proqres; سُلُويٌّ → سُلِيٌّ təsəlli tapma

2) فَعَلٌ → فَعَى / أَلْفَعَى : Məsələn: ثَرِيٌّ → ثَرَى / أَلْتَرَى yaş olma; كَرَمِيٌّ → كَرَمَى / أَلْكَرَمَى kor olma

3) فَعَلٌ → فَعَى / أَلْفَعَى : Məsələn: شَرِيٌّ → شَرَى / أَلْشَرَى satın alma; غَنِيٌّ → غَنَى / أَلْغَنَى varlı olma; zəngin olma

4) فَعَلٌ → فَعَى / أَلْفَعَى : Məsələn: هُدِيٌّ → هُدَى / أَلْهُدَى rəhbərlik etmə; نُهِيٌّ → نُهَى / أَلْنُهَى dərk etmə

Naqis feillərin I bab mim məsdərləri və habelə aşağıda

görəcəyimiz kimi məkan və zaman forması təkcə مَفْعَلْ vəznini üzrə düzəlir. Məsələn:

(ل ه و) اَهْلًا اَهْلًا اَهْلًا (u) əylənmək: مَهْلُوْ → مَهْلُوْ / مَهْلُوْ əylənmə; əylənmə yeri, vaxtı

(س ع ي) سَعَى سَعَى سَعَى (ə) səy etmək: مَسْعَى → مَسْعَى / مَسْعَى səy etmə

Naqis feillərin düzəltmə bablarının məsdərlərindən aşağıdakıları qeyd edək:

1) Həmzəli feillərdə olduğu kimi, II babın məsdəri تَفْعَلَةٌ vəznini üzrə düzəlir. Məsələn:

(ن م و) تَعْنِي تَعْنِي تَعْنِي (غ ن ي) غَنَى غَنَى غَنَى (ن م و) : تَعْنِي inkişaf etdirmə; غَنَى غَنَى غَنَى (غ ن ي) : غَنَى tərənnüm etmə

2) مَفَاعَلَةٌ çevrilib مَفَاعَاةٌ olur. Məsələn:

(ب ل و) مَبَالِغَةٌ مَبَالِغَةٌ مَبَالِغَةٌ (ب ل و) : مَبَالِغَةٌ fikir vermə

(ل ق ي) مَلَأَتْ مَلَأَتْ مَلَأَتْ (ل ق ي) : مَلَأَتْ qarşılama; görüşmə

3) التَّفَاعُلُ və تَفَاعُلٌ çevrilib التَّفَاعِيُّ və تَفَاعٍ / التَّفَاعِيُّ və تَفَاعٍ olur.

Məsələn:

(ع د و) تَعَادَى تَعَادَى تَعَادَى (ع د و) : تَعَادَى (qanunu) addama; تَعَادَى تَعَادَى تَعَادَى (ع د و) : تَعَادَى bir-birinə düşmənçilik etmə

(ل ق ي) تَلَقَّى تَلَقَّى تَلَقَّى (ل ق ي) : تَلَقَّى qarşılama; alma;

(ل ق ي) تَلَقَّى تَلَقَّى تَلَقَّى (ل ق ي) : تَلَقَّى qarşılama

4) IV, VII–VIII və X bab məsdərlərdə [ə] saitindən sonra gələn zəif samit həmzəyə çevrilir. Məsələn:

IV (ن م و) اِنْمَاءٌ اِنْمَاءٌ اِنْمَاءٌ (ن م و) : اِنْمَاءٌ yetişdirmə; inkişaf etdirmə

(ل ق ي) اِنْقَاءٌ اِنْقَاءٌ اِنْقَاءٌ (ل ق ي) : اِنْقَاءٌ atma; (mühazirə) söyləmə

VII (ع د و) اِنْعَادٌ اِنْعَادٌ اِنْعَادٌ (ع د و) : اِنْعَادٌ yoluxma

VIII (ع ن ي) اِنْعَادٌ اِنْعَادٌ اِنْعَادٌ (ع ن ي) : اِنْعَادٌ təcavüzkarlıq etmə

X (ع ن ي) اِسْتِعْدَاءٌ اِسْتِعْدَاءٌ اِسْتِعْدَاءٌ (ع ن ي) : اِسْتِعْدَاءٌ köməyə çağırma

VII (ق ض ي) :إِنْقَضَى → إِنْقِضَايَ bitmə; olub keçmə

VIII (ق ض ي) :إِقْتَضَى : إِقْتِضَايَ → إِقْتِضَاءٌ tələb etmə

X :إِسْتَقْضَى :إِسْتِقْضَايَ → إِسْتِقْضَاءٌ işlətmə

Fail və məfullar

Aşağıdakı dəyişmələri ilə salim feillərdən düzələn fail və məfullardan fərqlənir:

1) فَاعِلٌ → فَاعٍ / أَلْفَاعِي Məsələn:

(دع و) دَاعٍ → دَاعِي / دَاعِي دَاعٍ : دَاعٍ (دع و)

قَاضِي / قَاضٍ → قَاضِي : قَاضِي (ق ض ي) mühakimə aparan

2) Məfulda [uɤ]→[vɤ] və [u:y]→[iyy] çevrilmələri baş verir. Məsələn:

مَدْعُوٌّ → مَدْعُوٌّ çağırılmış; çağırılan, مَرْمُوءِيٌّ → مَرْمُوءِيٌّ atılmış, atılan

3) II-VI, VIII və X babların fail və məfullarını بَقِيَ kökü nümunəsində göstərək:

	Fail	Məful
II	أَلْمُبَقِّي / مُبَقِّ : بَقِيَ	أَلْمُبَقِّي / مُبَقِّ
III	أَلْمُبَاقِي / مُبَاقٍ : بَاقَى	أَلْمُبَاقِي / مُبَاقٍ
IV	أَلْمُبَقِّي / مُبَقِّ : أَبَقِيَ	أَلْمُبَقِّي / مُبَقِّ
V	أَلْمُنْبَقِّي / مُنْبَقِّ : تَبَقَّى	أَلْمُنْبَقِّي / مُنْبَقِّ
VI	أَلْمُنْبَاقِي / مُنْبَاقٍ : تَبَاقَى	أَلْمُنْبَاقِي / مُنْبَاقٍ
VII	أَلْمُنْبَقِّي / مُنْبَقِّ : اِنْبَقَى	Yoxdur
VIII	أَلْمُسْتَبَقِّي / مُسْتَبَقِّ : اِسْتَبَقَى	أَلْمُسْتَبَقِّي / مُسْتَبَقِّ
VIII	أَلْمُسْتَبَقِّي / مُسْتَبَقِّ : اِسْتَبَقَى	أَلْمُسْتَبَقِّي / مُسْتَبَقِّ

4. Naqis feillərdən qiyasi modellər üzrə düzələn digər isimlər

Məkan və zaman bildirən isim forması

Naqis feillərin I babından yalnız مَفْعَلٌ → مَفْعَى / الْمَفْعَى vəzni üzrə düzəlir. Digər babların məkan və zaman isimləri isə, bildiyimiz kimi, məful formalarından fərqlənir. Məsələn:

(روس) körpüyə yan almaq: مَرَسُوْ → مَرَسَى / الْمَرَسَى körpü (gəmi üçün); (gəminin) yanalma vaxtı.

(ب ك ي) ağlamaq: مَبْكِيْ → مَبْكِي / الْمَبْكِي ağlamaq yeri, vaxtı.

(ش ف ي) şəfa axtarmaq: مُسْتَشْفِيْ → مُسْتَشْفِي / الْمُسْتَشْفِي xəstəxana.

Alət bildirən isim formaları

Naqis feillərin I babından təkcə مِفْعَالٌ → مِفْعَاةٌ vəzni üzrə düzəlir. Məsələn:

(ص ف و) təmiz olmaq: مِصْفِيَّةٌ → مِصْفَاةٌ filtr.

(ب ر ي) (karandaş) yonmaq: مِبْرِيَّةٌ → مِبْرَاةٌ (karandaş) yonan (bıçaq).

Sifətlər

Zəif samitin dəyişməsi cəhətdən aşağıdakı formalar salim köklərdən düzələn sifətlərin müvafiq formalarından fərqlənir:

1) فَعِيْلٌ çevrilib فَعِيٌّ olur. Məsələn:

(د ن و) yaxın olmaq: دَنِيٌّ → دَنِيٌّ yaxın

(غ ن ي) varlı; zəngin olmaq: غَنِيٌّ → غَنِيٌّ varlı, zəngin.

2) Müqayisə dərəcəsi forması أَفْعَلٌ və müzəkkər üstünlük dərəcəsi الْأَفْعَلُ forması çevrilib müvafiq surətdə أَفْعَى / الْأَفْعَى olur. Məsələn:

دَنِيٌّ yaxın: أَدْنَى → أَدْنَى daha yaxın, الْأَدْنَى → الْأَدْنَى ən yaxın.

غَنِيٌّ varlı; zəngin: أَعْزَى → أَعْزَى daha varlı; daha zəngin, الْأَعْزَى →

أَلْأَغْنَى ən varlı; ən zəngin.

- 3) Müənnəs üstünlük dərəcəsi forması (أَلْفَعْلَى) üzrə düzələn naqis köklü sifətlər öz orfoqrafik xüsusiyyəti ilə fərqlənir: ي dən sonra gələn əlif məqsurə (يَ) əlif məmdudə ilə (اَ) əvəz edilir. Məsələn:

أَلْدُنْيَى → أَلْدُنْيَا ən yaxın; (bu) dünya, أَلْغُنْيَى → أَلْغُنْيَا ən varlı; ən zəngin.

5. Naqis köklü isimlərin təsniyə və cəmi

Təsniyə

Naqis köklü ad qruplu sözlərin yalnız müzəkkər təsniyəsi bir sıra fonetik xüsusiyyətləri ilə fərqlənir:

- 1) اَ (müəyyənlikdə اَ) sonluğundakı dəyişmiş و samiti təsniyədə bərpa olunur. Məsələn: عَصَا

عَصَا / أَلْعَصَا əsa → عَصَوَانٍ / قَفَا ; قَفَا / أَلْقَفَا peysər → قَفَوَانٍ

- 2) يَ (müəyyənlikdə; يَ) sonluğundakı dəyişmiş ي samiti bərpa olunur. Məsələn:

أَلْمُسْتَشْفَى / مُسْتَشْفَى ; حِجْيَانٍ / حِجْيَى ağıl → حِجْيَانٍ / حِجْيَى
مُسْتَشْفِيَانٍ

- 3) يَ (müəyyənlikdə; يَ) sonluğundakı dəyişmiş ي samiti bərpa olunur. Məsələn:

بَاقِيَانٍ / بَاقِي / بَاقٍ ; نَادِيَانٍ / نَادِي / نَادِيَانٍ klub → نَادِيَانٍ / نَادِيَانٍ

Müənnəs düzgün cəmlə cəmlənmədə zəif samitdə aşağıdakı dəyişmələr olur:

- 1) ة – dən əvvəl [ə:] saitinə çevrilmiş و samiti bərpa olunur.

Məsələn:

مُبَارِيَاتٌ → مُبَارَاةٌ yarış ; صَلَوَاتٌ → صَلَاةٌ dua; ibadət (ص ل و)

2) [ə:] saitindən sonra həməzəyə çevrilmiş و samiti bərpa olunur.

Məsələn:

رَجَوَاتٌ → ümid رَجَاءٌ (رج و)

3) و samiti bərpa olunur. (ا -) dəyişmiş müəyyənlikdə (a -)

Məsələn:

عَصَوَاتٌ → əsa / أَلْعَصَا / عَصَا (ع ص و)

4) ى samiti sonluğundakı ى - müəyyənlikdə dəyişmiş ى - bərpa olunur. Məsələn:

→ أَلْمُسْتَشْفَى / مُسْتَشْفَى; حُمَيَاتٌ → qızdırma / أَلْحُمَى / حُمَى (ح م ى)
مُسْتَشْفَيَاتٌ

Müzəkkər düzgün cəmlə cəmlənmədə təkcə ى - (müəyyənlikdə ى -) sonluqlu sözlər öz xüsusiyyəti ilə fərqlənir. Məsələn:

مُصْطَفَوْنَ → Mustafa : مُصْطَفَيُونَ / مُصْطَفَى / مُصْطَفَى
مُصْطَفَيْنَ → مُصْطَفَيْنَ

Bir sıra daxili cəm formalarında zəif kök samitinin müxtəlif dəyişmələri olur. Bu formalardan bəzilərini göstərək:

1) أَلْفَعَى / فَعَى → فَعَلٌ Məsələn:

أَلْقَرَى / قَرَى → قَرِيَّةٌ → kənd; أَلْخَطَى / خَطَى → خَطَوْتُ addım:

2) أَلْفَعَا / فَعَا → فَعَلٌ, bəzən də أَلْفَعَى / فَعَى → فَعَلٌ Məsələn:

أَلْحَلَى / حَلَى → حَلِيٌّ; أَلرَّشَا / رَشَا → رِشْوَةٌ rüşvət: رِشْوَةٌ

3) أَلْفَعَا → فَعَلَةٌ Məsələn:

رُمَاةٌ → رُمِيَّةٌ; أَلرَّامِي / رَامٍ → دُعَاةٌ → دُعَوَةٌ çağırان: أَلدَّاعِي / دَاعٍ

4) أَلْفَعَا → فَعَلَةٌ Məsələn:

أَفْبِيَّةٌ → أَفْبِيَّةٌ; أَفْبِيَّةٌ → أَفْبِيَّةٌ; أَفْبِيَّةٌ → أَفْبِيَّةٌ

5) أَلْفَعَى → فَعُولٌ Məsələn:

أَلْجَاثِي / جَاثٍ → بُكِيٌّ; بُكِيٌّ → بُكِيٌّ; أَلْبَاكِي (أَلْبَاكِي) بَاكٍ

جُنُوبِي → جُنُوبِي

6) فَعَالِيَا → فَعَالِيَا Məsələn:

قَصَايَا hədiyyə: هَدَايَا; قَضِيَّةٌ iş; məsələ → قَصَايَا

7) فَوَاعِلُ / الْفَوَاعِي Məsələn:

ثَانِيَّةٌ saniyə: ثَوَانٍ / الثَّوَانِي; غَوَانِيَّةٌ gözəl (qız, qadın), dilbər:

غَوَانِي / غَوَانِي

8) مَفَاعِلُ / الْمَفَاعِي . Bu formada tənvin olmasına baxmayaraq əvəzedici tənvin meydana çıxmışdır (əslində işə iyu → [u:] çevrilməsi olmalı idi). Məsələn:

الْمَرَسِي / الْمَرَسِي körpü: مَرَسِي / الْمَرَسِي; مَجَارِي / مَجَارِي məcrə: مَجَارِي / الْمَجَارِي

الْمَصَافِي / الْمَصَافِي filtr: مَصَافِي / الْمَصَافِي; مَرَسِي

6. İkiqat qeyri-salim feillər haqqında müxtəsər məlumat

İki kök samiti qeyri-salim olan kökə “iki qat qeyri-salim kök”, feillərə isə “iki qat qeyri-salim feil” deyilir.

İki qat qeyri-salim feilləri fonetik tərkibinə görə aşağıdakı kimi qruplaşdırmaq olar:

Tərkibində həmzə olan iki qat qeyri-salim feillər

- 1) Həmzə + müdaaf kök; məsələn: (أَجَّ) أَجَّ yanmaq
- 2) Həmzə + zəif samit + salim samit; məsələn: (أَوَّلَ) أَوَّلَ qayıtmaq; çatmaq
- 3) Həmzə + salim samit + zəif samit; məsələn: (أَلَا) أَلَا işi pis yerinə yetirmək
- 4) Zəif samit + həmzə + salim samit ; məsələn: (وَأَلَّ) وَأَلَّ çıxış yolu axtarmaq
- 5) Zəif samit + salim samit + həmzə ; məsələn: (وَجَأَ) وَجَأَ vurmaq; zərbə endirmək

- 6) Salim samit + zəif samit + həmzə ; məsələn: (سَاءَ) pis olmaq; qəddar olmaq

Tərkibində digər qeyri-salim samit olan feillər

- 1) [v] + müdaaf samit; məsələn: (وَشَّ) cingildəmək (qulaqda)
- 2) [v] + salim samit + [y] ; məsələn: (وَصَّى) birləşdirmək
- 3) Salim samit + iki zəif samit; məsələn: (طَوَّى) bükmək

رَأَى feili

Keçmiş zamanda فَعَلَ modeli naqis feillərdən fərqlənməyən رأَى indiki-gələcək zamanda يَرَى və IV babda أَرَى şəklini alır:

I bab

أَرَى، تَرَى (تَرَيْنَ)، يَرَى (تَرَى)، نَرَى، تَرُونَ (تَرَيْنَ)، يَرُونَ (يَرَيْنَ)، تَرِيَانِ، يَرِيَانِ (تَرِيَانِ)

Arzu forması

(لَنْ) أَرَى، تَرَى (تَرِي)، يَرَى (تَرَى)، نَرَى، تَرُوا (تَرَيْنَ)، يَرُوا (يَرَيْنَ)، تَرِيَا، يَرِيَا (تَرِيَا)

Şərt forması

(لَمْ) أَر، تَر (تَرِي)، يَر (تَر)، نَر، تَرُوا (تَرَيْنَ)، يَرُوا (يَرَيْنَ)، تَرِيَا، يَرِيَا (تَرِيَا)

Əmr forması

رَ (رِي)، رَا (رَيْنَ)، رِيَا

Dördüncü babın - أَرَى indiki-gələcək zamanını, arzu, şərt və əmr formalarını bu nümunələrlə göstərək: أَرِي، لَنْ أَرِي، لَمْ أَر، أَر

Natamam təsrifli feillər

Bunlara əsasən aşağıdakı feillər daxildir:

- 1) لَيْسَ

أَسْتُ، أَسْتِ (أَسْتِ)، لَيْسَ (لَيْسَتْ)، لَسْنَا، لَسْتُمْ (لَسْتُنَّ)، لَيْسُوا (لَيْسْنَ)، لَسْتُمَا، لَيْسَا (لَيْسَتَا)

- 2) Yalnız III şəxs tək, təsniyə və cəm formaları olan “tərif və ya məzəmmət” bildirən نِعْمَ “nə yaxşıdır” və بُسُّ “nə pisdir” feilləri:

نِعْمَ (نِعْمَتْ)، نِعْمُوا (نِعْمَنْ)، نِعِمَا (نِعْمَتَا)
بُسُّ (بُسَّتْ)، بُسُّوا (بُسْسَنْ)، بُسًّا (بُسَّتَا)

Məsələn:

بُسَّتِ الصَّديقَةُ لَيْلَى!، نِعْمَ الطَّالِبُ عَدْنَانُ!

Leyla nə pis rəfiqədir!

- 3) Təkcə bir forması olan عَسَى “(kimin üçünsə bəlkə də) mümkün olmaq” feili. Məsələn:

مَاذَا عَسَى أَنْ يَحْدُثَ؟ O bəlkə də gəldi; عَسَاهُ أَنْ يَجِيءَ
ki?

7. Üçsamitli və dördsamitli feillərin azışlənən babları

Üçsamitli feillərin azışlənən babları

XI bab: (يُفْعَالُ) إِفْعَالٌ Məsələn:

(حمر) يَحْمَرُ (يَحْمَرُ) bərk qızarmaq

XII bab: (يُفْعَوْلُ) إِفْعَوْلٌ Məsələn:

(خشن) يَحْشَوْشُ (يَحْشَوْشُنُ) çox qaba olmaq

XIII bab: (يُفْعَوْلُ) إِفْعَوْلٌ Məsələn:

(علا) يَعْلوُدُ (يَعْلوُدُ) çox ağır olmaq (adam)

XIV bab: (يُفْعَلُّ) إِفْعَلُّ Məsələn:

(عفج) يَعْفَنُجُ (يَعْفَنُجُ) bərk vurmaq

XV bab: (يُفْعَلِي) إِفْعَلِي Məsələn:

(سلق) يَسْلُقِي (يَسْلُقِي) kürəyini yerə vurmaq

Dörsamitli feillərin aşıslənən babları

II bab: تَفَعَّلَ (يَتَفَعَّلُ) Məsələn:

تَرَزَّلَ (يَتَرَزَّلُ) titrəmək

III bab: اِفْعَلَّ (يَفْعَلُّ) Zahirən üçsamitli feillərin XIV babına oxşasa da, ondan son samitinin təkrar (reduplikasiya) edilməməsi ilə fərqlənir. Məsələn:

اِبْرُنْشِقْ (يَبْرُنْشِقُ) (برشق)

IV bab: اِفْعَلَّ (يَفْعَلُّ) (nisbətən çox işlənir). Məsələn:

اِطْمَأَنَّ (يُطْمِئِنُّ) sakitləşmək

Aşıslənən feil bablarından düzələn məsdər, fail və məful modelləri

XI bab: اِفْعِيَلَّ ، مُفْعَلَّ (məfulu yoxdur).

XII bab: مُفْعَوَعَلَّ ، مُفْعَوِعَلَّ ، اِفْعِيَعَلَّ

XIII bab: مُفْعَوَّوَلَّ ، مُفْعَوَّوِلَّ ، اِفْعَوَّوَلَّ

XIV bab: مُفْعَعْنَلَّ ، مُفْعَعْنِلَّ ، اِفْعَعْنَلَّ

XV bab: اَلْمُفْعَعْنَلَّى (اَلْمُفْعَعْنَلِي) ، اِفْعَعْنَلَّ ، اِفْعَعْنَلَّ

Dörsamitlilər

III bab: مُفْعَعْنَلَّ ، مُفْعَعْنِلَّ ، اِفْعَعْنَلَّ

IV bab: مُفْعَلَّلَّ ، مُفْعَلَّلِلَّ ، اِفْعَلَّلَلَّ

Aşıslənən feil bablarının və məsdərlərinin həmzəsi birləşdirici həmzədir.

ÇALIŞMALAR

1. Mətnin sözlərini əzbər öyrənin və onların əsasında 10 mürəkkəb cümlə tərtib edin.
2. Aşağıdakı feillər arasından naqis feilləri seçin və

modellərini təyin edərək baş verən fonetik dəyişiklikləri izah edin:

مَطَا (u) sürətlə yetmək, tələsmək; مَطَرَ (u) yağış yağmaq; كَحَّ (ə/u) öskürmək; شَكَا (u) şikayət etmək; قَصِي (ə) uzaq olmaq, uzaq düşmək; ضَافَ (u) qonaq olmaq; سَمَّ (ə/u) zəhərləmək; رَوَى (i) danışmaq; xəbər vermək; أَكَلَ (u) yemək; رَقِيَ (ə) qalxmaq, yüksəlmək; رَكِبَ (ə) minmək; حَطَا (u) addım atmaq; addımlamaq; حَدِيَ (ə) qalmaq; ثَنَى (i) əymək; çevirmək.

3. قَصِي (ə) “uzaq olmaq”, ثَنَى (i) “əymək; çevirmək”, شَكَا (u) “şikayət etmək”, رَقِيَ (ə) “qalxmaq; yüksəlmək” feillərini keçmiş zaman məlum və məchul növlərində yazılı şəkildə təsərif edin.

4. 3-cü tapşırıqdakı feilləri indiki-gələcək zamanın məlum və məchul növlərində təsərif edin.

5. حَطَا (u) “addım atmaq; addımlamaq”; حَدِيَ (ə) qalmaq” feillərinin düzəltmə bəblərini yazıb hərəkəleyin.

6. Ərəb dilinə yazılı şəkildə tərcümə edib hərəkəleyin:

XXI əsrin 20-ci illərinin ən böyük tikililəri; Avropa ölkələrinə ixrac edilən istehsalat məhsullarının siyahısı; respublikamızda mövcud olan bölgələrin sayı və adları; qocanın səbəbi olmayan təəccübü; çayın hazırlanması üsulu; çay mərasimlərinin azərbaycanlılar üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb etməsi; (kəsb etmə - اِكْتِسَابٌ); şəkər, şirniyyat və mürəbbəni sevən insanların problemləri; ölkəmizdə çay istehsal edən fabriklər; qaynanmış su içməyi sevməyən bu tələbə; heç bir dadı olmayan yeməklər və içkilər; stolun üstünə qədəhlərin və stəkanların qoyulması.

7. حَدِيَ (ə) “qalmaq” feilinin bütün bəblərinin fail, məful və məsdərlərini yazıb hərəkəleyin.

8. تَشَكَّى “şikayət etmək”, أَبَدَى “göstərmək”, صَفَّى “ləğv etmək”, اِحْتَسَى “qurtum-qurtum içmək” feillərinin inkarlı və

inkarsız əmr formalarını yazıb hərəkələyin.

9. **إِحْتَسَى** (i) “qaynatmaq” feilini şərt formasında, **دَعَا** (u) “səbəb olmaq” feillərini isə **“qurtum-qurtum içmək”** və **دَعَا** (u) “səbəb olmaq” feillərini isə feilin arzu formasında yazılı şəkildə təsrif edin.

10. Lüğətdən istifadə etməklə aşağıdakı mətni Azərbaycan dilinə yazılı şəkildə tərcümə edin:

”لمحات عن ”معرض إكسبوا العالمي“

” إنعقدت الدورة الأولى من ”معرض اكسبوا العالمي“ في لندن عام ١٨٥١ تحت عنوان ”المعرض العظيم لمنتجات الصناعة من دول العالم“. شهد آنذاك حضور ٦ ملايين شخص. تم استخدام إيراداته لتمويل بناء متحف فيكتوريا وألبرت.

شهد ”معرض اكسبوا العالمي“ الذي أقيم في باريس عام ١٩٠٠ حضور نحو ٥٠ مليون شخص. وسلّطت تلك الدورة الضوء على ابتكارات عديدة منها السلام الكهربائية، محرّكات الديزل. احتفل ”معرض اكسبوا العالمي“ ١٩١٥ في سان فرانسيسكو بآفتتاح قناة بنّما و أتاح للمدينة فرصة التعافي من آثار الزلزال المدمر الذي ضربها عام ١٩٠٦ ” (من كتاب إكسبوا ٦٠٦٠ دبي)

11. Aşağıdakı ikiqat qeyri-salim feilləri keçmiş və indiki – gələcək zamanların məlum və məchul növlərində yazılı şəkildə təsrif edib hərəkələyin:

أَوْصَى “vəsiyyət etmək”; **يَيْسَ** (ə) “məyus olmaq, ümidini itirmək”; **تَأْتَى** “baş vermək”; **أَبَى** (ə) “istəməmək”; **وَضَّأً** “cingildəmək”; **وَشَّى** (i) “xəbərçilik etmək”; **وَشَّى** (ə/i) “yumaq”.

12. Ucadan oxuyun və şifahi şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

حسب معلومات العشرينات؛ إبنة تصب الشاي في الأقداح والأكواب؛ قطعة من السكر؛ عدد المعامل الموجودة في هذه المقاطعة؛ أسماء المنتجات التي تصدر الى البلدان الاجنبية؛ إحتساء الضيوف الشاي الزكي الرائحة؛ طعم المربى اللذيذ

الذي أعدته أمي؛ مذاق المحليات التي طلبناها في هذه المطعم (restoran)؛ طالب لا يحب ان يشرب الماء المغلي.

13.Ucadan oxuyun, tərcümə edin və kontekstə uyğun olmayan sözü göstərin:

(١ مقاطعة - منطقة -أراضٍ - فم؛ ٢) محليات - مربى - سكر - مشروبات؛
(٣ ذوق - مذاق - طعم - حصبة ٤) جذري - حصبة - صداع - نظام (٥)
ضغط - حرارة - ألم -أسبوع (٦) أحرز - فاز ب - أخذ - عمل (٧) قاعة -
حجيرة - شرفة - قرص

14.Ərəb dilinə yazılı şəkildə tərcümə edib hərəkəlayin:

1) Azərbaycan xalqı çay içməyi çox sevir. 2) Çay Azərbaycanda ən çox yayılmış içkilərdəndir. 3) Bizim ailəmiz çayı mürəbbə ilə içməyi çox sevir. 4) Azərbaycanda istehsal edilən bəzi çay növləri bir çox dünya ölkələrinə ixrac edilir. 5) Əhmədin atası öz plantasiyalarında çay əkmək istəyir. 6) Qonaqlarımız bildirdilər ki, Azərbaycan çayının dünyada misli-bərabəri yoxdur. 7) Sən bilirsənmi ki, onun bacısı çox dadlı şirniyyatlar hazırlayır? 8) Ana, stəkanları haraya qoymusan? 9) Çay mərasiminin sonunda Macarıstandan olan iş adamları bizə təşəkkür etdilər və dedilər ki, Azərbaycan çayı və şirniyyatları onların çox xoşuna gəldi. 10) Biz onun təklifini böyük məmuniyyətlə qəbul etdik və bu ziyafətdə iştirak etməyə qərar verdik.

15. Dərsin mətnini yazılı şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə edin.

16. Aşağıdakı mətni lüğətdən istifadə etməklə Azərbaycan dilinə tərcümə edin:

"سجّلت المرأة الإماراتية يوم ١٦ ديسمبر أول فوز لها في الانتخابات الأولى التي جرت في الإمارات وجاء فوز الدكتورة أمل عبد الله القبيسي ضمن أربعة من مرشّحين فازوا في انتخابات أعضاء المجلس الوطني الاتحادي التي جرت في ابو ظبي ضمن المرحلة الاولى من العملية الديمقراطية. وحصلت على ٢٦٥ صوتاً محتلةً المرتبة الثانية بين الفائزين الأربعة، بما يشير إلى ان المرأة حقّقت هذا الإنجاز التاريخي بمساندة مجتمع الإمارات الذي يحترم كفاءاتها

وعطاءاتها ويحترم دورها في المجتمع". (من مجلة "فيرور" العدد ٣١٣، شباط ٢٠٠٧، ص. ١٦).

Ərəbcə -Azərbaycanca lüğət

		ا	
أ	Məgər, mı	أُخْرَى / آخِرُ	başqa
أَب	avqust	آخِرُ	axırıncı; son
أَبَدًا	daima	إِلَى وَآلِ الْإِخْ	və sairə
		آخِرِهِ	
أَبَرِيْقُ (أَبَارِيْقُ)	çaynik	أَخِيرُ	axırıncı; sonuncu
أَبْرِيْلُ	aprel	(إِخْوَانُ، إِخْوَةٌ) أَخ	qardaş
إِبَانِ	...ərzində, ...vaxtı	(أَخَوَاتُ) أُخْتُ	bacı
أَبَاءُ (أَبَاءُ)	ata	أَخَوِيّ	qardaş (sifət)
أَبُوِيّ	ata (sifət)	(أَدَابُ) أَدَبُ	ədəbiyyat; əxlaq
فِيْمَا أَتَى	Gələcəkdə	أَدَبِيّ	ədəbi; əxlaqi
أَثْرٌ عَلَى	təsir göstərmək	أَدَى إِلَى	II gətirib çıxarmaq, səbəb olmaq
أَثْرٌ	IV üstün tutmaq	إِذَا	əgər
(أَثْرٌ) أَثْرٌ	Iz; təsir; abidə	فَإِذَا هُوَ ب...	budur o...
أَثْرِيّ	arxeoloji	أَذَارُ	mart
(أَجَانِبُ) أَجْنَبِيّ	əcnəbi, xarici	أَذْرَبِيْجَانُ	Azərbaycan
إِحْدَى / أَحَدٌ	bir	(أَذَانُ) أُذُنُ	qulaq
يَوْمُ الْأَحْدِ	bazar günü	(تَوَارِيْحُ) تَارِيْحُ	tarix
أَحَدًا (u)	götürmək	أَلْأَرْدُنُ	İordaniya

أَخَذَ فِي	başlamaq	أُرْزُ	düyü
اتَّخَذَ	VIII qəbul etmək	أُرْزُ مَعَ الدَّجَاجِ	cücə plov
أَرْضٍ (أَرْضِ)	torpaq; ərazi;döşəmə	أَكْتُوبِرُ	oktyabr
(أَرَانِكُ) أَرِيكَةٌ	divan	أَكَلْ (u) أَكَلْ	yemək
(- ات) أَرْمَةٌ	böhran	أَكَلْ	yemək yemə
(أُسُسُ) أَسَاسٌ	əsas	مَأْكُولَاتٌ	qida məhsulları, yeyəcəklər ... siz ⁴
أَسَاسِيٌّ	əsas (sifət)	إِلَّا	ibarət olmaq
تَأْسِيسٌ	təsis edilmə; təsis	تَأَلَّفَ مِنْ	min
مُؤَسَّسٌ	bani; təsisçi	أَلْفٌ (أُلُوفٌ، أَلْفٌ)	ibarət olan
(- ات) مُؤَسَّسَةٌ	müəssisə; fond; institut	مُؤَلَّفٌ مِنْ	min
(أَسَاتِدَةٌ) أَسَاتِذٌ	müəllim	(أَلَامٌ) أَلَمٌ	ağrı
أُسْتُرَالِيَا	Avstraliya	إِلَى	a ² , - ya ²
(أُسْرٌ) أُسْرَةٌ	ailə; kollektiv	أَمْ	və ya
(- ات) إِسْطَبَانٌ	at tövləsi	(أُمَّهَاتٌ) أُمَّ	ana
أَسِيفٌ (ع) أَسْفٌ	təəssüflənmək	أَمَامٌ	... qarşısında
عَلَى			
مِمَّا يُؤَسِّفُ لَهُ أَنْ	təəssüfə layiqdir ki,	(- ات) إِمَارَةٌ	əmirlik
أَسِيفٌ	təəssüf edən	أَلِمَارَاتُ الْعَرَبِيَّةُ	BƏƏ
		أَلْمُتَّحِدَةُ	
مَعَ الْأَسْفِ	təəssüf ki,	(أُمُورٌ) أَمْرٌ	iş
(أَسَالِيبٌ) أُسْلُوبٌ	üslub	أَمِيرِيٌّ	hökümət (sifət)
أَسِيَا	Asiya	(- ات) مُؤَمَّرٌ	konfrans

أَغْطُسُ	avqust	أَمْرِيكََا	Amerika
إِقْلِيمِيَّ	regional	أَمْسِ	dünən
تَأَمَّنَ	düşünmək	(أَهْلُونَ، أَهَالٍ) أَهْلٌ	ailə; əhali
بِلا تَأَمَّلِ	düşünmədən	أَوْ	və ya
(أَمَانٌ) أَمَلٌ	ümid	أُورُبِّيَا	Avropa
أَمِينٌ	dinc; sakit	أُورْدِي	Urdu
أَنَّ	ki,	(- اَتْ) آلَةٌ	alət; cihaz
إِنَّ	həqiqətən, doğurdan da	أُولَى / أَوْلَى	Birinci
أَنَّ	ki,	أُولْمِبِيَّ	olimpiya
كَمَا أَنَّ	habelə	أَنْ	vaxt, zaman
أَنَا	mən	آلَانَ	indi
أَنْتِ / أَنْتَ	sən	(أَوْنَةٌ) أَوَانٌ	vaxt, zaman
الْإِنْتَرْنَتُ	internet	أَيُّ	yəni
أَنْتُمَا	siz ikiniz	أَيَّةٌ / أَيُّ	hansı
أَنْتُمْ / أَنْتُنَّ	siz	أَيْضًا	həmçinin
(إِنَاتٌ) أَنْتَى	qadın; dişi	إِيطَالِيَا	İtaliya
إِنْجِلِيزِيَّ	ingilis (sifət və isim)	(- اَتْ) إِيفُونَةٌ	ikona
أَنْسٌ	üns; ünsiyyət	أَيْنَ	harada
إِنْسَانٌ	insan	مِنْ أَيْنَ	haradan
أَنْيَقٌ	yaraşıklı; eleqant	إِلَى أَيْنَ	haraya

		ب		
		ilə ;		
... بِ	...	la ² ;da ²	مُبْدِيٌّ	yaradıcı
بَاكُو	Bakı		تَبَادُلٌ	mübadilə etmə; mübadilə
الْبَيْتَةُ	əlbəttə		تَبَادُلُ آلِرَاءِ	fikir mübadiləsi
مُجَبَّلٌ	hörmətli		بَدَلًا مِنْəvəzinə
بَحَثٌ عَنْ (ə)	axtarmaq		بُرْتُقَالٌ	portağal
بَحَثٌ			(أَبْرَاجٌ) بُرْجٌ	qüllə
(وَن) بَاحِثٌ	tədqiqatçı; alim		بُرْجُ الْعُدْرَاءِ	Qız qalası
بَاحِثٌ عَنْ	axtaran		بَرَحٌ (ə) بَرَاخٌ	tərk etmək, qoyub getmək
(بُحُوثٌ) بَحَثٌ	tədqiqat		مَا بَرَحَ	davam etmək
بَحْرٌ	dəniz		الْبَارِحَةُ	dünən
(بَحَارٌ، أَبْحُرٌ)			بَارِدٌ	soyuq
أَلْبَحْرُ الْمَتَوَسِّطُ	Aralıq dənizi		بُرْسِيمٌ	yonca
الْأَبْيَضُ			بُرُوفِسُورٌ	professor
(-ات) بُحَيْرَةٌ	göl		بُرُنْزِيٌّ	bürünc
بُدٌّ	qaçma,can qurtarma		(بُسْطٌ) بَسَاطٌ	xalça
لَا بُدَّ مِنْqaçılmazdır		بَشَرِيٌّ	bəşəri
مِنْ كُلِّ بُدٍّ	hökmən			
(ə) بَدَأَ	başlamaq			
بِدَايَةٌ، بَدْءٌ				
إِبْتِدَاءٌ	VIII başlamaq;			

	başlanmaq		
بَادِيَ ذِي بَدءٍ	başlangıçda	مُبَاشِرٌ	bilavasitə
بَصَلَ	soğan	الْبُنْدُقِيَّةُ	Venesiya
بِضْعَةٍ / بَضْعٌ	bir neçə	بُنْدُقٌ	fındıq
بَطُونٌ (بَطُونٌ)	qarın	بَنْفَسَجٌ	bənövşə
إِنْبِعَاتٌ	oyanma; dirçəliş	بَنْفَسَجِيٌّ	bənövşəyi
بَعَدَ عَن (u) بُعْدٌ	uzaq olmaq; ...məsafədə yerləşmək	(i) بُنْيَانٌ، بِنَاءٌ	tikmək; inşa etmək
إِلَى أَبْعَدِ الْحُدُودِ	son dərəcə; əhəmiyyətli dərəcədə	بَنَى	oğul
بَعْدَsonra	(بَنَاتٌ) إِنْتَهٌ	qız
بَعْدَ أَنْ və ya	...sonra	(أَبْنِيَّةٌ) بِنَاءٌ	tikli
بَعْدَ مَا			
بَعِيدٌ عَن	uzaq	بِنَاءٌ عَلَى	...əsasən, ...əsaslanaraq
بَعْضٌ	bəzi; biri	(- اَتْ) بِنَايَةٌ	bina
بَغْدَادٌ	Bağdad	(بَنَاتٌ) بِنْتٌ	qız
بَقِيَ (ə) بَقَاءٌ	qalmaq; mövcud olmaqda etmək; mövcud olmaq; davam etmək	الْبِنَى التَّحْتِيَّةُ	infrastruktura
بَلٌ	əksinə; hətta	(مَبَانٍ) مَبْنَى	tikinti; bina
بَلْحٌ	təzə xurma	(- اَتْ) بَيْئَةٌ	ətraf mühit
(بِلَادٌ، بُلْدَانٌ) بَلَدٌ	ölkə	(أَبْوَابٌ) بَابٌ	qapı
بُلُوغٌ (u) بَلَغَ	çatmaq	(- اَتْ) بُورْصَةٌ	birja
بَالِغٌ	böyük	مَبِيَّتٌ، بَيْتٌ (i) بَاتٌ	gecələmək; çevrilib olmaq; başlamaq

مَبْلَغٌ (مَبَالِغٌ)	məbləğ	بَيْتٌ (بُيُوتٌ)	ev
بَيْدَاوَةٌ، بَيْدٌ (بَيْدَاءُ)	səhra	بَيْلَافٌ	plov
بَيْرُوتٌ	Beyrut (müən.)	بَيْنٌ	II izah etmək; aydınlaşdırmaq
(cəm) بَيْضٌ	ağ	تَيْنٌ	aydın olmaq; ortaya çıxmaq
(müən.) بَيْضَاءُ			
(müz.) أَبْيَضٌ			
بَيَاضٌ	ağlıq	بَيْنٌ...	... arasında
بَيُوضٌ (بَيْضٌ)	yumurta	بَيْنَمَا	o zaman ki,
بَيْعٌ	satış	مَا بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ	Mesopotamiya

ت

تَحْتَ...	...altında	تُسْعٌ	$\frac{1}{9}$
مَتَاحِفٌ (مَتَاحِفٌ)	muzey	تَاسِعَةٌ / تَاسِعٌ	9-cu
تُرَابٌ (أَثْرِيَّةٌ)	toz-torpaq	تِشْرِينَ الْأَوَّلُ	oktyabr
تُرْبَةٌ (تُرْبٌ)	torpaq	تِشْرِينَ الثَّانِي	noyabr
تَرْجَمٌ	tərcümə etmək	تَعَبٌ	yorğunluq
تَرْجَمَةٌ (-ات) تَرْجَمَةٌ	tərcümə	تُفَاحٌ	alma
تَرَكَ (u) تَرَكَ	tərk etmək	تَلْفَازٌ	televizor
تُرْكِيٌّ	türk (isim və sifət)	تِلْفُونٌ	telefon
تِسْعَةٌ / تِسْعٌ	doqquz	تِلْمِيذٌ (تِلْمِيذٌ)	şagird
تِسْعَةَ عَشَرَ / تِسْعٌ	on doqquz	لِلنَّوِ	indicə

عَشْرَةٌ

تَالِيَةٌ / تَالٍ

aşağıdakı;
növbəti

تَمَامٌ، تَمَّ (ə/i) تَمَّ

bitmək; başa
çatmaq

تَمْرٌ

xurma

تَمُوزٌ

iyul

تُونِسُ

Tunis

أَتَاَحَ

imkan vermək

إِتَاَحَةٌ

imkan vermə

ث

ثَابِتٌ

sabit

ثَعَالِبٌ (ثَعَالِبٌ)

tülkü

ثَقَافَةٌ (ث - ات) ثَقَافَةٌ

mədəniyyət

ثَلَاثَةٌ / ثَلَاثٌ

üç

ثَلَاثُونَ

30

ثَلَاثَةٌ عَشْرَ / ثَلَاثٌ

on üç

عَشْرَةٌ

ثَالِثَةٌ / ثَالِثٌ

3-cü

ثُلُثٌ

$\frac{1}{3}$

يَوْمُ الثَّلَاثَاءِ

çərşənbə
axşamı

ثُلَاثِي الْأَبْعَادِ

3-d formatlı

ثَامِنَةٌ / ثَامِنٌ

8-ci

ثَمَانِيَةٌ / ثَمَانٍ

səkkiz

الْثَمَانِيَّاتُ

80-ci illər

ثَمَانِيَةٌ عَشْرَ /

on səkkiz

ثَمَانِي عَشْرَةَ

ثُمْنٌ

$\frac{1}{8}$

إِثْنَانِ / إِثْنَانٍ

iki

إِثْنَانَا عَشْرَةَ / إِثْنَانَا

on iki

عَشْرَ

ثَانٍ

2-ci

يَوْمُ الْإِثْنَيْنِ

I gün

(ثِيَابٌ) ثُوبٌ

paltar

بِمِثَابَةٍ...

bir növü; ...kimi

أَثَارٌ

IV doğurmaq;
səbəb
olmaq

جَادَةٌ	prospekt	ج	جَزِيرَةٌ	ada
(جَوَادٌ، جَادَاتٌ)			(جَزَائِرُ، جُزُرٌ)	
جَدُّ (أَجْدَادٌ)	baba		الْجَزَائِرُ	Əlcəzair
جَدَّةٌ (ـات)	nənə		تَجَاسَرَ عَلَى	VI cəsarət etmək
جَدًّا	çox (keyfiyyət)		(أَجْسَامٌ) جِسْمٌ	bədən, orqanizm
جَدِيٌّ	ciddi		جِسْمِيٌّ	fiziki
جَدِيدٌ (جُدُدٌ)	yeni, təzə		جَعَلَ (ع)	etmək; sövq et- mək; başlamaq
جُدْرِيٌّ	suçiçəyi		(ـات) مُجَفَّفٌ	quru meyvələr
مِمَّا لَا جِدَالَ فِيهِ أَنْ	mübahisə edilməzdir ki,		إِجْلَالٌ	dərin hörmət
جَدْوَى	fayda		(ـات) مَجَلَّةٌ	jurnal
جَدَّابٌ	cəlbedici		جَلِيدٌ	buz
جَذْرٌ (جُدُورٌ)	kök		جُلُوسٌ (i)	oturmaq
تَجَارِبٌ (تَجْرِبَةٌ)	təcrübə		جُلُوسٌ	oturma
جُرْحٌ (جُرُوحٌ)	yara		(مَجَالِسٌ) مَجْلِسٌ	məclis
مُجَرَّدٌ	yalnız (izafətin I tərəfi)		جَالِيَةٌ	diaspora
(ـات) جَرَسُونٌ	ofisiant		(جَوَالٍ، جَالِيَاتٌ)	
جَرَبَانٌ، (i) جَرَى	qaçmaq		تَجَمَّدَ	V donmaq
جَرِيٌّ			إِجْتِمَاعٌ	VIII toplaşmaq
جَارِيَةٌ / جَارٍ	baş verən; cə- rəyan edən; cari		(ـات) إِجْتِمَاعٌ	görüş

أَجْزَاءٌ (جُزْءٌ)	cüz, hissə	اجْتِمَاعِيّ	sosial
جَامِعَةٌ (-ات) جَامِعَاتُ	universitet	مُجْتَهِدٌ	çalışqan
الْجَامِعَةُ الْعَرَبِيَّةُ	ərəb ölkələri liqası	جَاهِدٌ	hazır
جَامِعَةُ الدُّوَلِ الْعَرَبِيَّةِ	ərəb ölkələri liqası	أَجْهَرَةٌ جِهَازٌ	cihaz
جَمَاعَةٌ (-ات) جَمَاعَاتُ	dəstə	جَهَنَّمَ	cəhənnəm (müən.)
جَمِيْعًا	hamılıqla	أَجْوَاءٌ (جَوْ)	hava
جَمِيْعٌ (-ات) مُجْتَمِعٌ	cəmiyyət	فِي جَوْ مِنْ أَلْمَوَدَّةِ وَالصَّدَاقَةِ	səmimi abihavada
الْمَجْمَعُ (مَجَامِعُ) الْعِلْمِيّ	Elmlər Akademiyası	أَجَابَ IV	cavab vermək
جَمْعٌ (-ات) مُجْمَعٌ	kompleks	أَجْوِبَةٌ (جَوَابٌ)	cavab
إِجْمَالِيّ	ümumi; yekun	جَيِّدٌ (جَيَادٌ)	yaxşı, əla
جَمَالٌ	gözəllik	جَيِّدًا جَدًّا	çox yaxşı
جَمَلٌ (جَمَالٌ)	dəvə	جَيْرَانٌ (جَارٌ)	qonşu
جَمِيلٌ	gözəl	مُتَجَاوِرٌ	qonşu (sifət)
جُمْلَةٌ (جُمَلٌ)	cümlə	تَجَاوَرَ VI	ötüb
جُمْهُورِيَّةٌ (-ات) جُمْهُورِيَّاتُ	respublika	جَوَّازٌ (جَوَّازٌ) السَّفَرِ	keçmə pasport
جَوَانِبٌ (جَوَانِبٌ)	tərəf	جَوَزٌ	qoz
بِجَانِبِyanında	أَلْحِيْزَةٌ	Qıza
إِلَى جَانِبِyanaşı	جَوْعٌ	aclıq
أَخْبَحَةٌ (جَنَاحٌ)	qanad; güşə	جَوْلَةٌ (-ات) جَوْلَاتُ	gəzinti
إِجْتِهَادٌ	VIII çalışmaq	جَمَالٌ (-ات) مَجَالٌ	sahə

		ح		
أَحَبَّ	IV sevmək	حَوَادِثُ (حَوَادِثُ)	hadisə, olay	
حَبَّ (حُبُوبٌ)	dən	أَخْدَاتٌ (أَخْدَاتٌ)	hadisə, olay	
حُبٌّ	məhəbbət	جَدَاثٌ (جَدَاثٌ)	yeni	
مَحَابِبٌ (مَحَابِبٌ)	sevimli	حَدَائِقُ (حَدَائِقُ)	bağ; park; həyəət-baca	
حَتَّى...	- dak ² ...üçün ki,...ötrü ki,...görə; nəyi isə edənədək	حَدَّرَ	ehtiyat; təhlükəsizlik	
(أَخْبَارٌ، حِجَارَةٌ)	daş	حَرَارَةٌ	Hərərət	
حَجْرٌ				
حُجَيْرَةٌ	hücrə	حَرَائِرُ (حَرَائِرُ)	ipək	
حَادٌ	kəskin; ciddi	حَرْبٌ (müən.)	müharibə	
		(حُرُوبٌ)		
حَدٌّ (حُدُودٌ)	hədd; sərhəd	أَحْرَزَ	IV qazanmaq	
أَلْحَدُ الْأَدْنَى	minimum	أَحْزَانٌ (أَحْزَانٌ)	hüzün; kədər	
أَلْحَدُ الْأَقْصَى	maksimum	حَزِيرَانٌ	iyun	
حَدِيدٌ	dəmir	أَحْسَ	IV hiss etmək	
مُحَدَّدٌ	müəyyən edilmiş	حَسِبَ (ə,i)	hesab etmək; güman etmək	
		حِسْبَانٌ		
حُدُوثٌ (u) حَدَّتْ	baş vermək	حِسَابٌ (حِسَابٌ)	hesab	
حُدُوثٌ	baş vermə	حَسِبَ...	...görə	
أَحْدِيثٌ (أَحْدِيثٌ)	söhbət	تَحْسِينٌ	yaxşılaşdırma	
تَحَدَّثَ	danışmaq			

حَسَنٌ (حِسَانٌ)	yaxşı; gözəl	حَافِظٌ عَلَى	III qorumaq
حَسَنُ الْوَجْهِ	xoşsifət	حِفَاظٌ عَلَى	qoruma
حَسَنًا	yaxşı	حَقْلٌ (u)	dolu olmaq
		حَقْلٌ، حُقُولٌ	
إِحْتِسَاءٌ	VIII qurtum-qurtum içmək	حَقْلَةٌ	təntənəli yığıncaq; çay mərasimi
إِحْتِسَاءٌ	qurtum- qurtum içmə	حَقَّقٌ	həyata keçirtmək
حَاسِبٌ	kompyuter	تَحْقِيقٌ	həyata keçirtmə
حَصْبَةٌ	qızılca	حَقٌّ (حُقُوقٌ)	haqq; hüquq
حَصَلَ عَلَى (u)	əldə etmək	أَلْحَقُ يُقَالُ	sözün düzü
حُصُولٌ			
حُصُولٌ عَلَى	əldə etmə	مَعَكَ حَقٌّ	Sən haqlısan.
مَحْصُولٌ (مَخَاصِينُ)	məhsul	(حَقَائِقُ) حَقِيقَةٌ	həqiqət
حُضُورٌ (u) حَضَرَ	gəlmək	(حَقَبٌ) حِقْبَةٌ	dövr
أَحْضَرَ	IV hazırlamaq	(حُقُولٌ) حَقْلٌ	sahə
إِحْضَارٌ	hazırlama	حَقْنٌ	inyə; inyeksiya
تَحْضِيرٌ	hazırlama; hazırlıq	(حُكَّامٌ) حَاكِمٌ	hakim
حَضَارَةٌ	mədəniyyət; sivilizasiya	(-ات) حُكُومَةٌ	hökumət
(وَنَ) مُتَحَضِّرٌ	sivil; mədəni	حُكُومِيٌّ	hökumət; dövlət
إِحْتِصَانٌ VIII	qucaqlamaq; ehtiva etmək	حُلُولٌ	gəlmə; gəliş
مَحَطَّةٌ	stansiya	(أَحْلَامٌ) حُلْمٌ	arzu
حَفِيدَةٌ (حَفِيدَةٌ)	nəvə	حَلَوِيَّاتٌ	şirniyyat

مُحَلِّيَاتٌ	şirniyyat	إِحْتَالَ	VIII aldatmaq; fırıldaq gəlmək pul köçürülməsi
حَمَامٌ (ات)	hamam	تَحْوِيلٌ	
حَمْدٌ	həmd; şükür	(أَحْوَالٌ) حَالٌ	hal, vəziyyət
أَلْحَمْدُ لِلَّهِ!	Allaha şükür!	أَلْحَالُ أَنْ	halbuki
أَحْمَرٌ (müz.)	qırmızı	حَالِيًّا	hal-hazırda
حَمْرَاءٌ (müən.)			
حُمُرٌ (cəm)			
حَامِضُ الْكَبْرِيتِ	sulfat turşusu	(- ات) حَوَالَةٌ	pul köçürülməsi; çek; veksal ətrafında
حَمَضِيَّاتٌ	sitrus	حَوْلٌ	
أَحْمَقٌ (müz.)	axmaq	مَحَالَةٌ	can qurtarma qaçma
حَمَقَاءٌ (müən.)			
حُمُقٌ (cəm)			
(- ات) مَحْمِيَّةٌ	qoruq	لا مَحَالَةَ مِنْ	qaçılmazdır
VIII إِخْتِاجٌ إِلَى	ehtiyacı olmaq	مِنَ الْمُشْتَحِيلِ أَنْ	qeyri-mümkündür ki,
(- ات) حَوَارٌ	dialog	VIII إِخْتَوَى عَلَى	ehtiva etmək; əhatə etmək
(حِيَاضٌ) حَوْضٌ	hövzə	إِخْتَوَاءً	ehtiva, əhatə etmə
إِحْتِيَاطِيٌّ	ehtiyat, rezerv	حَيًّا	II salamlamaq
(حَيْطَانٌ) حَائِطٌ	divar	تَحِيَّةٌ	salamlama
(- ات) مُحِيطٌ	okean	(أَحْيَاءٌ) حَيٌّ	1. məhəllə, rayon 2. canlı
أَلْمُحِيطُ الْهَادِيُّ	Sakit okean	(حَيَوَاتٌ) حَيَاةٌ	həyat
أَلْمُحِيطُ الْأَطْلَسِيُّ	Atlantik okean	حَيَوِيٌّ	canlı; həyati əhəmiyyətə malik
تَحَوَّلٌ	V çevrilmək		

حَيْثُ	harada	ki,	حِينَمَا	o zaman ki, - dıqda ²
مِنْ حَيْثُ	...görə,		أَحْيَانًا	bəzən
حِينَ	o zaman ki,			

خ

خَبْرٌ	xəbər	خَزَائِنُ (خَزَائِنُ)	şkaf
خُبْرٌ	çörək	خَزَائِنُ (خَزَائِنُ)	xəzinə
خِتَامٌ	son	فِيمَا يَخُصُّ بِهِ...	...gəlincə
خِدْمَةٌ (u)	xidmət etmək	(وَنَ) اِخْتِصَاصِيٌّ	mütəxəssis
اِسْتِخْدَمَ	istifadə etmək	خَاصٌّ	xüsusi
اِسْتِخْدَامٌ	istifadə etmə	خَاصٌّ بِ...	...bağlı
خَادِمٌ (خَدَّامٌ)	qulluqçu	خَاصَّةً	xüsusilə
خِدْمَاتٌ (خِدْمَاتٌ)	xidmət	بِخُصُوصٍ...	...dair
(وَنَ) مُسْتِخْدَمٌ	qulluqçu	خُصُوصًا	xüsusilə
خُرُوجٌ (u)	çıxmaq	خُصُوصِيٌّ	şəxsi; xüsusi
أَخْرَسَ (müz.)	lal	خَضْرَاءُ (müz.)	yaşıl
خَرَسَاءُ (müən.)		(müən.)	
خُرْسٌ (cəm)		خُضْرٌ (cəm)	
خُرْشُوفٌ	ənginar	خَطٌّ (خَطٌّ)	xətt; yazı
خَارِطَةٌ	xəritə	خَطٌّ (خَطٌّ)	plan
(خَارِطَاتٌ، خَوَارِطٌ)			
خَرِيفٌ	payız	أَخْطَاءٌ (أَخْطَاءٌ)	səhv, xəta

مُخَاطَبًا	müraciət edərək	خَالِيَّةٌ / خَالٍ مِنْ	xali; boş
مُخْتَطَفٌ	oğurlanmış	إِحْتِمَارٌ	VIII dəm almaq
خَفِيفٌ	yüngül	خَامِسَةٌ / خَامِسٌ	beşinci
خَفِضٌ	azaldılma; endirilmə	خَمْسَةٌ / خَمْسٌ	beş
إِخْتَفَى VIII	yoxa çıxmaq; gizlənmək	خَمْسَةَ عَشَرَ / خَمْسَ عَشْرَةَ	on beş
... خِلَالِərzində	خُمْسٌ	$\frac{1}{5}$
... مِنْ خِلَالِvasitəsilə	يَوْمَ الْخَمِيسِ	cümə axşamı
خَلِيجٌ	körfəz	خَوْفٌ مِنْ	qorxu
(خُلُجٌ، خُلْجَانٌ)			
خَالِدٌ	ölməz; əbədi	خَائِفٌ مِنْ	qorxan
خُلْسَةٌ	gizlincə	خَوْفُو الْأَكْبَرِ	Böyük Xeops
تَخَلَّصٌ	V xilas olmaq	إِحْتَارٌ	VIII seçmək
خُلَاصَةٌ الْقَوْلِ	uzun sözün qıyası	إِحْتِيَارٌ	seçim
إِخْتِلَاطٌ	qarışma	وَقَعَ الْإِخْتِيَارُ عَلَى ...	seçmək
إِخْتَلَفَ VIII	fərqlənmək	إِحْتِيَارِيٌّ	könüllü
خَالَفَ III	(qanunu) pozmaq	خِيَارٌ	xiyar
(خُلَفَاءُ) خَلِيفَةٌ	xəlifə	خَيْرٌ	1. xeyir 2. yaxşı
مُخْتَلِفٌ	müxtəlif	خَيْرٌ مِنْ	daha yaxşı
خَلَقَ (u) (خَلْقٌ)	yaratmaq;xəlq etmək	خِيَاطَةٌ	tikiş tikmə
(أَخْلَاقٌ) خُلُقٌ	əxlaq	(خَيْوُطٌ) خَيْطٌ	

دُؤُوبٌ	çalışqan, zəhmətkeş	دَعَمٌ	dəstək
دِيبَاجَةٌ (دَاتٌ)	preambula	دُعَاءٌ (u)	dəvət etmək; çağırmaq; səbəb olmaq
مَدَاخِلٌ (مَدَاخِلٌ)	giriş	دَفْعٌ (ə)	ödəmək
تَدَخِيْنٌ	siqaret çəkmə	دِفَاعِيٌّ	müdafiə (sifət)
مُدَحِّنٌ	siqaret çəkən	تَدَفَّقٌ	V axmaq; tökülmək
تَدْرَبٌ عَلَى	alışma; vərdis; bacarıq	دَقِيْقٌ	dəqiq
مُدْرَبٌ (وَنٌ)	təlim keçmiş; təcrübəli	دَقَائِقٌ (دَقَائِقٌ)	dəqiqə
دَرَجَةٌ (دَاتٌ)	dərəcə	دُكْتُورٌ	doktor
دَرَاجَةٌ (دَاتٌ)	velosiped	دُكَاكِيْنٌ (دُكَاكِيْنٌ)	dükən
دِرَاسَةٌ (u)	öyrənmək; tədqiq etmək	أَدِلَّةٌ (دَلِيْلٌ)	dəlil; sübut
دَارِسٌ	oxuyan; şagird; tədqiqatçı	أَدِلَّةٌ (دَلِيْلٌ)	gid
دِرَاسَةٌ (دَاتٌ)	tədqiqat	دِمَشَقٌ	Dəməşq
دِرَاسِيٌّ	dərs (sifət)	دِمَاءٌ (دَمٌ)	qan
دُرُوسٌ (دُرُوسٌ)	dərs	دُنُوٌّ (u)	yaxınlaşmaq
مُدْرِسٌ (وَنٌ)	müəllim	دَنِيٌّ	yaxın
مُدْرِسَةٌ (مُدْرِسٌ)	məktəb	دُنْيَا	dünya
دِرْهَمٌ (دِرْهَمٌ)	dirhəm	دَهْشَةٌ	təəccüb, heyrət
دِسَاتِيْرٌ (دِسَاتِيْرٌ)	konstitusiya	تَدَهْوُرٌ	tənəzzül
دِسْمَبْرٌ	dekabr	دَوْرٌ (دَوْرٌ)	ev
دَشَّنٌ	II təntənəli şəkildə açmaq	أَدْوَارٌ (دَوْرٌ)	rol

دَارَ (u) دَوْرَانُ، دَوْرٌ	fırlanmaq; dövr etmək	دَاوَمَ عَلَيَّ	III inad göstərmək
دَارَ أَحَدِيْنُ عَنِّ	...söhbət getmək	دَائِمًا	daim
أَدَارَ IV	fırlatmaq; idarə etmək	دُونِ ...	- sız4
بِدَوْرِهِ	öz növbəsində	بِدُونِ ...	- sız4
دَوْلَةٌ (دَوْلٌ)	dövlət	دُونِ أَنْ	... nəyi isə etmədən
دَوْلِيٌّ	beynəlxalq	(أَدْوِيَّةٌ) دَوَاءٌ	dərman
دَوَامٌ (u) دَامَ	davam etmək	(دِيكَّةٌ، دُيُوكٌ) دِيكٌ	xoruz
مَا دَامَ	(nə isə, kim isə) olmaqda davam edir; hələ ki... davam edir	دِيَانَةٌ	din; dini etiqaat
		(أَدْيَانٌ) دِيْنٌ	din

ذ

ذَلِكَ	o (müz.)	جَدِيْرٌ بِالذِّكْرِ أَنْ	deyilməlidir ki,
لِذَلِكَ	buna görə də	مِمَّا يَسْتَحِقُّ الذُّكْرَ أَنْ	qeyd etməyə; dəyər ki,
هَذَا	bu (müz.)	(- اَتْ) ذِكْرِي	xatirə
هَذِهِ	bu (müən.)	ذِكْرٌ (ذُكُورٌ)	erkək
أُولَئِكَ	onlar (cəm)	مَذْكُورٌ	adı çəkilmiş
هَؤُلَاءِ	bu(nlar) (cəm)	ذَكِيٌّ	zəkali
ذَكَرَ (u) ذَكَرٌ	qeyd etmək	ذَمِيْمٌ	pis; mənfur
تَذَكَّرَ	V xatırlamaq	ذَهَابٌ (ذَهَبٌ)	getmək
ذَكَرَ	qeyd etmə	ذَاهِبٌ	gedən (gedir)
يَجِبُ الذِّكْرُ أَنْ	qeyd edilməlidir ki,	ذَهِيْبٌ	qızıl (sifət)

أَذْهَانٌ (ذَهْنٌ)	zehin; yaddaş	ذُو	...malik, ... l ⁴ (müz.)
ذِهْنِيّ	zehni; intellektual	ذَوْقٌ (u) ذَاقَ	dadmaq
ذَاتٌ	...malik, ... l ⁴ (müən.)	أَذْوَقٌ (ذَوْقٌ)	zövq
ذَاتٌ مَسَاءٍ	bir dəfə axşam	مَذَاقٌ	dad
ذَوَاتَانِ (u) ذَابَ	ərimək		

ر

رِئَاسِيّ	prezident (sifət)	أَرْبَعَةٌ / أَرْبَعٌ	dörd
رَأْسٌ (رُؤُوسٌ)	baş	أَرْبَعَةَ عَشَرَ / أَرْبَعِ عَشْرَةَ	on dörd
(رُؤُوسٌ أَلْمَوَالِ)	kapital	يَوْمَ الْأَرْبَعَاءِ	çərşənbə
رَأْسُ الْمَالِ			
عَلَى الرَّأْسِ وَ الْعَيْنِ	baş üstə!	أَرْبَعُونَ	qırx
رَأْسًا	birbaş	رَابِعَةٌ / رَابِعٌ	dördüncü
(رُؤُوسَاءُ) رَيْسٌ	başçı; başda duran	رَبِيعٌ	$\frac{1}{4}$
رَيْسِيّ	əsas; başlıca	(رَبِيعٌ، أَرْبَعَةٌ) رَبِيعٌ	yaz
رُؤُوفٌ	Rauf	(- اَتْ) مُرَبِّيّ	mürəbbə; cem
رَأَى، رُؤِيَّةٌ (رَأَى)	görmək	(رَوَاتِبٌ) رَاتِبٌ	maaş
يَا تُرَى	görəsən	(أَرَجِيحٌ) أَرْجُوْحَةٌ	yelləncək
(أَرَاءٌ) رَأْيٌ	rəy; fikir	رُجُوعٌ (i) رَجَعَ	qayıtmaq
فِي رَأْيِfikirinə	(رِجَالَاتٌ، رِجَالٌ)	kişi; adam; xadim
		رَجُلٌ	
(مَرَأِيَا) مِرَاةٌ	güzgü	رَجُلٌ أَلْعَمَالِ	iş adamı
(أَرْبَاحٌ) رَبِحٌ	gəlir	(أَرْجُلٌ) رَجُلٌ	qıç

رَحَّبَ بِـ	salamlamaq	إِرْتَفَعَ	VIII yüksəlmək
رَحِيلٌ (ə) رَحَلٌ	səfər etmək; çıxıb getmə	إِرْتِفَاءٌ	yüksəlmə; qalxma; hündürlük
مَرَحَلَةٌ (مَرَّاحِلٌ)	mərhələ	رَفِيعٌ	yüksək; incə
رَخِيسٌ	ucuz	مَرَّافِقٌ (مَرَّافِقُ)	sahə; müəssisə
أَرْحَصُ	daha ucuz	تَرْفِيَةٌ عَن	əyləndirmə; əyləncə
تَرَدَّدَ عَلَى	getmək; ziyarət etmək	رَقْمٌ (أَرْقَامٌ)	rəqəm; nömrə
رَدِيءٌ	pis	رُكُوبٌ (ə) رَكَبَ	minmək
رَزِينٌ	sakit	رُكُوبٌ	minmə
أَرْسَلَ	IV göndərmək	أَرْكَانٌ (رُكُنٌ)	künc
رَسْمٌ (u) رَسَمَ	rəsmi çəkmək	تَرْمِيمٌ	təmir
رَسْمِيًّا	rəsmi olaraq	أَعِيدَ التَّرْمِيمُ	yenidən təmir etmək
مَرَّاسِيْمٌ (مَرَّاسِيْمٌ)	qərar; fərman	رَمَزٌ (u) رَمَزَ	simvolizə etmək
مَرَّاسِيٌ (مَرَّاسِيٌ)	lövbər	رَمُوزٌ (رَمُوزٌ)	rəmz; simvol
مُرْشِدٌ	bələdçi	مَرْمُوقٌ	görkəmli
رَاضِيٌ (رَاضِيَةٌ)	razı	رُمَانٌ	nar
رَغَبَةٌ (ə) رَغَبَ فِي	istəmək	إِرْهَابٌ	terror
رَغْبَةٌ فِي	istək	(- وَنَ) مَرَاهِقٌ	yetkin; şəxs; həddi-buluğa çatmış
شَدِيدُ الرَّغْبَةِ	çoxistəyən	رَوَاجٌ	yayıma
رَغْمٌ...	...baxmayaraq	رَائِحٌ	yayılan; yayılmış
رَغْمَ كُلِّ شَيْءٍ	heç bir şeyə bax- mayaraq	رُوحٌ (u) رَاحَ	getmək; başlamaq

رَائِحَةٌ (رَوَائِحُ)	rayihə; qoxu	رِيَاضَةٌ	idman
رُوحٌ (müən.)	ruh	رِيَاضِيٌّ (وَنَ)	idmançı
(أَرْوَاحُ)			
رِيحٌ (müən.)	külək	رِيَاضِيَّاتٌ	riyaziyyat
(رِيَاخُ)			
مُرِيحٌ	rahat; komfortlu	رَائِعٌ	çox gözəl
مُرْتَاخٌ مِنْ	Razı	رَائِعَةٌ (رَائِعَاتٌ)	roman
مُرْتَاخٌ النَّفْسِ	sakit; rahat	رَيْبٌ	şübhə
أَرَادَ	IV istəmək	لَا رَيْبَ فِي أَنْ	şübhə yoxdur ki,
رَائِدٌ (رُؤَادٌ)	ziyaretçi; tədqiqatçı	رَيْفٌ (أَرْيَافٌ)	sahil; kənd
رُوسِيَا (müən.)	Rusiya	رِيَالٌ (رِيَالَاتٌ)	riyal

ز

زَرَادُشْتِيٌّ	zərduşt	زَمَلَاءٌ (زَمَلَاءٌ)	həmkar
زَرَعَةٌ (زَرَاعٌ)	əkmək; göyərtmək	تَرَامَنٌ VI	vaxt baxımından üst-üstə düşmək; sinxron olmaq
(رَائِعَاتٌ) زَرَعَةٌ	əkinçilik; kənd təsərrüfatı	زَهْرٌ (أَزْهَارٌ)	gül
مَزْرَعَةٌ (مَزَارِعٌ)	əkin sahəsi plantasiya	تَزَوَّجَ	V evlənmək
أَزْرَقٌ (müz.)	göy	زَوَّاجٌ	evlilik
زَرْقَاءٌ (müən.)			
زُرْقٌ (cəm)			
زَكِيٌّ الرَّائِحَةِ	tünd ətirli	زَوْجٌ	ər
تَزَلُّجٌ	sürüşmə	زَوْجَةٌ	arvad; həyat yoldaşı

مُنْرَوِّجٌ	evli; ailəli	زَيْدٌ	II artırmaq
زِيَارَةٌ (u) زَارٌ	ziyarət etmək; baş çəkmək	إِزْدَادٌ	VIII artmaq
زِيَارَةٌ	ziyarət etmə;baş çəkmə	زِيَادَةٌ	artma; çoxalma; artım
زَوَّارٌ (زَوَّارٌ)	ziyarətçi	زَيْنٌ (ə) زَالٌ	dayanmaq; mövcud olmamaq
إِزَالَةٌ	aradan qaldırma; ləğv etmə	لَا مَا زَالٌ	mövcud olmaqda davam etmək; ara vermədən etmək
زَوَائِيَةٌ (زَوَائِيًا)	bucaq	زَيْنٌ	II bəzəmək
زِيَادَةٌ (i) زَادٌ	artmaq; çoxalmaq		

س

سَائِرٌ	yerdə qalan; sairə	سَبْعَةَ عَشَرَ / سَبْعَ عَشْرَةَ	on yeddi
سُؤَالٌ (ə) سَأَلَ	soruşmaq	سُبْعٌ	$\frac{1}{7}$
سُؤَالٌ (أَسْئَلَةٌ)	sual	سَبْعُونَ	yetmiş
مَسْئُولِيَّةٌ	məsuliyyət	(سُبُلٌ) سَبِيلٌ	yol
سَبَبٌ (أَسْبَابٌ)	səbəb	سِتَّةٌ / سِتٌّ	altı
يَوْمُ السَّبْتِ	şənbə günü	سِتَّةَ عَشَرَ / سِتَّ عَشْرَةَ	on altı
أَسَابِيعٌ (أَسْبُوعٌ)	həftə	سِتُّونَ	altmış
سَابِعٌ / سَابِعَةٌ	yeddinci	(سِتَائِرٌ) سِتَارَةٌ	pərdə
سَبْعَةٌ / سَبْعٌ	yeddi	(مَسَاجِدُ) مَسْجِدٌ	məscid

رَاجِعٌ (رَاجِعٌ)	reyestr	سَعَى إِلَى	səy etmə
سَاحِرٌ	sehirli	صَغَارٌ (صَغَارٌ)	balaca
سَدُّ الْعَجْزِ	defisiti örtmə	سَافَرَ إِلَى	III səfər etmək
سَادِسَةٌ / سَادِسٌ	altıncı	(رَاجِعٌ) سِيفَارَةٌ	səfirlik
سُدُسٌ	$\frac{1}{6}$	سُفْرَاءٌ (سُفْرَاءٌ)	səfir
سَرَّ (ə/u)	sevindirmək	سُفْلَى / أَسْفَلَ	aşağı (hissə)
سَرَّ	sevinmək	سُفْنٌ (سُفْنٌ)	gəmi
سِرٌّ (أَسْرَارٌ)	sirr	سُقُوطٌ (u) سَقَطَ	düşmək
سُرُورٌ	sevinc; razılıq	سَكَبٌ (u) سَكَبَ	tökmək
بِكَلِّ سُرُورٍ	böyük məmuniyyətlə	سُكَّرٌ	şəkər; qənd
مِنْ دَوَاعِي السُّرُورِ أَنَّ	sevindirici səbəblərdən biri də budur ki,	سُكْنَى (u) سَكَنَ	yaşamaq; sakin olmaq
(أَسْرَةٌ) سَرِيرٌ	çarpayı	سُكَّانٌ (سُكَّانٌ)	sakin; yaşayan; əhali
مَسْرُورٌ	fərəhli; şad-xürrəm	سَاكِنَةٌ (müən.)	sakin
بِسُرْعَةٍ	sürətlə	سَكْنِي	yaşayış (sifət)
سَرِيعٌ	sürətli	(رَاجِعٌ) سُلَالَةٌ	sülalə
سِرْقَةٌ	oğurluq; soyğunçuluq	(أَسْلِحَةٌ) سِلَاحٌ	silah
سَاطِعٌ	parlaq	(رَاجِعٌ) سُلْطَةٌ	hakimiyyət
سَاعَدَ عَلَى	III kömək etmək	تَسَلَّقَ	v dırmanmaq
سَعَادَةٌ	xoşbəxtlik	سُلُوكٌ	davranış
سَعْدَاءٌ (سَعْدَاءٌ)	xoşbəxt	سُلُوكِيَّاتٌ	davranış
(أَسْعَارٌ) سِعْرٌ	qiymət	إِسْلَامٌ	islam

إِسْلَامِيّ	islam (sifət)	(سِنُونٌ، سَنَوَاتٌ) سَنَةٌ	il
سَلَامٌ	sülh	سَنَوِيّ	illik
سِلْمٌ	sülh	سَاهَمَ	III səhmdar olmaq; iştirak etmək asan
مُحِبُّ السَّلْمِ	sülhsevər	سَهْلٌ	həzm etməmə
(سَلْمَاءُ) سَلِيمٌ	sağlam; normal	سَوْءُ الْحَضْمِ	sahə
سَلْوَى	Səlvə	سَاخَةٌ	
		(سَاخٌ، سَاخَاتٌ)	
سَامٌّ	zəhərli	أَسْوَدٌ (müz.)	qara
		سَوْدَاءٌ (müən.)	
		سُودٌ (cəm)	
سَمَانِيّ	səməni	سَائِدٌ	hökmsürən
(- اَتْ) سَمَاوَرٌ	samovar	سَيَادَةٌ	suverenlik
أَسْمَرٌ (müz.)	əsmər; qarabuğdayı	سُورِيَّةٌ، سُورِيَا	Suriya
سَمْرَاءٌ (müən.)			
سُمْرٌ (cəm)			
سَمَاعٌ (ə) سَمِعَ	eşitmək	(- اَتْ) سَيَاسَةٌ	siyasət
سَمَاعَةٌ	stetoskop	سَيَاسِيّ	siyasi
إِخْتَبَرَ بِالسَّمَاعَةِ	stetoskopla qulaq qasmaq	سَاعَةٌ (سَاعٌ، سَاعَاتٌ)	saat
(أَسْمَاكٌ) سَمَكٌ	balıq	أَلْسَاعَةٌ	bu saat
كَبَابٌ سَمَكِ	ağ balıq kababı	سُوفِيَاتِيّ	sovet (isim və sifət)
أَلْخَفْشُ			
(أَسْمَاءُ) إِسْمٌ	ad	تَسْوِيقٌ	satış; bazarlama
مُسْتَنَدَاتٌ	sənədlər		

سَائِقٌ	sürücü
(سَاقَةٌ، سُوَاقٌ)	
سُوقٌ (müən.)	bazar
(أَسْوَاقٌ)	
(- اتُّ) مُسْتَوَى	səviyyə
أَعْلَى عَلَى	yüksək
الْمُسْتَوَاتِ	səviyyədə
سُيَّاحِي	turistik

مَسِيرٌ، (i) سَارَ	getmək; gəzmək
سَيْرٌ	
سَيْرٌ	gediş
(- اتُّ) سَيَّارَةٌ	maşın
سَيِّطْرَةٌ	ağalq; hökmranlıq
(- اتُّ) سَيِّمًا	kin

ش

شَايٌ	çay
شَاوُنٌ (شُؤُونٌ)	iş
شَابٌ	gənc adam
(شَبَابٌ، شُبَّانٌ)	
(شَبَابَاتٌ، شَبَانٌ)	gənc qız
شَايَةٌ	
شُبَّاطٌ	fevral
شَبَابِيكٌ (شَبَابِيكٌ)	pəncərə
الشَّبَكَةُ الْعَالَمِيَّةُ	internet
(أَشْيِيَّةٌ) شِتَاءٌ	qış

(أَشْجَارٌ) شَجَرَةٌ	ağac
شَخْصٌ (أَشْخَاصٌ)	şəxs
شَدِيدٌ	şiddətli
(شَرَارٌ) شَرٌّ	pis
شَرٌّ مِنْ daha pis
شُرْبٌ (شُرْبٌ)	içmək
(أَشْرِبَةٌ) شَرَابٌ	sirop
مَشْرُوبَاتٌ	içkilər
مَشْرُوبَاتٌ رُوحِيَّةٌ	spirtli içkilər

شَرَحَ (ə) شَرَحَ	şərh etmək	شِرَاءٌ	alma
شُرْطِيٌّ	polis	شَوَاطِيْ (شَوَاطِيْ)	sahil
شُرُوعٌ	başlamaq	شَطْرُنْجٌ	şaxmat
(ə) شَرَعَ فِي			
شَوَارِعُ (شَوَارِعُ)	küçə	شُعُوبٌ (شُعُوبٌ)	xalq
شِرَاعِيٌّ	yelkənli	شُعُورٌ (u) شَعَرَ بِـ	hiss etmək
شَرَعِيٌّ	qanuni	شُعْرَاءُ (شُعْرَاءُ)	şair
مَشَارِيْعُ (مَشَارِيْعُ)	plan; proyekt	شَعِيْرٌ	arpa
أَشْرَفَ عَلَى	IV idarə etmək; etmək; başında durmaq	إِشْتَعَلَ	VIII işləmək; məşğul olmaq
شُرْفَةٌ (شُرْفٌ)	balkon; terras	مَشْغُوْلٌ	məşğul
مَشَارِفُ (مَشَارِفُ)	şəhər kənarı	شِفَاءٌ	sağalma; şəfa tapma
إِسْتِشْرَاقٌ	şərqşünaslıq	(- اَتْ) مُسْتَشْفَى	xəstəxana
شَرْقٌ	şərq	شِيقٌ (شِيقٌ)	mənzil
الشَّرْقُ الْأَدْنَى	Yaxın Şərq	شَفْشَقٌ	cikkildəmək
الشَّرْقُ الْأَوْسَطُ	Orta Şərq	شُكُوْكٌ (شُكُوْكٌ)	şəkk; şübhə
الشَّرْقُ الْأَقْصَى	Uzaq Şərq	شُكْرٌ (u) شَكَرَ	təşəkkür etmək
(- وَن) مُسْتَشْرِقٌ	şərqşünas	شَكْلٌ	təşkil etmək
شَارِكٌ	iştirak etmək	أَشْكَالٌ (أَشْكَالٌ)	forma; vid
(- اَتْ) شَرِكَةٌ	şirkət	مُتَلْتٌ الشَّكْلِ	üçbucaq şəkilli
شَرِكَةٌ مُسَاهِمَةٌ	səhmdar cəmiyyət	مُرَبَّعٌ الشَّكْلِ	dördbucaq şəkilli
إِسْتَرَى	VIII satmaq	مَشَاكِلٌ (مَشَاكِلٌ)	çətinlik; problem
		شُكُوْيٌ	şikayət

شَمْسٌ (müen.) (شُمُوسٌ)	günəş	أَشْهَلُ (müz.) (müen.) شَهْلٌ (cəm)	göygöz
مُشْمِسٌ	günəşli	شَهْلَاءُ	Şəhla
شُمُولٌ (u) شَمَلٌ	əhatə etmək	شَهِيٌّ	dadlı; ləzzətli
شَامِلٌ	universal	أَشَارَ إِلَى	IV işarə etmək
شُهُودٌ (ə) شَهِدَ	şahidi olmaq	مِمَّا يَجِدُرُ الْإِشَارَةُ إِلَيْهِ أَنْ	işarə etməyə dəyər ki, ...
شَاهِدٌ	III müşahidə etmək; baxmaq	شَيْقٌ	maraqlı
مُشَاهَدَةٌ	müşahidə etmə; baxma	(أَشْيَاءٌ) شَيْءٌ	şey; əşya
شَهْرٌ (أَشْهُرٌ، شُهُورٌ)	ay	(شُيُوخٌ) شَيْخٌ	qoca
شُهُرَةٌ	şöhrət	شَيْخُوخَةٌ	qocalıq
شَهِيرٌ	məşhur	شَائِعٌ	yayılan; yayılmış
مَشَاهِيرٌ (مَشْهُورٌ)	məşhur		
		ص	
صَالَةٌ (اَتْ) صَالَةٌ	zal	صَبَعٌ (u)	boyamaq; rəngləmək
صَبٌّ (ə/u) صَبَّ	qalxmaq; ayılmaq; başlamaq	صِحَّةٌ	səhhət; sağlamlıq
صَبْرٌ (i) صَبَرَ عَلَى	dözümlü olmaq; səbr etmək	(أَصْحَاءٌ) صَحِيحٌ	doğru; düzgün
صَبْرٌ		صَحْرَاءُ	səhra
أَصْبَحَ نَافِذًا	qüvvəyə minmək	صَحُونٌ (صَحْنٌ)	qab
صَبَاحٌ	sabah		

صَدَرَ (u)	çıxmaq	صَفَّقَ II	(qanad) çırpmaq
صُدُورٌ			
صَدَّرَ	II ixrac etmək	صَافِيَةٌ / صَافٍ	saf; təmiz
أَصْدَرَ	IV buraxmaq	(صُكُوكٌ) صَكٌّ	akt; sənəd; çek
صَدَّرَ (صُدُورٌ)	sinə; ürək	تَصَلَّبَ الشَّرَائِبِ	arterioskleroz
مَصَادِرُ (مَصَادِرُ)	mənbə	صَالِحٌ لـ ...	yararlı
صُدَاعٌ	baş ağrısı	مَصَالِحُ (مَصَالِحُ)	mənafe
صَادِقٌ	həqiqi; güclü	صَنَعَ II	istehsal etmək
أَصْدِيقٌ (أَصْدِيقَاءُ)	dost	صِنَاعَةٌ	sənaye
صُرُوحٌ (صُرُوحٌ)	saray; bina	مَصَانِعُ (مَصَانِعُ)	zavod
مَصْرَفٌ (مَصَارِفُ)	bank	أَصْوَاتٌ (أَصْوَاتٌ)	səs
صَعْبٌ عَلَى (u)	çətin olmaq	صُورٌ (صُورٌ)	şəkil
صُعُوبَةٌ			
صَعَبٌ	çətin	صَائِمٌ	oruc tutan
		(صَوْمٌ، صِيَامٌ)	
صَغِيرٌ (صِغَارٌ)	kiçik, balaca	صِيَاحٌ (i) صَاخٌ	qışqırmaq; banlamaq
تَصَفَّحَ	V vərəqləmək	صِيَاحٌ	qışqırtı; səs banlama
تَصَفَّحَ	vərəqləmə	صَيْدٌ	ovlama
صَفْحَةٌ (صَفْحَاتٌ)	səhifə	صَيَادِلَةٌ (صَيَادِلَةٌ)	əczaçı
أَصْفَرٌ (müz.)	sarı	صَيْدَلِيَّةٌ	aptek
صَفْرَاءُ (müən.)			
صُفْرٌ (cəm)			
صِفْرٌ	sıfır	صَارَ (i)	çevrilib olmaq; başlamaq;
		صَيَّرُورَةٌ	keçmək
		صَيْفٌ	yay

صِنْفِي	yay (sifət)		صَوَانِي (صِنْفِيَّة)	sini; xonça
صِنْفِيَّة	Çin (isim sifət)		və	

ض

صَيِّئًا	az; cüzi		صَمَّ (ə/u) صَمَّ	əhatə etmək; ehtiva etmək
صَبَطَ (u;i)	müəyyən etmək;		إِنضَمَّ إِلَى	VII qoşulmaq
صَبَطًا	nizamlamaq		إِنضِمَامًا إِلَى	qoşulma
أَصْحَى	səhər olmaq; başlamaq		تَصَمَّنَ	V ehtiva etmək
صَخْمٌ	böyük; nəhəng		صِمْنٌarasında;...içində
أَضْرَارٌ (ضَرَّرَ)	ziyan; zərər		ضِيَاعٌ	itirmə
ضُرُورِيٌّ	zəruri		أَضَافَ إِلَى	IV əlavə etmək
إِضْرَامٌ	(tonqal) yandırma		ضِيَافَةٌ	qonaqlıq; qonaqpərvərlik
ضَغَطٌ	təzyiq		ضَيْفٌ (ضُيُوفٌ)	qonaq
ضَلِيعٌ	bilici			

ط

طِبُّ	tibb		بِالطَّبْعِ	əlbəttə
(أَطِبَّاءٌ) طَبِيبٌ	həkim		طَبِيعَةٌ	təbiət
طَبَخَ (u) طِبَاخَةٌ	bişirmək		طَبِيعِيٌّ	təbii
(مَطْبَخٌ) مَطْبَخٌ	mətbəx		(طَوَابِقٌ) طَابِقٌ	mərtəbə
طَبَعًا	əlbəttə		(أَطْبَاقٌ) طَبَقٌ	qab; yemək

طِرَازٌ	tərz	مُطَالَعَةٌ	mütaliə
عَلَى طِرَازٍtərzində	(مَطَالِغٍ) مَطْلَعٌ	başlanğıc
أَطْرَشُ (müz.)	kar	إِطْمِئْنَانٌ	sakitlik; əminlik
طِرْشَاءُ (müən.)			
طُرْشٌ (cəm)			
طُرُقٌ (طُرُقٌ)	yol	طَمَاطِمٌ	pomidor
طَرِيقٌ عَامٌّ	magistral yol	(أَطْنَانٌ) طُنٌّ	ton
عَنْ طَرِيقٍvasitəsilə	طَهْرَانٌ	Tehran
(طَرَائِقُ) طَرِيقَةٌ	yol; metod	(طَهَاءٌ) طَاهٍ	aşpaz
طَعْمٌ	dad	تَطَوُّرٌ	inkişaf
(أَطْعَمَةٌ) طَعَامٌ	yemək; təam	مُتَطَوِّرٌ	inkişaf etmiş
(مَطَاعِمٌ) مَطْعَمٌ	restoran	إِسْتِطَاعٌ	VIII bacarmaq; iqtidarında olmaq
طَفِيَ (ə)	sönmək	طَاوِلَةٌ	stol
طَفِقَ (ə)	girişmək; başlamaq	طَوِيلٌ	uzun
(أَطْفَانٌ) طِفْلٌ	uşaq	طَوِيلٌ أَلْتِيلَةٌ	uzunlifli
طَلَبٌ (u)	tələb etmək; istəmək	طُولٌ	uzunluq
(-ات) طَلَبٌ	istək; tələb	طَوَالٌboyunca
طَالِبٌ	tələbə	طَيِّبٌ	yaxşı
(طُلَّابٌ، طَلَبَةٌ)			
(-ات) طَالِبَةٌ	talibə	(طُيُورٌ) طَيْرٌ	quş
طُلَّابِيٌّ	tələbə (sifət)	طَيْرَانٌ	aviasiya
إِطَّلَعَ عَلَى	VIII tanış olmaq	مَطَارٌ	hava limanı
إِطَّلَاعٌ عَلَى	tanış olma		

ظ

ظُرُوفٌ (ظُرُوفٌ)	şərait	ظُهُورٌ (ظُهُورٌ)	bel
ظُلُومٌ (u/ə) ظَلٌّ	qalmaq; mövcud olmaqda davam etmək	ظُهُورٌ	günorta
ظِلَالٌ (ظِلَالٌ)	kölgə	ظُهُورٌ فِي وَ يَا ظُهُورًا	günorta vaxtı
ظُهُورٌ (ə) ظَهَرَ	ortaya çıxmaq; görünmək	الظُّهُورِ	

ع

تَعْبِيَةٌ	doldurma	عَدٌّ (ə/u) عَدٌّ	saymaq; hesat etmək
عِبَادَةٌ	ibadət	أَعْدَاءٌ	IV hazırlamaq
مَعَابِدٌ (مَعَابِدٌ)	məbəd	إِعْدَادٌ	hazırlama
عَبَّرَ عَنِ	II ifadə etmək	أَعْدَادٌ (أَعْدَادٌ)	say
إِعْتَبَرَ	VIII hesab etmək	عَدَّدَ مِنْ...	bir neçə
عَابَرَ	ötən; keçən	عَدَّدَ كَثِيرٌ مِنْ...	çoxlu
عِبَارَةٌ (-اتٌ) عِبَارَةٌ	ifadə	عَدَّدَ عَدِيدٌ مِنْ...	çoxsaylı
بِعِبَارَةِ أُخْرَى	başqa sözlə	عَدَّدَ قَلِيلٌ مِنْ...	azsaylı
عِبْرِيٌّ	ibri; yəhudi	عِدَّةٌ	bir neçə
أَعْجَبَ	IV heyrləndirmək	عَدِيدٌ مِنْ	çoxlu
(إِعْجَابٌ) عَجَبٌ	təəccüb; heyrət	مُتَعَدِّدٌ	çoxsaylı
عَجَائِبٌ (عَجَائِبٌ)	möcüzə	مَعْدِنِيٌّ	mineral
عَجُوزٌ	qoca	عَرَبٌ	ərəblər

عَرَبِيٌّ	ərəb (sifət və isim)	عَاشِرَةٌ / عَاشِرٌ	onuncu
(وَن) مُسْتَعْرَبٌ	ərəbşünas	عَشْرٌ	on
(أَعْرَاسٌ) عُرُسٌ	toy	عُشْرٌ	$\frac{1}{10}$
تَعَرَّضَ لِـ	V məruz qalmaq	عِشْرُونَ	iyirmi
عَرَضٌ	nümayiş etdirmə	عِشْرِيْنَ	20-ci illər
(أَت) مَعْرُوضٌ	eksponat	(عُشَّاقٌ) عَاشِقٌ	aşiq
عَرَفَ (i) عِرْفَانٌ،	bilmək; tanımaq	(أَعْشِيَّةٌ) عَشَاءٌ	şam yeməyi
مَعْرِفَةٌ			
عَرَفَ بِـ	II tanış etmək	عَصْرِيٌّ	müasir
تَعَرَّفَ عَلَى ، بِـ	V tanış olmaq	(عَوَاصِمٌ) عَاصِمَةٌ	paytaxt
إِعْتَرَفَ بِـ	tanımaq; etiraf etmək	(عُصْبِيٌّ) عَصَا	əsa
(مَعَارِفٌ) مَعْرِفَةٌ	bilik; bacarıq	(أَعْضَاءٌ) عُضْوٌ	üzv
مَعْرُوفٌ	tanınmış	عُضْوِيَّةٌ فِي	üzvlük
مِنَ الْمَعْرُوفِ أَنَّ	məlumdur ki,	أَعْطَى	IV vermək
كَمَا هُوَ مَعْرُوفٌ	məlum olduğu	عَظِيمٌ	böyük; əzəmətli
	üzrə	(عُظْمَاءٌ، عِظَامٌ)	
الْعِرَاقُ (müz.)	İraq	مُعْظَمٌ	böyük hissə
عَرَقٌ	tər	إِعْتِقَادٌ	etiqad; inam
عَرِيْقٌ	dərin; qədim	(عُقُودٌ) عَقْدٌ	kontrakt; müqavilə
عَرَقَلٌ	mane olmaq	عَقَارِيٌّ	daşınmaz
(أَعْرَازٌ) عَزِيْزٌ	əziz	(عُقُولٌ) عَقْلٌ	ağıl
(عَزَائِمٌ) عَزِيْمَةٌ	qətiyyət; əzim	عِلَاجٌ	müalicə
عَسَلٌ	bal	فِيْمَا يَتَّعَلَقُ بِـ	gəlincə...
(عُسُولٌ، أَعْسَالٌ)			

مُعَلَّقٌ	asılmış		
عِلْمٌ (ə) عِلْمٌ	bilmək; anlamaq	عِلَاوَةٌ عَلَى ذَلِكَ	bundan əlavə
عَلَّمَ	II öyrətmək	عَلَى...	...üstündə;... üzərində
أَعْلَمَ	IV bildirmək	عَلَى عِلْمٍ بِ...	xəbərdar olmaq
تَعَلَّمَ	V öyrənmək	عَلَى مَا يَبْدُو	göründüyü kimi
تَعَلَّمَ	öyrənmə	عَلِيٌّ	Əli
إِعْلَامٌ	xəbər vermə; informasiya	مِعمَارِيٌّ	memarlıq (sifət)
عِلْمٌ (عُلُومٌ) عِلْمٌ	elm	عَمِيقٌ	dərin
عَالَمٌ	aləm; dünya	عَمَلٌ (ə) عَمِلَ	işləmək
(عَوَالِمٌ، عَالَمُونَ)			
عَالِمٌ (عُلَمَاءٌ) عَالِمٌ	alim	عُمَالٌ (عَمَالٌ) عَامِلٌ	işçi
عَالِمُ النَّفْسِ	psixoloq	عَوَامِلٌ (عَوَامِلٌ) عَامِلٌ	amil
(- وَنَ) مُتَعَلِّمٌ	öyrənən; savadlı	أَعْمَالٌ (عَمَالٌ) عَمَلٌ	iş
(مَعَالِمٌ) مَعْلَمٌ	görməli yer	مُسْتَعْمَلٌ	istifadə edilmiş
(- وَنَ) مُعَلِّمٌ	müəllim	(مَعَامِلٌ) مَعْمَلٌ	fabrik
مَعْلُومٌ	məlum	(أَعْنَابٌ) عِنَبٌ	üzüm
مِنَ الْمَعْلُومِ أَنَّ	məlumdur ki,	وَرَقُّ الْعِنَبِ الْمَحِشِّ	yarpaq dolması
مَعْلُومَاتٌ	məlumat	عَنْ...	...haqqında; ...dair; ...barəsində
أَعْلَنَ	IV elan etmək	(أَعْنَابٌ) عِنَبٌ	üzüm
عُلْيَا / أَعْلَى	ən hündür; ali	وَرَقُّ الْعِنَبِ الْمَحِشِّ	yarpaq dolması
		عِنْدَ...	...yanında; ...vaxtı; ... da ²

عِنْدَمَاo vaxt ki, ...o zaman ki,	عُودٌ (عِيدَانٌ، أَعْوَادٌ)	ud
عُنْصُرٌ (عُنَاصِرُ)	element	(أَعْيَادٌ) عِيدٌ	bayram
عُنْوَانٌ (عُنَاوِينُ)	ünvan; başlıq	عِيدُ الْفِطْرِ	Ramazan bayramı
عُمْرَانِيٌّ	yaşayış; tikinti (sifət)	(أَعْوَامٌ) عَامٌ	il
عَانِيٌّ	III başı bəla çəkmək	إِسْتِعَانَةٌ بِـ	kömək üçün müraciət etmək
مَعَانِيٌّ (مَعَانٍ)	məna	تَعَاوُنٌ	əməkdaşlıq
مَعَاهِدٌ (مَعَاهِدُ)	institut	مَعَاوَنَةٌ	kömək; dəstək
عَوْدَةٌ (u) عَادَ	geri qayıtmaq; gedib çıxmaq	عَيْشٌ (i) عَاشَ	yaşamaq
أَعَادَ	IV geri qayıt- maq	عَيْنٌ (عَيْنُونَ)	göz
عَادَةٌ (اتٌ)	adət		

غ

غَاظٌ (اتٌ)	qaz	غَدَا	sabah
غَاظٌ أَوَّلُ أَكْمِيدِ الْكَرْبُونِ	dəm qazı	(غُرَبَاءُ) غَرِيبٌ	qəribə; yad
غُدُوٌّ (u) عَدَا	səhər yola düşmək; nəyi isə səhər vaxtı etmək; çevrili olmaq	إِسْتِعْرَابٌ	təəccüb; heyrət
أَغْدِيَّةٌ (غَدَاءٌ)	qıda; yemək	مِنْ الْمُسْتَعْرَبِ أَنَّ	təəccüblü; bu- rasıdır ki,

الْمَغْرِبُ	Mərakeş; Məğrib	مَغْلِيٌّ	qaynanmış
عُرْفَةٌ (عُرْفٌ)	otaq	إِغْمَاضٌ	gözləri yumma
عُرْفَةُ الْإِسْتِقْبَالِ	qonaq otağı	مُعْمَضٌ	yumulmuş
عُرْفَةُ النَّوْمِ	yataq otağı	عَنَى	II oxumaq
إِسْتَعْرَقَ	X vaxt almaq; davam etmək	(أَعْنِيَاءُ) عَنِيٌّ	zəngin
عُسْلٌ (i) عَسَلَ	yumaq	عَنِيْبٌ، (i) غَابَ	olmamaq; görünməmək
عُصْنٌ	budaq	عُيُوبٌ	dəyişdirmək
(عُصُونٌ، أَغْصَانٌ)		عَيَّرَ	
مَغْفُورٌ لَهُ	rəhmətlik	عَيَّرَ ...	qeyri...
عَلَّةٌ	məhsul; dən	عَيَّرَ كَافٍ	qeyri – kafi; yetərli
(عِلَالٌ، عِلَالَتٌ)			olmayan
أَغْلَبُ	(nəyin isə) böyük hissəsi	عَيَّرَ الْأَدْرِيَّ	qeyri- Azərbaycanlı
غَالِبًا	çox vaxt	عَيَّرَ أَنْ	lakin
عَلَى (i) عَلَى	qaynatmaq	لِلْغَايَةِ	olduqca

ف

فَبْرَايِرُ	fevral	إِفْتِيَاْحٌ	açma; açılış
فَتَاءٌ (ə) فَتَى	dayanmaq; mövcud olmamaq	(مَفَاتِيْحُ) مِفْتَاحٌ	açar
مَا فَتَى	olmaqda davam et- mək; davam etmək (nəyi)	مِفْتُوحٌ	açıq; açılmış
فَتْحٌ (ə) فَتَحَ	açmaq	فَتْرَةٌ	müddət

فَتِيَانٌ (فَتِيَانٌ)	dən	فَاضِلٌ	ideal
فَحَصٌ (ə)	yoxlamaq; müayinə etmək	فِصِّيٌّ	gümüş
فَحْصٌ			
فَحْمٌ	dəbdəbəli	فَطَائِرٌ (فَطَائِرٌ)	fətir
فَرَارٌ (ə/i)	qaçıb getmək	فَطِيرَةُ الْحَمِّ	ət qutabı
مَفْرٌ	qaçma; can qurtarma	فَطِيرَةُ الْأَعْشَابِ	göy qutabı
		الْخَضْرَاءِ	
لَا مَفْرَ مِنْqaçılmazdır	فَعَلٌ (ə)	etmək
فَرِحٌ (ə)	sevinmək	تَفَاعُلٌ	birləşmə; əlaqəyə girmə itirmək
أَفْرَادٌ (أَفْرَادٌ)	nəfər; fərd	فَقْدٌ (i)	kasıb
فَرِيدٌ	Fərid	فُقْرَاءٌ (فُقْرَاءٌ)	yalnız; təkçə
فَارِسِيٌّ	fars (isim və sifət)	فَقَطٌ	fəllah; kəndli
فَرَائِسُ (فَرَائِسُ)	qurban; qənimət	فَلَاخٌ (- وَنَ)	VII ayrılmaq; azad olmaq
مَفْرُوشٌ	döşənmiş	إِنْفَاكٌ	olmaqda davam etmək; davam etmək (nəyi)
فُرْصَةٌ (فُرْصَةٌ)	fürsət	مَا آتَفَكَ	zehni
فَرَضَ عَلَى (i)	boynuna qoymaq; tələb etmək	فِكْرِيٌّ	meyvə
فَرَاعِنَةٌ (فَرَاعِنَةٌ)	Firon	فَوَاكِهُ (فَوَاكِهُ)	fəllah; kəndli
فَرَاغٌ (ə)	bitirmək; qurtarmaq boş olmaq	فَلَاخٌ (- وَنَ)	fəlsəfə
فُرُوقٌ (فُرُوقٌ)	fərq	فَلْسَفَةٌ	ağız
فَرِيقٌ (فَرِيقٌ)	qrup; dəstə	أَفْمَامٌ (أَفْمَامٌ)	sənət
فَرَنْسَا	Fransa	فُنُونٌ (فُنُونٌ)	

فِنَجَانٌ (فِنَاجِينُ)	fincan	فِيْمَا قَبْلُ	əvvəllər
فُنْدُقٌ (فُنَادِقُ)	otel	أَفَادَ	IV fayda vermək
فَهْمٌ (ə) فِهْمٌ	anlamaq; başə düşmək	إِسْتِفَادَةٌ مِنْ	istifadə etmə
مَفْهُومٌ	aydın; anlaşılan	فَوَائِدُ (فَائِدَةٌ)	fayda
فَوْقَ...	...üstündə;...üzərin də	مُفِيدٌ	faydalı
فُؤْلٌ	lobya	مُعَادٌ	məna
فِي... ²	-da ² ; dair	مُسْتَفِيدٌ مِنْ	istifadə edən; istifadəçi
فِي أَثْنَاءِ...	...əsnasında	فَوْزٌ (u) فَازَ بِـ	qazanmaq; əldə etmək

مَقَابِرُ (مَقْبَرَةٌ)	məzarlıq	قَتَلَ (u) قَتَلَ	öldürmək
قَبُولٌ (ə) قَبِلَ	qəbul etmək	قَتْلَى (قَتِيلٌ)	öldürülmüş
قَابِلٌ	III görüşmək	فَقْدٌ، لَقْدٌ və قَدْ	artıq (keçmiş zamanla işləndikdə) ola bilsin, bir qədər (indiki zamanla işləndikdə)
إِسْتَقْبَالٌ	X qarşılamaq	أَفْدَاحٌ (قَدْحٌ)	stəkan; qədəh
إِقْبَالٌ عَلَى	tələbat	قَدَرَ عَلَى (i)	bacarmaq; iqtidarında olmaq
قَبْلَ...	...qabaq; ...əvvəl	قُدْرَةٌ، قَدْرٌ	qiymətləndirmək
قَبْلَ أَلْمِيلَادِ	eradan əvvəl	قَدَّرَ	qadir; iqtidarında olan
قَبْلَ və ya قَبْلَ أَنْ	...qabaq; ...əvvəl	قَادِرٌ عَلَى	müqəddəs
مَا		مُقَدَّسٌ	
مُسْتَقْبَلٌ	gələcək	قَدَّمَ	II təqdim etmək

تَقَدَّمَ	V yaxınlaşmaq	مُنْعَدِدُ الْقُرُونِ	çoxəsirlik
تَقَدَّمَ	tərəqqi; inkişaf	قَرْنُفَلْ	qərənfil
قَادِمٌ	gələn (gəlir)	قَرْيَةٌ (قُرَى)	kənd
(قَدَمَاءُ) قَدِيمٌ	köhnə; qədim	(أَقْسَامٌ) قِسْمٌ	bölmə
(- ات) مُقَدَّمَةٌ	ön hissə	اِقْتِصَادِيٌّ	iqtisadi
قَرَّرَ	II qərar vermək	(قُصُورٌ) قَصْرٌ	saray; qəsr
(تَقَارِيرٌ) تَقْرِيرٌ	məruzə	(قِصَارٌ) قَصِيرٌ	qısa
(- ات) قَارَةٌ	qitə	قَضَاءٌ (i) قَضَى	(vaxt) keçirmək
(- ات) قَرَارٌ	qərar	(قُضَاءٌ) قَاضٍ	qazi
مَقَرٌّ	iqamətgah	قَطْرٌ (müən.)	Qətər
(مَقَارٌ، مَقَرَاتٌ)			
مُقَرَّرَاتٌ	dərs proqramı	(- ات) قِطَاعٌ	sector
قُرْآنٌ، (ə) قَرَأَ	oxumaq	قِطْعَةٌ (قِطَعَةٌ)	hissə; fiqur; parça
قِرَاءَةٌ			
قِرَاءَةٌ	oxumaq; qiraət	(- ات) مَقَاطَعَةٌ	vilayət; bölgə
اِقْتَرَبَ مِنْ	yaxınlaşmaq	قُطُوفٌ (u) قَطَفَ	dərmək
تَقْرِيْبًا	təqribən	(أَقْطَانٌ) قُطْنٌ	pambıq
قُرْبٌ...	...yaxınlığında	نَقَاعِدٌ	VI təqaüdə çıxmaq
قَرِيْبٌ (مِنْ)	yaxın	(قَوَاعِدٌ) قَاعِدَةٌ	baza; fundament: qayda
(- ات) اِقْتِرَاحٌ	təklif	قَاعِدَةٌ الْمُرُورِ	yol hərəkəti qaydası
(قَرَائِحُ) قَرِيْحَةٌ	fitri istedad	(مَقَاعِدُ) مَقْعَدٌ	oturacaq
(أَقْرَاصٌ) قُرُصٌ	həb	قَلَّلَ	II azaltmaq
(قُرُونٌ) قَرْنٌ	əsr	اِسْتِقْلَالٌ	müstəqillik
اَلْقُرُونُ اَلْوَسْطَى	orta əsrlər	(قَلَائِلٌ) قَلِيْلٌ	az
		قَلِيْلٌ مِنْ	azsayılı

قَلِيلٌ اَحَطَّ	bəxtsiz; uğursuz	رُحْصَةٌ (رُحْصٌ)	sürücülük vəsiqəsi
قَلِيلٌ اَلْعَقْلُ	ağıldan kəm	اَلْعِيَادَةُ	
قَلِيلًا	az-az; nadir halda	(- اِتِّ) قَاعَةٌ	zal
مُسْتَقِيلٌ	müstəqil	قَوْلٌ (u) قَالَ	demək
قُلُوبٌ (قُلُوبٌ) قَلْبٌ	qəlb; ürək	(- اِتِّ) مَعَالَةٌ	məqalə
أَقْلَعَ عَن	IV tərgitmək	قَوْمَةٌ، (u) قَامَ	qalxmaq; başlamaq
إِقْلَاعٌ عَن	tərgitmə	قِيَامٌ	
قَلْبٌ	narahatçılıq	قَامَ بـ	...etmək
أَقْلَامٌ (أَقْلَامٌ) قَلَمٌ	qələm	قَامَ عَلَى	əsaslanmaq
قَمْحٌ	buğda	قِيَامٌ	mövcud olma
(أَقْمَارٌ) قَمَرٌ	ay; peyk	قِيَامٌ بـ	etmə; həyata keçirmə
قَمَرٌ اِصْطِنَاعِيٌّ	süni peyk	قَائِمَةٌ (قَوَائِمٌ)	siyahı
(قَوَامِيْسُ) قَامُوسٌ	lüğət	قَائِمَةُ اَلطَّعَامِ	menyu
(قَوَانِيْنٌ) قَانُونٌ	qanun	قِيَمٌ	dəyərli
اَلْقَاهِرَةُ	Qahirə	(قِيَمٌ) قِيَمَةٌ	dəyər; qiymət
قَهْوَةٌ	kofe; kafe	(- اِتِّ) مَقْوَمٌ	element; əsas amil
قِيَادَةٌ (u) قَادٌ	idarə etmək; sürmək	مُعِيْمٌ	yaşayan; resident
قِيَادَةٌ	rəhbərlik etmə; sürmə	قَوِيٌّ	II gücləndirmək; qüvvətləndirmək
		(قَوِيٌّ، قُوَاتٌ) قُوَّةٌ	güc
		(أَقْوِيَاءٌ) قَوِيٌّ	güclü
		قِيَاسٌ (i) قَاسٌ	ölçmək

		ك		
...ك	...kimi, ...bənzər	كَيْفِيَّةٌ (i) كَفَى	kifayət	etmə
كَيْبٌ	solğun; məyus	كُلٌّ	bütöv; küll; hər kəs; hər şey	
كَبْدٌ (أَكْبَادٌ)	qaraciyər	كُلْمًا	hər dəfə	
كَبِيرٌ (كِبَارٌ)	böyük	قَبْلَ كُلِّ شَيْءٍ	hər şeydən əvvəl	
كَتَبَ (u) كِتَابٌ	yazmaq	كَلًا	yox; qətiyyən yox	
(كُتِبَ) كَاتِبٌ	yazıçı	(كِلَابٌ) كَلْبٌ	It	
(كُتِبَ) كِتَابٌ	kitab	(- ات) كَلِيَةٌ	fakültə	
(- ات) كِتَابَةٌ	kitabə	(كَلْفٌ) كُلْفَةٌ	qiymət; dəyər	
(مَكَاتِبُ) مَكْتَبٌ	cabinet; yazı stolu	تَكَلَّمَ	V danışmaq	
(- ات) مَكْتَبَةٌ	kitabxana	(- ات) كَلِمَةٌ	Söz	
تَكَثَّرَ	çoxalma, artma	بِكَلِمَةٍ أُخْرَى	başqa sözlə (deyilərsə)	
كَثِيرٌ	çox	كَمْ	neçə; nə qədər	
كَثِيرٌ أَمْوَالٌ	Varlı	بِكَمْ	neçəyədir?	
كَثِيرًا	çox (kəmiyyət)	كُمْبِيوتِرٌ	kompyuter	
(كُرْسِيٌّ) كُرْسِيٌّ	stul; kafedra	كُمْتَرِيٌّ	armud	
مُكْرَسٌ	həsr edilmiş	مُتَكَامِلٌ	tam; bütöv	
كُورِيٌّ	koreya	أَكْمَرَنٌ	gizlətmək	
(كُرْهٌ) كُرْهٌ (ə)	nifrət etmək	كَانُونُ الْأَوَّلُ	dekabr	
اِكْتِسَابٌ	əldə etmə	كَانُونُ الثَّانِي	yanvar	
اِكْتِشَافٌ	kəşf etmə; kəşf	(كَهَنَةٌ) كَاهِنٌ	kahin	
اِسْتِكْشَافٌ	kəşf etmə	(أَكْوَابٌ) كُوبٌ	stəkan	
كِفَاءَةٌ	bacarıq; imkan	اَلْكَوْنِيْتُ	Küveyt	

كَوْنُ (u) كَان	olmaq; mövcud olmaq; (kim, nə) olmaq	لَكِي	...görə ki; ...ki
كَوْنٌ	olma	كَيْفٌ	necə
مَكَانٌ	məkan	كَيْفِيَّةٌ	vasitə; forma
(أَمَاكِنُ، أَمَكِنَةٌ)			
كَيْ	...üçün ki; ötrü ki	(- ات) كِيلُومِترٌ	kilometr
ل			
لِـ...	üçün, ötrü ki; m ⁴ ; - a ² , - ya ²	لَزِيمٌ (لِزْمٌ)	lazım olmaq
لِأَنَّ	üçün, ötrü ki	إِسْتَلْزَمَ	X tələb etmək
لِأَنَّ	çünkü	مِنَ اللَّزِيمِ لِـ... أَنْ	lazımdır ki,...
لِمَا وَهَ يَا لِمَا	nə üçün	لَزِيمٌ	lazımı
لَا	yox, xeyr (indiki zamanla işlədilən inkar ədatı)	(اللسنة) لِسَانٌ	dil
لَوْلُو	mirvari	(لِصُوصٍ) لِصٌّ	oğru
مُلَائِمٌ	uyğun; müvafiq	(الطاف) لُطْفٌ	lütüfkarlıq
(مَلَابِسٌ) مَلْبَسٌ	paltar	لَعِبٌ (لَعِبٌ)	oynamaq
لُبْنَانٌ	Livan (müz.)	(الغاب) لُعْبٌ	oyun
(لِحَانٌ) لِحْنَةٌ	komitə	دَوْرَةٌ أَلْعَابِ	olimpiada
(- ات) لِحْظَةٌ	an	أَلْوَلْمِيَّةٌ	
لَدَى	...nəzdində, - da ²	(- ون) لَاعِبٌ	oyunçu
لَذِيذٌ	ləzzətli	لَعَلَّ	ola bilsin ki,
		لَعْنِ اللَّهِ	Allah lənət eləsin

لَعَا (اَتْ)	dil	أُولَيِّ	spiralvari
لُعَوِيٌّ	dil (sifət); lingvistik; lingvist	(أَلْوَانٌ) لَوْنٌ	rəng
مَلْفُوفٌ	dolma	مُلَوَّنٌ	rəngli
إِلْتَقَطَ	VIII tutmaq	إِلْتَوَى	VIII əyilmək
تَلَقَّى	V almaq; əldə etmək	لِيَبِيَا	Liviya
تَلَقَّى الْعُلُومَ	təhsil almaq	لَيْسَ	olmamaq; mövcud olmamaq
إِلْتَقَى	VIII görüşmək	لَيْسَ مِنْ بَابِ الْصُّدْفَةِ أَنَّ	təsadüfi deyildir ki,
لِقَاءٌ	görüş	(لَيَالٍ) لَيْلَةٌ	gecə
لَكِنَّ وَ ya لَكِنْ	lakin	لَيْلًا	gecə vaxtı
لَمْ	- ma ² (inkar ədatı)	أَلَلَيْلَةَ	bu gecə
لَمَّا	1. hələ... - ma ² (inkar ədatı) 2. dıqda ⁴ , o vaxt ki, o zaman ki	لَيْلَى	Leyla
لَنْ	heç vaxt, heç də, qətiyyən, əsla (inkar ədatı)	لَيْمُونٌ	liman
لَوْحَةٌ (اَتْ)	lövhe		

م

مَا	o şey ki	مَارِسٌ	mart
مَا وَ ya مَاذَا	nə?	مَآيُو	may
مَا إِنْ... حَتَّى	edər – etməz...	مِئْتَةٌ وَ ya (مِئُونٌ، مِئَاتٌ) مِائَةٌ	yüz

مِتر (أَمْتَار)	metr	مَرَارَة (مَرَارِ)	öd; öd kisəsi
إِسْتَمْتَعَ بِ	zövq almaq	مِرَارٌ ، مَرَاتٌ (مَرَّة)	dəfə
مُنْعَةٌ (مُنْع)	zövq	لِأَوَّلِ مَرَّةٍ	ilk dəfə
مَتَى	nə vaxt?	مَرَّةٍ	bir dəfə
إِلَى مَتَى	nə vaxtadək?	مِرَارٌ وَ تَكَرَّرًا	dəfələrlə
مَثَلٌ	II təmsil etmək	(نِسْوَةٌ، نِسَاءً) إِمْرَأَةٌ	qadın
أَلْأَمْثَلُ	ideal; ən yaxşı	إِمْرُؤٌ	kişi
مِثَالِي	ideal; nümunəvi	مَدِيحٌ	şən
مَثَلًا	məsələn	مَرَضٌ (ə) مَرِيضٌ	xəstə olmaq
مِثَالٌ	bənzər	(أَمْرَاضٌ) مَرَضٌ	xəstəlik
لَا مِثِيلَ لـ	misli-bərabəri yoxdur	(مَرَضِي) مَرِيضٌ	xəstə
(وَنَ) مُمَثِّلٌ	nümayəndə	مَرَاكُشٌ	Mərakeş
(-ات) إِمْتِحَانٌ	imtahan	(تَمَارِينٌ) تَمَرِينٌ	praktika; çalışma
مَادِّي	maddi	مِرَاءٌ	şübhə
(مُدَدٌ) مُدَّةٌ	müddət	مَرِيحٌ	Məryəm
مَدِيدٌ	uzun	مَمْرُوجٌ	qarışıq
مَدِينَةٌ	şəhər	(-وَنَ) مَسِيحِي	xristian
(مَدَائِنٌ، مُدُنٌ)		أَمْسَى	IV axşam olmaq; axşam keçir- mək; çevrilib ol- maq
مَدَى	həcm	(أَمْسَاءٌ، أَمْسِيَّةٌ)	axşam
مَرٌّ ب (ə/u)	yanından ötüb keçmək	مَسَاءٌ	axşam vaxtı
مُرُورٌ، مَرٌّ	davam etmə	مَسَاءٌ	ərik
إِسْتِمْرَارٌ	əsrilər keçdikcə	مِشْمِشٌ	

مَشَى (i) مَشَى	gəzmək	مَوَالِحُ	(cəm) turş müyvələr, sitrus yalandan;
إِمْتَصَّ	VIII sormağ; cana hopdurmaq	بِمَمْلُوكٍ	yaltaqcasına
مِصْرُ	Misir (müən.)	إِمْتَاكَ	VIII malik olmaq
مَضَى (i) مَضَى، مَضُو، مَضِي	çıxıb getmək; davam etmək	(مُلُوكٌ) مَلِكٌ	şah
مَاضِيَةٌ / مَاضٍ	keçmiş, keçən	(مَمَالِكُ) مَمْلَكَةٌ	imperiya, dövlət krallıq
فِيمَا مَضَى	keçmişdə	أَلْعَرَبِيَّةُ السُّعُودِيَّةُ	Səudiyyə Ərəbistanı Kral- lığı
(أَمْطَارٌ) مَطَرٌ	yağış	(- اَتٌ) مِلْيَارٌ	milyard
مَعَ...ilə; ... birlikdə	(مَلَايِينُ) مَلْيُونٌ	milyon
مَعْصَصٌ	qarında kəskin ağrı	مَنْ	kim?; o kəs ki, o adam ki, - dan ²
أَمْكَنَ	IV mümkün olmaq	مِنْ	
إِمْكَانٌ	imkan	مِنْ فَضْلِكَ	zəhmət olmasa
مِنْ أَلْمُمْكِنِ لِي... ..	mümkündür ki,	مِنْ قَبْلِ...tərəfindən
أَنَّ			
مُلًّا	molla	مِنْ أَجْلِ	...üçün, ...uğrunda
مَلَأَ مَلَأَ، مَلَأَ	doldurmaq	مِنْ أَلْمُؤَكَّدِ أَنْ... ..	mübahizə edil- məzdir ki,...
مَلَأَ	doldurma	مَنْعِي	immunitet (sifət)
مَلِيءٌ	dolu	مُنْذُ	- dan ² ... bəri
مَالِحٌ	duzlu	مُنْذُ أَنْ	...etibarən; bəri
(أَمْلَاحٌ) مِلْحٌ	duz	مَاهِرٌ	mahir

(وَن) مُهَنْدِسْ	mühəndis	تَمْوِيلٌ	maliyyələşdirmə
مَوْتٌ (u)	ölmək	(أَمْوَاهُ، مِيَاهُ) مَاءٌ	su
مَوْزٌ	banan	مَوَائِدٌ مَائِدَةٌ	yemək stolu
مَوْسِكُو	Moskva	(- اَت) مِيدَالِيَّةٌ	medal
مُوسِيقَاْرٌ	musiqiçi	تَمَيَّرَ	fərqlənmək; seçilmək
(- اَت) مُوسِيقَى	musiqi	(مَوَانِي) مِيْنَاءٌ	port; liman

ن

أَنْتَجَ	istehsal etmək	مَنْزِلٌ (مَنْزَلٌ)	mənzil
إِنْتَاَجٌ	istehsal etmə; istehsal	(نَزَةٌ) نَزْهَةٌ	gəzinti
مُنْتَجٌ	istehsal edən	بِمُنَاسَبَةٍ...	münasibəti ilə
نَتَائِجٌ (نَتَائِجٌ) نَتِيْجَةٌ	nəticə	(نِسْبٌ) نِسْبَةٌ	nisbət
نَتِيْجَةٌnəticəsində	بِالنِّسْبَةِ إِلَى...	...nisbətdə; ...görə
نَاتِجٌ	nəticə; məhsul	نَسَّقَ II	koordinasiya etmək
(- اَت) نَجَاحٌ	uğur	تَنْسِيقٌ	koordinasiya
إِنْجَازَاتٌ	nailiyyət	نِسْيَانٌ (ə) نِسْيِي	unutmaq
مُنْجَرَاتٌ	istehsalat məhsulları	نُشُوْءٌ (ə) نَشَأٌ	ortaya çıxmaq
نَحْنُ	biz	أَنْشَأَ IV	tikmək, qurmaq, başlamaq
نَحْوٌ...	...doğru; təqribən	نَشَأَةٌ	nəşət, yaranma
نَخِيْلٌ	xurma ağacı	نَشْرٌ (u) نَشَرَ	nəşr etmək
نَادِرٌ	nadir; qeyri-adi	مُنْتَشِرٌ	geniş yayılmış
(نُدُن) نَادِلٌ	ofisiant	نَشَطٌ II	aktivləşdirmək
نُرُوْ (i) نَزَلٌ	enmək	(أَنْشِطَةٌ) نَشَاطٌ	fəaliyyət

نَشِيطٌ (نَشِطَاءٌ)	aktiv	نَعَمَ	bəli
نَصٌّ (نُصُوصٌ)	mətn	نُعُومَةٌ أَلْأَطْفَائِرِ	uşaqlıq
مَنْصِبٌ (مَنْاصِبٌ)	vəzifə	نَوَافِدٌ (نَوَافِدٌ)	pəncərə
مَنْصُورٌ	Mənsur	نَوَافِرٌ (نَوَافِرٌ)	fontan
نِصَاعَةٌ	ağlıq; parlaqlıq; təmizlik	أَنْفُسٌ (أَنْفُسٌ)	qəlb; könül; öz
نِصْفٌ (أَنْصَافٌ)	yarı	نَفْعٌ	mənfəət
نَاصِحٌ	yetişmiş	نُفُودٌ (نُفُودٌ)	pul
مِنَاطِقٌ (مِنَاطِقٌ)	region	نَاقَشَ III	müzakirə etmək
نَظَرَ إِلَى (u)	baxmaq:nəzər salmaq	مُنَاقَشَةٌ və ya	müzakirə
نَظَرَ		نَقَّاشٌ	
إِنْتَظَرَ	VIII gözləmək	مُنْفُوسٌ	müzakirə edilmiş
إِنْتِظَارٌ	gözləmə	نَقْصٌ	çatışmazlıq
مَنْظَرٌ (مَنْظَرٌ)	mənzərə	نَفَعٌ (ə) نَفَعٌ	çövhərini almaq; şirəsini çıxarmaq
نَظْرَةٌ (نَظْرَةٌ)	eynək	نَقَلَ (u) نَقَلَ	daşımaq;aparmaq
نَظَرَ فِي	nəzərdən keçirmə	إِنْتَقَلَ VIII	hərəkət etmək
أَلْمُنْتَظَرُ أَنْ	gözlənilir ki,	إِنْتَقَلَ إِلَى رَحْمَةٍ	rəhmətə getmək
نَظَّفَ	II təmizləmək	أَللَّهُ	
نَظْفَاءٌ (نَظْفَاءٌ)	təmiz	نَقِيٌّ	təmiz
نَظْمٌ	II nizamlamaq; tənzimləmək	نَكْهَةٌ	yaxşı dad; ətir
نَظْمَةٌ (نَظْمَةٌ)	təşkilat	نَمَازِجٌ (نَمَازِجٌ)	nümunə
نَظْمٌ، أَنْظَمَةٌ (نَظْمٌ)	quruluş; rejim	مَنْهَجٌ (مَنْهَجٌ)	kurs; proqram
إِنْتِعَاشٌ	dirçəlmə; canlanma	نِهَآيَةٌ	son
		فِي النِّهَآيَةِ	sonda
		نَظْمٌ (نَظْمٌ)	iqlim

نَارٍ (نِيرَانٍ)	od – alov; tonqal	تَتَاوَلُ VI	qəbul etmək; toxunmaq
أَنْوَارٍ (نُورٍ)	işıq	تَتَاوَلُ	qəbul etmə
نُورِ الدِّينِ	Nurəddin	نَوْمٌ (u) نَامَ	yatmaq
نَيْرٍ	işıqlı	(نَوَايَا) نِيَّةٌ	niyyət
مَنَاصٍ	qaçma; can qurtarma	فِي نِيَّةٍ... أَنْ	niyyətində ol- maq; ...istəmək
لَا مَنَاصَ مِنْ... V	...qaçılmazdır	(أَنْيَابٍ) نَابٌ	diş (heyvan)
تَنَوُّعٌ	çox olmaq; bol çəşidli olmaq	الْأَنْبُرُ	Novruz
تَنَوُّعٌ	çəşid çoxluğu	نَيْسَانُ	aprel
مُتَنَوِّعٌ	rəngarəng	نَيْلٌ (ə) نَالَ	əldə etmək; nail olmaq
(أَنْوَاعٍ) نَوْعٌ	növ	نَالَ قِسْطًا مِنْ الزَّلْحَةِ	bir qədər dincəl- mək
نُوقِمَبْرُ	noyabr		

هـ

هَوَالٍ	bunlar (müz. və müən.)	هَلْمٌ جَرًّا	və sairə
هَاتِفٌ	telefon	هُمٌ	onlar (müz.) onların (müz.)
هِجْرَةٌ (هَاتٍ)	mühacirət	هُمَا	onlar ikisi (müz. və müən.)
(أَهْدَافٌ) هَدَفٌ	hədəf; məqsəd	هَاتِمًا VIII	maraqlanmaq
(هَدَايَا) هَدِيَّةٌ	hədiyyə	هَاتِمًا	maraq
(أَهْرَامٌ) هَرَمٌ	ehram; piramida	هَاتِمًا	maraqla
هَرَوَلٌ	tələsmək	أَهْمِيَّةٌ	əhəmiyyət
هَلٌ	məgər; mı ⁴	هَمَزَةٌ	həmzə
إِسْتِهْلَاكٌ	istehlak	هَمَزَةٌ أَلْوَصَلُ	təmas nöqtəsi

هَامٌ	mühüm	هُنْعَارِيَا	Macarıstan
مُهْمٌ	mühüm	هُوَ	o (müz.)
أَلْمُهْمُ أَنْ	mühüm odur ki,	هَوِيَّةٌ (اَتْ)	mövcudiyyət; şəxsiyyət; individuallıq
هُنَّ	onlar (müən.); onların (müən.)	هَائِلٌ	böyük; nəhəng
هُنَا	burada	(أَهْوِيَّةٌ) هَوَاءٌ	hava; atmosfer
هُنَا وَ هُنَاكَ	ora - bura	فِي الْهَوَاءِ الْطَلْقِ	açıq havada
تَهْنِئَةٌ (تَهْنِئَةٌ)	təbrik etmə; təbrik	هِيَ	o (müən.)
هِنْدِيٌّ	hind (isim və sifət)	هَيْئَةٌ (اَتْ)	təşkilat, komitə
هِنْدِسِيٌّ	həndəsi; arxitektura		

و

وَتَرٌ (أَوْتَارٌ) وَتَرٌ	sim	وَجَدٌ (i) وَجَدٌ	tapmaq
وَتَبَّ عَلَى (i)	üstünə atlanmaq	يُوجَدُ	...vardır
وَتُوبٌ، وَتُبٌّ		مَوْجُودٌ	mövcud olan; mövcud
تَوَثَّقُ	möhkəmlətmə	وَاجَةٌ	III üzləşmək
بِثَقَّةٍ	inam	تَوَجَّهَ	V yönəlmək
(مَوَاتِقٌ) مِيثَاقٌ	pakt	(وَجُوهٌ) وَجَةٌ	sifət; üz
(وِثَاقٌ) وَثِيقٌ النَّقَّةِ	möhkəm inamlı	إِتِّحَادٌ	birlik
(i) وَجَبَ عَلَى	Vacib olmaq	اَلْإِتِّحَادُ السُّوفِيَّاتِي	Sovet İttifaqı
وَجُوبٌ، وَجُوبٌ		إِتِّحَادِيٌّ	federal; federativ
بِمُوجِبِmüvafiq olaraq		

وَاحِدَةٌ / وَاحِدٌ	Bir	وَاسِعٌ	geniş
وَخَدٌ...	Yalnız; təkçə	(وَسَائِلٌ) وَسِيْلَةٌ	vasitə
وَحِيدٌ	Yeganə; tək	إِنْسَمَ بـ VIII	fərqlənmək; səciyyələnmək
وَخْدَةٌ	Birlik	(- اَتْ) سِمَةٌ	keyfiyyət
(الْتَوَخَّى) تَوَخَّ	riayət etmə;qəbul etmə	(i) وَصَفَ	təsvir etmək; xarakterizə etmək; təyin etmək
وَدٌّ (i/ə) وَدٌّ	Sevmək; istəmək	وَصْفَةُ الْعِلَاجِ	resept
تُرَاثٌ	Irs	(i) (وُصُولٌ) وَصَلَ	gəlib çıxmaq
وَرْدٌ (i) وَرَدَ	gəlmək; varid olmaq	III وَاصِلٌ	davam etdirmək
إِسْتِيرَادٌ	idxal; import	(- اَتْ) صِلَةٌ	əlaqə
(مَوَارِدٌ) مَوْرِدٌ	Resurs	مُواصَلَةٌ	davam etdirmə
(وَرْدٌ) وَرْدَةٌ	qızılgülər	وُصُولٌ	gəlib çıxma
(أوراقٌ) وَرَقٌ	yarpaq	وَاضِحٌ	aydın; dəqiq
(- اَتْ) وَرَقَةٌ	vərəq	مِنَ الْوَاضِحِ أَنْ...	aydındır ki,...
وَرَقَةٌ الْعِلَاجِ	resept	وَضَعُ (ə) وَضَعَ	qoymaq; yazmaq ixtira etmək
وَرَاءَarxasında	وَضَعٌ	qoyma
مَا وَرَاءَ الْقُوْقَاسِ	Zaqafqaziya	(مَوَاضِعٌ) مَوْضِعٌ	yer; mövqe
(- اَتْ) وَرَاةٌ	nazirlik	مَوْضِعٌ	mövzu
		(مَوَاضِعٌ، مَوْضُوعَاتٌ)	
(وَرَاءُ) وَرِيرٌ	Nazir	وَطِيدٌ	möhkəm
(أُورَانٌ) وَرْنٌ	çəki; vəzn	(- وَنٌ) مَوَاطِنٌ	vətəndaş
سَعَةٌ	genişlik	(أُوطَانٌ) وَطَنٌ	vətən
مُنْتَسَعٌ	Geniş; çox	وَطَنِيٌّ	vətənpərvər; milli

وَطَنِيَّةٌ	vətənpərvərlik	(مَوَاقِعُ) مَوْقِعٌ	mövqə
(وَنَ) مُوظَّفٌ	Işçi	وَاقِعٌ	yerləşən; yerləşir
(ووظائفُ) وَطِيفَةٌ	vəzifə	(وَقَائِعُ) وَاقِعَةٌ	fakt
(وَفُؤْدُ) وَفْدٌ	nümayəndə heyəti	تَوَقَّفَ عَن	V dayandırmaq; imtina etmək
وَفِيرٌ	Bol	تَوَقَّفَ عَن	dayandırma; imtina etmə
(- اتُّ) اِتِّفَاقِيَّةٌ	Saziş	تَوَكَّأَ عَلَى	V (nəyə isə) dirənmək
تُوفِي	vəfat etmək	وُلِدَ	doğulmaq
(أَوْقَاتٌ) وَفْتٌ	Vaxt	(مَوَالِيدُ) مِيلَادٌ	doğum
وَفُوعٌ (ə) وَقَع	yerləşmək	وَالِدٌ	ata
وَقَعَ عَلَى II	imzalamaq	(- اتُّ) وَالِدَةٌ	ana
تَوَقَّعَ V	gözləmək	(وُلْدَانٌ) وَلِيدٌ	körpə; uşaq
تَوَقِّعٌ عَلَى	imzalama	(أَوْهَامٌ) وَهْمٌ	uydurma; yalan
مِنَ الْمُنَوَّقِعِ أَنَّ	gözlənilir ki,...		

ي

يَا	Ey	الْيَمِينُ	Yəmən
يَا لَعَجَبٍ	nə qəribədir!	يَمِينٌ	sağ
الْيَابَانُ	Yaponiya	يَنَابِرُ	yanvar
يَابَانِيٌّ	Yapon (isim və sifət)	يُوسُفِيُّ	mandarin
(أَيَادٍ، أَيِّدٍ) يَدٌ	əl	يُولِيُو	iyul
يَدَوِيٌّ	əl (sifət)	(أَيَّامٌ) يَوْمٌ	gün
(أَشْغَالٌ) شُغْلٌ يَدَوِيٌّ	əl işi	يَوْمًا	bir gün
يَسِيرٌ	az; cüzi	ذَاتَ يَوْمٍ	bir dəfə; günlərin bir günü

يَوْمِيَا
الْيَوْمَ

gündəlik;
gündəlik olaraq
bu gün

يُونِيُو

iyun

MÜNDƏRİCAT

Müqəddimə.....	3
Ərəb əlifbası cədvəli.....	5

BİRİNCİ DƏRS

1. Qısa və uzun saitlər.....	6
2. ش, س, ث, ت, ب hərfləri haqqında məlumat.....	6
3. Hərəkətlər.....	7
4. Heca.....	8
Çalışmalar və tapşırıqlar	

İKİNCİ DƏRS

1. İkişəkili hərflər.....	9
2. Qrammatik cins.....	11
3. Tənvini isimlərin üçhəllə hallanması.....	12
4. Qeyri-müəyyənliyin ifadəsi.....	12
Çalışmalar və tapşırıqlar	

ÜÇÜNCÜ DƏRS

1. ف, ق, ك, ل və ي hərfləri.....	15
2. Həməzə samiti və sözüün əvvəlində onun yazılış qaydası.....	16
3. Uzun saitlərin yazılışı.....	16
4. [au] diftonqu və [ə] → [e] dəyişməsi.....	17
5. Məddə.....	18
Çalışmalar və tapşırıqlar	

DÖRDÜNCÜ DƏRS

1. ص, ض, ط, ظ və ن hərfləri.....	19
2. Müəyyənliyin ifadəsi.....	20
3. Həməzə dayaqlarının işlədilməsi qaydaları.....	21
4. Birləşdirici və ayırıcı həməzə.....	22
5. Sifət və ümumi isimdən ibarət uzlaşan təyini söz birləşməsi.....	23
Çalışmalar və tapşırıqlar	

BEŞİNCİ DƏRS

1. Durğu işarələri və rəqəmlər.....	25
2. ج ، ح ، خ ، ه və م hərfləri.....	26
3. Hallanmayan və ikihallı sözlər.....	27
4. Liqaturlar və liqaturvari hərf birləşmələri.....	28
5. Kiçik əlif işarəsi və işarə əvəzlilikləri.....	28
6. Şəmsiyyə və qəməriyyə hərfləri.....	29
Çalışmalar və tapşırıqlar	

ALTINCI DƏRS

1. ع və غ hərfləri.....	31
2. İşarə əvəzliyi və ümumi isimdən ibarət uzlaşan təyini söz birləşməsi.....	31
3. İşarə əvəzliyi, ümumi isim və sifətdən ibarət uzlaşan təyini söz birləşməsi.....	32
4. Şəxs əvəzlilikləri	33
5. Ön qoşmalar.....	33
Çalışmalar və tapşırıqlar	

YEDDİNCİ DƏRS

1. Xüsusi isim və işarə əvəzliyindən ibarət uzlaşan təyini söz birləşməsi.....	37
2. Xüsusi isim və sifətdən ibarət uzlaşan təyini söz birləşməsi.....	37
3. Xüsusi isim, sifət və işarə əvəzliyindən ibarət uzlaşan təyini söz birləşməsi.....	39
4. Nisbi sifətlər.....	40
5. Tənvin- fəthənin həməzə ilə bitən sözlərdə yazılması.....	42
Çalışmalar və tapşırıqlar	

SƏKKİZİNCİ DƏRS

1. Zərfdüzəldici hal və zərflər.....	44
2. İzafət.....	45
3. İsmi cümlə.....	46
4. Mübtəda və xəbərin söz birləşmələri ilə ifadəsi.....	47
Çalışmalar və tapşırıqlar	

DOQQUZUNCU DƏRS

Mətn.....	50
1. İzafət zənciri.....	51
2. Həmcins üzvlü izafət.....	52
3. Birləşdirici həmzədən əvvəl qapalı hecanın açıq hecaya çevrilməsi.....	53
4. İsmi xəbərin ön qoşmalı isim və ya söz birləşməsi ilə ifadəsi.....	54
5. İsmi cümlədə mövcudiyyətin (varlığın) və mənsubiyyətin ifadə olunması.....	55
Çalışmalar və tapşırıqlar	

ONUNCU DƏRS

Mətn.....	58
1. Bitişən əvəzlilər və onların isimlərlə işlədilməsi.....	59
2. Sual cümləsi.....	61
3. ... ف ... أما ifadəsi.....	63
4. يا xitab ədatı və onun işlədilməsi şəraiti.....	63
Çalışmalar və tapşırıqlar	

ONBİRİNCİ DƏRS

Mətn.....	66
1. Ad qruplu sözlərin təsniyəsi.....	67
2. Qarışıq təyini söz birləşməsi.....	69
3. ... ل ön qoşmasının funksiyaları.....	71
4. Standart formalar – vəznələr.....	72
5. İsmi əlavə kimi işlədilməsi.....	73
Çalışmalar və tapşırıqlar	

ONİKİNCİ DƏRS

Mətn.....	77
1. Bitişən əvəzlilərin ön qoşmalar və köməkçi sözlərlə işlədilməsi.....	78
2. ى modal sözünün işlədilməsi.....	80
3. Təsniyədə olan sözlərin tərkibi vəziyyətdə hallanması.....	81
4. İki kök samiti qalmış bəzi isimlərin tərkibi hallanması.....	83
5. ى ön qoşmasının mövcudiyyət bildirməsi.....	83

Çalışmalar və tapşırıqlar

ON ÜÇÜNCÜ DƏRS

Mətn.....	88
1. Ad qruplu sözlərin düzgün cəmi.....	90
2. Cəmdə uzlaşmanın xüsusiyyəti.....	92
3. Düzgün müzəkkər xarici cəmdə olan sözlərin tərkibi vəziyyətdə hallanması.....	93
4. Xəbər şəkilçisi kimi işlədilən şəxs əvəzlilikləri.....	95
5. Mücərrəd isimlər.....	95
6. Bitişən ...فَ “və” bağlayıcısı.....	96
Çalışmalar və tapşırıqlar	

ONDÖRDÜNCÜ DƏRS

Mətn.....	100
1. Qrammatik cinsin morfoloji əlamətləri.....	102
2. Rəng, fiziki nöqsan və keyfiyyət bildirən sifətlər.....	102
3. Daxili cəm.....	104
4. بَعْضُ sözünün işlədilməsi.....	106
5. كُنْ sözünün işlədilməsi.....	107
Çalışmalar və tapşırıqlar	

ONBEŞİNCİ DƏRS

Mətn - الطيب والدواء	110
1. Üç və dörd kök samitli feillərin I babının keçmiş zamanının məlum və məchul növləri.....	112
2. Bitişən əvəzliliklərin feillərlə işlədilməsi.....	115
3. Feili cümlə.....	115
4. Miqdar sayları (I və II qruplar).....	118
5. فَذْ ədatının feilin keçmiş zamanı ilə işlədilməsi.....	119
Çalışmalar və tapşırıqlar	

ONALTINCI DƏRS

Mətn - نزهة في الريف	123
1. Miqdar sayları (III qrup).....	125

2. Tamamlıq budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlə.....	126
3. Qrammatik cinsin leksik yolla ifadəsi.....	127
4. Qeyri-müəyyən sayın ifadəsi.....	129
5. مَسْئَلَةٌ sual zərfliyi.....	130
6. Təklil bildirən isimlər.....	131
Çalışmalar və tapşırıqlar	

ON YEDDİNCİ DƏRS

Mətn – الأهرام	134
1. Miqdar sayları – IV qrup və il tarixlərinin ifadəsi.....	136
2. Üç və dörd samitli feillərin I babının indiki-gələcək zamanı.....	139
3. نَيْسٌ inkar feilinin təsrifi və işlədilməsi.....	141
4. Mübtəda budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlə.....	142
5. Mütləq inkar.....	143
6. Mürəkkəb sifətlərin izafətlə ifadəsi.....	144
Çalışmalar və tapşırıqlar	

ONSƏKKİZİNCİ DƏRS

Mətn – جامعة الدول العربية	148
1. Nisbi əvəzlilər və bağlayıcı təyin budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlə.....	150
2. I bab feillərinin məsdər formaları.....	152
3. Məsdərlərin işlədilməsi.....	154
4. Sıra sayları.....	156
5. Ay tarixlərinin və həftənin günlərinin ifadəsi.....	158
Çalışmalar və tapşırıqlar	

ON DOQQUZUNCU DƏRS

Mətn – "أَشْكَاهُ" زيارة	164
1. Saatların ifadəsi.....	167
2. Feillərin arzu forması və onun məqsəd budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlədə işlədilməsi.....	168
3. Bağlayıcı təyin budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlə.....	169
4. I bab feillərinin ismi fail və ismi məfulları.....	170
5. كَانَ feili və onun köməkçi feil kimi işlədilməsi.....	171
Çalışmalar və tapşırıqlar	

İ Y İ R M İ N C İ D Ə R S

Mətn – في المطعم	176
1. Feillərin şərt forması və onun işlədilmə şəraiti.....	179
2. Zaman budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlə.....	180
3. I bab feillərinin əmr forması (inkarsız əmr).....	181
4. Sifətin dərəcələrinin morfoloji yolla düzəlməsi.....	182
5. Başlanğıc bildirən köməkçi feillər.....	184
6. Xəbər budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlə.....	185
Çalışmalar və tapşırıqlar	

İ Y İ R M İ B İ R İ N C İ D Ə R S

Mətn – في المصرف	191
1. Üçsəmitli feillərin II, III və IV babları və onların keçmiş zaman məlum və məchul növləri.....	193
2. II, III və IV bab feillərinin indiki zaman məlum və məchul növləri və onların əmr formaları.....	194
3. II, III və IV bab feillərinin məsdər, fail və məfulları.....	196
4. Arzu forması və onun “məsdər أَنْ” ilə işlədilməsi.....	197
5. Təmyiz.....	200
6. Sifət dərəcələrinin təsviri yolla ifadəsi.....	200
Çalışmalar və tapşırıqlar	

İ Y İ R M İ İ K İ N C İ D Ə R S

Mətn – الزراعة	207
1. Üç səmitli feillərin V və VI bablarının keçmiş və indiki-gələcək zaman məlum və məchul növləri və əmr formaları.....	210
2. V və VI bab feillərinin məsdər, fail və məfulları.....	212
3. Kəsr sayları və faizlərin ifadəsi.....	213
4. Şərt budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlə.....	214
5. Partitivliyin ifadəsi.....	216
6. “O cümlədən...” ifadəsi.....	217
Çalışmalar və tapşırıqlar	

İ Y İ R M İ Ü Ç Ü N C İ D Ə R S

Mətn – قيادة السيارة فنّ و ذوق و أخلاق.....	224
1. VII, VIII və X bab feillərinin keçmiş zamanının məlum	

və məchul növləri.....	227
2. VII, VIII və X bab feillərinin indiki-gələcək zamanın məlum və məchul növləri və əmr formaları	229
3. VII, VIII və X bab feillərinin məsdər, ismi-fail və ismi-məfulları.....	231
4. Sərbəst tamamlıq.....	231
5. Qiyasi modellər üzrə feillərdən düzələn əsas isim qrupları.....	233
6. ما və مَنْ əvəzlərinin nisbi əvəzlik kimi işlədilməsi.....	235
Çalışmalar və tapşırıqlar	

İYİRMİ DÖRDÜNCÜ DƏRS

Mətn – الحوار	245
1. Üçsamitli sadə feillərin kök samitlərin xüsusiyyətlərinə görə təsnifatı.....	248
2. Həmzə samitinin fonetik dəyişmələri.....	250
3. Həmzəli feillər.....	252
4. İkibaşlangıcı olan cümlə.....	256
5. Müxtəlif mübtədalara aid olan feillərin yanaşı işlədilməsi.....	256
6. ذُو və ذَاتُ sözlərinin işlədilməsi.....	257
7. “Və başqaları”, “və sairə” məfhumlarının ifadəsi.....	258
Çalışmalar və tapşırıqlar	

İYİRMİ BEŞİNCİ DƏRS

Mətn – حكاية الثعلب و الديك.....	267
1. II və III kök samiti eyni olan köklərdə baş verən fonetik dəyişikliklər.....	268
2. Müdaaf feillərin keçmiş və indiki-gələcək zaman məlum və məchul növləri.....	270
3. Müdaaf feillərin arzu, şərt və əmr formaları.....	274
4. Müdaaf feillərdən düzələn məsdər, ismi-fail və ismi- məfullar.....	276
5. Doqquzuncu bab.....	277
6. حَيْثُ sözünün işlədilməsi.....	278
7. Məsdərlər vasitəsilə səbəb və ya məqsəd zərfliyinin ifadəsi.....	280
Çalışmalar və tapşırıqlar	

İYİRMİ ALTINCI DƏRS

Mətn – عجوز الحديقة.....	289
1. I zəif kök samitinin fonetik dəyişmələri.....	291

2. Misal feillərin keçmiş zaman məlum və məchul növləri. Əmr formaları.....	293
3. Misal feillərdən düzələn məsdər, fail və məfullar.....	294
4. İsimlərdən yaranan isim qrupları.....	296
5. Analitik zaman formasının ifadəsi üçün كَوْنُ məsdərinin işlədilməsi.....	298
6. Hal budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlə.....	299
7. نَفْسٌ , دَاتٌ və مُجَرَّدٌ sözlərinin işlədilməsi.....	300
8. غَيْرٌ sözünün işlədilməsi.....	301
Çalışmalar və tapşırıqlar	

İYİRMİ YEDDİNCİ DƏRS

Mətn – من تاريخ دولة الإمارات العربية المتحدة.....	307
1. Boş feillərdə II kök samitinin fonetik dəyişmələri. I bab.....	309
2. Boş feillərin düzəltmə babları.....	312
3. Boş feillərin məsdərləri.....	316
4. Boş feillərdən düzələn fail və məfullar.....	318
5. Ərəb dili lüğətlərindən istifadə qaydaları.....	319
6. “Olmaq” və “çevrilib olmaq” mənasını verən köməkçi feillər.....	321
7. “Davamiyyət” bildirən köməkçi feillər.....	322
Çalışmalar və tapşırıqlar	

İYİRMİ SƏKKİZİNCİ DƏRS

Mətn – لماذا يحب الأذريون احتساء الشاي؟.....	327
1. Naqis feillər və III zəif kök samitinin fonetik dəyişmələri.....	329
2. Naqis feillərin əmr, arzu və şərt formaları.....	334
3. Naqis feillərdən düzələn məsdərlər, fail və məfullar.....	336
4. Naqis feillərdən qiyasi modellər üzrə düzələn digər isimlər.....	339
5. Naqis köklü isimlərin təsniyə və cəmi.....	341
6. İkiqat qeyri-salim feillər haqqında müxtəsər məlumat.....	343
7. Üçsamitli və dördsamitli feillərin azışlənən babları.....	345
Çalışmalar və tapşırıqlar	

Ərəbcə - Azərbaycanca lüğət.....	350
----------------------------------	-----